

Cartesius verus spinozismi eversor, et physicae experimentalis architectus

<https://hdl.handle.net/1874/31205>

2131 d. -

CARTESIUS

Verus Spinozismi

E V E R S O R,

E T

Physicæ Experimentalis

ARCHITECTUS,

AUCTORE

RUARDO ANDALA,

Phil. & S. S. Theol. Doctore & Professore
Ordinario.

FRANEQUERÆ,

Ex Officina WIBII BLECK, Bibliopolæ,

M D C C X I X.

Ad calumnias sui temporis, hodie
etiamnum frustra repetitas, respondit

CARTESIUS A. 1647.

sub finem Notarum ad Programma

CI. HENRICI REGII,
Professoris Ultrajectini.

*Quærat, legat, evolvat, mea scripta, nihil unquam simile
in illis reperiet; sed omnino contrarium. Me vero à talibus
opinionum portentis quam maxime esse remotum, notissi-
mum est us omnibus, qui vel scripta mea legerunt, vel a-
liquam mei notitiam habent, vel saltem omnino fatuum
esse non putant. Atque idcirco admodum miror, quis sit
scopus illorum Calumniatorum. Nam si volunt persuadere
hominibus, ea me scripsisse, quorum plane contrarium in
meis scriptis reperitur, deberent prius curare, ut omnia,
quæ in lucem edidi, supprimantur, nec non etiam, ut ex-
corum, qui jam ea legerunt, memoria deleantur; quam-
diu enim hoc non faciunt, plus sibi nocent, quam mihi.*

Alloquium amicum & serium

A D

Cl. Collegam Antagonistam, simulque responsum

A D

Viri Cl. Alloquium Orationi nuperæ præmissum.

Nam amicitiae, inter Collegas colendae, leges me peccasse Apologiam pro *vera & saniore Philosophia* scribendo nequitiam ego mihi videor, nec Tu Vir Cl. si æquo animo rem omnem rite consideraveris, Tibi persuadere verè poteris. Quando Tuam Exercitationem, *Cartesius Spinoza præluens*, edideras, ejus confutationem, & *Cartesii* patrocinium minime ultro in me suscipere, imo ne quidem à Te in *Metaphys.* Præfat. laceffitus & provocatus, ac ab aliis per literas rogatus, volui, nec unquam cogitavi. Tandem elapso circiter quadriennio narratur & repræsentatur mihi, in publicis libris efflagitari & serio postulari à *Cartesianis* prædictæ Exerc. confutationem, si qui ei parandæ essent pares; tum demum ego ne silentio & nimio pacis & amicitiae servandæ studio bonæ causæ & veritati deessem & nocerem, cum alii non prodirent, Apologiam scribere in animum induxi, eamque si opus esset vindicare. Quod & illico sine mora longiore aggressus sum.

Quod *Cartesii* patrocinium in me susceperim, nequaquam agre Te tulisse, neque verbo vel opere contrarium ostendiss:, scribis in *Tractatus Præfat.* Imo sic habes, me *sincere & ex candida animi sententia* id egisse. Displicuisse itaque Tibi Cl. Collega videtur scribendi modus. A sinceritate, candore, amore veritatis, & zelo pro religione & gloria Dei, laudari forte volueras; uti sæpius innuis. *Calumnie*, perfidiae, fraudis, verborum contorsionis, &c. me Te accusare &

RESPONSUM

convincere ægre fers. Hoc vocas *conviciis & dictis Te proscindere*. Sed rogatum Te habeo Cl. Collega, ut sedate perlustras Tuum Tractatum, ut attendas ad Tuas expressiones, & expendas, quomodo Tu, si meo loco fuisses, ad eas responsum fuisses. Hoc etiam cogite velim, à Te *dictum*, à me esse *responsum*; ut & *duro modo durum adhibendum esse cuncum*. Nosti, quam acriter ipse Christus Dominus, perfectum illud mansuetudinis exemplum, Pharisæos & Scribas corripuerit; quanto cum zelo contra falsos operarios, qui observationem circumcisionis rituumque Mosaicorum urgebant, scripserint Apostoli Spiritu S. pleni. Sed maxime sic habe; Tuum scriptum ejusmodi esse, ut si *Cartesi*, vel potius purioris Philosophiæ, cujus is primarius fuit Auctor, patrocinium in me suscipere vellem, vix aliter respondere potuerim. *Tu arrogantem & impium dices Philosophum*, (uti rursus Orat. pag. 7.) quem ego demonstro (respectu habito ad Ethicas virtutes & pietatem,) esse *modestissimum & pium*; & ego laudarem Tuam *pietatem*? Tu *Atheismi & Sceptizismi principia* ei impinges, *impia & Spinozistica* ei affinges dogmata, quem ego certus sum non tantum sanam de vero Deo tradidisse doctrinam, sed & quod ad certa quædam dogmata, (E. Gr. de concursu & præcursu Dei, de natura peccati, an id sit quid reale, de dependentia creaturarum in agendo à Deo &c.) Te ipso fuisse *ἀπαδοζόμενος*, ego ne hæc pio pro veritate & gloria Dei zelo Tuo adscribere tenerem? Tu gravissimis his Tuis accusationibus colore conciliare fatagis verba omittendo, perperam & false vertendo, pervertendo sensum, in deteriorem partem omnia rapiendo; ego tamen hæc omnia ex *candore & sinceritate* animi profecta esse credere & scribere deberem? Ita sane contra conscientiam mihi esset agendum. *Mellita* istiusmodi verba & *facum* adhibere à moribus meis est alienum. Sed hæc abunde ex ipso Tractatu patebunt.

Paucis perstringere ea quæ me spectant sub finem ALLOQUII proposueram. Ibi hæreo statim, quo nomine id quod illic reprehendendum occurrit, sim expressurus? An hæc fidem, candorem, sinceritatem, veritatem desiderare debeam? An perfidiam, piam fraudem, falsitatem notare auserim? Rem ipsam dicam. Dissertationis meæ, *Cartesius Physicæ Experimentalis Architectus*, §. 6. proposui *duo præjudicia*, quæ à Physicæ *Cartesii* amoliri volui. Posterius his Tuis verbis expressi; quod ea sit *mere idealis, hypothetica, imo fictis quibusdam hypothefibus nixa*; hoc non tantum, sed & addidi hæc Tua verba; *ita ut maximum discrimen sit inter Philosophiam e diligente observatione atque repetitis sæpius experimentis erutam & inter in cerebello cujusdam in hypocausto fere somniantis cufam*. His ultimis verbis repetitis §. 30. quadrant & conveniunt, quæ ego iis immediate subjunxi, & Tibi displicent; *Inter quam hominis vigilantis impudensissimam calumniam & inter somniantis hominis somnium non magnum esse discrimen ex seqq. manifestum evadet*. Vides ergo, Vir Cl. verum non esse,

Ad nuperæ Orationis ALLOQUIUM.

te, quod scribis; quia *Philosophiam Cartesianam vocaveram mere idealem & fictis hypothesebus nixam*, impudentissimus vocor calumniator, apponis (omissis reliquis Tuis a me citatis & virgula censoria quam maxime notatis) ipsissima mea verba; inter quam hominis &c. Quod *Cartesii* solertissima, ingeniosissima, concatenata serie quævis phænomena exponens, *Philosophia in cerebello ejus in hypocausto fere somniantis esset causa*, videbatur eam censuram mereri; & hanc dixi *impudentissimam calumniam*. Si hujus Te jam pudeat *calumnia*, justa mea eorum censura prætereunda, non exagitanda, nec ad fallendum lectorem ad præcedentia verba, quæ ego minus respexi, restringenda fuisset. Quod vel ipse verborum lusus aperte indicat. Hæc est Vir Cl. *pia fraus*, quam pag. seq. immerito mihi affingis. Tuam autem hanc *piam fraudem* probas pag. penult. significans, *meam ob rem tantillam* (quia vocasses *Cartesii Philosophiam mere idealem, & fictis hypothesebus nixam*,) adeo *motam esse bilem* &c. ita culpam Tuam Lectorem celas, minus, & *non causam*, saltem non potissimam, pro causa obtrudis; judica ipse, an hic sit candor & fides.

Non *satuos*, sed ratione utentes, non *valde credulos*, sed veritati cedere paratos Lectores, licet severissimos judices, facile convincam *Physicam Cartesianam* quam maxime esse *Experimentalem*, & *experimentis superstructam*; sed eam *experimentis suam debere originem*, Tua, Vir Cl. est expressio, quæ ambiguitate non caret, nec omni modo vera; à me non adhibita, sed à Te ficta, ut cum specie quædam *Cartesii* loca opponere posses; uti in parenthesi mones, *invito & reluctante, quin expresse prohibente Cartesio*; eique, *quammaxime Philosophia ideali gloriantis*, me hoc scribendi genere *inferre injuriam*. Sed Vir Cl. quid hoc aliud est quam verba dare, & lectorem intricare? Ego per universam Disputationem ipsissimis *Cartesii* verbis ubique ostendi, quanti *Cartesius* fecerit *experimenta*; quantæ ad *Physicam* perficiendam ea duxerit esse *necessitatis*; quam sedulam in iis sumendis operam collocaverit; quodque ex *libro naturæ* studere voluerit; an ergo sibi ipsi *intulit injuriam*? Nec tamen scripsi, *Physicam Cartesianam experimentis suam debere originem*; quod nec verum esse facile constat; non enim *principia vera rerum materialium experimentis suam originem debent*, nec à *præjudiciis sensuum*, sed à *luminerationis petita sunt*; quod *Cartesius* vere scribit Princ. Part. 3. Art. 1. (qui locus non mihi, sed umbræ tuæ, cum qua luctaris, adversatur,) nec à sensibus haustæ sunt veritates, quæ pertinent ad *Physicam generalem*, E. Gr. quod *extensio* corporis naturam constituat, quod *rarefactio & condensatio* nullibi ne quidem in corporibus omnem sensum fugientibus possint fieri nisi per ingressum aut egressum cujusdam materiæ; quod nec *vacuum*, nec *atomi*, nec *plures mundi* dari possint; nec hic *mundus*, nisi *finitus*, quem tamen *Cartesius indefinitum* reliquit. Pariter tres *leges naturæ Cartesianæ* maxime deducit ex *immu- tabilitate & constantia Dei in operando*; licet has etiam experientia sive

RESPONSUM

experimentis comprobet. *Physica ergo generalis* minime *experimentis* suam originem debet; sed nec *specialis*; hæc enim proprie est cognitio causarum quorumcunque naturæ effectuum & phænomenon; imo & naturæ & proprietatum quorumcunque corporum. Adeoque hæc quidem prærequirit & præsupponit scientiam *re òri*, quod dentur talia phænomena & effectus, quod corpora habeant tales qualitates &c. Hæc magnus est usus experimentorum; sed tum porro causæ sunt quærendæ, & naturæ rerum indagandæ. Harum cognitio proprie facit scientiam *Physicam*; quæ non tam *experimentis*, licet prærequiritis, quam *rationi suam debet originem*. An *ultum aliud ingenium præter Cartesii par fuerit talibus cognitionibus assequendis*, ipso facto decidatur. Ridere non sufficit. Quæsi veritatem *Cartesius* ipsius Dei existentia causam, minime tamen causam efficientem; Deum recte dixit esse à se, sui causam, id est Dei omnimoda perfectio est causa & ratio Divinæ existentia.

Sed Vir Cl. maxime ex ipso *Cartesio* probatum dare voluisti, Te non esse calumniatum, quando *Cartesii* Philosophiam dixisti mere idealem, & fictis hypothesebus ornandam; addere debueras, uti in Præfat. nec idcirco tantis laudibus ornandam, nec tantopere commendandam; imo & in cerebello hominis in hypocausto sere somniantis causam. Hæc enim ego maxime respexi, quando Te calumnie accusavi. Sed ad loca ex *Cartesio* adducta ex præc. facile respondetur; r. ad Art. 75. Part. 1. Princ. Philosophus ibi instituit *diversas ad aliorum præcedentium*, & summam Part. 1. proponit. Ad philosophandum primo præjudicia sunt deponenda. Dein ordine est attendendum ad notiones, quas ipsimet in nobis habemus; ex cogitationibus & meditationibus enim inveniendæ erant primæ veritates de existentia mentis propriæ, ut & Dei; & nos ab illis pendere; uti subjungit. Addit, & ex ejus attributorum consideratione ceterarum rerum veritatem posse indagari, quoniam ille est earum causa. Quemadmodum Art. 29. Part. 1. ex veracitate Divina derivat normam nostrorum judiciorum, & criterium veri, claram & distinctam perceptionem. Sic Art. 1. Part. 2. in eadem fundat demonstrationem existentia rerum materialium. Art. 36--42. ex Constantia & immutabilitate Dei in operando deducit, eandem moius quantitatem in mundo conservari; nec non tres leges naturæ. Imo ita omnem, quæ in universa Physica haberi potest, certitudinem superstruxit cognitioni Veracitatis Divinæ. Quod tantum abest, ut totus etiam *Spinozismus* inde exstrui possit, (quam calumniam in ipso Tractatu satis diluimus,) ut revera inde valide destrui possit. Imo quod sit methodus summæ piæ, demonstravit Cl. *Röell* Diff. 1. de Theol. Nat. §. 14. 15. Præteris, Vir Cl. Art. 76. cujus argumentum tamen admodum conveniens erat cum argumento Tuæ Orationis. In Tractatu Part. 1. §. 6. ostendi, Cl. *de Vries* in hunc Art. commentarium scripsisse, & piam *Cartesii* moderationem circa res fidei laudasse.

Ad reliqua loca, quæ citasti, nim. ex Art. 3. Part. 2. & Art. 1. Part.

Ad nuperæ Orationis ALLOQUIUM.

Part. 3. facilis est responsio ex præc. Scil. ad veritates primas Physicas inveniendas *intellectu solo ad ideas sibi à natura inditas diligenter attendente*, & ratione est utendum; oppositè ad sensus, id est *inconsiderata infantia nostra iudicia*, uti vocem explicat Art. 76. Part. 1. Sic pro iudicio sumitur vox, cum dicimus, sic sentio, id est iudico; & quos capita, tot sensus; hic est sensus in tertio gradu, quo sensu fallere dicuntur sensus. Conferre heic operæ pretium est ex Illustri Verulamio, quæ plane cum Philosophi instituto tum in Metaphysica, tum in Physica, conveniunt. Ita scribit Novi Organi pag. 7. *Quod vero attinet ad motiones primas Intellectus, nihil est eorum, quæ intellectus sibi permissus congressit, quin nobis pro suspecto sit, nec ullo modo ratum, nisi novo iudicio se stiterit & secundum illud pronuntiatum fuerit. Quin etiam sensus ipsius informationes multis modis excutimus. Sensus enim fallunt ubique, sed & errores suos indicant: verum errores præsto, indicia eorum longe petita sunt. Duplex autem est sensus culpa; aut enim desistit nos, aut decipit, &c.* Postea docet, quomodo sensibus auxilia per experimenta conquiri possint & nos antistites religiosos sensus (à quo omnia in naturalibus petenda sunt, nisi forte libeat insanire,) præstare possimus. Ita Cartesius sensuum præiudicia removet; uti Art. 3. Part. 2. & Art. 11. Part. 3. expressis verbis testatur, & mentem suam explicat, & minime vero sensuum usum necessarium, quorum ope & testimonio, sed rationis calculo comprobato, ipsam *rerum materialium existentiam*, Art. 1. Part. 2. & animæ nostræ cum corpore conjunctionem Art. 2. probaverat. Sic & neutiquam excludit sensuum experimenta; quorum summam utilitatem & necessitatem ad Physicam perficiendam jam ex professo ex ipso Philosopho ostendimus. Neutiquam itaque probasti, hanc esse *Philosophiam mere idealem*, ex ideis unice hausit, sine experimentis, sine usu sensuum, quod esset delirare; notante idem ibid. Verulamio. Denique Art. 4 ipse notat Philosophus, se velle præcipuorum nature phenomenon (quæ ope sensuum & per experimenta debent cognosci,) *historiam ob oculos ponere*, ut habeat materiam philosophandi; sed hac methodo in eorum explicatione usus est, ut rationes effectuum deduxerit à causis, quæ vera est scientia, & quidem *res dicitur, non vero causarum ab effectibus*; licet & hac uti possimus, ut veritas causarum inventarum confirmetur. Sic exposuit naturam lucis, phenomenon planetarum & cometarum, gravitatis, fluxus & refluxus maris &c.

Quomodo Philosophus *hypotheticè* scripserit, uti & Astronomi solent; quomodo falsitas hypotheseos E Gr. quæ res naturales considerantur tanquam sensim orientes & nascentes, licet Deus eas hoc modo non produxerit; (Art. 45-47.) non impediatur, quo minus veræ rerum naturæ & phenomenon causæ inveniantur & explicentur, toties alibi, quemadmodum etiam Part. 1. hujus Tractatus §. 67. ut & in Disp. huic Tractatui adjecta, exposuimus, ut verbum heic addere opus non sit. Ita philosophatus est Cartesius ex principiis, quæ non
à præ-

R E S P O N S U M

à *præjudiciis sensuum* sed à *solo rationis lumine* hauserat. Ex iis explicuit *phænomena naturæ*, quæ per sensus & experimenta innotuere. Sensus & experimenta materiam philosophandi suppeditarunt, & *phænomena* exhibuerunt, sed rationis erat eorum causas & rationes investigare, explicare, & veras à falsis discernere.

Sapientissime *Cartesius* non suam *Philosophiam*, ne quidem *Physicam*, sed *Physicam specialem* inchoavit à maxime *universalibus*, nempe à *generali totius hujus mundi constructione*; unde reliqua dependent. Absque ea cognitione explicari nequit, quomodo Sol & Fixæ agant in oculis nostros; quæ sit materia & actio lucis; quæ sit causa premens corpora gravia versus terræ centrum; quæ sit causa fluxus maris, conversionis acus magneticæ, &c.

Præsupponit Philosophus *phænomena naturæ*, quæ experientia, vel quævis experimenta docent; minime ergo removet experientiam, sed *præjudicia sensuum*; folius tamen *rationis* est eorum *phænomenon* causas cognoscere. Hinc ergo *Philosophia Cartesii*, quæ *phænomena* ope sensuum cognita ex causis (quas ratio solers invenit,) deducit & explicat, ita ut *omnia cum experientia consentiant*, non magis est *mere idealis*, quam ipse mundus, totaque rerum natura, quatenus à nobis cognoscitur. Concludo, *impudentissimam esse calumniam*, hanc *Philosophiam* dicere *mere idealem*, fictam, *fictis hypothesis nixam*, in *cerebello hominis in hypocausto fere somniantis casam*, adeoque nulla laude dignam.

Principia sua *Cartesius* non à *præjudiciis sensuum*, sed à *lumine rationis ita petit*, ut de ipsorum veritate dubitare nequeamus. Quia enim hæc entia ab omnibus sunt admittæ, & per sensus omnes consentientes & veracissimos comprobata, rarioribus *experimentis*, quibus probarentur, neutiquam indigent. Quis enim neget esse in mundo extensionem, variam magnitudinem, figuram, situm, motum & quietem? Hæc sunt ipsissima *principia Mathematicorum*. Geometræ enim *quantitatem*, quæ est ipsa materia divisibilis, figurabilis & mobilis, pro *objecto suarum demonstrationum assumunt*. Ex his *principiis* Philosophus methodo *Mathematica* suam *Physicam* deduxit & *phænomena naturæ* exposuit. Miror autem ego, ridebunt alii, quod Vir Cl. quærat, *Qualis hæc esset Physica, quæ partim demonstrationibus Mathematicis, partim experimentis, seu principiis, constaret?* Quid ergo dices de *Philosophia Naturalis Principiis Mathematicis*, ab Illustri Mathematico Is. Newtono editis? Imo quid jam statues de Ampl. Nieuwentyt (quem tantoperelaudasti,) moliminibus, qui methodum *Mathematicam & experimenta* conjungenda esse quam maxime etiam censuit? Sed odio *Philosophia Cartesiana* adeo transversus ageris, ut quantam hoc pacto Newtono, Nieuwentyt, Hugenio, ceterisque omnibus *Mathematica* methodo post *Cartesium* philosophantibus, inferas injuriam, minime cernas. Si ergo *Cartesii*, simul etiam horum omnium *Physica* conamina, *methodo Mathematica* constructa, simili

Ad nuperæ Orationis ALLOQUIUM.

lia statues pedibus & digitis istius imaginis Nebucadnezari in somnio exhibere, qui partim ex ferro, partim è luto erant confecti. Rectius vero iudicavit Clar. De Volder, aut Mathematica methodo utendum esse in Physica, aut de omni Physica cognitione desperandum, Disp. de Princ. Rerum Nat. §. 11.

Non ego inboneste & inhumaniter Viri Clar. de Vries, ei exprobrando mendacium, concussi manes; sed Tu post ipsum Cartesio ut mortuo leoni insultasti, ei exprobrando fraudem, fallaciam, mendacia, eum dicendo fallacem & mendacem, ei tribuendo artes impostorum, ei impingendo Atheismum & Scepticismum, &c. Hæ calumniæ erant depellendæ; uti & suo loco calumniis Cl. De Vries est satisfactum, & ostensum, quam falso ei multa affinxerit & adscripserit. Verissimè autem me §. 44. scripsisse, Cl. De Vries mentiri, mentionem Dei vix raram alicubi apud Cartesium aspersam, res ipsa probat. Imo liceat mihi Tuas quæstiones repetere; *ubi frons? ubi pudor? ubi Conscientia?* quando ægre fers, me scripsisse, Cl. de Vries mentitum esse, vix raram apud Cartesium Dei mentionem adpersam; siquidem Tu ipse, quando ego expressis Cartesi verbis probavi eum statuere, *res pluribus diversis modis fieri potuisse*, scripsisti Cap. 7. §. 14. *Dixerit, quoties dixit, contra propriam conscientiam locutus est, & ut uno dicam verbo, mentitus est.*

Non ego Vir Cl. tam immodico amore Cartesium prosequor, ut quotquot in ejus insurgunt Philosophiam impatienter feram, eorumque ut & Tuam famam dirissimis conviciis proscindam; sed veræ & sanioris Philosophiæ ejusque Nobilissimi Auctoris patrocinium à Te aliisque provocatus in me suscepi, atque ita necesse habui impudentissimas calumnias repellere, dirissima convicia, quibus, ne de aliis scriptis dicam, Tractatus mihi oppositus abundat, ipseque Titulus, ex Præceptore De Vries defumtus, superbit, quibusque fama Cartesi aliorumque insignium virorum sine fronte, sine pudore, sine conscientia, (Tua Tibi verba reddo) proscinditur, notare & confutare necesse habui. Quod non sine animi dolore & tristitia facio. Hisce calumniis, tanquam Diabolica indolis, abstinere Te oportuerat, non de iis, quarum Te reum fecisti, detectis & demonstratis à me provocato, conqueri. *Alia quam impias calumnias in Cartesium aliosque evomere, meditari etas sane Tua & conscientia & amor Dei & proximi & veritatis jubent, suadent, postulant.*

Si Cl. De Vries sub finem vitæ non cum adversa valetudine conflictatus fuisset, habuisset in quo vires suas & ingenium exercere potuisset; nempe in sua diatriba de *ideis innatis* vindicanda, & oppugnanda ei opposita Diss. Cl. Röellii; sed mundo vorticoso nihil erat ab eo metuendum; ille enim facile subsistet, quamdiu Sol, Luna & stellæ lucent; quamdiu Luna circa Terram, Satellites circa Jovem & Saturnum, & omnes circa Solem motu æquabili gyraunt. Horum enim nihil nisi per vortices fieri aut explicari naturaliter potest.

Ego Divinæ singulari Providentiæ acceptum fero, quod à suggestu

R E S P O N S U M

ad cathedram sim traductus, à studio Theologico, cui me totum per 16 annos circiter dederam, ad tempus aliquod, dissuadentibus serio amicis pluribus, abstrahi me sim passus, Divinæ vocationi obsequi paratus, & animum ad studia Philosophica resumenda, excolenda & promovenda appulerim; maxime vero, quod ab annis 14 jam elapsis cœperim, etiam cum abnegatione famæ, laudis, aliarumque considerationum, in Viris quorum magna erat existimatio, etiam amicis, notare graves errores, latentes dolos, spinosas tricas & subtilitates, nec non impia dogmata. Si Tu Vir Cl. vel alius Tui similis hæc detexisset in *Clerico, Voldero, Genlingio* &c. quam turpis macula *Cartesiana* Philosophiæ iniusta fuisset? Quanta cum specie omnes *Cartesiani* eodem cum illis spurii & degeneribus, imo cum spurcissimis hujus temporis Libertinis, loco habiti & suspecti fuissent? Quam altas radices præjudicium jam dudum conceptum gravisque suspicio in animis plurimorum egisset? Id ne fieret, hoc scribendi genere, quo me quorundam odio & invidiæ exponere debui, efficere studui. Et habet per Dei gratiam hæc mea scriptio saltem hunc successum, ut plurimi, Tui etiam amici, videant duplices esse *Cartesianos*, veros & spurios, sinceros ejus sectatores & degeneres qui ut lateant & latenter isti Philosophiæ noceant, se *mentiuntur* esse *Cartesianos*, ad exemplum scelestissimi impostoris, *Spinozæ*. Hos autem solos *Cartesium* intelligere, me & alios *omne ejus verbum credere, in cortice verborum hæere, ad nucleum & medullam intimi & veri ejus sensus non penetrare*, Tua est *calumnia*, cui sub finem Part. I. præliminaris respondi. Interim est quod mihi gratuler, quod sensim prodire incipiant plures, quos mihi habeo *innotis*. Meritus hoc est plurimum Reverendus, Eruditus & Politissimus Vir, *D. Bartholomæus Bolkius V. D. M. in Sas de Gand* Difertissimus, ut cum honore ejus heic faciam mentionem; qui famosam illam Prop. III. Part. I. Eth. B. D. S. in elegantissima sua Diss. nuperrime edita accurate & docte examinavit & confutavit; & non tantum profusus mecum, quod ad *spurios* & larvatos *Cartesianos* attinet, consentit; sed & Cl. *de Raai*, *virior* purioris illius Philosophiæ Antistitem, suumque venerandum Præceptorem, jam suo tempore in eisdem serio declamantem se audivisse sub finem refert, spemque facit ulterioris B. D. S. Systematis confutationis methodo Geometrica instituendæ. Quod ut præstare & effectum dare quantocius velit, ipsum heic publicè rogo.

Gratiora, siquidem libellus Tuus Vir Cl. *calumniis & conviciis*, falsitatibus & erroribus, à me confutandis, scateat, à me expectare non potuisti in meo hoc Tractatu; sed falleris, Vir Cl. & fallis, quando ab *inniti* animo & *mota bili* hæc, quæ scripsi, profecta esse innuis. An *bilis* Tibi *mota* fuerit, omnis fere pagina nuperi *Tractatus*, sic & hujus *Alloquii*, nec non ipsius *Orationis*, cuivis facile testatur. Si referre mihi liberet, quo modo tam in priore, quam in
hac

Ad nuperæ Orationis ALLOQUIUM.

hac altera controversia, ab initio huc usque me gesserim, facile justificare possem meam agendi rationem. Sed cum ad finem nostræ litis sit perventum, rem ab initio heic repetere nolo, sed ad finem properare cupio.

Non quæro laudem ex hominibus, nec proprio lito *honori*, ejus intuitu nullum subeo, nullumque refugio laborem. Sed an evicerim *Cartesium Spinozismi esse Everforem & Physicæ experimentalis Architectum*; an Tu è *Cartesii principis veram ejus mentem invictis argumentis demonstrasti*; an ego *meo honori melius consulissem, si hoc labore superfedissem*, nec meum, nec Tuum erit judicare; in propria enim causa judex uterque sederet; adeoque liberum ex seq. Tactatu culpis æquo & candido Lectori judicium facio & relinquo. Deprehendet non sine stupore, Te nihil, me omnia, expressis *Cartesii* verbis proponere, confirmare, probare. Plura hic non addo, quam fufe in ipso Tractatu occurrunt; non enim *fallacia & arrogantia* Tua verba & *adducti fuci lectores cordatos fascinabunt.*

Quod litem finias in fine Tui *Alloquii*, probo; sed minus honeste Te ei subducis, quando scribis; *cum mihi præsertim cum ejuscemodi adversario res sit, qui hanc litem in infinitum protraheret, responsum à me expectet nemo: alia quam impia Cartesii, meditari me atas jubet.* Non ego Vir Cl. qui à Te sum provocatus, & in *Metaphys. Præfat. amice rogatus, ut Tuam illam Exerc. refutarem; quod non agre ferres, quia ita Tibi daretur occasio mentem & scopum Cartesii penitus enucleandi*; non ego, inquam, qui patrocinium susceptum non illico desero, nec desere posthac propositum est, is sum, qui *lites in infinitum protraherem; sed tute ipse, Vir Cl. & Præceptor Tuus De Vries, & quicquid est Adversariorum, qui non attendunt, nec considerant, quod sapius, imo centies, ad scrupulos eximendos, ad difficultates tollendas, ad lites finiendas, & ad controversias decidendas, à celeberrimis Viris scriptum fuit, sed eandem cramben recoquunt, eandem cantilenam repetunt, eadem chorda oberrant, eundem lapidem movent; id egisti ad pudorem usque, quandoquidem Tractatus Præfat. pag. penult. scribis, nihil Tibi eorundem repetitione injucundius, nihil crambe recocta ingratus fuisse; ideoque si mihi placeret iterum in Te insurgere, me id impune esse facturum, quia certo in animum inducti, eadem chorda rursus non oberrare, & quod semel dictum est repetere.* Tu ergo ipse, Vir Cl. qui accusas, qui eadem sapius repetis, qui nihil peni habes quæcunque recte & sapius sunt exposita, & ita scribis, ac si nihil esset responsum, non ego, qui objectiones, repetitiones, calumnias, repello, & veritatem & orthodoxiam purioris Philosophiæ vindico & defendo, *lites in infinitum* protrahis. Festes sunt omnia Tua scripta, testis est Tuus Tractatus mihi oppositus, speciatim contorsio optimæ definitionis *substantiæ*, cui, à Cl. *de Vries* in diatribe de *ideis innatis* propositæ, à Cl. *Röell* satisfactum esse, in mantissa Cap. 6. Part. 2. hujus

R E S P O N S U M

jus Tractatus ostendi. Imo testis etiam est ipsa hæc Tua Oratio.

Non ergo idcirco vis, ut *nemo responsum a Te expectet*, quia ego *lites in infinitum protraherem*, sed quia *lites*, quas post sollicitatam in meis *Vindictis* Tuam orthodoxiam, in Exerc. *Cartesius Spinozae prae-lucens*, renovare, redintegrare, eademque à multis confutata repe-tere cœpisti, cum successu & pro voto ad finem perducere non potuisti. Vis, ut *nemo responsum a te expectet*, quia Tibi cum aliqua specie difficile, & idcirco injucundum & ingratum fuit, post meam Apologiam hæc continuare, eandemque cramben recoquere. Imo vis, ut *nemo re-sponsum a Te expectet*, quia ad multa nonnisi admodum jejune & frivole, ad pauca tantum cum specie & *fuco adhibito*, sed ad plurima nihil plane Te respondere potuisse jam satis expertus es. Hinc Tibi in-vito extroquetur Cap. 10. §. 16. hæc confessio, *Quis sit in reliquis dis-sensus Spinoza à Cartesio, non vacat inquirere, quia jam dudum me horum tædio ullo Te id præstiturum fuisse, si potuisses* ulla cum specie, quivis qui non prorsus cœcutit, omnino credit. Sed tam honesta est ea ratio & excusatio, ac hæc, quam heic sub-jungis; *alia quam impia Cartesii, meditari me ætas jubet. Impia Car-tesii esse dogmata impiam dico & demonstro esse calumniam*. Sed si sint *impia*, ætas omnis ea non approbare jubet, sed confutare, & si gloriae Dei inter sit, (uti nonnullis rudibus, *tyronibus & imperitis*, forte persuasisti,) nulla nec fera ætas ea *meditari* ad confutandum, uti nec peccata, flagitia & pessima scelera reprehendere, & ab iis avocare, dehortari & convertere, vetat. Nec intelligo, cur Tua Te ætas magis *alia, quam impia Cartesii*, hoc præcisè tempore & dere-pente, *meditari jubet*, ac quoque *alia meditari* & tractare in factis concionibus, quam invehi, declamare & detonare in *impia* homi-num facta.

Votum in quo finis, non est pium, nec mihi gratum aut proba-tum; quodque idem pariter Deo displiceat & abominationi sit, cer-tus sum. Vota nostra ad Deum sancta esse debent, casto animo Deo offerenda; malus vero Tuus affectus, ira, *atrabilis ebullivit calum-niam de ineptiis & impietate illius Philosophiæ*, ex qua impietas *A-theismi & Scepticismi* felicissime profligari potest, & à pluribus de fac-to & quam maxime profligata est. *Cartesium dicere impium*, cui *ago opitalarer, osorem Dei, quem ego amarem, & fratres probris laceſse-rem*, eoque *iram Dei in me provocarem*, quid hoc aliud est, quam *manes Nobilis Philosophi*, qui tantum de publico meruit, *concutere, & fratrem conviciis proscindere?* Meliore affectu & pio, si modo sin-cero, finivisti ipsius Tractatus Præfat. ibi enim scribis; *sanctè pollice-or, si me hic erroris viderim convictum, me non solum manus daturum, sed & publico scrip-to, si Deus mihi tamdiu vitam largiatur, errorem meum confessurum; quin insuper maximo persusum iri gaudio, quando solide demonstratum videro nihil erroris Spinozistici à Cartesio esse metu-endum*. Hæc verba aliquam levem mihi felicitis successus & convictio-nis

Ad nuperae Orationis ALLOQUIUM.

nis fecerant spem. Et utinam tali cum affectu eventum meae scriptio-
 nis expectasset! Votum meum sincerum est, ut eum affectum
 Deus O. M. Tibi restituat, ipseque eum resumam, & *discussis mentis*
nebulis veritatem cernas, ames, profitearis, sive clam apud Deum,
 sive & palam apud homines. Ceterum si perfestas in proposito, quod
certum & firmum esse innuis in hoc Alloquio, ut & in fin. Præfat. *ne-*
gotium nostrum jam erit confectum, lis finita, & ut ego cenfeo, contro-
 versia decisa. Paci porro uterque studeamus, novas lites vitemus,
 amicitiam colere pergamus, animum eum, quem sine ulla mutatio-
 ne in me observasti, porro Tibi offero, habebisque me ad quævis officia
 promptum & paratum. Dabam Franequerae A. D. x. Kal. Aug. MDCCXIX.

P. S. Licet Orationem ipsam intactam relinquere constitueram, vix
 tamen licet præterire quod occurrit pag. 43. quia unus & alter de eo
 me rogavit. Vir Cl. solet sæpe alicui crudæ dogmata, & quidem per-
 fide, attribuire, sed loco non notato. Quod *summa veritas falsos pro-*
tulerit sermones, & *formale mendacium*, id Cartesio scribit nullius esse
 momenti, eumque id quam facillime concedere; quippe qui nolit eos re-
 prehendere, qui concedunt Deum per Prophetas verbale aliquod menda-
 cium proferre posse. Addit, *Vab os impudicum!* &c. Si Vir Cl. locum
 adscripsisset, Lector statim vidisset, per calumniam & perfidiam hæc
 Cartesio affingi. Scilicet Opponens 2. Obj. 2. pag. 66. objicit 4. *Deum*
negas posse mentiri, aut decipere, cum tamen non desint Scholastici
Gabriel, Ariminensis, & alii, (Wendelinus Eth. Lib. 1. Cap. 31. pag.
986. ex Augustino citat, mendacium officiosum inter Patres multos in-
venisse patronos, nominat Chrysostomum & Cassianum;) qui putant
Deum absoluta potestate mentiri; ut cum absque conditione dixit per Pro-
phetam, adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur... quærit, unde
habes nos ab eo decipi non posse? Nunquid Deus se non potest erga homines ge-
rerere, ut medicus circa agros, & pater circa filios, quos uterque tam sæpe deci-
piunt, idque sapienter, & cum utilitate? Quid jam Cartesius; an hæc con-
cedit? Neutiquam. Respondet pag. 75. Resp. 2. id quod assertur de Pro-
pheta, adhuc 40 dies &c. ne quidem verbale fuisse mendacium, sed tan-
tum comminationem, cujus eventus ex conditione pendebat, &c. Sed
 pro modestia & æquitate sua, ne Theologos quosdam offenderet, ad-
 didit; *Nolim tamen reprehendere illos, qui concedunt, Deum per Prophe-*
tas verbale aliquod mendacium (qualia sunt illa medicorum, quibus agro-
tos decipiunt ut ipsos curent, hoc est in quo desit omnis malitia deceptionis.)
 proferre posse. Adeoque patet ex loco ipso, partim falso Cartesio tribui,
 quod concedat mendacia verbalia à Deo in S. Script esse prolata; partim
 verba in parenthesi posita esse omissa. En novum perfidia & calumnie
 exemplum. *Deum mentiri non posse, fundamentum totius fidei dicit Car-*
tesius Epist. 54. Part. 2. Ceterum de absurda Cl. Viri sententia de re-
suscitatione ejusdem corporis, nihil addam; sed lectori judicium com-
 mendo. Vide Orat. pag. 93 95.

B R E V I S
hujus
T R A C T A T U S
conspectus.

Part. I.

Præliminari respondetur ad Præfat.
Cl. Antagonistæ.

- A**D Titulum Tractatus, *Cartesius Verus Spinozismi Architectus*, respondetur pag. 3-5.
Ad §. 1-3. Præfat. de portentosis Cartesu opinionibus & *Atheismo*, respondetur pag. 6-12.
Ad §. 4. de *Dubitatione Cartesii*, pag. 12-18.
Ad §. 5. de Vanino coll. cum *Cartesio*, pag. 19-22.
Ad §. 6-8. ostenditur, *Atheismum* neutiquam probari, 1. ex clara & distincta perceptione, pag. 22-27.
Ad §. 9. nec 2. ex notione causæ efficientis; ubi termini *formaliter, eminenter & virtualiter* explicantur, pag. 28-36.
Ad §. 10. nec 3. ex *idea Dei clara & distincta*, pag. 36.
Ad §. 11. nec 4. ex definitione *substantiæ*, pag. 37.
Ad §. 12. nec 5. ex duobus rerum generibus, p. 37-38.
Ad §. 13. nec 6. ex *legibus naturæ*, p. 38-40.
Ad

Ad §. 14. 15. de <i>Spinozismo</i> non hausto ex <i>Cart.</i>	p. 40-46.
Ad §. 16. 17. temere ex eventu id colligitur,	p. 47-52.
Ad §. 18. de Viri Cl. provocatione,	pag. 52-56.
Ad §. 19. <i>Cart.</i> absolvitur levitatis, &c.	pag. 56-57.
Ad §. 20. de Phil. <i>Cart.</i> ideali, hypothetica, non experimentalis,	pag. 58-61.
Ad §. 21. variis absurdis occurritur,	pag. 61-68.
Ad §. 22. concluditur,	pag. 69-72.

Part. II.

Justo examini subjicitur ipse Tractatus,
Cartesius Verus Spinozismi Architectus,
 servato eodem ordine Capp. & paragraph.

C A P I T U M

Part. II.

Summa hæc est,

C A P. I.

De quibusdam Prolegomenis, pag. 75.

C A P. II.

Quo scrupulis quibusdam levioribus occurritur, p. 86.

C A P. III.

De notione *Substantiæ*; nec non de *Cogitatione* & *Extensione* substantiali, pag. 104.

C A P. IV.

De *Cogitatione*, essentiam *substantiæ* mentis constituentem, pag. 115.
 De

C A P. V.

De *Extensione*, essentiam *substantiæ* corporis constituente, pag. 125.

C A P. VI.

De *Cartesii* accuratissima *substantiæ* definitione, p. 150.

C A P. VII.

Quo probatur & vindicatur, Deum ex sententia *Cartesii* minime esse agens necessarium, sed causam liberrimam, pag. 200.

C A P. VIII.

Sententias *Cartesii* de eadem motus quantitate, de impossibilitate vacui, aut plurium mundorum, de ideis innatis, & de unione mentis cum corpore, *Spinozismum* neutiquam inferre, ostenditur, p. 232.

C A P. IX.

Quo *Cartesius* a fallaciis & mendaciis vindicatur, p. 251.

C A P. X.

Quo dissensus inter *Cartesium* & *Spinozam* ita manifestus esse ostenditur, ut Cl. Antagonista heic ad incitas sit redactus, pag. 259.

Ad calcem Tractatus

Adjicitur DISSERTATIO PHYSICA,

Qua representatur

C A R T E S I U S

Physica Experimentalis

A R C H I T E C T U S.

C A R-

CARTESIUS

Verus Spinozismi EVERSOR.

Pars prior Præliminaris,

Qua respondetur ad Præfationem Tractatus;
Cartesius verus Spinozismi Architectus.

Uas ob rationes Apologiam pro *Vera & Sa-
niore Philosophia* conscribere, atque anno
præterito in lucem dare in animum induxe-
rim, Lector ex eadem abunde cognoscere
potuit. Tam plene, tam copiose, tam cer-
to, tamque evidenter Part. 1. demonstrave-
ram *Philosophiam Cartesii* universam *Spinozismo* è diametro
esse *oppositam*, ut Cl. Adversario satisfactum fore non sine
ratione sperare potuerim; maxime cum Part. 2. etiam osten-
dissem *spinosum Stoicismum Spinozismi* esse *fontem*. Verum e-
nim vero multo aliter evenisse docet Tractatus non indili-
genter à Cl. Antagonista conscriptus, & Part. 1. meæ Apo-
logiæ oppositus, cujus Titulus, *Cartesius verus Spinozismi*
Architectus. Nec hoc multum miror; novi enim paucos
admodum hodie inveniri retractatores. Præterea tanta cum
confidentia & jactantia accusationem instituerat Vir Cl.

Occasio
hujus Tra-
ctatus, &
instituti ra-
tio.

tanta cum arrogancia *Cartesianos* provocaverat, fidemque suam ante obstrinxerat, ut nulli mirum videri debeat, si statim cedere primoque impetu victum & prostratum se esse, ipso silentio fateri turpe sibi duxerit, imo si potius quidlibet scribere, de quibuscunque rebus de novo disputare, atque ad *Spinozismum* per ineptas consequentias omnia trahere, quædam a me scripta impugnare & pervertere, Lectorem intricare, atque latebras quærere, fatius sibi que gloriosius fore existimaverit. Id omne ego facile æqui bonique consulo, & nequiquam ægre fero. Verum id unum & miror summopere, & animo minus æquo fero, quod Vir Cl. pudorem omnem usque adeo fronte sua excusserit, ut non tantum causam Dei & veritatis agere præ se ferat, sed & ubique triumphum canat, & insolenter jactet, se *negotium nunc confecisse*, & ita *Cartesi Spinozismum* (de unica substantia) *demonstrasse, ut ne ipsa impudentia id negare audeat*; cum tamen ex certissimis & indubitatis indiciis, quorum specimina suis locis dabo, mihi constiterit, Virum Cl. quod ad ipsam rei summam, ad incitas & ad extremas angustias esse redactum, in plurimis, quæ prorsus præterire coactus fuit, aquam ei hæerere, multa cursim & obiter tantum ipsum attingere, non raro sibi ipsi contradicere, ipsissima *Cartesi* verba mutare, quædam omittere, alia substituere, sensumque eorum clarum & manifestum prorsus pervertere, nullibi propriis *Cartesi* verbis, sed maxime per ineptas imo omni specie destitutas consequentias, primariam suam accusationem probare & evincere conari. Si quis aliquam hic vel illic speciem veritatis inveniat, non nisi his artibus eam suæ descriptioni Virum Cl. quæsisivisse & conciliaisse, unumquemque certior facio. Quod per totum hunc Tractatum demonstratum dabo. Siquidem Cl. Antagonistæ Præfatio quam diligentissime ad Lectoris animum præoccupandum, sit concepta & comparata, maximamque in causa desperata prodat confidentiam, eam Parte hac 1. præliminari examinare constitui. Postea Parte 2. universum Tractatum à capite ad calcem, *ναρὰ πίδα*, confutabo, atque *Cartesi* Philosophiam ab atrocissimis calumniis & accusationibus, meæque

Apo-

Spinozifini E V E R S O R. Pars I. 3

Apologiae Partem I. ab objectionibus & exceptionibus vindicabo.

II. Quando primæ trium Exercitationum, quas adjecit Principiorum Phil. Theoreticæ versioni suæ Belgicæ, inscriptionem, *Cartesius Spinozæ præluceus*, primum vidi, in animum venit, *Cajapham* aliquando inscium prophetasse; verè *Cartesius* in signe orbis fuit *lumen*, & non minus *Spinozæ* ac plurimis aliis, licet frustra, *præluxit*; quanquam Cl. Auctor hoc neutiquam agnoverit & significare voluerit. Postquam in mea Apologia huc allusi, alium titulum quæsiit Vir Cl. qui efficacius animi sententiam exprimeret; eumque invenit apud illum Auctorem, à quo plurima mutuatus est. Scilicet Cl. *De Kries* Exerc. de *Contradictoriis Deo possibili-bus* §. 1. scribens de *fanatici & inepti hominis Valentini Weigelii* opinione de *possibili Contradictoriorum combinatione*, tandem dicit, *CARTESIUM* opinionis *absurdissimæ Weigelianæ*, quatenus inter suos viget, *ARCHITECTUM*. Idem nostro *præluxerat*, & occasionem suppeditaverat in *Cartesio* quærendi principia & semina *Spinozismi*, quando Exerc. Rat. de Deo §. 9. de eo agens, scripsit, *Has cogitationes cui debeamus primo auctori, vel inventori, forsitan percipietur, inspicienti Cartesii Princ. Part. I. Art. 51. ubi sic ille, &c.* Quando Cl. Antagonista hoc percepit, prodire voluit post præc. Exerc. Tractatum cum hac inscriptione *CARTESIUS VERUS SPINOZISMI ARCHITECTUS*. Quis non quærat cum Poëta?

De titulo & inscriptione hujus Tractatus.

Quid dignum tanto feret hic promissor biatu?

Mons aliquis hic parturire videtur, videamus an nasciturus sit ridiculus mus. *Cartesius* obiit *Holmiæ* mense Febr. Anno L. præc. seculi, quando *Spinoza* annum agebat circiter decimum & sextum; ita ut *Cartesius* per ipsum sua dogmata tectè propagare non potuerit. *Cartesius* sana quævis dogmata de Deo, de mente humana, ut & de tota rerum natura docuit, usus dictione clara & perspicua, explosis Scholasticorum vocabulis obscuris & intricatis; *Spinozæ* vero dogmata sunt plane contraria, pessima, Atheistica, tectè, obscure, ambigue & captiose ut plurimum proposita. Verum

rum quidem est, quod *Spinoza* in *Cartesii* Philosophia, factem in Philosophia prima & Physica generali, fuerit exercitatus; imo quod edi curaverit A. 1663. *Part. 1. & 2. Princ. Phil. Renati DesCartes* more Geometrico demonstratas; quibus accedere *Cogitata Metaphysica*; sed ipse veritates ibi propositas non agnovit nec admisit, in plurimis longe alia se sentire, aliaque se habere PRINCIPIA, ex quibus omnia posset deducere, cum *principia Cartesii* essent insufficientia, in ipsa ejus *Tractatus Præfat.* Lectorem moneri curavit; & in *Epistolis* suis ipse aperte scripsit, se ibi non edidisse *suas cogitationes*, sed *Cartesii*, ut sibi *amicos* pararet eos, qui *primas partes in patria tenebant*; atque ut deinceps tutius ea, quæ *pro suis* agnoscebat, in publicum ederet. Secutus videtur *Spinoza* profana, impia & scelestâ præcepta, quæ *Machiavellus* suo Principi præscripsit; uti enim *Princeps operam dare deberet, ut videatur bonus, nec sit; ut dissimularet, proderet, nec liberaret fidem, nisi quamdiu utile foret*; ita *Spinoza*, ut latitaret, & postea Atheismum doceret, prius *bonus Cartesianus videri, non esse* voluit; & quamdiu id sibi utile fore credidit, *vulpinam induit*, personam *Cartesii* assumsit; in *Præfat.* tamen, ne inconstans & mutatus videretur, aliquem dissensum, in ipsis etiam *principiis*, significavit, nimium tamen dissensum *dissimulavit*, atque ita Philosophiam *Cartesii*, ipsamque veritatem, prodere cœpit, aliosque, quibus prævit, suo exemplo id ipsum docuit. Hac arte, his dolis usus *Spinoza* plurimos, ipsos etiam *Cartesianos*, decepit, maximamque de se excitavit expectationem; usquedum prorsus & penitus deposita *Cartesii* persona omnique histrionia, A. 1670. vulgavit *Tractatum Theologico-Policum*; quo S. *Scripturam Divinam* auctoritate privare, & *naturam Deum* facere sustinuit. Interim etiam *Systema Ethicum*, opus postumum, composuit; à quo quod ad principia, fundamenta, & dogmata inde deducta, simulque quod ad verba & dictiones, non minus differt *Cartesii* Philosophia, quam *lux à tenebris*. *Cartesius certum esse* scribit & probat, *Deum non esse corpus, sed cum tantummodo intelligere & velle*; & quidem ita ut per unicam,

Spinozismi E V E R S O R. Pars 1.

semperque eandem & simplicissimam actionem omnia simul intelligat, velit, & operetur; Spinoza vero statuit, tam extensionem, quam cogitationem esse attributa Dei. Cartesius agnoscit Substantiam cogitantem increatam & independentem, id est Deum, tum etiam substantias cogitantes creatas, & substantias corporeas, Deumque à creaturis, & substantias cogitantes à corporeis, semper accuratissime distinxit; nec quisquam ipso unquam accuratius; sed Spinoza negat, unam substantiam ab alia posse produci; aut materiam mundi esse creatam; imo unam tantum statuit substantiam; adeoque mentem & corpus esse unam eandemque substantiam, quæ jam sub hoc, jam sub illo attributo comprehenditur. Sic & Deum & naturam confundit. Cartesius scribit, mundum hunc pluribus diversis modis à Deo fieri potuisse; sed Spinoza statuit, res nullo alio modo, neque alio ordine à Deo produci potuisse, quam productæ sunt. Hæc ipsissimis verbis Cartesii & Spinozæ demonstravi in Apologia; ex quibus evidentissime patet, Philosophiam Cartesii Spinozismo directe esse oppositam; falsissimamque esse hujus Tractatus inscriptionem, Cartesius verus Spinozismi Architectus. Præterquam quod titulus hic accusationem continens, grandia imo majora dicere videatur, quam vere dicere vult, adeoque fallax sit; quare interpretando erat elevandus plurimumque enervandus. Auctor enim Cl. suam mentem explicat pag. 2. Præf. quod semina Atheismi in Cartesii Philosophia contineantur; quodque Cartesius illa, quibus commode nefandorum errorum systema superstruxit Spinoza, jecerit fundamenta. Et pag. 9. fin. quod à Cartesio sat materiæ suppeditatum fuerit, è qua impiam suam Philosophiam concinnare potuerit Spinoza. Sic & §. 2. Cap. ult. Hæc ergo de causâ & hoc sensu Cartesium titulus præfert Verum SPINOZISMI ARCHITECTUM. Cum vero ego sim demonstraturus, Cartesium ea jecisse fundamenta, eamque sequacibus suppeditasse materiam, ex qua abunde evertere & destruere potuerunt univèrsam Spinozismum: nec Cl. Antagonista ipse, nec quisquam, improbare poterit titulum hunc priori directe & vere oppositum, CARTESIUS VERUS SPINOZISMI

6 G A R T E S I U S Verus oniqz

EVERSOR. Sed veniamus ad ipsum Præfationis ex-
amen.

Iniqua
Cl. Anta-
gonistæ
criminario.

III. Morem, quo homines in sui seculi vitia inveni so-
lent, eleganter expressit Horatius,

*Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores; mox daturos
Progeniem vitiosorem.*

Hunc morem, ut *Cartesianos* eo gravius accusaret, majo-
remque eis faceret invidiam, secutus videtur Cl. Antago-
nista, quando ita præfari incipit; *Nullum ferme seculum hoc,*
in quo hodie vivimus, portentosarum opinionum fuisse feracius,
nemo, qui præteritorum non plane ignarus est, haud difficulter
concesserit. De eo, quod in *Thesi* dicitur, nolim ego dis-
putare; id enim nec inficias iverim, ut qui à *paradoxis* &
portentosis opinionibus quam maxime abhorreo; nec tamen
id assererem, ne in temeritatis crimen incurram, ex qui-
busdam particularibus universalem conclusionem inferendo,
& ne forte in nostra tempora aliquo modo sim injurius;
sufficit notare, enormis falsitatis & atrocissimæ calumniæ
reum facere Cl. Adversarium querimoniæ istius applicatio-
nem, qua *opiniones* quævis monstrosæ & *portentosæ* ex *Philo-*
sophia Cartesianâ, verba quædam magni momenti omittendo,
vel sensum manifestum pervertendo, vel sententias falsas &
prorsus contrarias affingendo, vel ex veris per consequen-
tias illegitimas & inconsequentes deducendo, trahuntur &
derivantur. Quod ex seqq. manifestissime & invictè demon-
strabitur.

Cartesius
neutiquam
Pelagia-
nam Ra-
tionis inte-
gritatem
asseruit.

IV. Nullibi per *Cartesum* *Rationi* integritas asserta fuit;
qualem nempe Pelagianizantes contra verbum Dei fingunt,
& ut suum idolum colunt. In Adamo amissa est imago Dei.
Per ejus lapsum primæva rectitudine & integritate destitui-
mur omnes. Homo naturalis prorsus ignarus est viæ salu-
tis, & medii reconciliationis cum Deo. Imo quando Deus
sua mysteria ipsi externe revelat, recte & salutariter ea per-
cipere neutiquam potest, multo minus ea amore prosequi,

co-

eorumque amore sanctificari; nisi à Spiritu S. per gratiam Dei efficacem intellectus ejus illuminetur, voluntas sanctificetur, ipseque totus regeneretur. Deus debet efficaciter agere tum in intellectum, tum & maxime in voluntatem; *sive operari velle & perficere.* Nullibi contrarium, sed id ipsum recte docuit *Cartesius*, licet philosophari unicus ejus fuerit scopus, *Dissert. de Meth. pag. 5. Theologiam nostram reverebar, nec minus quam quivis alius beatitudinis æternæ compos fieri exoptabam. Sed cum pro certo atque explorato accepissem, iter quod ad illam ducit doctis non magis patere quam indoctis, veritatesque à Deo revelatas ingenti humani captum excedere, verebar ne in temeritatis crimen inciderem, si illas imbecillæ rationis meæ examini subjicerem. Et quicumque iis recognoscendis atque interpretandis vacare audent, peculiari ad hoc Dei gratia indigere ac supra vulgarium hominum sortem positi esse debere mihi videbantur. Ipse Epist. 60. Part. 2. se defendit contra illos, qui ipsum Pelagianum dicebant; & mirabatur, quod homines, qui amant calumniari, pretextus querant à vero tam alienos & tam longe petitos. Sic & optime ait Med. 4. pag. 28. Nec sane Divina gratia ... unquam imminuit libertatem, sed potius auget & corroborat. Qui tamen habet mentem sanam in corpore sano, qui reveretur testimonium conscientiæ, nec abnegat & repudiat lumen naturæ, qui fatetur, nos certo posse cognoscere existentiam Dei, eisque Perfectiones, legem naturæ cordi inscriptam, mentis distinctionem à corpore, pluresque alias veritates, agnoscere certe debet cum *Cartesio*, *Dissert. de Meth. init. aliquam rectam rationem, sive vim incorrupte judicandi, verumque à falso distinguendi, tanquam tabulam post naufragium reliquam, vel rudera & reliquias pulcerrimæ illius & pristinæ imaginis. Pro eximia hac dote Deo datori benignissimo, nisi ingrati erga ipsum esse velimus, gratias agere oportet, adeoque id donum debite agnoscere, magni facere & æstimare nostri est officii. Minime vero integra est hæc nostra ratio, qualis ea fuit in Adamo recto. Cæcutit non tantum circa spiritualia & viam salutis; sed ne quidem sufficiens est in naturalibus ad errores omnes præcavendos & recte**

recte de omnibus judicandum, fatente & agnoscente idem Philosopho Med. 6. fin. *Sed quia rerum agendarum necessitas non semper tam accurati examinis moram concedit, fatendum est humanam vitam circa res particulares sæpe erroribus esse obnoxiam, & naturæ nostræ infirmitas est agnoscenda.*

Ejusque
summa er-
ga S. Scrip-
turam re-
verentia.

V. Quenquam ex veris & sanis *Cartesii* Sequacibus, sive Theologi, sive Philosophi fuerint, *fascet Deo tale quid, quod non satis cum clara & distincta perceptione concordare videbatur, revelanti subdere recusasse,* non demonstrabit Cl. Accusator, licet hic vel illic errasse in sensu S. Scripturæ explicando cuivis contingere potuerit. Mitto profanum Auctorem Tractatus, *Philosophia Scripturæ interpretæ;* mitto *Fred. Leenhoff,* Apostatam; mitto *W. Deurbhoff,* aliosque plures, qui ad hunc censum neutiquam pertinent; *Cartesium* saltem, in quem faba cuditur, iniquissime heic accusari, docent ipsius verba Art. 25. Part. 1. Princ. *Ita (nim. si quam maxime recordemur, & Deum auctorem rerum esse infinitum, & nos omnino finitos,) si forte nobis de se ipso, vel de aliis aliquid revelet, quod naturales ingenii nostri vires excedat, qualia jam sunt mysteria Incarnationis & Trinitatis, non recusabimus illa credere, quamvis non clare intelligamus; Nec ullo modo mirabimur, multa esse, tum in immensa ejus natura, tum etiam in rebus ab eo creatis, quæ captum nostrum excedant.* Sic Art. 28. *Memores tamen, ut jam dictum est, huic lumini naturali tamdiu tantum esse credendum, quamdiu nihil contrarium à Deo ipso revelatur.* Rursus Art. 76. Part. 1. *Præter cetera autem, memoriæ nostræ pro summa regula est infigendum, ea quæ nobis à Deo revelata sunt, ut omnium certissima, esse credenda: Et quamvis forte lumen rationis, quam maxime clarum & evidens, aliud quid nobis suggerere videretur, soli tamen auctoritati Divinæ potius, quam proprio nostro judicio, fidem esse adhibendam.* Sic passim. Nullibi contrarium reperit Cl. Antagonista. Imo quomodo in tali casu *lumen naturæ;* licet sibi videretur *quammaxime clarum & evidens,* abnegaverit, & *Divinæ auctoritati* (etiam putativæ,) Philosophus fidem adhibuerit, manifestum est ex iis quæ ad calcem Resp. 4. habet de absurdo dogmate *Transsubstantiationis,* quo nullum magis potest

rest incurrere in dictata *rationis*, & magis contrariari *claræ & distinctæ perceptioni*, & speciatim *Cartesii* philosophemat-
tis de natura *Corporis*, adeoque ipsi *basi Physicæ Cartesianæ*; fidem tamen habere voluit absurdo illi dogmati, quod pu-
tabat niti auctoritate Divina, & *fasces submittere Verbo Dei*; maluitque sua clarissima philosophemata accommodare dog-
mati istî, quam hoc accommodare & torquere ad sua phi-
losophemata.

VI. *Cartesium* heic summopere esse laudandum, minime vero *horrendi criminis esse reum*, quia Vir Cl. *non videt, vel cernere non vult*, (reddo ei propria verba pag. 2. Præfat.) testes audiantur ex acerrimis *Cartesii* Adversariis, Cl. *De Vries*, ipse Viri Cl. Præceptor valde honorandus, & Cl. *Spanhemius* F. qui hac in parte non tantum absolvunt, sed & impense laudant *Cartesium*. Prior expresse scripsit Exerc. Phil. de *Officio Philosophi circa Revelata*; eorumque primam ad Art. 76. Princ. Phil. *Cartesii*; in cujus præmio auctorem paradoxum *Philosophiæ Scripturæ interpretis*, aliosque *revocat ad celeberrimum hoc Cartesii comma*, quo *universam rei summam quam accuratissime atque pulcerrime compendificet*; idque ut *auream periodum* laudat, in quam tota illa Exercitatione quasdam dat observationes. Sic & *Introductionis Historicæ* ad Cart. Phil. Disp. 7. *Mantissam* adjecit; cujus hoc est initium; *Vidimus Cartesium, ad dubitationem suam se accingentem, sollicitè admodum à Rationis examine excepisse res fidei. De cetero quicquid sit, hoc bene! Addit hoc votum; Atque utinam sic omnes, qui ejus hodie vestigia pressisse videri volunt! Postea subjungit; Verum... judex sedeat, ac non sine ratione pronunciet, ipse subtilissimus Cartesius*; citatque ejus verba ex Resp. 2. pag. 78. *Fides etsi dicatur de obscuris, non tamen illud PROPTER QUOD IPSAM AMPECTIMUR, EST obscurum, sed OMNI NATURALI LUCE ILLUSTRIOUS.* Et mox; *Notandum est, claritatem, sive perspicuitatem, A QUÀ MOVERI POTEST NOSTRA VOLUNTAS AD ASSENTIENDUM, duplicem esse, ALIAM à lumine Naturali, & ALIAM A GRATIA DIVINA..... Ratio formalis (propter quam rebus fidei assenti-*
Compro-
bata testi-
monii Cl.
De Vries,
& Cl. Span-
hemii.

mur,) CONSISTIT IN LUMINE QUODAM INTERNO, QUO A DEO SUPERNATURALITER ILLUSTRATI CONFIDIMUS EA QUÆ CREDENDA PROPONUNTUR AB IP SO ESSE REVELATA, & fieri plane non posse, ut ille mentiatur; QUOD OMNI NATURÆ LUMINE CERTIUS EST, & sepe etiam, propter lumen gratiæ evidentius. Iterum citat ex Epist. Cartesii 100. Part. 1. pag. 327. *Qua in re mihi videtur non animadvertere, magnum esse discrimen inter veritates acquisite & revelatas; quatenus harum cognitio NON PENDET NISI A GRATIA; ... adeo ut fieri possit, ut ILLITERATISSIMUS QUISQUE ET TARDISSIMUS HAUD MINUS QUAM ACUTISSIMUS quispiam possit illas FELICITER suscipere.* Cl. de Vries hæc utroque pollicetur probat, & subscribit, egregie. Tertium verba describit ex Epist. 16. Part. 2. pag. 87. *In Resp. ad Obj. 2. dixi nos à Deo supernaturaliter illustratos considerare ea, quæ credenda proponuntur, ab ipso esse revelata; quia ibi non de humana scientia, sed de fide sermo erat.... Quod autem evidentissimum sit, ea quæ à Deo revelata sunt, esse credenda, quodque lumen gratiæ lumini naturæ sit præferendum, nemini fidem catholicam vere habenti dubium vel mirum esse potest.* Tandem ait Cl. de Vries, *Nos CARTESII hic patrocinium in nos suscipimus adversus DEGENERES adeo CARTESIANOS; laudatque PIAM illam CARTESII MODERATIONEM.* Laudat etiam Exerc. Rat. de Deo 14. § 5. *aurream hanc regulam; ubi tamen ad ingenium redit, minus æque innuens, tam Cartesium, quam sequaces, aliquanto diligentius ejus recordari debuisse.* Cartesius sane passim ejus memor fuit. Sic breviter Cl. Spanhemius Tom. 3. five Theologicorum Operum Part. 2. col. 999. Append. Controversiarum, quæ nostra ætate motæ per Pseudophilosophos, &c. reprehendens Hypothesin de *Philosophia Scripturæ interprete*, & citans paradoxum illius auctoris verba, scribentis pag. 46. *fordescere quibusdam Theologis S. Literarum interpretamenta, quæ Cartesianæ Philosophiæ radiis non illustrata prodierunt; ex iis deducit; Hinc & Creationem ex nihilo, Trinitatem, Incarnatio-*

Spinozismi E V E R S O R. Pars I. II

tionem, Resurrectionem ejusdem corporis, ... expungit ille vel expresse, vel tacite, ex albo credendorum, tanquam Philosophiæ illius principiis adversatos Articulos; &c. Sed candide in seqq. absolvit Cartesium, scribens; in quo ... à Nobiliss. Cartesi modestia discedit, statuentis pro summa regula insigendum memoriæ esse, ea quæ nobis à Deo revelata sunt, ut omnium certissima esse credenda. Sic col. 1002. hoc Spinozæ institutum fuisse innuit, quod quicquid hodie Fidei Christianæ est, ... in memoriam ille credulitatem & præjudicia convertat; ... & substituat libertatem philosophandi, id est, pro cujusque libitu de Religione in Rep. sentiendi, judicandi, statuendi, docendique. Hinc Prophetias primo invadit &c. Quæ quam maxime esse opposita Cartesi modestiæ & piæ moderationi, quam uterque Cartesi Adversarius candide laudat, quilibet facillime videt. Quod ergo Cl. Antagonista id videre non potuerit, causam aliam invenire nullam possum, quam hanc,

Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

VII. Quod Cartesius, Spinoza, plurimique alii, maluerint loco veri Dei introducere aliquod Numen fictitium, cujus claram & distinctam haberent ideam, & sic fieri Athei, quam circa res quamplurimas earumque ortum suam ignorantiam confiteri, iniqua & falsa respectu Cartesi aliorumque Optimorum Virorum est calumnia pag. 2. siquidem veri Dei, à mundo omnibusque rebus creatis, tam cogitantibus, quam extensis, distinctissimi claram & distinctam ideam Cartesius, omnesque genuini ejus Sequaces formare docuerint; Dei vero fictitii Spinoziani, cujus tam infinita extensio, quam cogitatio, duo essent attributa, nulla potest esse clara & distincta, sed non nisi admodum confusa & perversa fingi idea, quæ multiplices absurditates & contradictiones involvat, & è diametro Cartesi Philosophiæ sit adversa. Accedit, quod Cartesius Art. 45. Part. 3. Princ. & passim ex S. Scriptura originem rerum omnium certam & notam asserat; sed Spinozistæ aliique Athei nihil malint, quam verum Deum negare, & veram rerum originem, causamque plurimorum effectuum primam, (E. Gr. cur ad nutum meæ voluntatis manus mea moveatur,

Cartesius cum Spinoza nullibi nominandus est.

tur, ejusque opera calamus scriptorius, &c.) sibi ignotam esse fateri. *Cartesius* veram *rerum originem* cognovit, quia Deum & verbum Dei agnovit; sed *Spinoza* Deum & verbum Dei negans, ignorare debuit veram *rerum originem*. Hæc ergo prorsus perverse scripsit Cl. Adversarius.

Ipsè nōn ad Atheismum, sed ad veram Dei cognitionem vitam paravit.

VIII. *Cartesium suum propositum summa astutia tegere allaborasse, per suam Philosophiam ad Atheismum præparasse, & verum Deum è mundo eliminare satagisse*, apertissima est calumnia; cujus auctorem habet Cl. *de Vries* Exerc. Rat. 3. §. 5. quem sequitur. Cum revera *Cartesius* admodum apertè & clarè de vero Deo scripserit; & optime animos ad cognitionem *substantiæ cogitantis increatæ*, ab omni corpore distinctissimæ, præparaverit, ejusque existentiam per utramque demonstrandi viam, & à *priore*, & à *posteriore*, solide demonstraverit; imo ejus cognitionem menti docuerit ita alte esse insculptam, inditam, & innatam, ut prorsus ex ea eradi & deleri non queat. Quam & tota rerum natura comprobatur.

Breviter defenditur *Cartesiana* dubitatio.

IX. Calumniam tamen istam probare allaborat Vir Cl. Et quidem 1. ex generali *dubitatione*, quam *Cartesius* philosophatur commendat. Hic est ille lapis offensionis, qui ita à pluribus est sublatus, ut nemo prudens Lector, pacis & veritatis amans, in eum amplius impingere queat. *Claubergius* enim in singulari Tractatu omnes scrupulos, qui cum aliqua specie quem morari possent, prorsus removit. Quod & breviter partim ab aliis, partim à me Exercitatione 1. in Phil. Primam, & in Paraphrasi in 1. Art. Princ. Phil. *Cartesi*, præstitum est. Unde patet, non præscribi *severam* dubitationem, & veram animi incertitudinem deis, quæ ut dubia proponuntur; siquidem excipiantur *res fidei*, quod supra ex ipso Cl. *de Vries* proposuimus. Sic & *Cartesius* Art. 3. eam dubitationem restringit ad *solam contemplationem veritatis*; & excipit *omnes res in vita agendas*. Quæ ex S. Scriptura credit, Deum esse, & Creatorem celi & terræ, & *Triunum*, & colendum, Christum Dominum venisse in mundum, & *justitiam adduxisse*, fide amplectendam &c. qui ex vulgari notitia novit, *se habere corpus*, ei quotidie de cibo & potu

potu omnibusque necessariis esse prospiciendum, & artem aliquam esse addiscendam, &c. ille *serio* minime potest dubitare de existentia proprii, aliorumque corporum, hominum & animalium. Unde & Philosophus ipse in Synopsi Med. 6. scribit; *revera esse aliquem mundum, & homines habere corpora, & similia, neminem unquam sanæ mentis serio dubitasse.* Adeoque Philosophus scribit de *dubitatione* generali per *συνκατάβασι*, qua condescendat cum *Scepticis*, ceterisque qui primo philosophari incipiunt, nec ullas veritates ordine didicerunt. Hi, quæ quidem aliunde norunt, vel credunt, philosophice etiam discere debent, & tum demum affirmare; singula autem suo loco & ordine. Quod quando in limine nondum factum est, hoc respectu dicuntur *dubitare*. Philosophus vero, eos ducens, ita loquitur respectu ordinis & methodi, uti is loqueretur, qui revera dubitaret. Abstrahit à S. Scriptura, & à vulgari notitia; (*abstrahentium vero non esse mendacium*, recte asseruit Aristoteles,) ex neutra jam vult sapere; philosophatur enim: ex lumine naturæ veritates ordine deducit. Hinc etiam ita loquitur, ac si ex neutro principio plurima cognosceret, & vere dubitaret. Quæ hic impietas? Quod crimen?

X. Sed *Cartesium* commendare scribit p. 3. (præeunte Cl. De Vries Exerc. Rat. 3. §. 6.) *dubitationem* (quod non sine maximo animi horrore refert,) etiam de ipso Deo. Sed vanus est ille *animi horror*, quo facile se liberasset, si ad animum revocasset, illam *dubitationem* fieri per *συνκατάβασι*, & *abstractionem* animi à S. Scriptura & vulgari notitia; cui utrique fidem habet, etiam dum modo jam exposito dubitat. Si ergo Vir Cl. considerasset, *Cartesium* eo modo instituisse dubitare de ipso Deo, scil. extus in sermone, non intus in animo, per *συνκατάβασι* & animi abstractionem, retentis interim rebus fidei, nulla iusta horrore, imo ne quidem reprehensionis, fuisset causa. Sed 2. falsum est, secundum methodum *Cartesii* dubitari de *existentia Dei* modo jam exposito. Quod Exerc. 1. §. 26. & in Paraphrasi demonstravi ex ipsis *Cartesii* verbis & methodo. Philosophus enim, ut ostendat, in limine Philosophiæ dubitari posse,

Veritas de existentia Dei retenta est, imo supposita in ipsa dubitatione.

de iis, quæ intellectus docet, rationem petit ab omnipotentia & existentia Dei, cujus quis tum habet ideam minus claram & distinctam. Hinc dicit Philosophus Med. i. *Veruntamen infixa est meæ menti vetus opinio, esse Deum, qui potest omnia, & à quo sum creatus &c.* Sic Art. 5. Part. i. Princ. *Dubitabimus... tum maxime, quia audivimus esse Deum &c.* Quando Philosophus rationem dubitandi de aliis petit ab existentia & omnipotentia Dei, utique hanc supponit & retinet; id est non dubitavit de ipso Deo. Quod & docet, quando Med. i. hanc objectionem Atheorum subjungit, non in sua persona, uti ceteroquin in prima persona loquitur, sed in persona Atheorum; *Essent fortasse nonnulli alii, (Athei,) qui tam potentem Deum mallet negare, quam res omnes credere esse incertas.* Quibus respondet, *Sed iis non repugnemus, totumque hoc de Deo demus esse fictitium &c.* Scilicet ordine ea veritas & suo loco erat demonstranda. Quod differtur non aufertur. Alia ratione & tribus verbis eludit eam Atheorum objectionem. Hæc cum sæpius sæpiusque clarissime sint exposita, vellem ut Cl. Vir non repetiisset cramben toties recoctam. Non est candidi, nec generosi Disputatoris, omnia reticere, quibus hæc lis dudum sopita & decisa est, & simpliciter crudam & falsam thesin repetere, cum obtentu maximi animi *horroris*, quæ sunt inania muliercularum, aut hujus Philosophiæ rudium & imperitorum, terriculamenta.

Quo sensu dubia pro falsis habenda.

XI. Porro Vir Cl. ægre fert, *Cartesium in dubitatione non consistere, sed hæc pro falsis habere jubere.* Et hæc crambe millics recocta nauseam parit. Verba, *dubia pro falsis habere*, vel 1. videri possunt significare, affirmare, asserere *dubia esse falsa*; falsum esse, quod existat Sol, Luna, homines &c. Quem sensum ipse status *dubitationis* non patitur. Vel 2. significare possunt, non pluris *dubia facere, quam aperte falsa.* Aperte falsa non affirmabimus, ea non admittemus in philosophando; sic non magis *dubia* affirmabimus, nec in philosophando admittemus. *Dubiorum non majorem habebimus rationem, quam plane falsorum.* Qua ratione ipse Philosophus hæc verba explicat Resp. 7. pag. 84. ad lit. E. Imo ad tempus

Spinozismi E V E R S O R. Pars 1. 15

pus vult quasi fingere dubia esse falsa; non id judicare, sed se quasi fallere, ut ita in equilibrio animus eo melius subsistat, & judicium non præcipitet. Quemadmodum Med. 1. scribit. Quod pag. 57. Resp. 5. illustrat simili petito à baculo, quem, si curvus est, *incontrariam partem recurvamus, ut eum rectum reddamus.* Nihil itaque heic est incommodi. Si dubia esset locutio, Philosophus eam satis clare exposuit.

XII. Quod in Philosophia Cartesii semina Atheismi nequam contineantur, nec verum Deum è mundo ipse eliminare scaterit, testis est omni exceptione major sana & orthodoxa Cartesii de Deo doctrina. Idemque evincunt solida ea argumenta, quibus existentiam Dei demonstravit. Cavillatur tamen Vir Cl. pag. 3. *Nulla igitur certa & convincens ei fuit ratio, qua veri Dei adstructa fuit existentia.* Quod falsum esse sæpius ostendi, defendendo, illustrando, confirmando & vindicando quatuor Cartesii argumenta, quibus veri Dei existentiam pro instituti & methodi ratione satis superque probat.

Calumnia
de Atheis-
mo Cartesii
depulsa.

XIII. Reprehendit Vir Cl. (uti ei præverat Cl. de Vries Exerc. Rat. de Deo 2. §. 5.) *Cartesium, quod argumentum illud validissimum, è causarum subordinatione petitum, prorsus rejiciat.* Locum nec verba citat, nec Philosophi sententiam fideliter proponit. *Cartesius scribit Resp. ad Obj. 1. pag. 55. Sed permittat, queso, de aliis me tacere, atque eorum tantum, quæ ipse scripsi, reddere rationem. Primo itaque non desumsi meum argumentum ex eo, quod viderem in sensibilibus esse ordinem sive successionem quandam causarum efficientium; tum quia NB Deum existere multo evidentius esse putavi quam ulla res sensibiles; tum etiam quia per istam causarum successionem non videbar alio posse devenire, quam ad imperfectionem mei intellectus agnoscendam, quod nempe non possim comprehendere quomodo infinite tales cause sibi mutuo ab æterno ita successerint, ut nulla fuerit prima. Nam certe ex eo quod istud non possim comprehendere, non sequitur aliquam primam esse debere; &c.* Prior ratio satis solida est. Magis intima nobis est cognitio Dei, quam rerum sensibilibus. Observet Lector, quam clare Cartesius semper Deum à mundo distinguat. Et, quia in Part. 1.

Excusatur
Cartesius,
quod è sub-
ordinatione causa-
rum existi-
entiam
Dei non
probat.

ubi existentiam Dei demonstrat, nondum agit de *rebus sensibilibus*; harumque existentiam demum Part. 2. probat; non poterat secundum accuratissimam suam methodum Part. 1. existentiam Dei probare ex *subordinatione causarum & successione*, quæ ibi nondum innotuerat: quemadmodum illi facere possunt, qui alia methodo ex professo quæcunque argumenta afferunt ad existentiam Dei probandam: uti & *Cartesius* omnino admittit argumenta ex *rebus sensibilibus* desumpta. Hinc scribit Resp. ad Obj. 5. pag. 70. *Ex usu partium in plantis, in animalibus &c. effectorem Deum mirari, & ex inspectione operum cognoscere, ac glorificare opificem par est.* Sed ex altera *Cartesii* ratione patet, ipsum noluisse præcise argumentari ex *subordinatione & successione causarum*, quia quandam in eo difficultatem reperit, ex qua se expedire non potuit. Mihi quidem videtur id argumentum, quod petitur ex serie generationum animalium & hominum, esse solidum & firmum, & probare esse debere causam primam, quæ produxerit primum quoddam par aut paria; siquidem nec hic, nec ullibi, possit dari *progressus in infinitum*: sed *Cartesius* noluit se fatigare disputationibus de *infinito*. Hinc solebat iudicium suum de talibus suspendere. Quod sane severam adeo reprehensionem non meretur. Si in uno argumento aliquam obscuritatem vel difficultatem reperiret, potuit alia adhibere, quemadmodum adhibuit.

Ejus argumenta esse straminea, iniqua est calumnia.

XIV. Sed gravis est calumnia pag. 3. quod *argumenta Cartesii* scribat esse *straminea, inepta & ne cassa quidem nuce digna*; quæ ego dico solidissima, à nemine unquam confutanda, imo auro cedroque digna. An *stramineum & ineptum* est argumentum pro existentia Dei, & *ne cassa nuce dignum*, quod petitur ex existentia mentis, ex ejus prima productione, & continua conservatione; unde *Cartesius* argumentatur Art. 20. & 21. & Med. 3? Sed callide hæc duo argumenta præterit minus æquus Antagonista; ut ita *Cartesius* tantummodo videretur argumentari ex idea Dei, tum à *priore*, tum à *posteriore*; quorum argumentorum vim quidam non percipiunt, nec percipere volunt; uti Athei se prorsus contra vim omnium argumentorum obfirmant.

XV. Fal-

XV. Falsissimum est quod pag. 3. additur; ea argumenta ^{Nenti-} probare Dei Spinozistici existentiam. An rerum hujus mundi, quam Car-
 quæ Deum Spinozisticum constituunt, ea est natura, ut sine ^{tesii argu-}
 existentia eas cogitare sit contradictorium? Non utique ^{menta Spi-}
 secundum Cartesium; qui rebus omnibus aliis contingentem tan- ^{nozistico}
 tum tribuit existentiam, sed Deo soli necessariam & æternam. ^{Deo fave-}
 An Deus Spinozisticus est Ens vere summe Perfectum, quod ^{re possunt.}
 repugnat cogitare non existens? An idea rerum hujus mun-
 di est idea Substantiæ cogitantis increatæ & independentis, quæ
 nullo modo potest esse corpus; sed tantummodo intelligit &
 vult, ita ut per unicam, simplicissimam, semperque eandem actionem
 omnia simul intelligat, velit & operetur? Ex eo quod Dei istius-
 modi veri idea sit in mente, quodque ipsa mens non potuerit
 creari, nec conservari, nisi à Deo, probat Philosophus
 veri illius Dei, minime Spinozistici, existentiam.

XVI. Rejecerit Illustris Huetius, ut & Cl. De Vries ^{Vindica-}
 Exerc. 2. §. 6. argumentum Cartesii à priori sive ex natura ^{tur argu-}
 Dei petiti; imo pronunciauerint quidam sagaciorum Car- ^{mentum}
 tesianorum id *sophisma*; ego pariter id pro *sophismate* inep- ^{à priori si-}
 tissimo & *petitione principii* habeo, prout id perverse partim ^{ve ex na-}
 ab Adversariis, partim ab Amicis fuit propositum. Fufe ^{tura Divi-}
 hoc argumentum in singulari Dissertatione vindicavi, & re- ^{næ con-}
 cte proposui; præterea in Exerc. 3. & in Compendio Theol. ^{templatiq-}
 Nat. Part. 1. Cap. 2. quæ hactenus intacta sunt ab Adver- ^{ne peti-}
 sariis. Suppono 1. me debere judicare secundum evidentif- ^{tum.}
 simam meam perceptionem. 2. Me non posse non cogita-
 re de Deo, Ente summe perfecto. Sive sit, sive non sit,
 ejus sum naturæ, ut non possim non cogitare Ens summe
 Perfectum. Non possum non me considerare ut finitum &
 imperfectum, non omnipotentem, non omniscium. Quod
 fieri non potest sine idea entis summe Perfecti, infiniti,
 omnipotentis & omniscii. Idea ergo Dei carere non pos-
 sum. Nec ulla mens potest. Idea Dei ergo est *innata*. Jam
 3. si eam probe contemplemur, si ad naturam summe Per-
 fectam attendamus, videbimus, implicare contradictionem
 eam cogitare non æternam, non existentem. Contempla-
 tio naturæ summe perfectæ, quam repugnat cogitare non

reapse & formaliter existere, & ab aeterno existisse, necessitat me, ut judicem eam existere, & existisse ab aeterno. Nec miror, hoc argumentum à Cl. Antagonista non percipi, quandoquidem *Cartesium* legat animo contradicendi, omnia pervertendi, & in deteriorem sensum torquendi. *Id quod ab alterius cogitatione tantum pendet*, ait Resp. 2. pag. 72. *Cartesius, non possum ipsi oscitanti obtrudere.* Vim hujus *voisews* & evidentiae videre non potest, qui veritatem in *Cartesio* odit.

Sana *Cartesii* doctrina de mundi fabrica, primaque rerum origine.

XVII. Falsissimum igitur est, quod pag. 4. scribit, *Cartesium* inepta argumenta pro validis substituisse. Sic & ipsum adstruere ejusmodi *Dei* existentiam, ex cujus natura commode mundum suum mechanicum tanquam ex causa necessaria deducere quiveret. Nihil falsius esse potest, quam quod *Cartesius* mundum finxerit mechanicum, à Deo independentem, ex se mobilem; siquidem longe rectius quam Cl. Antagonista statuit Art. 36. Part. 2. Princ. *Deum materiam simul cum motu & quiete in principio creasse, jamque per solum suum concursum ordinarium tantundem motus & quietis in ea tota, quantum tunc posuit, conservare.* Porro nemo magis libertatem operationis Divinae asseruit quam *Cartesius*. Quando propositurus est suam de possibili quadam (non vero ea quam S. Scr. nobis revelat, & *Cartesius* expresse ibidem docet & agnoscit,) constructione mundi per Divinam Omnipotentiam, scribit Art. 45. *Quinimo etiam, ad res naturales melius explicandas, earum causas altius hic repetam, quam ipsas unquam existisse existimem, &c.* Quod exemplo carminis ex tempore à Poëta facti, sed alio modo pangendi, tyroni proponitur, licet idem inde, sive hoc, sive alio modo fiat, oriatur carmen. Et expresse Art. 46. *At quam magnæ sint istæ partes materiae, quam celeriter moveantur, & quales circulos describant, non possumus sola ratione determinare; quia potuerunt ista innumeris modis diversis à Deo temperari, & quænam præ ceteris elegerit, sola experientia docere debet: jamque idcirco nobis liberum est, quidlibet de illis assumere, modo omnia, quæ ex ipso consequentur, cum experientia consentiant.* Confer Art. 47. &c. aliæque loca, ex quibus postea ipsa verba describenda crunt. Si ergo

ergo quisquam Deum agnoverit liberrimam causam & Creatorem; certe *Cartesius*. Sed Cl. Antagonista vult tamen per ineptam consequentiam *Cartesio* affingere & obtrudere sententiam de *causa necessaria*, quoniam *incredibilis esset stupiditatis indicium*, è *causa liberrime agente certam & determinatam arcessere mundi fabricam*. Mihi vero esset *incredibilis stupiditatis indicium* à Deo *causa liberrime agente non posse certam & determinatam arcessere mundi hujus fabricam*, ita tamen ut Deo liberum & possibile fuerit *pluribus diversis modis eundem hunc mundum fabricare*, sive sensim perficere secundum leges naturæ, sive simul & semel supra leges naturæ unico momento; sive spatio sex dierum, sive etiam plurium vel pauciorum. Hæc docet *Cartesius*; hæc sæpissime expressis verbis inculcat; nullibi contrarium, nec recte & callide, nec aperte; nullibi quid scripsit, unde vel minima cum specie ulla suspicio de *causa necessaria* alicui oboriri queat.

XVIII. *Incredibilis* malitiæ vel quod mallet, cæcitas (Deus solus cor novit,) *indicium* est, quod heic adferat exemplum *Julii Cæsaris Vanini*, notissimi Athei, Tholosæ apprehensi, ad ignem damnati & combusti, A. 1619. lingua maledica prius excisa. Hic in uno libro *Naturam dicebat Deum*; in altero, cujus Titulus *Amphitheatrum Divine Providentiæ* &c. objectiones maxime urgebat, ad eas frigidè respondebat; hinc brevi detectus fuit, plurimisque innotuit, quod causam Dei prodere ipsius esset scopus, institutum, & propositum. *Mersennus* ipsum alibi appellavit *Atheorum Cæsarem & Primpilum*. Cum hoc monstro *Cartesius* paria fecisse, scribere quis audeat! *Cartesius* aperte, candidè, plane, perspicue, (verbis obscuris & ambiguis ex sua Philosophia explosis,) & orthodoxe *semper* scripsit de vero Deo, de vera mundi à Deo diversissimi creatione, de mente humana, ejusque à corpore distinctione, ante annos 69. Scripta ejus manibus quorumcunque eruditissimorum Virorum, tam Adversariorum, quam Amicorum, versata & trita fuere, a plurimis impetita, impugnata, vexata, magno etiam cum acumine, solertia, nec non malitia; non sine aliqua specie offensi fuere pii etiam Viri præparatione

Impia
Cartesii &
Vanini
compara-
tio.

illa prævia per generalem *dubitationem*, eam non intelligentes, nec videntes Philosophum per *συγκατάβασι* rationes dubitandi proponere, ut ad eas in seqq. respondeat: sed nemo fere, nemo ante Cl. Antagonistam vidit, *semina Spinozismi* contineri in *Cartesii* Philosophia, & hunc *sat materia* ei *suppeditasse*, è qua *impiam suam Philosophiam concinnare potuerit*, ita ut nihil ulterius desiderari queat; ideoque *Cartesium* verum esse *Spinozismi Architectum*. Tantum dubitanter suspicionem aliquam injicere voluit Cl. *De Vries* Exerc. 4. §. 9. ubi primo scribit, *Reipsa universam illam philosophationem* (de *unica tantum substantia*,) *aliud nihil esse, quam recoctum quendam Atheismum Plinii & aliorum*. Sed postea; *has cogitationes cui debeamus primo auctori vel inventori, forsitan percipitur inspicienti Cartesii Princ. Part. I. Art. 51. ubi sic ille; &c.* Et post verba illius Art. descripta concludit, *Conferre hæc cum istis prioribus possunt, queis vacat*. Viri Clar. Discipulo vacavit, & lubuit eousque verba *Cartesii* torquere, unum omittendo, aliud falso vertendo, omnium sensum pervertendo, ut tandem invenerit quæsitum tantopere *Cartesii Spinozismum*, à nemine hactenus cognitum. An tam exigua est differentia inter veritatem & mendacium, inter impietatem *Atheismi & Spinozismi* & orthodoxum *Philosophiæ Systema*, ut ne quidem *Eruditissimorum Virorum* quisquam tanto temporis spatio viderit *Cartesium* esse *verum Spinozismi Architectum*?

Sententiæ quædam particulares diu plures latere possunt, non integrum *Atheismi* vel *Spinozismi* Systema.

XIX. Aliud est, si forte quis quædam dogmata periculosa ita tegat & incrustet, ut plurimos fraus lateat, qui minus serio scrutantur; ut tamen alii anguem sub herba latere animadvertant, imo ut tandem quis aperte fraudem detegat. Hæc fuit fors scriptorum *Geulingii*. Ejus *Ethicæ* perversa, cruda, imo *Spinozistica* dogmata vix quisquam ante me palam detexit. Sed minime ita institui, uti Cl. *Antagonista*, ei affingendo falsas sententias, aut ex veris falsas, & ineptas consequentias deducendo, & inde porro *Spinozismum*; imo ne quidem tanti criminis reum ipsum agere volui per legitimas tantum consequentias, quas forte ipse non vidisset; sed demonstravi ipsum hic & illic satis manifesto

& ex-

& expresse suum institutum indicasse, clarissimis etiam verbis; porro ipsum sub verbis speciosissimis, sanctissimis, & sub obtentu summæ pietatis suam impietatem occultasse. Hæc ita demonstravi, ut non exspectare potuerim, ullum vindicias illius Ethicæ in se esse suscepturum. Nec ego solus hanc impietatem vidi in Ethica *Geulingii*; sed plurimi mecum Viri Eruditi, qui sæpius mirati fuere, neminem hætenus ante me eum in se suscepisse laborem. Quod partim ex relatione, partim ex literis plurimorum, certo rescivi. Ne autem de hujus rei veritate quis dubitet, exscribam pauca ex literis Viri Perspicacissimi, *vōv év ἀγίοις*, nuper Academiæ Trajectinæ, antea etiam hujus Professoris Clar. Collegæ Conjunctissimi, & ad finem vitæ Viri mihi Amicissimi. Postquam acceperat meum *Examen Ethicæ Geulingianæ*, idque examinaverat, scripsit ad me a. d. 19. Maj. A. 1717. *Animadversiones in Geulingium commendat laudabile studium muniendi lectorum animos contra eas ipsius sententias, quæ monstri aliquid alere videntur. Pleraque ego quoque in Ethica observaveram, & notaveram. Sed nolui tamen eum aperte Spinozismi postulare, cum etiam ex orthodoxis non defuerint, qui similes quodammodo adhibuerint loquendi modos. Dum vero latius quotidie serpit Spinozismi gangræna, & vires acquirit eundo, omnino è re Ecclesiæ est, pestilentissimo & periculosissimo morbo publice medicinam facere, & cavere, ne insciantur incautorum juvenum aliorumque animi. Reliqua, de quibus disputasti in Exegeticis, ejus indolis sunt, ut in iis dissentire incolumi amicitia liceat.* Sed Cl. Antagonista solus ille fere est, qui cernit tam acutum, qui tamen nihil ex *Cartesio* demonstrat, sed quævis pro lubitu ei obtrudit, & ineptas inde ducit consequentias. Quod tamen non obstat, quo minus istiusmodi scriptio suæ factionis hominibus placere potuerit; vel etiam ipsis piis & veritatis ac pietatis amantibus, sed in hac Philosophia non versatis, sollicitudinem & scrupulum injicere potuerit; eo magis cum tantæ perfidiæ & malitiæ, vel cæcitatibus, cujus hæc certissima & manifestissima sunt indicia, suspicio non facile in quenquam cadere queat, nec debeat.

XX. Ut aliquem colorem & speciem suo instituto conciliet

Debiliin-

stantiæ oc-
curritur.

ciliet Cl. Antagonista, affert, impurum illum causæ Dei proditorem, *Vanium*, præter acclamantium eruditorum applausum, quadruplicem quoque approbationem fuisse adeptum. Novum ipsum sectam eorum, qui se *Deistas* dicebant, post fata reliquisse; nec abnuo ex eorum numero esse potuisse, qui pro *Eruditis* habitis fuerint: sed vere *Eruditorum* & orthodoxos, brevi hominis, naturam Deum aperte dicentis, impietatem & Atheismum cognovisse & detexisse, eventus ipse docuit, & nos supra ostendimus. Quis ergo est ille acclamantium eruditorum applausus, quem Vir Cl. hic deprædicat, ut fucum faciat? Nec ipsum juvat approbatio, si vel quadruplicem obtinuerit. Quam imperiti sæpe sint librorum Censores, maxime inter Pontificios, (qualis hic Censor fuit, qui testatur, *nihil à catholica & Romana fide alienum.... eum librum continere;*) quam negligenter sæpe librosevolvunt, vel quam perfunctorie, aliis occupationibus distracti, unde doli tecti, fraudes occultæ, artesque impostorum ipsos aliquando fugiunt, satis constat. Sic & non raro censores favent Scriptori, & pro affectu judicant. Ipsum *Fred. Leenbovium* ita & consecutum esse Approbationem, licet minus legitimam, sui cæli in terris *Ψευδονύμω*, ne alia exempla addam, novimus. Denique exempla nihil probant. Quocumque modo *Vanium* texerit suum Atheismum, Actori & Accusatori hic probandum erat, *Cartesium* verum esse *Spinozismi Architectum*, non per ineptas consequentias, falso deductas ex certis *Cartesii* sententiis, nec ex falsis quam plurimis absurdisque positionibus ei adscriptis, nec ex detortis manifestissimis ejus verbis; (quo omnis ejus, quam tantopere jactat, re dicitur probatio;) sed ex claris & evidentibus verbis, vel per manifestas consequentias, quæ in ipsis verbis manifesto continentur, & necessàrio ex iis fluunt & deducuntur.

De Clara
& distincta
perceptione.

XXI. Ut pateat, quam inepte Cl. Accusator probeat *Cartesii Spinozismum* & Atheismum, videamus, quæ afferat hujus suæ accusationis firmamenta. 1. Ex quadam vera *Cartesii* sententia consequentiam *Atheismi* ducit; & quod miretur Lector, ex clara & distincta perceptione pro norma veritatis à *Cartesio* habita. Hoc dogma, ait bis pag. 5. & 6. homi-

nes recta ducit ad Atheismum. Ut de veritate quacunq; judicem, norma & regula quadam opus esse, secundum quam de ea judicem, per se facile cuivis patet. Nemo utique negaverit, quædam certo à nobis sciri posse, & actu sciri. Debet ergo quid esse, quod nos de iis certos reddat; E. Gr. quod ego cogitans existam; quod duo & tria sint quinque; quod quadratum quatuor habeat latera, triangulum tres angulos; quodque tres ejus anguli æquales sint duobus rectis; quod Deus sit; quod sit Omnipotens; quod distinctus sit ab omni corpore, omnibusque rebus creatis &c. Id autem, quod nos certos reddit, non potest quid esse extra nos, quatenus est extra nos; sit enim *veritas in rebus ipsis*, res certo modo vere se habeant, si ego id nesciam, non possum de iis esse certus. Nec id *argumenta & rationes* in se considerata proprie sunt; si enim ego eas ignorem, si nesciam, an argumenta & rationes sint validæ; certus per argumenta esse nequeo. Res ergo eo redit, ut id, quod me certum reddit, sit in meis cogitationibus; non confusis, sed claris & distinctis; id est requiritur ut *clare & distincte percipiam* veritatem in re, sive rem vere sic se habere; vel etiam ut cognoscam pondus, vim & valorem rationum & argumentorum, quibus quid probatur. Ergo iudicium nostrum semper niti debet *clara & distincta perceptione*, sive ipsius rei, de qua iudico, sive veritatis, quæ est in re, sive rationum & argumentorum. Unde *clara & distincta perceptio à Cartesio* ejusque Sequacibus habetur pro *norma iudicii*, & *criterio veri*. Et sane aut *secundum*, aut *sine*, aut *contra* claram & distinctam perceptionem est de veritate iudicandum. Non *contra*; quod stultum & stolidum omnes esse sciunt. Non *sine*; quod temerarium fore iudicium, sive *præiudicium*, omnes pariter admittunt. Ergo certe *secundum* claram & distinctam perceptionem. Quæ ergo est unica nostra *norma* de veritate iudicandi, sive *criterium veri*. Ubi quis eam habet, certissime persuasus est & certus. Quamdiu eâ destitutus est & hujus luminis & evidentix expers, licet opinetur se eam habere, est tantum opinio, nec recte iudicare potest. Res ipsa id unumquemque attendentem docet. Quomodo enim recte iudica-

dicare possum, E. Gr. omne corpus esse divisibile, & non posse cogitare; mentem vero cogitare, & esse indivisibilem; nisi percipiam subjecta & prædicata utriusque enunciationis compositæ, & porro nexum & consensum, vel & pugnam & dissensum inter illa? Quin res est adeo manifesta, ut hæc nostra norma communi omnium hominum calculo & suffragio comprobetur. Hoc enim vult proverbium, *cæcus de coloribus*; imo omnium commune est iudicium, de re ignota, id est non clare & distincte percepta, non esse iudicandum.

Quomodo
ea sit nor-
ma ante
cognitio-
nem Vera-
ciatis Dei.

XXII. Potest autem quis habere claram & distinctam perceptionem, ac ea evidentia & lumine affici & persuaderi, five certissime persuasus esse de hac vel illa veritate, licet ignoret vel nondum adverterit aut demonstraverit, hoc esse criterium veri & normam iudicii; quemadmodum Mathematici de suis demonstrationibus, vel & quicumque ante *Cartesium* Philosophi de quibusdam dogmatis potuerunt esse certi, qui nunquam de criterio veri & norma iudicii ex professo egerunt. Uti & *Cartesius* & qui ipsum in philosophando sequuntur certiores fuere de primo suo principio, *Cogito, ergo sum*, de communibus quibuscunque notionibus, plurimisque conclusionibus inde deductis, quando mens ad eas attendit, earum luce & evidentia percipitur, & clare & distincte eas percipit, & videt tales conclusiones necessario ex illis præmissis sequi. Imo ita noëtice & dianoëtice cognoscitur existentia & Veracitas Dei, licet hanc normam postea demum deducant ex *Veracitate* Dei. Hoc Philosophus aperte docet Art. 43. Part. 1. Princ. *Et quamvis hoc nulla ratione probaretur, ita omnium animis à natura impressum est, ut quoties aliquid clare percipimus, ei sponte assentiamur, & nullo modo possimus dubitare, quin sit verum.* Quod & Med. 4. fufius ostendit. Unde frustra & imperite Illustris *Huetius* cum aliis circulum heic *Cartesio* objecit; quemadmodum solide respondit Cl. *de Volder* in Disp. 3. contra *Huetium*, de clara & distincta perceptione criterio veri à pag. 46. ad 94. fufe agens.

Quomodo

XXIII. Postquam igitur Philosophus per claram & distinctam

finctam perceptionem, quam vel in statu *dubitationis* ipsa natura alicui suggerit, cognoverat Deum existere, eumque esse veracem, neminemque ullo suo opere aut verbo directe & positive posse fallere; eo magis inde certus est, quod per *claram & distinctam perceptionem*, tanquam donum & opus Dei, nunquam possit falli; imo quod hoc sit *criterium veri*, & *norma* secundum quam semper judicare oporteat.

porro ex
Veracitate
Dei eliciatur.

XXIV. Unde deduco 1. nos per *claram & distinctam perceptionem* certos fieri de quacunque veritate etiam ante cognitionem existentiae Dei. Id enim sequitur ex ipsa mentis nostrae natura. 2. Quod tamen etiam possimus eam porro deducere, ut *criterium* omnis veri & *normam* iudicii, ex Veracitate Dei. 3. Omnia esse vera & certa, quae vere clare & distincte percipimus sic se habere. 4. Certos nos quoque esse posse de iis omnibus, quae recordamur vere à nobis clare & distincte esse percepta; E. Gr. si recordemur, nos clare percepisse & demonstrasse tres angulos trianguli aequales esse duobus rectis, aut trianguli rectanguli quadratum hypotensae aequale esse quadratis reliquorum duorum laterum &c. Et hanc iudicat Philosophus esse prerogativam, sive fructum deductionis clarae & distinctae perceptionis ex Veracitate Dei. Cum enim natura duce semper assentiri debeamus clare & distincte perceptis, dum eorum luce & evidentia afficimur, possent tamen leviculae dubitandi rationes nos dubios reddere, quando iis intenti non attendimus ad praemissas, unde conclusiones sunt deductae: sed cognita Dei Veracitate haec rationes dubitandi sunt sublatae, & certissime sumus persuasi de veritate quoque omnium eorum, quae recordamur à nobis clare & distincte esse percepta, licet in praesentia ea evidentia & luce non afficiamur; uti non semper ad eas praemissas attendere possumus. Hinc Philosophus scripsit, *nullam certam quem posse habere scientiam*, (quae deducitur ex quibusdam praemissis & rationibus, quarum mens semper potest esse memor,) *priusquam suae auctorem originis agnoverit*. Vide Art. 13. Part. 1. Princ. coll. Resp. 2. p. 74. & 77. Sic & Epist. 81. §. Distinguendum esse inter *claram & distinctam perceptionem* veram &

Octo con-
fectaria in-
de dedu-
cta.

putatitiam, sive ejus speciem & opinionem; sicut inter verum & apprensus aurum: sic & inter recordari vere & inter putare multa à nobis olim fuisse percepta. In quo frequentissime nos errare, scribit Philosophus Art. 44. Part. 1. Princ. Ideo scribit in Notis ad Art. 2. Programm. Regii, non temere eam regulam esse usurpandam, quia facile sit, ut quis putet se aliquam rem recte intelligere, quam tamen præjudicio aliquo excæcatus non intelligit. Quod Cl. Regio ibi contigit, scribenti, naturam rerum pati, ut mens possit esse substantia, vel quidam substantiæ corporeæ modus. Quæ Cartesius pugnanti merito dicit, & ex iis absurditatem ingenii ejus cognoscit. 6. Unius claræ & distinctæ perceptionem alterius non posse adversari. Uti nec unius scientiæ alterius scientiæ potest esse contraria; sed tantum opinio. 7. Cumque Deus sit auctor luminis naturæ & Scripturæ, cum sit dator claræ & distinctæ perceptionis, & fons omnis veritatis, quam tam ratio docet, quam verbum Dei; certum est quod heic nunquam sit vel possit esse quædam pugna, ita ut clara & distincta perceptio directe adversaretur Verbo Dei. 8. Hinc si tamen aliquando contingat, ut Verbo Dei claro & perspicuo adversari videatur clara & distincta nostra perceptio, soli auctoritati Divinæ verbi Dei potius adherere oportet; non vero contra clarum & infallibile Dei verbum claræ nostræ perceptioni; quin patet, hanc vere non esse claram & distinctam perceptionem, sed ejus falsam speciem. Quod & supra expressis Cartesii verbis, facto ipso comprobatis, probavimus.

Vindicatur hæc doctrina, maxime ab Atheismo.

XXV. Hinc confutata sunt omnia, quæ Vir Clar. scripsit pag. 56. Debuerat sane consulere auctores, qui de hac materia tam abunde scripserunt, & litem deciderunt; non vero ad nauseam cramben recoctam sæpius repetere. E. Gr. non opus esse ad plenissimam de veritate persuasionem ad rationes attendere, modo nobis claræ & distinctæ obversetur perceptionis recordatio. Cartesius recte scripsit, non posse nos semper attendere ad eas rationes, & tamen habere certissimam persuasionem. Reprehendit Vir Cl. immerito, falsa pronuncianda omnia, quæ claræ & distinctæ perceptioni adversantur; scil. verè;

re; adeoque Deum efficere non posse, quod eidem vere repugnat; quod enim falsum est, & non potest esse verum, nec à Deo effici potest. Inepte objicit *Enthusiasmum Philosophicum*, cum nulla sit ratio, cur ego minus fidam meæ claræ & distinctæ perceptioni, quam alter suæ, licet forte sibi invicem plane sint adversæ; potest tamen esse certitudo: quicquid ergo quis obtenderit, unus tantum clare percipiet, alter putabit & falletur. Si autem esset pugna inter perceptionem nostram putativam, sive opinionem, & inter verbum Dei certum & evidens, non esse standum nostræ perceptioni, sed Verbo Dei, satis est ostensum. Ergo contrarium contra expressa Philosophi verba, contra constantem ejus praxin, absque ulla specie, ei affingitur. Concludo, ex vera sententia de clara & distincta perceptione per ineptissimam consequentiam *Cartesium Atheismi* esse accusatum.

XXVI. Mera itaque rursus est calumpnia, quam pag. 6. scribit, *Cartesium*, excipientem res fidei, bona tantum verba dedisse, & ipso facto contrarium satis ostendisse, & revelationis profus securum philosophari. Contrarium constat ex iis, quæ expressis verbis, facto semper comprobatis, supra demonstravimus, & confirmavimus auctoritate Cl. *Spanhemii*, & Cl. de *Vries*, nostri Antagonistæ Præceptoris, summopere laudantis hanc *piam Cartesii moderationem*, eamque aliis in exemplum ad imitandum proponentis. Hinc summâ injuriâ Cl. Antagonista eos dicit *Cartesii Aseclas*, qui præ rationis dictamine nihili facerent *Divinam Revelationem*; quos vere Cl. de *Vries* degeneres appellat *Cartesianos*.

XXVII. Non est ergo boni ominis, quod Cl. Adversarius gravissimam de *Cartesii Atheismo* accusationem primo fundet in quadam consequentia, quam sine ulla specie falsissime deducit ex vera *Cartesii* sententia de clara & distincta perceptione ut norma veritatis. Possẽ ego vere & solide ex ipsius sententia negativa, qua tollit *claram & distinctam perceptionem* ut criterium veri & normam judicii, quia nulla alia norma esse potest, nec aliam substituit, deducere Scepticismum Philosophicum & Atheismum; sed ipsum hac, licet certissima, consequentia non gravabo; quia novi ipsum

Pessime pervenit Vir Cl. quæ ipse Cl. de *Vries* summopere laudat.

Non quævis consequentiæ alicui attribuentur.

eam nec videre, nec admittere, sed abominari. Discat interim postea cautius agere & judicare. Malim ergo progredi ad alterum, sed adhuc magis ineptum & iniquum, accusationis fundamentum; quod deducitur ex profusus falso *Cartesio* afficta notione *causæ efficientis*.

De notio-
ne *causæ effi-*
cientis.

XXVIII. Quæ vera sit notio *causæ efficientis*, nempe quæ effectum vera *causalitate* seu *operatione* producit, quivis facile novit. *Spinoza*, quando Deum statuit *causam* omnium rerum *immanentem*, non *transientem*, & omnia necessario ex *natura Dei* sui *sequi* scribit, non potuit veram *causæ efficientis* notionem retinere, sed debuit talem naturam intelligere, in qua *formaliter* contineantur, quæ necessario ex ea emanant, fluunt, & sequuntur, & tamen in eadem natura manent. Demonstravi A. 1705. sic & in meis Exercitationibus, Exerc. 4. Part. 1. §. 29. Disp. 4. Theol. Nat. §. 40-46. nec non in Examine Eth. Cl. *Geulingii*, Cl. *de Volder* falsam hanc *causæ efficientis* notionem expressis verbis sæpe propofuisse, multum inculcasse, in Dispp. contra Atheos; & idecirco dixisse, *naturam* rei esse *causam efficientem* suarum *proprietas* ergo *effectus*; & in universum ibi semper esse rationem *causæ* & *effectus*, ubi unum ex altero necessario sequitur, uti ex *trianguli* natura sequitur, *tresejus* angulos esse *æquales* duobus *reëtis*. Hinc & intelligitur illud ejus paradoxum, *Quantum discriminis est inter causas, tantum discriminis quoque esse inter effecta; & viceversa*; sic & ex eadem causa non posse fluere diversa effecta. Perversa hæc notio sine ulla probatione *Cartesio* falsissime affingitur pag. 7. *Causæ efficientis* admodum perversa illi notio est, ac si ea absolvatur, quod ita omne illud, quod ab ea procedit, *formaliter* vel *eminenter* contineat; cum tamen ille continendi modus potius ad *causam materialem* vel *formalem*, quam ad *efficientem*, pertineat. Sed secundum *Cartesium* hoc est requisitum *causæ efficientis primæ* & *adequatæ*, quæ realitatem aliquam producit, & existere facit, uti Deus omnes *mentes* & *corpora*, omnemque realitatem; non vero ejus *formalis ratio* & *natura*, qua *absolvitur*; nam *Cartesii* hoc est axioma 4. post Resp. 2. *Quicquid est realitatis sive perfectionis in aliqua re, est formaliter vel eminenter*

in prima & adæquata ejus causa. Ceteroquin enim esset à *nihilo*. Confer Med. 3. pag. 19. & Resp. 2. pag. 71. Hoc ergo est requisitum *causæ efficientis*, habere *formaliter* vel *eminenter*, quod dat; sed natura *causæ efficientis* absolvitur eo, ut vera causalitate & operatione effectum producat, & faciat esse, sive det quamcunque realitatem. Hæc est vera *Cartesii* notio *causæ efficientis*; nec ex ullo loco *Cartesii* Vir Clar. illam falsam *Spinozæ* vel Cl. *Volderi* eliciet & ostendet. Actori autem incumbit probatio.

XXIX. Sunt qui indifferentem videntur uti vocibus *eminenter* & *virtualiter*; quæ tamen debent distingui. Cl. *De Vries* explicans tres voces, *formaliter*, *eminenter*, & *virtualiter*, duas posteriores etiam distinguit, Exerc. 6. §. 4. Sic & *Castaneus* in Diff. synopsis explicat *formaliter* & *virtualiter*. *Maresus* in notis addit *eminenter*, & distinguit à *virtualiter*, dicitque *in Deo esse omnes perfectiones, sed increatas formaliter, creatas vero virtualiter & eminenter*. Ita Vir Cl. brevissime explicat duas priores, sed, quia putat *Cartesium* ultimam Deo non tribuere, prolixius *causæ efficientis* explicat *modum aliquid continendi virtualiter*; id est, ait, ea istam esse *virtute præditam, qua aliquid à se distinctum, quod vel prorsus non fuit, vel tale non fuit, quale postea est, producat; de quo modo, si recte memini, in Cartesio altum est silentium*. Sed operæ pretium est, potius *modum quid continendi* *eminenter*, quid proprie sit, clare explicare, & quidem ex ipso Philosopho; eo magis, cum hodie quidam eum perverse, nec cum Philosopho, nec cum S. Scriptura, exposuerint. Quando improbi *populum Dei comedebant, & fideles affligebant & interficiebant*, dicentes, *non respicit Jah, neque animadvertit Deus Jacobi; Deus respondebat, Psal. xciv. 8. 9. Animadvertite o brutissimi in populo, & stultissimi, quando intelligentes eritis? An plantator auris, an non audiat? aut formator oculi an non intueatur? An castigator gentium, an non reprehendat?* Ubi Deus, dator & causa efficiens *auditus & visus*, ipse dicitur *audire & videre*, eamque realitatem sive perfectionem, quam aliis dedit, ipsemet habere & possidere. Sed quo modo, an *formaliter*, eodem modo quo homines, qui *formaliter*

Quomodo causa quid eminenter continere dicatur.

vident & audiunt, & *formalem* rationem five naturam *auditus* & *visus* habent? Neutiquam. Deus est Spiritus, mens Perfectissima, non habet carnem & ossa, nec aures aut oculos. Deus tamen *audit* & *videt*. Habet realitatem, quam dedit & formavit. *Eminenter* eam *habet*, five eminentiore & perfectiore modo; ita ut id quod Deus voluit in nobis esse per auditum & visum, nim. rerum cognitio, in Deo sit perfectissimo modo, sine organis, sine sensu ab objectis & rebus dependente. Adeoque significatur perfectissima Dei scientia & animadversio, ac si omnia oculis videret & auribus audiret. Hæc est *auditio* & *visio* Dei. Ita Deus habet auditum & visum *eminenter*. Hæc est significatio vocis *eminenter*. Uti & scopus loci allegati docet. Increpantur improbi, dicentes, *non respicit Jah; neque animadvertit Deus Jacobi;* & convincuntur, quod Deus omnino *audiat* & *videat*, scil. *eminenter*, five *respiciat* & *animadvertat*; & quidem ex eo, quod *causa nihil largitur effecto, quod non habet; non habes, non dabis; An plantator auris non audiret? an formator oculi non videret?* Hinc dici potest, Deum habere omnem realitatem five perfectionem, quæ est in rebus creatis, etiam extensis, minime *formaliter*, sed *eminenter*, quatenus in Deo est longe *eminentior* realitas & summa perfectio, quæ facile supplet vicem omnis realitatis & perfectionis, quæ est in rebus creatis, etiam corporibus.

Voces
formaliter
& *eminenter*
ex Cartesio
explicatur,

XXX. *Cartesius* multum attendit ad realitatem, quæ per aliquam ideam menti exhibetur, quam dicit *realitatem ideæ objectivam*, ejusque causam merito quærit; uti quam maxime illius realitatis, quæ per ideam Dei nobis exhibetur. Proponit ibi hoc axioma, *tantundem ad minimum realitatis debet esse, (five formaliter, five eminenter,) in idearum causis, saltem primis & adequatis, quantum est in ipsis ideis.* Vide *Med. 3.* Hinc explicat hæc vocabula ad calcem *Resp. 2. pag. 85. Def. 4. Eadem dicuntur esse formaliter in idearum objectis, quando talia sunt in ipsis, qualia illa percipimus; & eminenter, quando non quidem talia sunt, sed tanta, ut talium vicem supplere possint.* Confer *Axioma 4. pag. 88.* Sic & omnis realitas, quæ est in quocunque effectu, debet in ejus causa

causa adæquata quoque vel *formaliter* vel *eminenter* contineri. Quod est Axioma 4. *ibid.* *Quicquid est realitatis sive perfectionis in aliqua re, est formaliter vel eminenter in prima & adæquata ejus causa.* Quomodo *formaliter*, docetur Axiomate 5. *Nec ob ideam cæli, quod videmus, possumus judicare cælum existere; nisi quia omnis idea causam suæ realitatis ob-jectivæ habere debet realiter existentem; quam causam judicamus esse ipsum cælum; & sic de ceteris.* Sic idea Dei requirit causam, in qua perfectio objectiva ejus ideæ sit *formaliter*; nam *eminentior* perfectio esse nec cogitari potest. Quicquid vero realitatis sive perfectionis est in effectis & operibus Dei, non *formaliter*, sed *eminenter*, in Deo prima & adæquata eorum causa contineri debet.

XXXI. Cum autem in Deo sit summa Perfectio, Omnisufficientia & Omnipotentia, Deus potest producere omnem realitatem sive perfectionem, quam vult, sive cogitantem, sive extensam. An enim Ens summe Perfectum non debet esse Omnipotens? Hinc Deo tribuitur virtus sive Potentia, qua potest producere quod vult. Hoc *Cartesius* valide & expresse docuit. Deum dicit *Omnipotentem*, Creatorem omnium rerum, Art. 22. Part. 1. *Deum in principio omnem materiam simul cum motu & quiete creasse &c.* Art. 36. Part. 2. *Mundum ab initio creatum esse cum omni sua perfectione, ... nec tantum in terra fuisse semina plantarum, sed ipsas plantas, nec Adamum & Evam natos esse infantes, sed factos esse homines adultos. Hoc fidem Christianam nos docere: &c.* Art. 45. Part. 3. Ita passim. Ponit hoc corollarium Resp. 2. pag. 90. *Creavit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt; insuperque potest efficere id omne quod clare percipimus, prout id ipsum percipimus. Cujus demonstrationem addit, quam vide.*

Cartesius
Deo tribuit
virtutem
omnia pro-
ducendi.

XXXII. Hinc jam abunde patet; Virum Clar. frustra in *Cartesio* desiderare modum continendi aliquid *virtualiter*, *i. e. ea istam esse virtute præditam, qua aliquid à se distinctum... producat, cujus altum esset silentium. Addit, nullum in Cartesii Principiis vel Medd. extare locum, in quo Deus causa transiens aliquid, quod necdum erat, à se vere & omnino distinctum,*

Hoc sensu
agnoscit in
Deo modum
quid continendi
virtualiter.

pro-

producens nuncupatur. Sed quid si Cartesius hos terminos adhibuisset, & dixisset Deum causam transientem, quæ virtualiter continet id quod, à Deo diversum, producere potuit; an tum acquievisset? Non putem. Cartesius vim & significationem eorum vocabulorum efficacissime passim docet, etiam in Princ. & Medd. Art. 14. Part. 1. Princ. scribit, inter diversas ideas, quas mens habet, unam esse entis summe intelligentis, SUMME POTENTIS & summe perfecti, quæ omnium longe præcipua est. In hac sola agnoscit existentiam, omnino necessariam & æternam, sed POSSIBILEM & CONTINGENTEM tantum in ideis aliarum omnium rerum. Rursus Art. 15. nullius alterius rei ideam apud se inveniri, in qua eodem modo necessariam existentiam contineri animadvertat. Observet Lector, quam clare & diserte verum Deum, unicum & solum, necessario existentem, distinctum ab omnibus aliis rebus, quæ tantum contingenter existunt, (quarum ergo minimè est causa necessaria,) describat. Si hæc non sufficiant, Art. 22. addit, eum esse æternum, Omniscium, OMNIPOTENTEM, omnis bonitatis veritati que fontem, ac denique omnia illa in se habentem, in quibus aliquam perfectionem infinitam, sive nulla imperfectione terminatam, clare possumus advertere. Hinc Art. 23. à Deo removet omnia, quæ etsi nonnihil habeant perfectionis, aliquid tamen etiam imperfectionis sive limitationis. Speciatim ait, inde certum esse, Deum non esse corpus. Nec Deum ullo modo sentire, (nim formaliter,) quæ ergo est natura Dei? sed tantummodo intelligere & velle; Neque hoc ipsum ut nos per operationes quodammodo distinctas, sed ita, ut per unicam, semperque eandem & simplicissimam actionem, omnia simul intelligat, velit & operetur. Hæc omnia habentur paginis tribus. Vereor, ut Cl. Vir tam clara, tam orthodoxa, tam pura, in plurimis vastis libris vix reperiat. Quærat talia in Spinoza, in Vanino, vel quovis impostore, frustra ipsum fore certus sum. Addit Art. 24. Deum solum omnium, quæ sunt aut esse possunt, veram esse causam. Et statim memorat res ab eo creatas. Uti & Art. 25. docens omnia, quæ à Deo revelata sunt, credenda esse, quamvis captum nostrum excedunt; qualia dicit esse myste-

feria Incarnationis & Trinitatis; item, nulla esse tum in immensa ejus natura, tum etiam in rebus ab eo creatis, quæ captum nostrum excedant. Sic Deo soli vult reservare nomen infiniti, Art. 27. quia in eo solo omni ex parte, non modo nullos limites (nim. summæ & absolutæ perfectionis Deo soli propriæ) agnoscimus, sed etiam positive nullos esse intelligimus. Sed alia, nim. extensionem hujus mundi, imo magnitudinem rerum possibilium, numerum stellarum possibilem, ex Art. 26. dicit indefinita, quia non positive intelligit, eas res aliqua ex parte limitibus (nim. numeri vel extensionis) carere, sed negative eorum limites, si quos habeant, inveniri à nobis non posse confitemur. Omitto plura loca ex Princ. Medd. aliisve Philosophi scriptis proferre, quia hæc abunde sufficiunt ad expugnandam ipsam pertinaciam & ad confundendam ipsam impudentiam. Qui hæc scribit, & nullibi vel minimam heterodoxiæ suspicionem præbet, ille certe rectissime de Deo vero, à rebus creatis distincto, scripsit. Nec opus erat terminos virtualiter & causæ transientis adhibere. Sufficit Deum dicere omnipotentem, & Creatorem omnium rerum à se distinctissimarum. Plurimi Theologi & Philosophi eodem terminos non adhibuere, maxime ante tempora Spinozæ.

XXXIII. *Hinc certissime quoque sequi, scribit Cl. Antagonista pag. 7. Deum, si tantum sit res cogitans & non extensa, nullam extensionem efficere potuisse; quoniam eam neque formaliter, neque eminenter, in se continuit. Sed ostendi ex ipso Cartesio, quo vero sensu Deus realitates omnes, etiam corporum, ipsamque extensionem, in se contineat, minime formaliter, sed eminenter. Sic & virtualiter, quia omnem realitatem, tam corporum, quam mentium, à Deo esse productam, statuit. Sententiam ergo aperte falsam Cartesio rursus affingit, ut inde aliquam difficultatem eliciat. Affert porro verba ex Disp. Clar. Jac. Wittichii de Natura Dei, §. 13. Dicit, eum tandem concludere; Quare quidam sentientes, se hoc nodo insolubili constrictos esse, falsi sunt, (respicit Cl. Clericum, qui hæc scribit sæpe in Logica, & Ontologia, potissimum Pneumatolog. Sect. 3. Cap. 3. §. 17.) Deum*

Quomodo Deus non extensus extensionem producere potuerit.

æquè proprietates corporum ac spirituum possidere; spiritum autem & non corpus vocari, quia usus obtinuit, ut à parte nobiliore fiat denominatio. Addit Cl. Antagonista ex Cl. Wittichii §. 14. hæc verba; Quomodo omnia ex perfectissima Dei natura oriuntur, &c. De re ipsa nihil vult dicere, nec Cl. Wittichii litem suam facere; sed tantum quærit pag. 8. Cur is, qui Deum non solum perfectissimam cogitationem, sed veram causam efficientem transeuntem agnoscit, hic adeo Spinozæ argumento restrictus hæere debeat? Ego respondeo. 1. nos cum Cartesio agnoscere Deum tantummodo esse mentem perfectissimam; adeoque tantummodo intelligere & velle; sive ejus essentiam consistere in perfectissima cogitatione; nec sine summa absurditate & læsione Simplicitatis Divinæ quid diversum à cogitatione perfectissima, quod ea non involvat, Deo attribui posse. Imo si id sit diversum à cogitatione, debet esse sine cogitatione, adeoque quid brutum, non intelligens. Quod Deum destruit. Si per certas consequentias hic agere luberet, quot absurdis Cl. Adversarium premere possem? Sed abstinere ab iis, ut ei parcam. 2. Deum mentem perfectissimam, perfectissimam cogitationem, sive substantiam perfectissimè cogitantem, esse veram causam transeuntem. Non esset cogitatio perfectissima, si non nutu voluntatis possit ad extra operari, & mundum verbo & jussu producere. Imo nisi sit mens & cogitatio perfectissima, causa mundi transiens esse non posset. Hinc 3. quæro cum Cl. Antagonista, non Cartesium, qui nobiscum consentit, sed Cl. Wittichium & Clericum; Quæ hic sit difficultas? Cur Deus non extensus, cogitatio summe perfecta, extensionem producere non posset, licet eam non habeat formaliter, sed eminenter?

Dissensus
Cl. Fac.
Wittichii à
Cartesio, &
à seipso.

XXXIV. Sed licet Cl. Adversarius nolit Cl. Wittichii litem suam facere, fatetur tamen, Virum Cl. secundum principia Cartesii non male fuisse argumentatum. Quod ego quam maxime nego. Cartesius minime docet omnia ex Dei natura fluere, quod Cl. Wittichius scripsit; sed Deum liberrime omnia operari extra se. Cartesius statuit, Deum omnem realitatem possidere eminenter; quod Wittichius negat, saltem vocem rejecit, non retenta vel substituta vocis significatione. Sed

in

in iterata Disp. editione A. 1718. expositio in lemmate marginali additur, *Deum in idea sua omnem realitatem possidere, scil. objective.* Hæc vero non est mens axiomatis, *quod quis non habet, id non potest dare.* Postea alibi explicat, quod Deus habeat *potentiam & virtutem producendi extensionem, omnemque realitatem.* Sed nec hunc posse esse verborum sensum, constat ex eodem axioma, *quod quis non habet, id alteri dare non potest.* Vel, *quod dat, id habere debet, saltem eminenter, id est eminentiore modo, five quid eminentius, quod ejus realitatis, quam dat, vicem facile supplet.* Quod supra §. 29. ex Psal. 94. 8. 9. ostendimus. Sic & Apologiæ Part. 3. §. 33. 34. Vir Cl. videtur quidem se huic *liti* subducere; attamen gravissime Cl. *Wittichium* heic accusat, tanquam genuinum *Cartesii* veri *Spinozismi* *Architecti* sequacem, qui secundum principia *Cartesii* non male fuisset argumentatus. *Cartesius* recte docuisset principia & semina *Atheismi*, quæ ne millesimus reperit; *Wittichius* vero rectè secundum ea principia argumentatus fuisset. Quod ego vehementer nego; imo id etiam si sapit, negabit Cl. *Wittichius*: ceteroquin enim fatetur se esse *Spinozistam*.

XXXV. Sequitur Cl. Adversarii quædam observatio, *Sed non absque singulari Dei accidit providentia, quod Cartesiani inter se de Spinozismo digladiantur, & alter alterum ejus accusent; accusatus vero se ipsius Cartesii auctoritate tueatur. Hinc accusator necessario ipsum Cartesium ejusdem criminis reum agere tenetur.* Ad hanc ego observo 1. S. Scripturam docere esse qui se dicunt *Judeos*, qui tamen vere non sunt; ita etiam experientiam docere, esse qui se dicunt *Cartesianos*, qui nihil minus sunt. Imo eventus jam docere incepit, qualesnam fuerint illi *Cartesiani primi ordinis*, & classis, quos alibi Cl. *Guffetius* memorat. Imo hoc ego singulari *Divinæ Providentiæ* & *gratiæ* acceptum fero, quod jam ante periculosissima dogmata Cl. *Clerici*, & ab annis 14. subtilitates malefanas Cl. *De Volder*, & potissimum *Spinozisticas* plures positiones Cl. *Geulingii*, detexerim; quod omnibus cogitationibus carnis & hominum hujus seculi considerationibus procul habitis in animum induxerim causam Dei agere, ar-

Quod jure veriCartesiani alios degeneres acculent.

tes quorundam manifestare, & ostendere, quantum distent æra lupinis. Si quis *Cartesi* Adversarius hæc ex eorum, qui putantur esse primi ordinis *Cartesiani*, eruisset, quanta macula optimæ Philosophiæ verisque ejus cultoribus iniusta fuisset? 2. Uti Paulus, *Judeus verus & in occulto*, redarguebat ferio alios qui se dicebant *Judeos*; & hi de Christianismo vel Judaismo disceptabant, & alter alterum accusabant; sic mirum minime est, si & *Cartesiani*, de ipso *Spinozismo* digladientur, & alter alterum, non prorsus ab eo immunem, accuset & de eo vincat. 3. Cumque illi Judaizantes falsi fratres accusati, ut & quicumque hæretici, imo & ipse *Spinoza* Epist. 15. 21. &c. provocaverint ad S. Scripturam, ejusque Divina auctoritate se tuerentur; nullus quoque miror, eum qui *Spinozismi* accusatur se ipsum *Cartesi* auctoritate tueri conari; sed eventu & jure utrobique eodem. 4. Sed hoc summo opere miror, quod Cl. Antagonista in hoc libello accusatorio, in quo triumphum canit ante victoriam, & jactat certissime demonstrari, *Cartesum* verum *Spinozismi* esse *Architectum*, tam inepta afferre ratiocinia, tam invalida, omni specie destituta, ne *casta nuce digna* argumenta, imo deductiones omni consequentia carentes; uti heic subjicit; *Hinc accusator necessario ipsum Cartesum ejusdem criminis reum agere tenetur. Ubi judicium? ubi acumen, quod in Philosopho requiritur? Qui vere ab orthodoxis accusantur hæreseos cujuscunque, annon pariter se muniunt auctoritate S. Scripturæ? An hinc necessario accusatores orthodoxi ipsam S. Scripturam ejusdem criminis ream agere tenentur? Fatetur tamen Vir Cl. se tam solide Cartesi Atheismum demonstrasse, ut nihil alicujus momenti addere queat. Utinam hoc nunquam tam temere aggressus esset!*

Idea Dei clara & distincta minime est idea Dei Spinoziani.

XXXVI. Eadem inconsequentia laborat sequens probatio consensus *Cartesi* & *Spinozae*. *Cartesius* jactasset, sibi *admodum* *claram* & *distinctam* *Dei* esse *ideam*, quamvis non *adequatam*. Ita modeste docuit *Cartesius* Part. 1. Art. 19. 54. &c. Quomodo, quibus fidiculis, hinc jam ejus *Spinozismus* extundetur? Hoc modo; *Talis idea Dei Spinozistici commode haberi potest*. Siccine? Tam facile concipis ens unum, unam substantiam, habens diversissima illa attributa, *cogitationem* &

exten-

Spinozismi E V E R S O R. Pars 1. 37

extensionem, quæ sunt *diversa*, quæque diversissima sub-
jecta requirunt? Jam Vir Cl. *extensionem infinitam* con-
junctam cum *cogitatione* in suo genere *infinita* tam clare & di-
stincte concipis, ac *naturam maris*, quando in litore stas, licet to-
tam ejus amplitudinem non cernas? Quanto facilius clara &
distincta idea *veri Dei*, Mentis perfectissimæ, haberi potest,
quam figmenti confusissimi, absurdissimi & contradictorii?
Deum fatemur ambo esse *incomprehensibilem*; attamen aliquo
modo cognitum. Imo speramus eum à nobis visum iri *de
facie ad faciem*.

XXXVII. Cartesium *unicam veram & proprie dictam* Cartesii
sententia
de substan-
tia contra-
ria senten-
tiæ Spino-
zæ. agnovisse *substantiam* (quod Cl. de Vries Exerc. 4. §. 9. su-
spicandi ansam dedisse notavimus §. 2. & 18.) Cl. Antago-
nistiæ meram & impiam pag. 9. esse calumniam, ex detor-
sione verborum, ex perversa versione vocis *univoce*, &
perfida omissione vocis *plane*, deducta, certum est, & a-
podicticè à me est demonstratum Part. 1. Apologiæ, &
clare seq. Parte vindicabitur. Veritas hæc est, quam ex-
pressis verbis *Cartesius* docet; Innumerabiles esse *substantias*,
tam cogitantes, quam extensas, tot scil. quot sunt mentes
& corpora, quæ realiter à se invicem differunt, & unæ sine
aliis existere possunt; quæ *nulla alia re* (nim. ut *subjecto*)
ad existendum indigent; attamen *non sine Dei concursu* existe-
re possunt. Sed *substantia*, quæ *nulla PLANE re indiget ad
existendum*, nec ut *subjecto*, cui insit, nec ut *causa efficiente*
à qua & per quam sit, quæ ergo sit à se & independens; quæ
sola existere potest; *unica est* nim. *Deus*. Ceteræ omnes
Deo necessario indigent. Hicne est *Spinozismus*? Itane proba-
tur apodicticè, Cartesium *unicam veram substantiam* agnovisse?
O temeraria accusatio!

XXXVIII. Sed seq. periodo pag. 9. gravissimus error Qua ratio-
ne ipsa sub-
stantia
mentis &
corporis
cognosca-
tur. committitur, qui necessario secum trahit *ignorationem* na-
turæ alicujus *substantiæ* existentis, ac si tantum attributa &
accidentia ejus cognosceremus. Concipit enim *substantiam*,
quæ *simplex sit*, & *per se existat*, quæ *omne attributum*, tam
cogitationis in mente, quam *extensionis* in corpore, *natura po-
sterius sit*; quæ ergo debet esse *realitas* quædam; nam non

entis nulla sunt attributa, nullæ affectiones; & quidem realitas prior omni attributo; quæ prorsus sit ignota; cui tamen realitates substantiæ non inessent; hoc enim vellet Spinoza. Quæ sunt admodum confusa, imperceptibilia, & tollunt omnem substantiæ cognitionem, & veram mentis substantiæ à substantia corporis distinctionem. Dicit Cartesium duo summa rerum genera statuisse; quæ sunt duo genera substantiarum; harum enim duæ sunt classes, mentes & corpora. Quod si clare id expressisset, Lector vidisset, præcedentem periodum meam & falsissimam fuisse calumniam, quæ unicam veram substantiam Cartesium agnovisse scripserat; sed obscure dicit rerum, quas explicat, cogitationem & extensionem; quæ essent attributa substantiæ essentialia constituenta. Quo Cl. Adversarius putat nihil absurdius statui posse. Sed ego assero; nihil certius, magisque necessarium esse ad veram mentis & corporis naturam & realem, quæ inter utramque substantiam intercedit, distinctionem agnoscendam, & ad vitandam utriusque confusionem. Omnis substantia, quæ existit, & per se existit, debet esse quædam realitas & entitas. Substantia ab alia distincta debet esse realitas vel numero alia, vel specie, vel & genere. Sive autem sit realitas, quæ numero differt, specie convenit cum alia; sive quæ specie etiam differt, genere autem convenit; sive quæ etiam genere differt, si illa realitas sine subjecto existere possit, qualiscunque ea sit, est substantia. Atque ita cogitatio constituit essentialiam sive naturam mentis; uti & extensio corporis. Ita salva est distinctio mentis & corporis. Et hæc doctrina directe est opposita Spinozismo, statuenti, mentem & corpus esse unam eandemque substantiam, quæ modo sub attributo cogitationis, modo sub attributo extensionis, comprehenditur. Quomodo autem attributa sint identitatis, quæ ipsam essentialiam substantiæ constituent, breviter exposuimus Syntagmatis Part. 3. sive Hept. Diff. 2. §. 22-25. & 45. prolixius vero Poiretus Cog. Rat. Lib. 2. Cap. 3. §. 1-3. citatus §. 24.

De Legibus naturæ.

XXXIX. Denique ultimum argumentum, quo Cartesii Spinozismum persuadere conatur, petitur à legibus naturæ, secundum quas Deus in natura agit, quas Cartesius vellet
Divine

Divinae essentiae inesse, & ex Dei essentia esse arcessendas. Adeoque Deum agere necessario. Antecedens est, leges naturæ ex mente Cartesii Divinae essentiae inesse, & ex ea esse arcessendas. Consequens est, Ergo Cartesius statuit Deum agere necessario. Videamus prius antecedens; & postea, an consequens fluat ex antecedente.

XL. Quod attinet ad antecedens, obscure, ambigue, & certo sensu falso id proponitur. Deus Deus fuisse, Essentia Divina Perfectissima fuisse, si Deus nunquam decrevisset mundum corporeum producere, nec leges naturæ statuisset; si enim mundus non fuisse, nec leges naturæ fuissent. Adeoque leges naturæ minime possunt dici inesse essentiae Divinae. Nec unquam Cartesius hoc dixit. Imo cum statuatur perfectissimam Dei in agendo libertatem, nullo modo per consequentiam hoc ex ejus verbis elici potest, sed è diametro ipsius sententiæ adversatur. Supposito vero libero Dei decreto de mundo hoc corporeo, certæ leges naturæ, quæ in corporum motu observantur, sequuntur necessario ex natura, principiis & constitutione corporum, E. Gr. quod gravia deorsum, levia fursum ferantur &c. vel etiam derivantur ex Perfectionibus, quas Deus in regendo mundo vult demonstrare. Ita ostendimus, Apologiae Part. I. §. 55. Cartesium judicasse & scripisse Art. 36. Part. 2. Perfectionem esse in Deo, non solum NB. quod in se ipso sit immutabilis, (quæ est essentialis Dei perfectio,) sed etiam quod modo quam maxime constanti & immutabili operetur, &c. Non ergo ex essentiali Dei perfectione, qua in se ipso est immutabilis, sed ex immutabilitate & simplicitate operationis Divinae, quæ Deo maxime convenire videtur, Philosophus deducit has naturæ leges, secundum quas corpus in eodem statu magnitudinis, figuræ, situs, motus vel quietis, quantum in se est, perseverat; ita enim Deus corpus conservat. Hinc corpus quantum in se est movetur secundum lineam rectam; ita enim Deus, primus motor, dirigit motum. Hinc & corpora in aliorum occursum variis modis motus suos communicant. Nemo veram causam verumque fundamentum harum legum naturæ cognoscet, qui eas non derivat ab hac immutabilitate operationis Divinae. Sed id
Hæc à
Cartesio
minimè
statuuntur
essentia Di-
vina inesse,
& ex ea
esse arces-
sendæ.
circo

circo non debent dici *esse in essentia Dei, & ex ea esse arcessendæ*, ac si in ea essent, & inde sequerentur necessario. Unde patet, consequens esse deductum ex falsa sententia *Cartesio* afficta. Sed si spectetur vera *Cartesii* sententia de *legibus naturæ*, quas Deus libere & sapientissime instituit, ut constanter & sapientissime operetur, tum nulla est consequentia.

Hinc ex
Cartesii
sententia
minime se-
quitur,
Deum esse
agens neces-
sarium.

XL I. Quod jam ostendimus Apologiæ Part. 1. §. 54. & exemplis illustravimus. Uti enim qui statuunt, *Iustitiam vindicativam Deo* jam ex hypothesi Decreti *esse naturalem; Deum non decere creaturam immerentem pœnis æternis addicere*; aut *hominem primum condere aliter quam rectum*; illi idcirco Deum minime faciunt *causam necessariam*, quæ necessario ageret; ita minime *Cartesius* ex *Perfectione Dei, ex constantia & simplicitate operationis Divinæ*, deducens *leges naturæ*, posito jam Decreto Dei de mundo corporeo, statuit *Deum necessario agere*; siquidem liberrime omnia decreverit. Hæc respondi §. 54. quibus jam addo, quod Vir Illustris *Hugo Grotius* de *Jure Belli & Pacis* Lib. 1. Cap. 1. §. 10. statuit, *jus naturæ ita immutabile esse, ut ne à Deo quidem mutari queat*. Postea, *Sicut ergo ut bis duo non sint quatuor ne à Deo quidem potest effici, ita ne hoc quidem, ut quod intrinseca ratione malum est, malum non sit*. Hoc prius de *bis binis* ut non essent quatuor, *Cartesius* ob summam libertatem, quam Deo tribuebat, asserere ausus non est. Quod tamen recte asserit *H. Grotius*. Hinc jam liquet, quam falsum sit, quod scribit sub fin. pag. 9. à *Cartesio* *sat materiæ esse suppeditatum Spinozæ, è qua impiam suam Philosophiam concinnare potuerit, nihilque amplius desiderari quire*; ostendimus enim demonstrationes præc. deductas esse vel ex veris *Cartesii* sententiis, sed sine ulla consequentia; vel ex sententiis falso *Cartesio* affictis; imo etiam ex sententiis falso ei affictis, & insuper sine ulla consequentia.

Stoicif-
mum esse
præcipuum
fontem
Spinozif-
mi, confir-
matur.

XLII. Pag. 10. scribit, me quidem, scil. Part. 2. Apologiæ, *fatigasse ostendere, Spinozam sua habere à Stoicis, sed sine ulla verisimilitudinis aut probabilitatis specie; quia casu contingere potest, ut duo sibi invicem ignoti incidant, vel in eandem veritatem, vel errorem eundem*. Sic *Cl. de Vries* non vult
Car-

Spinozismi E V E R S O R. Pars I. 41

Cartesum arasse vitulo Weigelii, sed potius forte fortuna in eandem de nullibilitate sententiam incidisse, Disquisit. §. 5. Quod uti ego non absolute negem aliquando fieri posse; ita nemo negaverit, maximam esse probabilitatem, imo ne quidem quis dubitaverit, unum sua ab alio transfuisse & mutuatum esse, quando tanta est convenientia, & inter tot dogmata, quemadmodum ego demonstravi esse inter dogmata capitalia corruptiorum Stoicorum & inter illa Spinozæ. E. Gr. de confusione Dei & mundi, de una sola, de una substantia, de æternitate materie, independentis & necessario exsistentis, de fato, & necessitate omnium eorum quæ fiunt. Imo hominem Dei partem dixerunt. Animam conceperunt instar ignis vel ætheris &c. Sapientem ἀπαθῆ; usi sunt spinofo dicendi genere, &c. quæ prolixè recensui. Tot monstra opinionum duos casu somniasse nemo probabile esse credit. Sed præterea notavi quoque Spinozam meliora quædam dogmata Stoicorum depravasse, immutasse; & porro alia ab Epicureis desumpsisse. Quod hic reticet Clar. Antagonista. Ipse tamen potius conjectat pag. 10. majore cum verisimilitudine Cartesum sua ex Stoicis habere, utpote in juventute edoctum inter Scholasticos; nec fuisse hospitem in Philosophia Stoica; ideoque si sit quedam affinitas inter Spinozismum & Stoicismum, fore per tertium aliquod, nempe Philosophiam Cartesianam. Sic est. Hæc enim accusatio defendenda est, Cartesius est verus Spinozismi Architectus, & Spinozæ præluxit, vel præivit. Sed versatus sit inter Scholasticos, an hi Stoici fuere? An non attendit Vir Cl. quanti fecerint suum Aristotelem; quantopere Philosophiam Peripateticam cum Theologia commiscuerint? Eam autem Cartesius rejecit; unde odium Scholasticorum sibi accersivit, licet id quantum pote evitare studuit. Et tamen Stoicam Philosophiam à Scholasticis didicit? Quis id cogitasset? Attamen Cartesius non fuit hospes in Stoica Philosophia; concedo, in nulla eum hospitem fuisse, qui summa ope veram aliquam studuit invenire. Sed an idcirco suam à Stoicis derivavit, quæ prorsus ei est contraria? Sic Viro Cl. præluxit Cl. De Vries Exerc. 4. §. 9. quod supra §. 18. indicavi. Licet enim prius Spi-

noxe opinionem de unica substantia dicat nihil esse nisi recedentem Atheismum Plinii, & aliorum præter hunc mundum nullum Deum agnoscentium; tamen postea, eam Cartesio ut primo auctori & inventori debere, ex Art. 51. Cartesii suspicionem injicit. Hinc mediante Phil. Cartesii fore affinitatem inter Stoicismum & Spinozismum noster conficit.

Spinoza sua non hausit ex Cartesio, sed rem Cartesianam producit.

XLIII. Imo quin Spinoza sua à Cartesio, ceu proxima origine, habeat, eum qui sequentia perpenderit, dubitare non posse scribit pag. 11. 1. Spinoza didicit Philosophiam Cartesianam; forte uti Socinianus nostram Theologiam, imout vulpinam indueret, ut histrionicam exerceret, & tutius falleret, Atheismum docendo & Philosophiam Cartesianam prodendo.

2. Eam ei non in deliciis, sed summopere exosam fuisse, demonstratur.

XLIV. 2. Ea fuit illi in deliciis. An Cl. Vir nec conscientiam, nec frontem habet, quod tam aperte falsa scribere audeat, postquam ego tam proluxe fraudem impostoris ipsissimis ejus verbis probavi Apologiae Part. 1. §. 8--17? Ipse Epist. 9. scripsit, *Ego cuidam Juveni, quem MEAS OPINIONES APERTE docere volebam, Tractatum in 1. & 2. Part. Princ. Cartesii antehac dictaveram.* Porro rogatus ab amicis edi curavit hunc Tractatum, *sed hac lege, ut in Præfat. Lector moneretur, se non omnia, quæ in eo continentur, pro suis agnoscere.* Quod & in ea Præfatione legitur. *E. Gr. de mentis essentia, de ejus libertate, quam negat; &c.* Porro ex Cartesii mente tantum dici, *hoc aut illud captum humanum superare.* Judicabat enim Spinoza (quod legitur in Præfat.) ista omnia, ac etiam plura alia magis sublimia, atque subtilia, non tantum clare & distincte à nobis concipi, sed etiam commodissime explicari posse; si modo humanus Intellectus alia via, quam quæ à Cartesio aperta atque strata est, in veritatis investigationem, rerumque cognitionem deducatur, &c. Imo Spinoza aperit suam intentionem & scopum in edendis his Cartesianis, quæ pro suis non agnoscebat; nim. ut si aliqui, qui PRIMAS PARTES in patria mea TENENT, reperiantur, qui cetera quæ scripsi atque PRO MEIS agnosco, desiderabunt videre, adeoque curabunt, ut ea extra omne incommodi periculum communis juris facere possim: hoc vero si contingat,

gat; non dubito, quin statim quædam in publicum edam; sin minus, filebo potius, quam meas opiniones hominibus invita patria obtrudam &c. Sic Epist. 2. recenset capitales errores Cartesii & Vrulamii circa cognitionem causæ primæ & originis omnium rerum, circa veram naturam mentis humanæ, & veram causam errorum; concludens, quorum trium cum maxime necessaria sit vera cognitio, tantum ab iis ignoratur, QUI OMNI STUDIO ET DISCIPLINA PRORSUS DESTITUTI SUNT. Sic & Cartesianos STOLIDOS appellat Epist. 19. Hæc legit & multo plura, à me scripta, Vir Cl. & tamen heic scribere audet, *Philosophiam Cartesii Spinozæ in deliciis fuisse?* Adeoque indubium esse Spinozam sua è Cartesio habere? Imo quando ego in omnibus Spinozam à Cartesio dissentire demonstravi, ipse Cap. 10. §. 1. ad incitas redactus scripsit, *Spinoza sic egit, ut ingrati discipuli solent, qui, per quos profecerint, fateri nolunt.*

XLV. Addit 3. ejus probationem ex eo petitam, quod *Spinoza Philosophiæ Cartesii adeo fuerit peritus, ut eam & alios docere potuerit, eamque methodo mathematica demonstrare tentaverit.* At plurima desumpsit ex ipso Cartesio, qui talia ordine Geometrico scribere tentaverat post Resp. 2. rogatus ab amico; quæ Spinoza repetiit, & paucis tantummodo auxit: sed egregius demonstrator Geometricus, qui in Præfat. aperte significat, se hæc non *pro suis* admittere, sed *longe alia*, & plurima horum esse falsa. Quid ineptius fieri potest?

Geometrice eam demonstrare simulaverit, addidit tamen, se eam non admittere.

XLVI. 4. Dicit, *Summa Philosophiæ capita & principia Cartesio & Spinozæ sunt eadem.* Quod ex ipso Spinoza, & paulo supra ex enumeratione ipsorum *summorum capitum & principiorum de Deo, de mente, de libertate &c.* apertissimum esse mendacium, manifestum est.

Ipsa Cartesii principia ut absurda à Spinoza rejecta.

XLVII. Recenset tamen Vir Cl. istiusmodi *summa capita & principia*, in quibus consentirent Cartesius & Spinoza. 1. *Eadem, quoad sensum, substantiæ, attributi & modi definitio.* Ego vero Apologiæ Part. I §. 19--28. diversissimas harum notionum ab iis tradi definitiones ostendi. Spinoza ita definit, ut ex omnibus *substantiis* particularibus faciat modos; Cartesius vero tot *substantias* agnoscit. Spinoza

Valde diversæ sunt substantiæ definitiones Cartesii & Spinozæ.

obscure, captiose, dolose, substantiam definit; imo in ipso Tractatu, in quo *Cartesi* opiniones, quas *pro suis* non agnoscit, scribit, falsat definitionem *Cartesii*. Dicit enim ibi, per substantiam intelligimus id, quod ad existendum solo *Dei concursu indiget*; quod *Cartesius* de substantiis creatis observaverat; minime vero in definitione *substantiæ* posuerat; ita enim *Deus* non esset *substantia*. Quod ostendi §. 19.

Sic Attributi.

XLVIII. *Spinoza* per *Attributum* intelligit id, quod intellectus de *substantia* percipit, tanquam ejusdem *essentiam* constituens; quod secundum *Cartesium* tantum est *attributum* *essentiale*, quamlibet *substantiam* particularem, quam *Spinoza* negat, constituens. *Cartesio* autem *attributum* est id omne, quod rei alicui inest, attribuitur, & quod semper eodem modo se habet; uti & *existentia*, *duratio*, &c. quæ certe rei *essentiam* non constituunt.

Etiam Modi.

XLIX. Sed quando res inde variatur, hoc vel illo modo se habet, *modum* *Cartesius* appellat; E. Gr. in mente affirmare, negare, cupere, averfari &c. in corpore motum, quietem &c. Aliter *Spinoza*, uti ostendi §. 24. qui eum definit, id quod in alio est, per quod etiam concipitur; ut corpora & mentes modos diceret, quia essent in mundo, ut in unica *Spinozæ* *substantia* & *Deo*. Quæ quantum distent, vel *luscus videt*. Sed speravit proculdubio *Clar. Adversarius*, nec *Cartesium* nec meam Apologiam ab amicis suis lectum iri; quando simpliciter hic sine pluribus verbis scribere ausus est, easdem harum notionum esse definitiones.

Attributa cogitationis & extensionis diversissimo à C. & S. statuuntur.

L. 2. Addit, uterque tantum admittit cogitationem & extensionem. Sed sensu admodum diverso. *Cartesius* cogitationem sive *to* perenniter cogitare cujusque mentis particularis habet pro *attributo* illius *substantiæ* cogitantis *essentiam* constituyente, adeoque pro ipsa *substantia* abstracte à modis spectata; & *extensionem* cujusque corporis pro *attributo* illius *substantiæ* *extensæ* *essentiam* constituyente, adeoque pro ipsa *substantia* abstracte à modis spectata. Vide Art. 63. Part. 1. Princ. Utrumque negat *Spinoza*; qui fingit *cogitationem* quandam *universalem*; uti & *extensionem* *universalem*, quam tribuit universo mundo, ut uni *substantiæ*: cum *Cartesius* corpora

pora singula & mentes singulas realiter ab invicem *distinctas* esse *substantias* statuat & probet.

L I. 3. Dicit, *uterque claram & distinctam perceptionem pro norma veritatis habet.* Imo & omnes homines; *cæcus* i-
deo de *coloribus* judicare non potest. Natura ipsa id quem-
que docet. Quod supra ostendimus. Sed tamen plurimum
hic dissentit *Spinoza à Cartesio*. Hic enim eam etiam de-
ducit à *Veracitate Dei*, non item *Spinoza*. *Cartesius* ut plu-
rimum in philosophando recte eam sequitur; *Spinoza* fere
nullibi. *Cartesius* eam refert tantum ad *res nature lumine cog-*
noscendas; *Spinoza* non agnoscit *mysteria*, quæ captum *ra-*
tionis excedant.

L II. 4. Ambo statuerent *extensionem infinitam*. Quod de
Spinoza verum est, de *Geulingio*, aliisque; non vero de *Car-*
tesio, qui suam candide professus sæpe est *ignorantiam*; i-
deoque nihil de finibus mundi, utrum fines habeat, nec
ne, *definire* ausus est, ab utraque parte difficultatibus pres-
sus; ideoque respectu sui eum *indefinitum* dicens. Quanquam
si vel *indefinitum* eum, cum Magnis etiam Viris, dixisset, ex-
cusabilis fuisset error, siquidem optime inter *indefinitatem Dei*
& talem mundi *distinxit*. Sed qui *modestæ larvam*, quan-
do cum adversariis res est, sibi imponunt, eamque detra-
hunt, quando hac de causa *Cartesium Spinozæ* prævisse ca-
lumniantur, ipsi incauti *indefinitatem mundi* non satis recte ab
indefinitate Dei distinguunt; uti *Spinozæ* ea una eademque
est.

L III. Sed addit Cl. Adversarius, ambos distinguere *en-*
tionem & cogitationem in generalem & singularem. Sed rur-
sus sensu admodum diverso; *Cartesius* concipit non tantum
cogitationes varias cujusque mentis particulares, sive varios
cogitandi modos, sed etiam considerat abstracte ab omni-
bus illis modis in quacunque particulari mente *perenniter*
cogitare; sive cogitationem abstracte spectatam, quæ con-
tinuo perseverat in existendo, & varios modos recipit, si-
ne quibus tamen illa consideratur, quatenus essentiam men-
tis cujusque particularis constituit; ita enim semper essen-
tia, sive essentia attributum, abstracte à *modis* sive *acci-*
den-

Ipsa etiam
clara & di-
stincta per-
ceptio; quæ
tamen ut
norma ab
omnibus
est admit-
tenda.

Extensio-
nem infi-
nitam sta-
tuit Spino-
za. qui
eam non
definit.

Cartesius
neutiquam
distinguit
extensio-
nem & co-
gitationem
in *genera-*
lem & sin-
gularem,
uti *Spino-*
za.

dentibus, considerari debet. Sic *Cartesius* concepit partim varios extensionis modos, partim cujusque corporis *extensionem* abstracte à modis & accidentibus consideratam, quæ pariter quid fixum & manens est, & subjectum omnium modorum, & constituit essentiam corporis particularis. Hæc negat *Spinoza*; uti expresse in Præfat. Tractatus in Part. 1. & 2. Princ. Cart. circa *essentiam mentis humanæ Cartesii* errare scribitur. Quod supra ostendimus. *Spinoza* vero fingit aliam *cogitationem generalem*, quæ conflatur ex omni eo cogitare quod est in mundo, & esset unum ex infinitis Dei attributis; sic & *extensionem infinitam & generalem*, quæ est hujus mundi; & pariter alterum ejusdem substantiæ unicæ, sive Dei ipsius, attributum. Quod à *Cartesii* sententia differt, uti tenebræ à luce. Imo *Cartesius* expresse scribit Epist. 6. §. 3. Part. 2. *Per cogitationem non intelligo universale quid, omnes cogitandi modos comprehendens, sed naturam particularem, quæ recipit omnes illos modos; ut etiam extensio est natura, quæ recipit omnes figuras.* Confer Part. seq. Cap. 5. §. 3.

Diversissima pariter est libertatis definitio.

LIV. 5. Tandem *Utrique*, quoad sensum, eadem libertatis esset definitio. Contrarium etiam demonstravimus *Apologetice* Part. 1. §. 26. *Spinozæ* definitionis pars prior aliena est, & ad rei liberæ naturam non pertinet; definit enim eam, quæ ex sola naturæ suæ necessitate existit; quæ est res independens: additur, & à se sola ad agendum determinatur; quæ verba sensu perverso accipiuntur, ut convenient universæ rerum naturæ, unicæ substantiæ, Deo *Spinozæ*, quatenus infinita necessario ex ea sequantur, quod *Spinozam* per agere intelligere, ex præc. liquet. Si tamen ea verba sensu sano accipiuntur, potuere recte ab unoquoque orthodoxo, uti etiam à *Cartesio*, adhiberi; sed ita ut non negetur, rem liberam se ipsam quoque determinare, sive sponte sua ferri; perinde enim solemus loqui. Huic orthodoxæ libertatis explicationi convenienter Philosophus semper de ea philosophatur, eamque ob causam *Coccejus Cartesium* laudat, §. 99. de Fæd. nec *Spinoza Cartesium* ideo carpit, quod ei convenienter non philosophetur; (quod fingit

Cl. Antagonista,) sed quod *libertatem veram admittat*, quam Spinoza prorsus tollit & negat.

L V. Satis itaque constat ex omnibus, quæ Cl. Adversarius adfert, speciminibus, ipsum nulla vel minima specie gravissimam suam accusationem posse probare. Nec videtur Vir Clar. in iis ipse acquiescere posse; nam tandem etiam ineptè ad *eventum* confugit. *Et sane*, ait sub fin. pag. 11. in *Philosophia Cartesiana esse Spinozismi, aliorumque gravissimorum errorum principia, tristis docuit eventus. Ex hac Schola, commiventibus in eo cunctis Cartesianis, quibusdam id defendentibus, crudum, blasphemum, Spinozisticum... dogma tantam esse rationis, imò majorem, certitudinem, quanta est S. revelationis. Ex eadem Schola prodierunt van Hattum, Beckerus, Geulingius, Leenhof, Deurhoff, &c. Sic impium ex hac cavea Philosophum dicit Cl. De Vries Exerc. Rat. 14. de Deo §. 5. Scripturæ Interpretem infallibilem. Alibi alios. Sic Cl. Maastricht Gangrænæ Sect. 1. Cap. 4. ubi & §. 2. Spinozam Cartesianum dicit. Sed inepte Spinozismum Cartesii Vir Cl. probat ex eventu. Non ignorat, quam varii hæretici à primordiis Christianismi ex Schola Ecclesiæ Christianæ prodierint, & à temporibus Reformationis ex Scholis Reformatorum. An idcirco diceret Vir Cl. in Religione Christiana, vel & Reformatata, esse Ebionis, Cerinthi, Samosatani, Arii, Macedonii, Pelagii, Pontificiorum, Socinianorum, Anabaptistarum, Arminianorum, errorum & hæresum semina & principia, imò & fundamenta Spinozismi? Non lubet nec licet mihi consequentiis his, licet possem, onerare Cl. Virum, quas scio ipsum abominari. Hæc tamen indico, ut cautius & rectius ratiocinari, & à vanis istiusmodi deductionibus desistere in posterum discat. Christus loquitur Joh. xv. 5. de palmitibus, qui non manent in Christo vera viti, & fructum non ferunt; sed quis inde vitim esse malam colligeret? Apostolus Johannes dicit 1 Joh. 11. 19. egressi sunt ex nobis, quia non erant ex nobis. Dicant se Judæos, Christianos, fideles, Reformatos, non sunt vere tales. Si externe tales fuerint, & veritatem agnoverint, ab ea defecerunt.*

Inepte ex
eventu
Cartesii
Spinozif-
mus pro-
batur.

Deus neminem fallere potest, nec per lumen naturæ, nec per Sacra Scripta.

LVI. Quod attinet ad præcipuum dogma, quod ex *Cartesiana Schola* produsse scribit *Vir Cl.* pag. 11. quodque dicit, *blasphemum, Spinozisticum, & convellens omnem Christianam Religionem*, nim. tantam esse rationis, imo majorem, certitudinem, quanta est *S. revelationis*; hoc prout est *Spinozæ & Exercitatoris paradoxo de Philosophia Scripturæ Interpretæ*, est revera tam abominandum, ac hic describitur; quod supra ostendimus. Sed prout est *Cartesii*, est etiam omnium orthodoxorum, qui Deum agnoscunt esse omnis veritatis fontem, causam & datorem, qui mentiri, nec quenquam fallere queat, nec per *Rationem*, sive *lumen Naturæ*, vel manifestationem naturalem, nec per *S. Scripturam*, ad quam falsa interpretamenta non pertinent. Adeoque *Cartesii* vel verorum *Cartesianorum* sententiam falso & admodum inique proponit, cum addit, imo *majorem rationis* statui certitudinem. Contrarium supra ex *Cartesii* pluribus locis demonstravi.

Sententia de modis loquendi ab apparentia desumptis non adverteatur auctoritati S. Scripta.

LVII. Hinc minime auctoritatem *S. literarum*, sed falsa quorundam præjudicia & inde orta falsa interpretamenta, rationi postponunt illi, quos *impie satis effutire* ait pag. 12. *S. Scripturam in rebus naturalibus loqui, non secundum rei veritatem, sed erroneam vulgi opinionem*, quod iterum odiose proponitur, ac si illi Spiritui *S.* istiusmodi errores attribuerent. Hæc est nostra sententia, Spiritum *S.* ubique loqui verum, & docere unice veritatem, etiam de rebus naturalibus loquentem, sed veritatem sæpe exprimere loquendi modis ab apparentia desumptis; non tantum ubi agit de rebus naturalibus, sed etiam aliis, ubi majus ab errore periculum esse possit. Uti ergo iis qui litora, terras, urbes præternavigant, hæc recedere apparent, itaque loquimur, secundum illud *Poëtæ*,

Provehimur portu, terræque urbesque recedunt;

ita & scribit & loquitur *Lucas Act. xxvii. 27.* *Nauta suspicabantur, regionem quandam ipsis appropinquare. Quidni eodem modo secundum apparentiam Sol diceretur oriri, currere, occidere, vel per miraculum subsistere; sic terra stare?*

Hinc

Hinc & sermo est de *basibus terræ*, licet circumquaque aëre ambiatur, eique innatet; ut & de *extremitatibus terræ*, licet sit globus; vel & *cælorum*, ubi nim. horizon visum terminat. Imo S. Scriptura ita loquitur de *divitibus, sanis, iustis* &c. qui minime tales erant, sed sibi vel aliis tales videbantur. Denique Adversarii sunt *ἀντιπαράδοχοι*, quandoquidem ipsi ita loquantur de *eclipse Solis*, quæ apparens est, non vera: ea enim est in terra, non in Sole; porro loquuntur de *Solstitio æstivo* & brumali, quod quoque ob apparentiam ita appellatur. Adeoque hæc est sapientia Spiritus S. ita de iis rebus loquentis, uti homines solent; ipsi etiam *Copernicani* & *Cartesiani*, qui modos loquendi immutare non possunt, nec debent. Loquendum sæpe esse cum vulgo, sed sentiendum cum sapientibus, monuit sapienter *Aristoteles*. Hæc lis vero jam dudum est decisa & prolixè tractata, à Clar. *Wittichio* in Consensu veritatis, & Cl. *Veltbusio*; & fere jam turpe est eam renovare. Sed Vir Cl. omnia, quæ potuit, conferre voluit: ego his etiam in meis *Exercit. Part. 3.* satisfeceram; quæ filet Cl. Adversarius.

L VIII. Satis inique addit; *Horum blateronum os egregie obturasse Virum Ampl. & Doct. D. Bernardum Nieuwentyt*, laudatque ejus opus, de *recto usu contemplationum hujus mundi*; id appellans *opus nunquam satis laudandum*. Sed 1. non videtur Cl. Adversarius recte Viri Ampl. mentem vel percepisse, vel expressisse; numerat enim in prolegom. §. 23. inter *incognita* (de quibus Theoria 30. sub finem libri agit,) problema de *Solis motu* vel *quiete*; licet Astronomi Celebrissimi hypothefin de *Solis quiete* sequantur, litem ipsam Physicis decidendam relinquentes. Si vero S. Scriptura quæstionem decidat, non potest esse indecisa & *incognita*. 2. Mirum aliquo modo mihi videtur, quod Vir Cl. tantopere laudat opus & institutum Viri illius Ampl. siquidem quando ego scripsi A. 1707. fin. & 1708. tribus primis mensibus, *Dispp. priores septem Theol. Nat.* in quibus existentiam Dei probavi partim argumentis *Metaphysicis*, partim & maxime *Physicis*, petitis ex *microcosmo*, & *macrocosmo*, ex *fabrica utriusque*, & variis partium usibus, ex ordine, pul-

Quid de ea quæstione statuatur Ampl. D. Nieuwentyt, & de arg. pro existentia Dei.

critudine & ornatu mundi, imo ex omnibus creaturis; Cl. Adversarius postea eodem anno edens suas Institutiones Ethicas in Præfat. monet prolixè Lectorem, cur de pietate agens existentiam Dei non probasset. Scil. quod homo pius, utpote sola natura duce de ea satis persuasus, illis non indigeat, & contra nefarium illud Atheorum genus parum proficiant. Ad-dit postea multa, concludens, Et utinam hæc ipsa non confirmaret experientia! nam nullo forte ævo plures, ad adstruendam Dei existentiam, adductæ fuerunt rationes, & nullum ejusmodi sceleratissimorum hominum fuit feracius. Hoc tamen opus magnæ molis, laudatissimum revera, uti id appellavi Apologæ Part. 3. §. 42. licet prolixitate verborum quibusdam molestum, tantopere jam laudat. Proculdubio, quia Cartesianis minus favet, & Cartesii duo subtiliora argumenta nonnihil reprehendit, saltem præteriri mallet, & satius ducit; quanquam Vir Eruditissimus non minus subtilia argumenta ex Chymia vel Mathesi petita, plurimasque demonstrationes millies intellectu difficiliorès producat, nec tamen idcirco reprehendendas, vel omittendas; nam pro vario lectorum captu vel hæc vel illa possunt habere suum usum. Novi tamen in istoc opere occurrere talia, quæ Cl. Adversarius in *Hugenio* aliisque vehementer alias abominabatur. Quod scil. globus hinc ex tormento bellico explosus impendere deberet annos 25, ut ad Solem perveniret; à Jove ad Solem 125, à Saturno ad Solem 250; sed 7000, ut ad proximas stellas, & duplo plures, ut ad superiores perveniret. Ego hæc quoque ob *Leenbovii* temeritatem improbavi Exerc. 3. Part. 3. §. 14. & multo tutius est, neutiquam distantias & magnitudines corporum cælestium ita audacter definire, cum res certæ indagini non subsit. Quod vel incredibiles Astronomorum disensiones comprobant.

Fauca de
generatio-
ne Filii
Dei æter-
na.

LIX. Vir insignis & *panaxelens*, cujus porro facit mentionem, non negavit generationem Filii Dei æternam (quam ego firmiter credo) ob hoc Cartesianum principium, Deum ea, quæ clara & distincte perceptioni adversantur, facere non posse; sed putavit, loca Scripturæ de ea agentes aliter esse exponenda, ut ita eo fortius Deitatem Filii veram contra Soci-
nia-

Spinozismi E V E R S O R. Pars 1. 51

nianos vindicaret, nobis eam difficultatem eximeret, & adversariis arma inde petita eriperet. Qui scopus bonus & pius erat, quanquam cum errore conjunctus; nam ita S. Scripturæ non satisficit. Perverse vero ea regula huic generationi applicatur. Dicimus, *Deum facere non posse*, ut idem simul sit & non sit, vel ut corpus sit omnipræsens, ut corpus cogitet, ut mens sit extensa, ut detur vacuum, quia ea sunt *contradictoria*, & repugnant claræ & distinctæ perceptioni, sed de *generatione* æterna incogitantur id scriptum fuit.

L X. Nihil minus fuere *Van Hattum*, *Leenbof*, & *Deurhoff*, quam *Cartesiani*; sed *Spinozæ* ubera suxerunt. Quod est manifestum. De singulis non dicam. Pentadis A. 1712. Diff. 4. varias absurdas & intrincatas positiones *W. Deurhoff* examinavi & confutavi. *Universalem cogitationem & extensionem*, ab initio creatas, cujus omnes mentes & corpora essent modi, qui inde necessario orirentur, prorsus ex *Spinoza* hausit; quæcunque porro habet de mente, de ejus immortalitate, distinctione à corpore, & unione cum eo, sunt intricatissima, & prorsus pugnancia cum iis quæ statuit *Cartesius*. Quanquam autem ille homo fuerit acutus, & etiam bona habeat, & quædam ex *Cartesio*; minime tamen fuit verus *Cartesi* æstimator. Ex carmine vernaculo, quo quædam *Cartesi* effigiem decoravit, non potest colligi aliud, quam quod voluerit videri *Cartesianus*. Quod non nego. Sed proxime in multis secutus fuit *Cl. Geulingium*. Quod Diff. citata demonstravi. Qualis vero fuerit *Geulingius*, in Examine ejus *Ethicæ* detexi. Satis etiam judicium meum scripsi de *Cl. & Subtilissimo De Volder*. Fuit sane primum Acutissimus Subtilissimusque *Cartesianus*, cum scripsit *Dispp. de princ. R. N.* Sed disputans contra *Huetium*, corripit argumenta *Cartesi* pro existentia Dei; alia benè, alia male scripsit; etiam contra *Atheos*. Quod satis ostendi. Superest *Dr. Beckerus*, auctor *Orbis fascinati*, qui in multis quidem adhæsit *Cartesio*; in quibusdam, etiam minus recte perceptis, sequi eum voluit; sed minime, quando supposuit animam humanam ejus esse indolis, ut cum corpore

Plures alii maxime à *Cartesio* dissentiant; quidam minus.

debeat esse unita, & ideo in id agere queat; sed angelicum spiritum non posse agere in corpus; & ideo operationes angelorum negare sustinuit. Si secundum Philosophiam Cartesii philosophatus fuisset, non ita difficile fuisset ei operationes angelorum exponere; nec S. Scr. pervertisset.

Quod vindicatur.

LXI. Vidit facile Vir Cl. me excepturum esse, illos viros non fuisse genuinos Cartesianos, sed à Cartesio recessisse; contrarium conflare ait, quia fuisse Viri Acutissimi, (acsi tales necessario essent Cartesiani, sed addit petitionem principii,) qui per exteriorem doctrinæ Cartesianæ corticem, (in quo ego stupidior cum omnibus bonis hærerem,) ei per molliora verba, inanesque cautelas, dicis causa propositas, obductum (hæc calumnia satis est confutata, candide & aperte mentem suam semper Cartesius proposuit,) penetrarunt ad ipsam medullam; & licet Cartesius istas opiniones ipse non aperte docuerit, eas tamen commode ex ejus principiis elici, iisque fulciri, se vel nullo labore demonstrare quire; imo Cl. Antagonistam nullo unquam labore id demonstrare posse, & frustra hunc laborem adhibuisse, satis in præcedentibus demonstratum est.

De publica, à Viro Cl. facta, provocatione.

LXII. Quam bene & prudenter sibi consulisset, quodque nec veritati nec pietati nocuisset, si hæc sua molimina luci non exposuisset, nec Principiis Philosophiæ Theoreticæ subjunxisset Exercitationem, cujus Titulus est, *Cartesius Spinozæ præluens*, forte ex eventu cognoscet. Attamen multum sibi placet in hac Exercitatione. In Præfat. Metaphysicæ suæ scribit, eam, ut accepit, quosdam Cartesianos vehementer ussisse, & strenue in se debacchari. Addit, inter alios *Vir quidam Doctus mihi minitatus est, se illam refutaturum: quem porro provocat; quod ut præstet, dum adhuc sum superstes, hisce amice rogo, neque ægre feram, si id aggrediatur, quia tunc dabitur occasio mentem & scopum Cartesii penitus enucleandi.* Nunquam potui mihi persuadere, quod Vir Cl. merefpiceret & designaret; verebar potius ut hoc fingeret ad aliquam suæ calumniæ speciem quærendam; usquedum heic legerem, quod præsertim ego hunc concoquere non potuerim; & quod, simulac prodiit, ipsi minitatus sim refutationem.

Ait,

Ait, se hoc à quibusdam intellexisse; imo postea, è quibusdam meis discipulis. Si quis meorum discipulorum hoc ipsi dixit, (quod pro vero admittere & in eo fidem ei habere conveniens est,) illum ei illufisse, vel adulari voluisse, certus sum; siquidem ab illa Exercitatione nihil periculi pro nostra Philosophia prævidi. Atrocissima quidem visa mihi est calumnia; sed contemptu eam satis confutari, semper judicavi. Forte tamen uni vel alteri dixi, si quis meorum discipulorum eam confutandam sibi fumeret, solide & cum laude id præstari posse. Quam facile autem posset confutari, breviter paucis post mensibus init. A. 1714. ostendere volui duabus paginis Disp. 9. Theol. §. 8. Nec unquam de ulteriore confutatione ego cogitavi; multo minus eam ipse minitatus fui. Si tamen me forte respiceret in Præfat. Metaphys. idcirco significare volui publice in Præfat. præc. Apologiæ; me *Apologiam primæ & secundæ Partis*, (quibus ipsius Exercitationem confutavi,) *per integrum quadriennium minime necessariam existimasse*; &c. Si hæc nondum sufficienter, heic addam, Virum Rev. Pium & Eruditum, D. Breukeland, Eccl. Medioburg. V. D. Ministrum Vigilantissimum, in suis privatis ad me literis, datis 16. Nov. 1714. scripsisse, se judicare illam Cl. Collegæ Dissertationem (in qua repererat *tam quæ sibi displicebant, quam quæ placebant,*) *dignam, quæ examinaretur. Et si qui Cartesiani essent, qui illam clare, solide & absque conviciis confutare possent, ostendendo Cartesiani orthodoxiam, & demonstrando in Cartesiani Philosophia non reperiri semina Spinozismi, imo eam efficacissimum contra Spinozismum esse antidotum, eos prodire debere; paucula vero ea, quæ Diff. 9. §. 8. scripseram nondum sibi posse sufficere, nec se securum reddere; potuisse enim Spinozam Cartesianum contemnere & errores ei multos adscribere, ut eo majorem sui excitaret admirationem.* Ego tamen necdum judicare potui, rem esse tanti momenti, ut calamum contra Collegam stringerem. Quod & respondi ad Viri Rev. literas A. D. 4. Jan. 1715. Porro lites de Cartesiani Atheismo dudum esse sopitas, finitas & decisas; nec postliminio esse revocandas & renovandas; ubi rerum testimonia adsunt, non opus esse verbis, &c. Addidi

etiam, nisi tamen satis essem occupatus, forte rogatus scriberem *Dissertationem pro Cartesio, non ad impugnandam directe Diss. Cl. Collegæ, sed ad Cartesii orthodoxiam vindicandam in omnibus capitibus*; ut ita fugerem cum Cl. Collega ferram contentionis recipere. Sed rem illam non esse tanti, ut à labore utiliore magisque necessario idcirco superfederem; occupatus enim tum eram in scribendis *Dispp. Theol. inde porro concinnaturus Summam Theol. Supernat.* quæ seq. anno 1716. prodiit, cum *Examine Eth. Geulingianæ, & Exegeti Psal. xvi.*

Occasio
& ratio
Apologiæ
prioris.

LXIII. Tacui itaque ad finem A. 1717. sive initium A. 1718. quando prodiit & ventilata est publice prima *Apologiæ meæ Pars*; & revera in perpetuum quievissem, nisi per illam *Diss.* quibusdam de *Cartesii* orthodoxia scrupulum fuisse injectum, animadvertissem; uti porro heic pag. 14. Cl. Collega scribit; & ego hanc scriptionis fuisse occasionem narraui §. 5. 6. Part. i. Sed hæc & plura, quæ sequuntur, diligenter & callide ita Lectori narrat, ut ei persuadeat, difficile admodum mihi fuisse ad istam *Dissertationem* respondere; & omnibus confutandis me fuisse imparrem. Ego præsertim eam concoquere non potuissem, simulac edita esset, *refutationem* minitatus fuisset. Tacui tamen huc usque, & forsitan in perpetuum quievissem, nisi quibusdam scrupulus esset injectus. Postea addit; *Paravit initio hujus anni pro Cartesio Apologiam, & multis meorum argumentorum prætermisissis*, (ne unum tale argumentum omissum est, sed statim pag. seq. videbimus de mutato animo & affectu *Cartesii* jure meritoque erga *Regium*; quod ad philosophandum non pertinere existimavi. Sic & de quadam *λογωμαχία*, an terra dicenda sit *deserri*, vel *moveri* circa Solem, de qua abunde egi in meis *Exercitationibus* Part. 3. quam ut nullius momenti præterii; de aliis leviculis verbo tantum ab ipso propositis videbimus in *Examine* Cap. 8.) *quibusdam non rite propositis*; (quod Cl. Collegæ esse in more positum, in præc. vidimus, sed hoc nullibi à me esse factum, ex ipso *Tractatus* *Examine* patebit;) *multo minus satis enervatis*, (imo omni vi privatis, & confutatis,) *Cartesii orthodoxiam*

Spinozismi E V E R S O R. Pars I. 55

Et totalem à Spinoza diffensum commonstrare studuit. Imo re-
 ipsa demonstravi; ita ut & satisfecerim iis, quorum gra-
 tia susceptus fuit ille labor, & per literas gratiæ mihi sint
 actæ.

LXIV. Gratulatur sibi serio Generosus Antagonista TAN-
 TUM CARTESIANUM Cartesique amatorem, quo ma-
 jorem expectare non potuit, Adversarium, credo, subintelli-
 git, vel Cartesii defensorem. Magna sane laus, quam mi-
 hi tribuit, ut se ipsum efferat, ob quam superbire & exful-
 tare nonnihil possem, nisi ad me excusandum à Spinozismo
 pag. præc. scripsisset, me cum *Viris maximo ingenii acumine*
præditis, (*Van Hattum, Beckero, Geulingio, De Volder,*
Deurbhoff, Spinoza, Cartesianissimis, & secum Anticarte-
siano,) per exteriorem doctrinæ Cartesianæ corticem, ei per
 molliora verba obductum penetrare non potuerim ad ipsam medul-
 lam; & quod pag. ult. Præfat. cum mea pace dictum velit,
 me genuinam Cartesii mentem, intimumque ejus scopum nondum
 recte percepisse. Et uti sic habet ipse, me sincere & ex candida
 animi sententia Cartesii patrocinium in me suscepisse; (quod om-
 nino sic se habet, & ipso facto ostendi;) quapropter id ne-
 quaquam ægre tulit, neque verbo vel opere contrarium ostendit;
 (quod admitto, & hac in parte ejus candorem laudo; &
 vellem, ut, alii quos maxime idem deceret, illius candore-
 rem imitarentur, quando in non paucis cum universo The-
 ologorum choro ab iis dissentire cogor;) ita quoque à mea
 humanitate expectat, ut hanc suam contra Cartesium scriptio-
 nem ex eadem animi sinceritate produisse, existimem. Quod si
 hoc mihi mea permitteret conscientia, lubens facerem, &
 ex lege charitatis deberem. De occultis cordium nostrorum
 Deo καρδιωνών foli judicium relinquo. Priorem scriptio-
 nem in genere ex animi quadam sinceritate profectam esse,
 ipsi serio testanti credere possem. Sed tanta & tam manife-
 sta hujus secundæ descriptionis contraria sunt indicia, spe-
 cimina, argumenta, & documenta, ut vero corde & bona con-
 scientia de hac descriptione in multis idem judicare neququam
 possim. Protestationem factò contrariam inso jure nullam esse,
 recte ipse affirmat; sed perperam Cartesio applicat, Cap. 7.

De mo-
 destia, a-
 nimique
 sinceritate,
 quam Cl.
 Adversa-
 rius affe-
 rat.

§. 14. Ostenderam, *Spinozam* non admisisse, nec *pro suis* agnovisse, quæ in *Cartesium* scripserat; imo ea edidisse, ut amicos sibi pararet, & deinceps forte sine periculo, ea quæ *pro suis* agnoscebat, publici juris facere posset; præterea ex sua opinione varios errores *Cartesi* recensuisse; ipsum *omni disciplina & studio destitutum* dixisse; *alia via, aliisque principiis opus esse*, ut omnia explicentur; *Cartesianos stolidos* appellasse. Demonstravi *principia & fundamenta Cartesi* plane opposita esse *fundamentis & principiis Spinozæ*; hæc legit, hæc vidit, expressis verbis, non per consequentias, probata; an quisquam sanus homo, quam maxime Viro Cl. favens, serio existimare potest, ipsum *sincerè & ex candida animi sententia scripsisse, Philosophiam Cartesi Spinozæ in deliciis fuisse, & summa Philosophiæ capita & principia Cartesi & Spinozæ esse eadem?* Adeoque minime rei momentum id exigere judicare potuit, sed *fidem suam antebac obstrinxerat*; uti tandem addit, ubi veritas ex invito pectore crumpit. Quod supra vidimus. Puduit ipsum, post publicam provocationem primo statim certamine victum & prostratum esse & videri; quanquam omnes æqui iudices mecum hanc summam generositatem laudassent. Quod tamen me roget, ut suam *scriptionem æqui bonique consulam*, facile à me impetrat, nec contrarium experietur, aut expertus est. Hanc æquitatem rursus ab ipso peto, & expecto; & in non necessariis veniam dissentienti petimusque damusque vicissim.

Cartesius
accusatur
calliditatis,
levitatis,
inconstan-
tiæ, &c.
speciatim
erga Cl.
Regium.

LXV. Unum monendum restare scribit pag. 15. (cum tamen plura postea sequantur,) *Cartesium* tanta cum calliditate... *virus suum occultasse, ut primo intuitu, vix perspicacissimis, innotescere potuerit, sed seria attentione... nec non principiorum cum conclusionibus accurata collatione, ad verum ejus sensum eruendum, opus sit.* Hoc sane fingere necesse habuit, ut imperitis *Spinozismus Cartesi*, quem nemo videre potuit, persuaderetur. Pergit, *Vanum itaque esset, velle demonstrare ejus orthodoxiam verumque sensum, è verbis sparsim extantibus, sed è principiis demonstrandum.* Quod ita à me præstitum est, ut Cl. Adversarius vix quid habeat, quod oppositioni prin-

principiorum *Cartesii & Spinoza* opponat, vel ad eam excipiat. Sed addit, *Cartesium non vereri Lectores loquendi modis circumvenire, quin & mentiri.* Quod cum nullibi ostenderit, illustri levitatis, inconstantiae, malarum artium, & quam susque deque habeat veritatem, modo scopum suum attingat, specimine, probabit. Scilicet in uno loco Virum sibi notissimum, Cl. *Regium* Professore Ultrajectinum vehementer laudaverat, ejus ingenuitatem, acerrimum & perspicacissimum ingenium, sagacitatem; imo tantam, ut visis duntaxat ejus *Dioptrica & Meteoris, inde integram Physiologiam concinnare potuerit, &c.* Sed alibi eundem Virum ut fidum exscriptorem vituperat, non tam veritatis amore teneri, quam novitatis; in *Physicis* nihil habere praeter assertiones suas (*Cartesii*) malo ordine digestas, & veris argumentis destitutas, &c. Provocat Cl. *Adversarius* tandem, *Conciliet aliquis haec unius ejusdemque hominis de eodem in eadem re adeo contradicentia judicia.* Miratur porro, cur ego, dum defensionem *Cartesii* in me suscepim, eum ab hac labe liberare non tentaverim; deceptor enim & mendax quam fidem, etiam ubi recte loqui videtur, meretur? Concludit, me prudenter haec praeteriisse, quia ejus fallaciae... nimis clarae & apertae sunt.

LXVI. Quibus respondeo, nihil facilius esse istac conciliatione; uti enim *Augustinus* dixit, *distingue tempora, & concordabit Scriptura;* ita hic distinguenda sunt tempora, simulque consideranda, quae intervenerunt, maximeque *Regii* mutatio, perfidia, proditio veritatis, & pertinacia. Primo maximam spem & expectationem de *Regio* conceperat *Cartesius*, quando ejus profectus animadvertit, dotisque, ob quas ad *Cathedram Academicam* fuit promotus, & successum, quem primo in docendo habebat. Tum in privatis literis, ut fieri solet, eum laudavit. Attamen in multis ejus scripta ad se transmissa, & positiones, & verba, emendavit, optime ei consuluit, plurima mutavit, varios gravissimos errores ejus notavit; (confer *Epistolas* 81. 98.) E. Gr. de *homine*, quod esset *ens per accidens*, de *triplici anima* sive de *anima*, tanquam genere, cujus species sunt *mens, vis vegetativa, & vis motrix animalium;* de *affectuum*

Sed pro-
sus absol-
vitur & de-
fenditur.

fede præcipue non in cerebro, sed in corde, &c. suggestit ei salutare consilium de adhibenda omni modestia in scripto contra Voetium, & aliis; dissuasit editionem libri &c. Cum tandem Cartesius deprehenderet, se frustra esse, Regium perversissima, maxime in Metaphysica, sentire; cum quætales errores facile ipsi Cartesio adscriberentur; cum male sæpius ex manuscriptis Cartesii quædam exscriberentur & vulgarentur; imo cum tandem stultum illud Programma Regii publicaretur, necesse habuit Cartesius publice declarare, quid jam de Cl. Regio sentiret, coactus fateri, se ea de causa pudore suffundi; uti ipse scribit Epist. 99. pag. 329. in Notis ad Prog. & sub finem Epist. Princ. Phil. præmissæ. Hæc cum ita sint, quis non mirabitur imprudentiam & temeritatem Cl. Antagonistæ, ne de ipso quid gravius dicam, quod ex tali exemplo probare velit Cartesii fallacias & artes ad decipiendum compositas, ubique nimis esse claras & apertas; ob quas fidem non mereretur etiam, ubi recte loqui videtur? Judicet jam Lector, quam pauca reperire potuerit, à me antea præterita; cum hoc fere unicum sit, quod profert, ac si ei respondendo par non fuisset. Quam innumerabilia, & capitalia ego proferre possem, ad quæ ipse pice mutior fuit? Sed in examine Cap. 10. sive ult. de his ex professo erit agendum.

Physica
Cartesia-
na, licet
hypothe-
tica, uti &
Astrono-
mia, tam-
en quam
maxime
Experi-
mentalium.

LXVII. Profert pag. 16. 17. quid, cujus confutationem Apologiæ Part. 3. §. 42. & Part. 4. §. 50. 51. potissimum §. 10. 11. scripsi; quod rursus præterit; scribit, *Philosophiani Cartesianam, mere idealem, fictis quibusdam hypothesis nitentem, in cerebello cujusdam in hypocausto fere somniantis cusam, tantis laudibus non ornandam, quam quis ex seipso depromere niteretur, scil. sine experimentis & naturæ observatione; inter quam & Philosophiam è diligente observatione atque repetitis sæpius experimentis erutam, magnum dicit esse discrimen. Perversum porro illum agendi modum damnatum profert à Wilhiso in Præfat. Cerebri & Nervorum Anatomæ, loco à Doct. Nieuwentyt pariter in eundem finem in Prolegom. §. 16. indicato & citato. Ad quæ rehero r. me Experimentorum summam utilitatem & necessitatem sæpe, in Paraphra-*
scos

feos Procmio, in Exercitat. sic nuper loc. cit. Apologiae Part. 3. §. 42. proposuisse, & ex ipso *Cartesio* ostendisse, quam necessaria ad *Physicam perficiendam* ipse judicaverit *Experimenta*. Adeoque mera est recentiorum calumnia, vel quorundam etiam error, (à quo Doct. D. *Nieuventyt* immunem non fuisse, ibid. significavi,) *Cartesianis* Philosphiæ *Experimentalis* contemptum vel neglectum imputare. De eo conquestus sum Part. 4. §. 10. 11. Imo exposui ibid. verum Philosphi scopum & institutum. Nim. *ratio philosophandi Cartesi hæc fuit*; Attendebat ad præcipua naturæ phænomena, eorumque brevem historiam præmisit Part. 3. Art. 4--42. Ad ea respiciens repetiit sua principia, & excogitavit Art. 46. 47. quasdam suppositiones de motu & divisione materiæ, de motibus circularibus &c. & quidem tales, ex quibus, tanquam simplicissimis & cognitu facilimis *rerum principiis*, & *causis* omnium qui in hoc mundo apparent *effectuum*, omnia naturæ phænomena deducantur. Adeoque respiciendo ad res naturales & hujus mundi phænomena, inquisivit in causas, ex quibus ea omnia deduci possint. Licet autem ita tantum formetur hypothesis de *possibili* adspectabilis mundi constructione & *origine rerum*, adeoque inde non intelligatur vera mundi constructio, rerumque origo; (quam solus *Moses* nobis descripsit; & hoc respectu *Cartesius* *hypothesein suam falsam* dicit;) tamen ex hac hypothesis feliciter causæ phænomenon & effectuum deducuntur; imo non minus feliciter, ac si hypothesis esset vera, id est acsi mundus eo modo esset constructus & à Deo factus. Ita Philosphus inde optime deduxit, quæ esset natura *lucis Solis* & *Fixarum*; quænam causæ phænomenon *Planetarum* & *Cometarum*; nec non *æsus maris*, *proprietas magneticarum* &c. Nec ratio est hanc Philosphiam contemnendi, & ut *hypotheticam* rejiciendi magis quam *Astronomiam*; si quidem *Astronomi* etiam admittant hanc vel illam hypothesis de dispositione corporum cælestium, quæ an vera vel falsa sit, non curant, nec inquirunt. Quemadmodum *Eruditissimus Nieuventyt* ad *incognita* refert *Theoria* 30. §. 8-15. utrum *Sol*, an *Terra* moveatur, ex *Summorum* etiam *Astro-*

stronomorum sententia. Physici quidem Physicis rationibus litem dirimunt; alii auctoritatem S. Scripturæ frustra opponunt, sed Astronomi HYPOTHETICA sua scientia contenti sunt, quia ipsi ex quacunque illarum trium hypotheseum, &, cum plus una vera esse non possit, etiam ex falsa, phænomena deducere, & eclipses prædicere possunt. Quod ad ipsorum institutum sufficit. Nec ratio est hanc ut mere idealem hypotheticam, in cerebello cujusdam in hypocausto fere somniantis cusam, Astronomiam rejiciendi aut ridendi. Ita plane res se habet in nostra Philosophia. Dices, sed Astronomi non affirmant suam hypothesein esse veram; respondeo, nec nos id affirmamus; imo ob auctoritatem S. Scripturæ Cartesius respectu modi productionis hujus mundi eam dicit esse falsam. Eam tamen sequitur, quia secundum eam phænomena facilius explicantur & intelliguntur. Quod Philosophi debet esse institutum; uti Astronomi solent aliquam hypothesein sequi, secundum quam eclipses vere prædicunt, aliaque phænomena commode explicant.

Nam explicat verorum naturæ phænomenon causas.

LXVIII. Regero 2. Philosophum proprie præsupponere vel assumere historiam naturæ, omniumque naturæ phænomenon, quotquot haberi possunt ex observationibus corporum caelestium, ope telescopiorum, vel corporum terrestrium, ope microscopiorum, ut & quorumcunque Experimentorum. Philosophi quidem est ea phænomena investigare, ut habeat materiam philosophandi; attamen philosophari proprie est, naturas rerum naturalium cognoscere, causasque phænomenon & effectuum naturæ eruere & investigare. Quod qui cum Clerico tollunt, illi tollunt universam Physicam. Videat quis Experimenta varia, videat quis aestum maris, adscensum & descensum Mercurii in Barometro, difficilem duorum hemisphaeriorum divulsionem aëre extracto, ita ut aliquot centena pondo de iis suspendi queant, adscensum aquæ in antlias ad pedes $31\frac{1}{2}$, fermentationem ortam in mixtura aquæ fortis & scobis ferri, proprietates magneticas, &c. si ibi subsistat, & causas horum effectuum exponere non sciat, an de his philosophatur? An supra vulgus sapit, qui forte primus hæc videt & invenit, quæ vulgus po-

Spinozismi E V E R S O R. Pars 1. 61

postea æque videre & sine causarum cognitione perinde stupere potest. Hinc jam palpate quilibet poterit, quam falsum sit, *nos omnem veritatis cognitionem ex nobis ipsis depro-mere niti*; & quidem sine experimentis, *naturâ inconsulta*. Quod & confutavimus Apologiæ Part. 4. §. 10. II.

LXIX. Nec hanc parenthesin, quam *ibid.* pag. 16. interferit, præterire lubet; *inverso ordine Cartesius procedit*, & *universalia, ut cogitationem in genere, extensionem in genere, mera entia rationis, vocat substantias; singularia vero, vera entia, veras substantias, modos*. Respondeo 1. nullam reddi rationem *ordinis inversi, Cartesius prius agit de cogitatione & extensione in genere; uti Physici alii prius de materia prima*. Imo *Cartesius Part. 1. agit de cogitatione cujusque, quæ prius cuique innotescit, cogito, Ergo sum*. Postea ut cognoscat mentis essentiam, agit de *cogitatione in genere*. 2. Absurde vocat *cogitationem & extensionem in genere entia rationis, quomodo figmenta solent appellari*. Consideretur utraque *abstracte à modis, licet non ita abstracte existat, tamen minime inde sequitur esse figmenta, entia rationis; nisi omnia Matheos puræ objecta, quæ abstracte considerantur, nec ita existunt, sic & ipsum conceptum substantiæ in abstracto, attributi, modi, omniumque universalium, dicere velis figmenta, entia rationis*. Sed 3. malitiosa calumnia est, *Cartesium cogitationem & extensionem, mera entia rationis, vocare substantias; singularia vero, vera entia, veras substantias, modos*. Certum est, ipsum *singularia appellare substantias, nunquam modos; sed cogitationem & extensionem attributa essentialia, quæ naturam mentis & corporis constituunt; atque tum sunt ipsa mens & corpus, si-ve substantiæ, sed sine modis abstracte spectatæ*.

Recto ordine etiam procedit.

LXX. Necdum habemus finem Præfationis. Pag. 19. & 20. recenset aliquot absurda *Philosophiæ Cartesianæ*. 1. *Tremendi Dei essentiam sola cogitatione, quæ stipula levior ... habetur, circumscribit*. Quod & 1. absurdum est *Cl. de Vries* §. 3. Exerc. de *cogitatione ipsa mente*. Confer Exerc. 4. §. 5. Cogitatio quædam particularis facile abit, præterit, excidit, alia ei succedit; tales millenæ menti eidem oboriuntur.

Cogitatio Perfectissima Dei essentiam constituit.

tur. Talis *cogitatio* ideo aptissimum est emblemata rei fluxæ & perituræ; hæcque cum illa optime comparatur. Vide Pl. xc. 9. In eâ ne quidem mentis creatæ & finitæ essentiam constituimus, sed in *cogitatione perenni*, quæ est quid fixum, permanens, natura semper subsistens ope concursus Dei, ipsum subjectum, quod recipit omnes particulares cogitationes, five varios modos & formas. Sed absit, ut Deo fluxas & finitas tales cogitationes attribuamus; multo magis, ut Dei essentiam in tali una constituamus. Nec Deo tribuimus finitum, creatum & dependens illud *cogitare*, quod mentis nostræ *essentiam* constituere diximus. Sed Dei essentiam constituimus in *cogitatione infinita & summe perfecta*, qua Deus se ipsum, suasque Perfectiones necessario cognoscit, amat, in iis acquiescit, lætatur & perfectissime beatus est; quaque libere decrevit, & ita novit & vult libere omnia præter Deum futura. *Cartesius* Deo tribuit perfectissimum *intelligere & velle; ita ut per unicam, semperque eandem & simplicissimam actionem omnia simul intelligat, velit & operetur*. Quid ergo loquitur Vir Cl. de *cogitatione finita, stipula levior*, ac si *Cartesius* in ea poneret essentiam Dei? Alia epitheta habet Cap. 4. §. 8. An hæc *Cogitatio Dei Perfectissima*, quam ipse Deo utique tribuis, *stipula levior* est? Quam graviter possem rursus tua verba, quibus chartam maculasti, consequentiis, imo blasphemis etiam, gravare? sed absit, cum eas ipse averferis.

Hæc omnes Dei Perfectiones, absolutas & relativas, completur.

LXXI. 2. Absurdum, uti etiam Cl. de *Vries* §. 4. Deo tantum tribuit duo (quidni unum duntaxat, nempe *cogitationem*, utpote *intellectum & voluntatem completentem*? Imo res eodem redit; nec est in Deo hoc & aliud diversum ab eo. Quod probat Dei *Simplicitas*, & omnes orthodoxi concedunt,) *attributa, Intellectum & Voluntatem*. Hæc duo, vel id unum, *Cogitatio Perfectissima* omnia complectitur; quæ tamen neutiquam, (uti perverse iterum subjungit,) *sunt relationes & denominationes externæ*; nam quædam Dei Perfectiones sunt *absolutæ & essentielles*, sine quibus Deus, imo *cogitatio Perfectissima* esse nequit; hæc enim necessario est *à se, independens, prima & æterna*; sic & *infinita, incompre-*

Spinozismi E V E R S O R. Pars 1. 63

prehensibilis, immutabilis, simplex & unica. Porro se intelligens, sapientissima, libera, omnipotens, verax, sancta, iusta & beata; sed aliæ sunt Perfectiones relative, ortæ ex relatione Dei ad res, quas libere decrevit & produxit.

LXXII. Tertium Cl. de Vries absurdum §. 5. est *Deum ratione essentiae suæ plane nullibi esse*; cui affine est quartum §. 6. de *omnipræsentia Dei*. Hinc petitum est tertium Cl. Antagonistæ, *omnipræsentia Dei nihil aliud est quam denominatio externa, nata ex eius operatione ad extra*. Nos dicimus eam esse Perfectionem Dei relativam, quam ob operationem Dei omnium in omnibus ei adscribimus; Deumque statuimus *omnipræsentem esse ob operationem*; ut & *ratione potentiae*, quia per potentiam ubique operatur; imo etiam *ratione essentiae*, quatenus *potentia Dei ab eius essentia non differt*. Deum ergo *omnipræsentem* dicimus *ratione operationis, potentiae & essentiae*; dicimus eam esse *Perfectionem Dei*; minime *extrinsecam denominationem*. Quæ duo admodum differunt. Sed iis verbis hoc absurdum conceperat Cl. De Vries; & ad *Atheismum viam sternere*, scripserat Exerc. 9. §. 5. hanc cramben sæpe recoctam iisdem verbis repetit Vir Cl. Sed Cl. Mastricht Gangr. Sect. 2. Cap. 15. & 31. reprehendit Cartesianos, quod statuunt, *Omnipræsentiam Dei nihil aliud esse, quam efficacissimam eius voluntatem, qua omnia sustentet & gubernet*.

Quomodo Omnipræsentia Dei fit concipienda.

LXXIII. Quartum absurdum (quod est quintum Cl. de Vries §. 7.) in eo constituitur, quod *unio Mediatoris hypostatica nequiquam tam arcta, quam nobis in Scriptura proponitur, concipi possit*. &c. De ea nihil Cartesius. Philosophatus est recte de natura mentis, ejusque *cum corpore unione*. Hoc nihil præjudicat *personali illi & arctissimæ unioni*, quæ facta est inter naturam Christi Divinam & humanam, & fide ex S. Scriptura recipitur. Frustra Cl. De Vries, quem noster hic sequitur, isthac consequentia gravare Cartesii sententiam de *cogitatione essentia mentis* fatēgit. Ita Cl. Mastricht Sect. 2. Cap. 15. §. 12. An *unio inter mentem & corpus dicenda sit vera Physica*, fere potest esse *λογικία*; quam heic prætereo. Vide Part. 2. Cap. 9. §. 12.

Nullomodo Unio Mediatoris hypostatica infirmatur ex Cartesii Philosophia.

LXXIV. Quin-

Homo minime sibi cavere potest ab omni errore & peccato.

LXXIV. Quintum absurdum mera rursus & aperta est falsitas. *Homo sibi posset cavere ab omni errore, ac proin peccato.* Antecedens aperte falsum esse, ostendimus supra ex Med. 6. fin. *fatendum est, humanam vitam circa res particulares sæpe erroribus esse obnoxiam, & naturæ humanæ infirmitas est agnoscenda.* Nec contrarium elici potest ex Art. 5. Part. 1. Princ. ubi rigide & severe præscribit medium errores vitandi; *ut semper ab iis credendis, quæ non plane certa sunt & explorata, abstinamus; quod agentes, cavebimus, ne unquam erremus.* Sed nemo semper id tam rigide agere & observare potest. Quod expressè fatetur Med. 6. fin. cum ergo falsum sit antecedens, ruit simul consequens, *Cartesio affirmatum, ac proin ab omni peccato.*

Voluntas nostra quodammodo infinita, quatenus libera est & ad quævis se extendere potest.

LXXV. Difficultas ex absurdo sexto oborta etiam facile tollitur. Nim. *Nostra voluntas formaliter tam ampla esset quam ipsius Dei.* Philosophus considerans in præc. facultatem intelligendi, nempe *clare & distincte*, agnoscit eam in se *perexiguam & valde finitam esse; sic facultatem recordandi, vel imaginandi &c. examinans, nullam plane invenit, quam non in se tenuem, & circumscriptam esse, sed in Deo immensam esse intelligat; jam subjungit, sola est voluntas, sive arbitrii libertas, quam tantam in me experior, ut nullius majoris ideam apprehendam.* Agnoscit quidem in Deo certo respectu *infinito majorem, perfectiorem, potentiorum, sed eò jam non respicit Philosophus, verum præcise ad rō non cogi, spontesua se determinare; & quod nostræ voluntati & libertati obstacula non magis ponantur, quam Divinæ.* Hinc *Voluntatem nostram Philosophus Art. 35. Part. 1. Princ. dicit quodammodo infinitam, id est hoc solo respectu.* Ita ipse suam mentem exponit, agens de *causa errorum, quam constituit in eo, quod ob amplitudinem nostræ voluntatis eam extendamus ultra ea, quæ clare & distincte percipimus; Quamvis major, ait, absque comparatione in Deo quam in me sit, tum ratione cognitionis & potentie, quæ illi adjunctæ sunt, redduntque ipsam magis firmam & efficacem, tum ratione objecti, quoniam ad plura se extendit, non tamen in se formaliter & præcise spectata major videtur, quia tantum in eo consistit, quod idem facere*

cere vel non facere, (hoc est affirmare vel negare, prosequi vel fugere) possimus, vel potius, in eotantum, quod ad id quod nobis ab intellectu proponitur affirmandum vel negandum, sive prosequendum vel fugiendum, ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id determinari sentiamus. Et sane, uti nostra mens non minus est incorporea, insensibilis, invisibilis, quam Divina; sic *voluntas nostra non magis cogi potest, quam Divina.* Quod Philosophus solum *præcise* hic spectat. Imo nostra mens non minus cogitat, quam Divina. Sic nostra voluntas se sponte sua determinat, id est vult, non minus quam Divina. Hoc exigit ejus natura. Imo ipse Vir Cl. uti dein videbimus, dicit *essentiam rei consistere in indivisibili;* adeoque substantiæ creatæ non minus essent *substantiæ,* quam Deus. Quæ igitur hic difficultas?

LXXVI. Addit ex eodem loco Med. 4. septimum absurdum; *Nos respectu istius amplitudinis præcipue Dei imaginem referre.* S. Scriptura agit de *immagine Dei* in primo homine amissa, in Christo per regenerationem restituta. De hac non agit Philosophus. Sed philosophice utique *idea Dei* in intellectu recte consideratur ut imago, quæ Deum refert, repræsentat & adumbrat, sive ut *imago Dei* in intellectu. Quidni amplissimam hanc *voluntatis libertatem,* qua nulli limites ei ponuntur, quibus impediretur judicare de objecto sibi oblato; (quare *quodammodo infinita* dici potest;) ut *imaginem* quandam Dei in Voluntate nostra Philosophus consideraret? Ceteræ omnes facultates nostræ sunt omni respectu valde *finite;* sed in hac sola est quædam strictura *infinitatis* Divinæ; in hac Deum *infinitum* quodammodo referimus, eique similes sumus; adeo ut illa *præcipue sit,* ait Philosophus, *ratione cujus imaginem quandam, & similitudinem Dei me referre intelligo.* Optime sane, nec heic vel ulla difficultatis est species.

LXXVII. Absurdum octavum est, quod fateatur se *ignorare, ubi in mera cogitatione boni vel mali habitus hospitari queant;* ac si mens deberet esse aliquod hospitium, vel diversorium, habens plura, saltem unum aliquod conclave, in quod diverterent, ingrederentur, in quo commorarentur,

Quomodo in voluntate quædam Dei imago statui possit.

Cogitatio sola potest esse subjectum omnium actionum

& passio-
num men-
tis.

tur, & ex quo egrederentur, imo avolarent velocissimæ illæ cogitationes, *stipula leviores*; ignorat enim Vir Cl. ubi, non quomodo, sed ubi in mera cogitatione boni vel mali habitus hospitari, forte & latitare, requiescere, dormire, & rursus excitari, queant. Sed serio res exponenda est. Certissimum est, præter ipsum rō perenniter cogitare, sive præter cogitationem continuo ope concursus Dei subsistentem, absque modis ejus variis spectatam, nullum aliud posse esse subjectum actionum sive cogitationum mentis particularium, & modorum, quos recipit, siquidem objectum non agens actionum subjectum esse non possit, nec subjectum à rō perenniter cogitare, sive à cogitatione, diversum, adeoque non-cogitans, possit esse subjectum cogitationum; uti nec subjectum actuali conscientia destitutum esse potest subjectum actus cum conscientia. Hic valet illud, quod quis non habet, id alteri non dabit. Per intimam conscientiam quoque experimur, id quod in nobis agit, & patitur, esse illam perennem cogitationem; hæc se determinat ad cogitandum de hoc vel illo objecto, ad hoc vel illud legendum, scribendum, vel quodlibet aliud agendum; hæc quoque patitur & sentit quæcunque in suo corpore, vel extra illud.

Et potentiarum naturalium, ac habituum bonorum vel malorum.

LXXVIII. Hæc nostra mens naturaliter sui habet conscientiam & ideam; nec non ideam Dei. Sponte sua, viribus suæ naturæ, unam vel alteram, cum lubet, excitare potest. Hinc saltem has ideas merito dicimus *innatas*. Porro & experimur, innumeras alias eorum quorumcunque ope organorum sensuum in nobis excitari, quæ nobis *advenire* dicuntur. Quasdam quoque pro lubitu fingere possumus. Nec tamen arcæ opus est, cui includantur, vel in qua recondantur & asserventur; nec *loculis*, in quos recipiantur. Cogitatio perenniter existens dicto modo omnium subjectum recipiens, vel & causa excitans esse debet. Sed mens nostra, omnesque ejus facultates sunt admodum exiguæ & finitæ. Cogitatio nostra omnes, imo ne quidem plures, simul habere, excitare, vel attentè contemplari potest. Hinc una excludit aliam. Quando una est præsens, menti sive rō perenniter cogitare inest naturalis potentia, sive facultas

ras plures alius in se excitandi, vel aliunde recipiendi. Huic *cogitationi* inest naturalis vis five potentia intelligendi, volendi, ratiocinandi, affirmandi, negandi, cupiendi, averfandi, & ceteræ mentis facultates, five potentiaæ naturales; tot enim modis & pluribus aliis se determinare potest ea natura. Eodemque modo ei infunt *habitus* five boni, five mali, quales rei natæ folent poftea fuperaccedere; quam & *congeniti* five *connati* dentur; uti *recti* & *boni* in homine recto, fed *mali* & *vitiofi* in homine poft lapfum; uti & boni per regenerationem in homine electo refittuuntur. *Cogitatio* majorem de unis habet vel recipit cogitandi facilitatem & promptitudinem, quam de aliis, five bonis, five malis; hinc *habitus boni vel mali* in cogitatione ut fuo fubjecto infunt & inefle debent; nec aliud eorum fubjectum, adeoque non cogitans, & quid ab eo diverfum, efle poffe ex præc. eft manifeflum. Quod paulo fuftus exfequi hic volumus, quia etiam Eruditiffimus Vir Cl. *Guffetius*, Philofophiam *Cartefianam* non fatis intelligens, hic tricas movit, & veritati caliginem offudit in fua Epiftola de *caufæ primæ & fecundarum operationibus*.

LXXIX. Octavum & penultimum absurdum nimis craffe *Philofophiæ Cartefianæ* imputatur. In mundi productione nulla Dei fapientia, providentia, bonitas agnofcitur: indito enim *materiæ* duntaxat motu, omnia ita oriri debuerunt juxta quasdam leges neceffarias, uti jam nata funt; neque ejus mundi fabrica homines magis excitat ad Deum celebrandum, quam *Epicuri*. Quæ defumta funt ex Cl. de *Vries* Exerc. Rat. 23. §. 11. qui ibid. Lectori perfuadere conatur, ex *Cartefii* fententiâ totum negotium mera arte *mechanica* abfolvi, *materiaque* fecundum regulas ejus mota, abfque *supremi numinis* opera; uti *Lucretius* aut *Epicurus* exponeret. Sed nimis aperte falfa hæc funt, cum toties *Cartefius* contrarium demonftraverit. Docet Princ. Phil. Part. 3. Art. 3. quo fenfu *verum & pium fit in Ethicis dicere, omnia à Deo propter nos facta efle, ut tanto magis ad agendas ei gratias impellamur, ejusque amore incendamur; & ad Deum ob admiranda ejus opera fufpiciendum*. Sic plane Refp. 5. pag. 70. *Ex ufu partium in plantis, in a-*

Eadem
Dei gloria
elucet ex
fucceffiva
omnium
rerum
creatione
fecundum
leges natu-
ræ, quæ
ex prima
creatione.

nimalibus &c. effectorem Deum mirari, & ex inspectione operum cognoscere, ac glorificare opificem par est. Cumque statuat, Deum materiam simul cum motu & quiete in principio creasse, jamque per solum suum concursum ordinarium, tantundem motus & quietis in ea tota quantum tunc posuit, conservare, sive Deum esse causam motus creantem & conservantem; imo omnium rerum, etiam ipsarum legum naturæ, secundum quas corpora moventur, licet ipsa eas ignorent; tantum abest, ut nulla Dei sapientia, providentia, bonitas agnoscatur, si omnia ita orta essent secundum leges naturæ, prout Philosophus modum considerandi res ut orientes & nascentes in philosophando utilem proposuit; ut revera secundum eum eadem Dei omnia ex nihilo producentis, & ad usum hominis & ad invicem ordinantis, potentia, sapientia & bonitas esset deprædicanda; perinde enim est, quomodo Deus procedere voluerit in prima creatione. Quin in Providentia & conservatione Deus revera procedit secundum leges naturæ, in creatione hominum, animalium, plantarum, arborum; an tamen ex iis Dei operibus non agnosci debet Dei Potentia, Sapientia & Bonitas? Deus autem non ponitur revera hunc mundum ita produxisse & formasse secundum leges naturæ, sed prout Moses narrat. Quod supra evicimus, & Philosophus expresse Art. 45. Part. 3. agnoscit.

Idem de
formatio-
ne & crea-
tione cor-
poris hu-
mani sta-
tuendum
est.

LXXX. Denique ad ultimum *Philosophiæ Cartesianæ* absurdum, quod ejusdem cum præc. est surfuris, pervenimus, de formatione *hominis*. *Raptus sit*, ait Vir Cl. *ob formatum in utero corpus in summam admirationem Psaltes; tanti id non Cartesio, seminibus enim sibi mutuo in utero permixtis fermentatio oriri debuit, dein motus juxta quasdam leges, & sic formari cor, cerebrum, jecur, lien, &c. Quis non miretur hominis in re tam abdita immensam & haud tolerandam audaciam? Quin motus in conceptione fætus, ejus incremento, & formatione partium, fiant secundum leges naturæ nullum est dubium. Quod rursus tantum abest ut minuat potentiam & sapientiam Dei creatoris nostri, ut potius eo magis eam commendet, cum ipse sit auctor & stator earum legum, secundum quas sapientissime & constantissime operatur. Tanta autem*

autem heic elucet *sapientia*, ut nemo ei perfecte percipiendæ revera par esse possit. Scientia ea sublimis est præ nobis. Quo tamen magis eam nobis comparamus, eo magis perspicimus, nequiquam tollimus vel minuimus Dei *sapientiam*. Laudabile itaque est eorum institutum, qui heic tentant quousque pervenire possint. Id etiam aggressus est, & inchoavit *Cartesius*, sed multa, ipso fatente, ei ignota fuerunt. Recentior Anatomia etiam plura detexit. Hac de causa, interveniente morte, *Cartesius* hunc suum Tractatum perficere non potuit. Impudentiæ est, *Cartesium* idcirco accusare *immensæ & haud tolerandæ audaciæ*.

LXXXI. Sequitur tandem ultima Præfationis periodus. *Extorta sibi hæc esse innuit Vir Cl. per immodicas meas laudationes, quibus istam Philosophiam ad astra usque extollere satégi. Si ego scivissem me indigitari, & rogari amice in Præfat. Metaphys. ut suam Diss. cujus Titulus, Cartesius Spinozæ præluens, refutarem, (quemadmodum ex falsa relatione me id minitatum esse acceperat,) imo ut id præstarem, dum adhuc esset superstes; ego verius possem dicere mihi extortam esse Apologiam pro Cartesio. Accedit, quod laudabilius sit quem defendere, quam accusare; quod & officii debiti ratio exigat, innocentiam alicujus tueri, si ea injuste opprimatur, eam vindicare maxime à summo flagitio Atheismi & Spinozismi, nec non ab omni fraude, fallacia, mendacio, impudentia, arrogantia, pluribusque aliis criminibus, quorum inique sine ulla vera ratione publice reus agitur is, quem noveris esse Veritatis, Philosophiæ, Libertatis in philosophando, Statorem, Assertorem & Vindicem; uti Cl. Heereboord 17. Jan. A. 1647. ipsum absentem tanquam præsentem in Sermone publico Académico compellavit. Imo tandem veritatis & pietatis interesse, meique muneris esse duxi, defendere eum, quem scio fuisse Veritatis ex caligine & servitate emergentis Promotorem tunc temporis summum; à Deo excitatum ad Philosophiam liberandam à tricis, disputationibus, tenebris, quibus obruta jacebat; ac ad eam reformatandam; & ad certa, solidissima, orthodoxiora ponenda fundamenta & principia de Deo, de*

Utri nostrum hæc scripta sint extorta.

mente, & de mundo, ex quibus optimum contra *Spinozismum* antidotum peti potest; unde etiam sexcentæ & plures quæstiones deciduntur, quæ sic nunquam antea explicari potuerunt. Quis etiam dubitaret, quin ego ipse, qui quotannis hęc Philosophiam *Cartesii* doceo, recte per latus *Cartesii* sim impetitus, licet interim me quidem à *Cartesii Spinozismo* alienissimum pronuntiet, sed genuinam *Cartesii mentem* intimumque eius scopum non percepisse? Denique non tantum per literas privatas, quarum supra facta est mentio, provocati sunt *Cartesiani*, (ego speciatim, ad quem literæ datæ sunt;) ut prodirent, si illi *Diff. confutandæ* essent pones; sed & plus semel eadem provocatio in publicis libris palam facta est; uti *Apologia* Part. 1. §. 5. 6. narraui. Judicet hinc Lector, an non ego potiore jure dicere queam, extortam mihi fuisse *Apologiam*? An per *immodicas laudationes* hoc alterum scriptum extorserim Cl. Collegæ, nescio. Non putem *immodicas laudationes* me scripisse; sed accusatori tales visas esse, minusque æquo animo tolerabiles, facile credo; cumque tum per has ipsas, tum maximo *fide ante publice data*, imo & *provocatione* facta, ad scribendum non leviter fuisse impulsus, & tantum non coactus, persuasus sum.

Spinoza
minime
promotor
Phil. Car-
tesiana.

LXXXII. Quem *primarium Promotorem Philosophiæ Cartesiana* præteriverim, divinare non possum, licet omnes præcise recensere scopus meus non fuerit. Spero ipsum *Spinozam* non respicere, qui ipse professus se hæc, quæ edebat, *pro suis non agnoscere*; de quo supra.

Tardior
editio hu-
jus Apolo-
giæ pericu-
lo vacat.

LXXXIII. Recte factum, quod voluerit editionem sui scripti differre, usquedum prodiret *Disp. sive Pars Apologia* 4. quanquam sciam, ipsum aliam quoque prægnantem dilationis habuisse causam. Sed hoc nihil ad me. Ego pariter non festinavi, imo tardatus sum hanc alteram divulgare *Apologiam*.

An Cl.
Antagoni-
sta suis
placere
studuerit.

LXXXIV. Consentio facile in eo, quod *pluribus hic ipsius Tractatus sit displiciturus quam placiturus*; an vero nullum affectet applausum, neque quibusdam hominibus studuerit placere, aliis libenter judicandum relinquo; sed quod res ipsa non patiat, me posse judicare, ipsum *causam Dei*,
veri-

Spinozismi E V E R S O R. Pars 1. 71

veritatis & pietatis egisse, est quod doleo; opto tamen, ut eam in posterum agat.

LXXXV. Ut Vir Cl. suum scriptum eo magis commender, addit; *Omnia quæ putavi scopo meo posse inservire, contuli.* Potuisset tamen plura ex suo Præceptore Cl. de Vries mutuari. Ille enim, vel ex sola sententia de *Cogitatione mentis essentia, longum immanium absurdorum xxv firma trahit*, quorum plurima etiam suis locis usu veniunt. Vide supra §. 70--71. Sed multum fallitur, quod putet, *negotium hoc nuac posse esse confectum*, quia etiam ego omnes ingenii nervos *haud dubie intendissem ad Cartesium defendendum &c.* Ita sane ipse mihi videtur aliquem *applausum*, imo & speciem victoriæ *affectare.* Ego vero putavi novas has calumnias esse depellendas, omniaque, *nullis prorsus præteritis*, esse confundenda; atque jam experietur Vir Cl. me antea minime *viros ita intendisse*, uti scribit. In illa Apologia ex *Cartesiotantum* produxi loca, quæ sine quaestione facile mihi cognita erant. Nec hæc scriptio tantam *virium contentionem*, nec longum tempus requiret.

Scriptio
Apologiae
exiguo
mihi con-
stabat la-
bore; nec
hujus val-
de magno.

LXXXVI. Si perseveret Vir Cl. in proposito ferram contentionis non diutius recipiendi, prudenter sibi con-
fulet; siquidem nunquam veritati, quam demonstravi, & vindicare animus est, prævalere possit; imo nihil præstaret, quam *eadem chorda*, uti fatetur, *oberrare, semel*, imo sæpius, *ab ipso dicta repetere, nihil alicujus momenti addere*, & innumera, uti jam fecit, intacta plane præterire; cujus plurima in præc. habuimus specimina, sed maxime insequente offerent. Quo ipsi *injucundius nihil, nihilque ingratius esse posse*, facile credo. Hinc non sine ratione veretur, *ne in cassum laboret, tentando plura.*

Prudent-
ter sibi
confuler
Vir Cl. si
ab ulterio-
re scriptio-
ne desistat.

LXXXVII. Quod dicat & declaret me, licet magnum *Cartesianum, ab erroribus Spinozisticis non minus quam se alienissimum*, id ipso facto quoque coram universo orbe ostendi. Sed quod *existimet, quod cum pace mea dixerit, genuinam Cartesi mentem, intimumque ejus scopum me nondum recte percipisse*, cuivis Lectori æquo & perito lubens dijudicandum relinquo. Inter Philosophiam summe perspicuam & *ipso*

An Carte-
sii mentem
& Phil. in-
telligam,
Lector ex
hoc aliif-
que scrip-
tis judicet.

72 **CARTESIUS Spinozismi EVERSOR:**

ζοράνν & *spinosum*, intricatum & tenebrosum *Spinozismum*, id est inter lucem & tenebras deberem posse distinguere, qui jam per Dei gratiam anno octavo & decimo eam Philosophiam docui, ventilavi, illustravi & vindicavi. Judicet qui velit Lector de eo ex meis in illam Exercitationibus, & Paraphrasi.

Cur. Vir
Cl. ex Epist.
& Resp.
Cartesii
confutari
nolit; li-
cet ipse
inde diffi-
cultates
conquirat.

LXXXVIII. Quod autem me *obnixè roget*, ut *si placeat mihi se refellere*, ut è *Cartesii Principiis aut Medd. non ex Epistolis aut Responſionibus ejus*, in quibus ob *quasdam rationes sæpe aliter loquitur*, *clare & solide ostendam se errasse*; in id quantum pote incumbam & annitar; quanquam ipse id nullo jure petat; nam & in Præfat. & sæpiſſime in ipſo Tractatu loca ex Epist. & Resp. citat; vide pag. 15. 42. 43. 44. 49. 57. 61. 67. 75. 76. 78. 82. 83. 131. 147. 159. 165. 166. 172. 183. 190. 206. 207. 210. 225. Causa ergo cur hoc à me petat, videtur fuisse, quod quædam loca in Epist. & Resp. tam clara sint pro vera *Cartesii* sententia, (E. Gr. in notis ad Programma Regii, *de ideis innatis*, de dubitatione non de Deo &c.) ut se ex iis minus expedire possit. Cujus exemplum videri potest pag. 176.

Conclu-
ſio.

LXXXIX. Utinam *sanctè polliceatur*, si se hic erroris viderit *convictum*, se non solum manus daturum, sed & *publico scripto*, si Deus sibi vitam tamdiu largiatur, errorem suum *confessurum*; quin *insuper maximo perfusum iri gaudio*, quando *solide demonstratum viderit*, nihil erroris *Spinozistici à Cartesio esse metuendum*. Ego vero Deum precor, ut nos magis magisque liberet ab omnibus erroribus, nos ducat in omnem veritatem, ejus sincerum amorem nobis instillet, nosque porro sanctificet ad nominis sui gloriam, aliorum ædificationem, & nostram æternam salutem. Quemvis vero Lectorem rogatum volo, ut juxta rationis & conscientie dictamen *æquum ferat judicium*.

C A R.

CARTESIUS

Verus Spinozismi

EVERSOR.

PARS POSTERIOR,

Qua iusto examini subijcitur Tractatus,
Cartesius Verus Spinozismi Architectus.

Quando pro vera & saniore Philosophia *Apo-*
logiam scripsi, unice mihi proposueram or-
thodoxiam *Philosophiæ Cartesianæ* demon-
strare, eamque ostendere in omnibus funda-
mentis & principiis, ut & in quibuscunque
dogmatis inde deductis, adeoque per uni-
versam disciplinam, ipsi *Spinozismo* esse contrariam & è dia-
metro oppositam. Hoc primum arbitrabar abunde instituto
meo sufficere posse, atque hac ratione unicuique veritatem
amanti & inquirenti satis constare debere, quam falsa sit ca-
lumnia, *Cartesium Spinozæ*, non dicam *præluxisse*, quod ve-
rum est, sed *præivisse*, atque in ejus *Philosophia semina*,
principia & primaria Spinozismi fundamenta reperiri. Istius-
modi descriptionem absque expressa confutatione difficulta-
tum à Cl. Antagonista motarum mihi suggestit, suasit &
commendavit, pacis, tranquillitatis, concordia & amicitia

Introitus
ad ipsius
Tractatus
confutatio-
nem.

studium. Cum hac intentione animum ad scribendum appuli, primamque illius *Apologiae* Partem scripsi & absolvi, ne quidem inspecta Viri Cl. Exercitatione, cujus Titulus est, *Cartesius Spinozae præluceus*, quam nec ad manus habebam, nec etiamnum habeo. Verumenimvero, antequam scriptum imprimi curavi, duo effecerunt, quo minus in hac scribendi ratione acquiescere potuerim; 1. proposueram scribere in gratiam imperitorum, imo etiam Virorum piorum & eruditorum, qui Philosophiam *Cartesi* non excoluerunt, qui enim in illa aliquo modo versati sunt, & sine præjudicio *Cartesi* scripta legerunt, hac *Apologia* non indigere judicavi; & ad malevolis calumniatoribus & adversariis satisfaciendum & os obturandum ab aliis antea abunde fuit scriptum, & ad quascunque calumnias responsum. Cogitavi itaque, ut prioribus, maxime Viris doctis & piis, satisfacerem, me teneri scrupulos, quos Cl. Adversarii scriptio iniecerat, ipsis eximere, & ad omnes ab ipso motas difficultates respondere. Quod & publice in libris, & privatim in literis fuit postulatum; uti Part. præc. narraui. 2. Accessit Viri Cl. arrogantia & jactantia, (ignoscat mihi hoc vocabulum, cum vix aliter meam mentem satis exprimere queam, & id ipsum de *Cartesio* frequenter adhibeat;) quam jam cognoveram ex ipsa illa Exercitatione, ut & ex provocatione in *Metaphysices* Præfat. facta. Verebar itaque non sine ratione, ut Vir Cl. gloriaretur & jactaret, suas demonstrationes firmo stare talo, me difficultates & scrupulos à se motos intactos præteriisse, adeoque confutationi, quam dudum *minitatus fuisset*, per tantum temporis spatium parandæ imparem fuisse: uno verbo ut plenam & completam victoriam sibi arrogaret. Mutato itaque consilio, arcessivi librum, cui Exercitatio confutanda ad calcem erat adjecta; hanc attente perlegi, & in relegendo omnia notavi, quæ aliquo modo confutatione sive responsione digna videbantur; responsiones meas commode suis locis inserui, iisque Partem *Apologiae* primam auxi, ac certus sum sufficienter ad omnes illius Exercitationis difficultates ibidem esse responsum; licet non eo ordine, quo in dicta Exerc. occurrunt, quod mihi

mihī meū scopus & ordo scribendi non permittebant. Nec volui aperte cum Cl. Adversario congregari. Quando jam non sine stupore video eam in scribendo arrogantiam & jactantiam, quam omnis fere pagina tum Præfationis, tum ipsius Tractatus, exhibet & præ se fert, est profecto quod mihi de curis meis secundis gratuler. Cum enim Cl. Adversarius, postquam nihil solidi ad meam Apologiam pro *Philosophia Cartesii* respondere potuit, sed tantum generalia quædam eademque repetere, crambenque recoquere coactus fuit, nihilominus scripserit, *multa suorum argumentorum esse præmissa, quædam non rite proposita* &c. quid non ausus fuisset jactare & gloriari, si nimia cum discretione, & ex mero pacis studio, omnia intacta præterissem? Ut ergo ne minima confidentiæ, arrogantis & jactantiæ species in posterum sit reliqua, Cl. Antagonistam *κατὰ πόδα* sequi, nihilque præterire, in animum induxi; hinc Part. I. omnia quæ in Præfat. pag. 22. occurrunt, & sine ulla probatione proferuntur, examinare, explicare, & vindicare in me suscepi. Sed Part. hac 2. ipsum Tractatum secundum seriem decem ejus Capitum confutabo. Imo ut collatio Lectori eo sit facilior, ipsum Cap. cujusque paragraphorum numerum sequar & retinebo.

C A P. I.

De quibusdam Prolegomenis.

DE artibus, quibus impostores uti solent ad homines seducendos, secundum 2 Petr. II. quasque §. I. indicat & describit Cl. Antagonista, nulla nobis est controversia; sed cardo rei in eo vertitur, an tales *adhibuerit Cartesius*; & an impia sua dogmata *ambiguorum verborum involucris texerit*, & *ad tempus reticuerit*. Cl. de Vries de *Atheismo* agens Exerc. 3. id §. 5. innuit. Hoc vero scribit Cl. Antagonista §. 2. Sed contrarium satis superque Part. præc. ostendimus. Dogmata omnia, quæ Philosophice docet, ita sunt sana, vera &

Artes impostorum nullæ à Cartesio adhibitæ.

pia, tam clavis, perspicuis, minime ambiguis, verbis proposita, ut non tantum omnis fraudis & imposturæ suspicio quam longissime ab unoquoque pio & æquo iudice abesse debeat; sed ut etiam quilibet rei peritus concedere teneatur nullam hætenus aliam extitisse Philosophiam, quæ tam solida posuit fundamenta contra Atheismum, Scepticismum & Spinozismum. Unde summopere mirum est, tantam & olim tempore *Cartesii* fuisse, & etiamnum esse hominum impudentiam & audaciam, ut quævis opinionum portenta omnemque impietatem ipsi adscribere ausi fuerint. Respondeat ipse *Cartesius*. Hæc habet in fine Notarum ad Programmata *Regii* contra quendam Calumniatorem; *Quærat, legat, evolvat mea scripta, nihil unquam simile in illis reperiet; sed omnino contrarium. Me vero à talibus opinionum portentis quam maxime esse remotum notissimum est iis omnibus, qui vel scripta mea legerunt, vel aliquam mei notitiam habent, vel saltem omnino fatuum esse non putant. Atque idcirco admodum miror, quis sit scopus istorum calumniatorum. Nam si volunt persuadere hominibus ea me scripsisse, quorum plane contrarium in meis scriptis reperitur, deberent prius curare, ut omnia, quæ in lucem edidi, supprimentur, nec non etiam, ut ex eorum, qui jam ea legerunt, memoria deleantur; quamdiu enim hoc non faciunt, plus sibi nocent quam mihi.*

Sed artes
calumniatorum
contra ipsum
exercitæ.

II. Uti vero Cl. Antagonista de artibus impostorum differuit, eaque *Cartesio* falsissime applicuit, ita facile mihi esset de artibus calumniatorum differere, easque Cl. Antagonistæ summo jure & verissime applicare. Calumniatores solent verba alicujus pervertere, verum verborum sensum obscurare, negare, aliumque perversum substituere, & ita male interpretando depravare; quæ in bonam possent, in malam accipere partem; modo verbis quid addere, modo quid demere; per consequentias, sæpe etiam illegitimas & falsas, pessimas sententias alicui adscribere; imo etiam eo usque malitia sæpe procedit, ut prorsus falsa sine ulla specie alicui affingantur. Facile conscientia cuilibet dictat, quam illicitæ, quam malæ, quam impiæ sint istiusmodi calumniatorum artes; conjunctæ sunt cum odio proximi, sæpe etiam ipsius
veri-

veritatis; sine mendaciis raro exercentur; tendunt sæpe ad veritatis & pietatis notabile damnum. Imo *calumnia* est, unde *Diabolus* nomen habet. Ita ut quis *calumniando* & *mentiendo* se quam maxime Diabolo similem ejusque instrumentum faciat. *Calumnia* & *mendacia* sunt maxime propria *Diaboli opera*; quæ omni cura fugere oportet, nisi in nos gravissimam iram Dei concitare velimus. Calumnias itaque & mendacia hoc quam maxime tempore, quo judicia Dei conspiciuntur in terra, non minus quam quævis gravissima peccata vitare & odisse nostri est officii; & si quis tanti criminis se reum agnoscat, serio ab eo resipiscere & desistere. Non addam expressam applicationem, sed sui scrutinium Cl. Adversario commendo, Deo judicium relinquo, atque tantummodo affirmo, Philosophorum maximum, veritatis Philosophicæ Statorcm, Assertorem, Vindicem, Promotorem summum, ἐπιδοξέτατον, à Deo excitatum ad reformandam Philosophiam, ex qua ipse *Spinozismus* felicissime potest *everti*, præter omnem veritatem ipsius *Atheismi* & *Spinozismi*, omnisque impietatis accusari. Quod partim Part. I. præc. partim hac 2. demonstratum dare propositum erat.

III. Parum ad rem facit, quod *Cartesio*, & quidem magni nominis, non defuerint Adversarii, quales aliquot recenset §. 3. quibus facile multo plures, & quidem non minoris nominis amicos, fautores & laudis ipsius præcones opponere possem. Hoc tantum heic observabo, ex magnis *Cartesii* Adversariis duos qui heic recensentur, scil. Cl. *Spanhemium* & Cl. *de Vries*, nostri Præceptorem, potissimum laudasse *Cartesii* pietatem, *piamque moderationem* circa res fidei, & mysteria S. Scripturæ, ipsum aliis ad imitandum proposuisse, & absoluisse à tali impietate & flagitio, cujus noster *Cartesium* reum agit. Nihil ergo in hac controversia Virum Cl. juvat, quod Viri hi magni *Cartesii* fuerint Adversarii, cum causam *Cartesii* egerint, & Cl. Antagonistæ adversentur; licet & fateor, Cl. *de Vries* alibi non satis sibi constituisse, nec sui memorem fuisse; cum & ipse non raro *Cartesium* juxta cum aliis accuset; & quidem valde inique. Un-

Habuit
Cartesius
tam Fauto-
res, quam
Adversari-
os; hi dis-
cordiarum
& tumultu-
um fuere
auctores.

de obiter colligas, quam serio ipse Ultrajecti studens *Philosophiam Cartesii expenderit*, an tantopere ei faverit, ut ideo *Præceptori suo suspectus fuerit*: publicis sane speciminibus, cujusnam esset factionis, satis testatum fecit; cumque abunde rerum testimonia adsint, non disputabimus, quam bene eam intellexerit; an tum melius, an vero nunc, quando *Spinozismum* in ea se reperisse aliis persuadere allaborat. Sed id saltem verum esse, ait, *ejus Philosophiæ occasione multas excitatas fuisse lites, rixas, discordias, animorum divortia, & ipsorum in Christo fratrum, non sine aperto scandalo & proborum dolore, in partes fuisse distractos animos.* Quis non ex malevolis calumniatoribus inter Judæos eadem prorsus ratione suspectam reddere potuisset tempore Christi & Apostolorum Religionem Christianam; quis non ex Pontificiis tempore Patrum Religionem Reformatam simili de causa in suspicionem adducere potuisset? An non lites, rixæ, discordiæ, animorum divortia, imo bella, afflictiones & persecutiones pariter excitatæ fuerunt? Sed an culpâ Religionis, Christianæ vel Reformatæ? Neutiquam, sed culpâ eorum qui veritati resistebant, qui veram Religionem calumniabantur, qui veritatem odio habebant. Ita nec heic culpa fuit penes primarium veritatis Statorem, Assertorem & Vindicem; sed penes ejus adversarios, qui ipsius Philosophiam considerarunt tanquam *portentosarum opinionum sentinam, & omnium malorum congeriem*; ve etiam tanquam continentem *semina Atheismi & Spinozismi.* Qui ita calumniantur, nec suas gravissimas calumnias vel minima cum specie probare possunt, sive rixas, lites, discordias excitent, sive scrupulos animis injiciant, & scandala piis objiciant, hos esse auctores & causas omnis mali, quod inde redit, certus sum.

Distributio
Cartesianorum
in
pios & im-
pios corri-
gitur.

IV. Vir Cl. sciens *falsa fucis, phaleris turpia indigere, & sponsam deformem & sordidam multo egere ornatu* (uti minus apposite ait §. 5. fine,) fucis & lenociniis affectatæ alicujus modestiæ & æquitatis calumniandi & conviciandi animum incrustat; quando §. 4. ait, *Absit, quod (prout) omnes Cartesianos impietatis insimulem.* Fingit, illos duplicis esse ordinis, quos-

quosdam hæere in externo verborum cortice, mera *Cartesii verba sequi*, eaque pro affectu erga *Cartesium in bonam partem interpretari*; alios vero ad genuinum verborum sensum penetrare, & inde deducere *Atheismum*, vel viam ad eum sternere. Ad priorem ordinem Vir Cl. me refert pag. Præf. ult. Huc & pertinent omnes boni, quotquot fere 80 annorum spatio, Viri etiam maximi, *Cartesio* addicti fuere; imo respectu controversiæ hujus novæ de *Spinozismo Cartesii*, non tantum Cl. *Spanhemius* & Cl. *de Vries*, qui *Cartesii moderationem piam circa res fidei* aliis in exemplum proposuerunt, sed etiam *Cartesii* acerrimi Adversarii, quorum nemo (præter *Clar. de Vries*, qui sibi non constat,) observaverat *Cartesium Spinozæ præluxisse*, & principia & primaria *Spinozismi fundamenta in Philosophia Cartesii contineri*. Sed inter eos, qui ad posteriorem ordinem pertinent, refert Præfat. pag. 12. *Van Hattum*, *Bekkerum*, *Geulingium*, *De Volder*, *Leenhof*, *Deurbhoff*, &c. & omnium primipulum, quem hic solum nominat, *Spinozam*. De quibus abunde egi Part. præc. §. 55. Ego vero cum Cl. *de Vries* hos appellarem *degeneres*, porro spurios, larvatos, falso dictos *Cartesianos*; priores vero, quotquot mentem *Cartesii* veram affecti sunt, & in multis probant, genuinos & sinceros ejus Discipulos. Vir Cl. heic addit, *Pro certo habeo, quod, si nullus fuisset Cartesius, etiam nullus fuisset Spinoza*. Quid tum? Si nulla fuisset S. Scriptura, si nulla Religio Christiana, vel Reformata, an fuisset, vel fuissent hæreses vel hæretici? An *Arius*, *Pelagius*, *Socinus*, exstitisset? Imò si *Christus* non fuisset, an *Antichristus* fuisset, & in templo Dei sedisset? Quid vitii ergo in *Cartesio*, quod nisi ipse fuisset, & Philosophiam reformasset, forte nullus exstitisset *Spinoza*? Quid non fingere & conquirere necesse habet Cl. Adversarius, ut Lectoribus suis fucum faciat, pulveremque oculis inspergat?

V. De trium Exercitationum suis Principiis *Philosophiæ Theoreticæ* subjunctarum primâ, cui titulus *Cartesius Spinozæ præluces*, loquitur Vir Cl. ut *Tractatu exiguo*, leorsum edito; qui à multis Viris Doctis cum applausu fuisset exceptus, & sibi pro præstito labore per epistolas gratias egissent. Uti nempe

Qualitas
Exercit.
Cart. Spinozæ præluces.

pe fieri solet, quando quis suum librum in amicitiae signum mittit, licet & *Cartesiana Philosophiae* Adversarios alibi in sinu gavisos, sibi que de tali Antagonista etiam absque examine gratulatos fuisse haud difficulter credam. Fallitur autem multum Vir Cl. quod putet, illam Exercitationem trium plagularum *vehementer Cartesianos ussisse*; (contemptu enim eam satis confutari judicantur;) & *me hoc suum scriptum esse refutaturum minitatum fuisse*; quod falso ipsi à *meis discipulis*, vel eorum uno, *relatum fuisse*, Part. præc. §. 62. ostendi. Cur demum sub finem A. 1717. in animum induxi Apologiam pro *Cartesii Philosophia* scribere, etiam Cl. Viri Exercitationem ad examen revocare, injectosque scrupulos eximere, quodque sine mora hoc meum propositum executus sim, partim Part. 1. Apologiae §. 5. 6. partim Part. præc. & initio hujus satis exposui. Non putem tamen serio Virum Cl. sibi gratulatum esse, aut in posterum sibi gratulaturum esse, de hac arancarum, sive falsissimarum calumniarum tela *inchoata aut pertexta*.

Statui
controversi-
æ vero in
Apologia
plus quam
satisfa-
ctum.

VI. Cl. Adversarius videtur §. 6. admodum accurate vel-
le disputare, & verum controversiæ statum in limine Le-
ctori indicare; quem tamen post aliquot ambages, quibus
recte & dolose innuit, ac si ego eum immutassem, admo-
dum sinistre in fine §. ponit. Removet enim hunc *controversiæ
statum, utrum inter singulares vel particulares Cartesii & Spi-
nozæ opiniones omnimoda sit concordia?* Nec ego scripsi, Virum
Cl. *omnimodam talem concordiam inter singulares vel particula-
res* utriusque opiniones statuisse. Non sane illa intentione,
nec tamen frustra, *texui*, nec *me meosque lectores fatigavi te-
xendo tantam oppositorum seriem*; quam Virum Clar. non li-
benter vidisse, suis expressionibus satis innuit. Sed ita in-
stitui, quia videram Cl. Antagonistam statuere, *primaria
hæc duo principia sive fundamenta, unicam tantum esse veram &
proprie dictam substantiam, & Deum esse agens necessarium,*
quibus tota *Spinozæ Philosophia nititur, Cartesio & Spinozæ
esse communia*: atque inde deduxisse, *Cartesium Spinozæ præ-
vixisse*; sive *Spinozam fundamentis Cartesii impiam & profana-
nam suam Philosophiam inædificasse*. Quod heic & §. 5. inter

nos esse controversum scribit. Hoc affirmabat in sua Exere. *Cartesius Spinozæ præluens*. Ego vero, ut contrarium apodictice demonstrarem, & rem totam eo liquidius Lectori ob oculos ponerem, in animum induxi, non quidem directe Virum Cl. confutare, sed plus præstare; nim. *Philosophiam R. Descartes demonstrare Spinozismo esse oppositam*. Quod plenius expressi in argumento Part. I. *In qua universam Cartesii Philosophiam à B. D. S. sophismatis, tricus, impiis dogmatis, ipsissimoque Atheismo, non minus differre, quam lucem a tenebris, clarissime & ἀναρρίπτηως ostenditur*. Ita ivi per omnia deliria *Spinozæ*; quæ *Cartesii Philosophiæ sanæ* è diametro esse opposita, ipsissimis verbis utriusque evici; & speciatim demonstravi §. 19--21, 28. admodum pugnantem esse sententiam *Spinozæ de substantia unica*, tota rerum natura, & sententiam *Cartesii de tot substantiis finitis & creatis*, quot sunt mentes finitæ & corpora, quæ non nisi ope concursus Dei existere possunt, & de una à se & per se subsistente, quæ simpliciter nulla plane re indiget ad existendum. Sic & §. 53--60. ostendi, *Cartesium* quam maxime Deum agnoscere esse causam liberrime agentem, minimeque necessariam; quod vult *Spinoza*; omnibusque Viri Clar. objectionibus & exceptionibus respondi & satisfeci. Si alia multa tractassem, & hæc duo primaria capita præterissem, causam de mutato statu controversiæ conquerendi habuisset; sed quomodo mihi vitio vertat, quod non tantum ea duo egerim, sed quod & universam *Cartesii Philosophiam Spinozismo oppositam* esse demonstraverim, ut ita ne minima suspicio de quadam cognitione inter sanam *Cartesii Philosophiam* & *Athei deliria* superesse posset? Imo ut ista bina primaria capita rite vindicarentur, etiam necessum fuit agere de attributis & modis, de Dei vera natura, ejusque distinctione ab omnibus rebus creatis, de natura mentis & voluntatis, ejusque libertate, de mentis distinctione à corpore &c. Ipse istiusmodi rerum & plurium aliarum in hoc suo Tractatu jam multam facit mentionem; adeoque prudenter factum, quod ampliorem tractationem in præc. Apologia præmiserim. Unde jam patet, *Cartesium* partim quod ad fundamenta &

summus
inter Cart.
& Spin.

principia, partim quod ad *conclusiones inde deductas*, à *Spinoza* dissentire. Hinc & ob rei summam evidentiam Vir Cl. fateri cogitur, *Spinozam in multis à Cartesio divortium facere*; sed ut *utroque* serviat, fingit id factum esse, *ne videretur mimus aut mancipium*, sed ut novæ *Philosophiæ conditor audiret*, §. 6. adeoque non satis ingenue, per quem profecerat, *voluisse confiteri*, §. 4. Fateor id ita in genere non sine specie dici. Sed species sæpe fallit. Penitius res inspicitur, & manifesta erit falsitas hujus in crustaturæ. Scripsit Vir Cl. in Præfat. pag. 11. *Philosophiam Cartesii ei fuisse indelicis*, eamque *more Geometrico demonstratam* edidisse. Adeoque voluit quidem *Spinoza* profiteri se per *Cartesium* profecisse; imo ut sibi famam compararet, amicos pararet, & ut postea suas cogitationes, quas *pro suis* agnoscebat, tutius ederet, voluit videri magnus *Cartesianus*, edens Partem aliquam *Philosophiæ Cartesii Geometrico* more demonstratam; quam, ne postea mutatus videretur, & eo magis expectationem & cupiditatem hominum excitaret, Lectorem monitum voluit in Præfat. se hinc *non edere suas*, sed *Cartesii* cogitationes; se in nonnullis longe alia & diversa sentire; *alia via*, *aliisque principiis* opus esse, *ut omnia clare & distincte explicentur*. Adeoque *Spinoza* voluit videri *Cartesianus*, licet is non esset, simulavit fallacissimus impostor, se multum ex *Cartesio* profecisse, licet in quibusdam dissentiret, ut orbem literatum falleret, suumque *Spinozismum* postea incautis obtruderet. Quod tamen ei non successit. Nam scripta ipsius sequentia manifeste continent Atheismum: *principia & fundamenta ipsius de Deo, mente & corpore*, tam directe opposita sunt *Cartesii principii & fundamentis de Deo, mente & corpore*, ut nulla plane affinitas & convenientia ne vel minima cum specie inveniri & ostendi queat. Unde & ex *diversissimis & oppositis principiis* diversæ & oppositæ *conclusiones* deduci ab utroque debuerunt. Siquidem ergo *diversissima* utriusque sint *principia*, nihil ad rem facit exceptio Viri Cl. *Spinozam divortium à Cartesio in multis facere potuisse*, quia non raro contingit, ex *iisdem primis principiis* *diversas, quin tandem oppositas, elici conclusiones*. Quod duplici exemplo ostendit. Dicit, se esse

certum, in re, cujus essentia sola cogitatione absolvitur, nullam posse esse voluntatem; ego vero certus sum ipsum opinari, falli, & inepte restringere vocem cogitationis, ac si actiones & volitiones excluderet; cum tamen sit manifestum vocem cogitationis eas ambas complecti. Qui enim vult, & agit cum conscientia, is utique cogitat. Uti Cartesius recte velle sub cogitatione complectitur, Art. 9. Part. 1. Princ. & Med. 3. pag. 16. Fallitur ergo in hac deductione Cl. adversarius. Uti quoque in altero exemplo, cum statuit sine limitatione, cogitationem non posse afficere ullo modo corpus aliquod. Nos dicimus adhibita distinctione, ex se & sua natura mens realiter à corpore distincta corpus non potest afficere, nec in id agere; Deus tamen eum ordinem potest instituire, ut mens unita corpori in id agat, motumque vere in eo excitet, & vicissim ab eo patiatur & afficiatur. Consentiant heic veri Cartesiani.

VII. Denique antequam opus ipsum aggrediatur, Lectorem callide præoccupare nititur, ei persuadere allaborans, *me non recte me gessisse in examine scriptorum ipsius, nec uti accuratum Disputatorem deceat.* Hanc audaciam sane est quod mirer, siquidem, quod modo est ostensum, multo plus præstiterim, quam à me exigi potuit. Sed videamus *septem* §. 7. querelas, quas omnes iniquas esse & ad fallendum compositas, facile Cap. 9. ostendam. In genere præmittit, (quæ proprie esset una querela de 5 argumentis à me præteritis, inde facit 5 querelas in Summario,) *quædam argumenta à se allata me plane reticuisse.* Candide testor, me nullum, quod legendo observavi, & ad rem faciebat, præteruisse, nec præterire aut reticere ullum voluisse. Quænam autem sunt ea argumenta? Addit, *Sic v. gr. ostenderam ego, Cartesium non egisse bona fide. Hoc sicco pede præterit, ac si nullius esset momenti auctorem, qui imposturæ accusatur, à mala fide liberare.* Hoc est argumentum primum, à me præteritum, quod probaret Cartesii & Spinozæ eadem esse principia! Et quænam tandem illa Cartesii mala fides? Quantum scio ex pag. Præfat. 16. in consistet, quod Cl. Regium prius, quando se docilem & amicum præbuit Cartesio, egregie laudaverit; sed tandem coactus fateri se pudore suffundi, quod hunc Virum, quem jam alium

Septem
injustæ
querelæ.
Prima:

esse factum cognoverat, plane repudiaverit, & publice ineptum ejus *Programma* confutaverit, ne crassi ipsius errores sibi tribuerentur. Hoc & mihi, & Cl. Antagonistæ, & cuivis alii evenire posset. Quod ideo in mea Apologia ut plane nullius momenti præterii. Sed jam abunde vindicavi, & defendi Part. præc. §. 65. in pag. 16. Præfat.

- Secunda. Querela 2. & argumentum secundum à me præteritum est, *Cartesium usum esse vocibus ambiguis*. Hic respiciet (ni fallor) ad *Cartesii sollicitudinem circa motum telluris*, eam potius *dilatationem* appellans. Sed in eo nulla ambiguitas reliqua fuit; statuit enim terram, non Solem, *deserri*. Hanc *λογονομασταν* satis in Exercitationibus meis Physicis, ejusque causam, indicavi. Nec tanti eam esse putavi, ut ad eam in mea Apologia reflectere fuerit necessum.
- Tertia. 3. Querela vel argumentum, de quo queritur, est, *Cartesium aliquando veram suam sententiam abscondisse*. Non abscondit suam sententiam de *motu terræ*, licet eum dicat *dilatationem*. Huc tamen Cl. Auctorem respicere putem ex Cap. 9. §. 2. Sed quando Theologi sæpe dissentiunt, longe aliter suas sententias *abscondere* coguntur.
- Quarta. 4. *Cartesium hic negasse, quod alibi affirmaverat*. Falsum hoc, respiciet enim credo sententiam de *mundo infinito*, aut de vera ejus *origine*. Vide Cap. 9. §. 3. 4.
- Quinta. 5. *Ipsium mera verba dedisse de reverentia S. Script. debita*; vide §. 5. 6. Sed hoc falsum esse, partim in Apologia, partim Part. præc. & Part. 2. Cap. 9. §. 5. ostendo. Hoc unice ex verborum *Cartesii* depravatione & enervatione deductum fuit. Huc usque fuit 1. *querela de 5 argumentis à me præteritis*; unde in Cap. Summario ad augendum numerum 5 fecit. Tum
- Sexta. 6. Querela erit, quod *clare indicaverat multas opiniones ejus de eadem semper motus quantitate, de vacui & mundorum plurimum impossibilitate, &c. ex solis iis principiis (scil. Spinozæ) certo inferri, aliàsque rationes à Carteso allatas, esse nugaces & pueriles*. Quæ querela sane *nugax* & ridicula est, an enim omnes essent *Spinozistæ*, qui has tenent opiniones? Tum certe *Spinozismus* est admodum antiquus. Me autem
hoc

hoc intactum reliquisse falsum esse, patet ex Apologiae Part. 1. §. 53-57. ubi hæc & plura alia confutavi, & Cartesium in his vindicavi. Denique

7. Querela est, quod *rationes suas, quas viderer examini subjecisse, Lectori proposuerim nudas, & omnis ratiocinationis munimine destitutas; nec syllogismum cum omni suo apparatu.* Fateor, me non verba omnia descripsisse; attamen quam fidelissime omnem argumentorum vim, robur & pondus, proponere & exprimere annisus sum. Sed ut plurimum omni robore sunt destituta, quod forte jam post meum examen videt; inde hæc querela videtur esse orta. Querelæ tales facile in genere proponuntur, sed probatione prorsus destituuntur. Quod addat, *solutionem tandem convitiis absolvi, falsum prorsus esse, cuius meam Apologiam legenti constabit.* Quod autem alibi *doli & perfidiæ, vel & fraudis, ipsum accusaverim, summo jure factum; quando enim verba Cartesii ex Art. 51. vertit in Linguam Belgicam, vocem plane prætermisit; unde ostendi sensum & mentem Cartesii substantiam* definientis prorsus perverti. Quod in seqq. vindicabo. Porro vocem *univoce*, licet Philosophus addat ejus explicationem ex mente omnium Logicorum & Metaphysicorum, prius rectè, sed postea aliter & falso vertit, *eigentlijk* ac si idem significaret quod *proprie*; ut affingeret Cartesio, ipsum dicis gratia & nomine tenus *corpora & mentes* nominare *substantias*, quæ vere non essent; licet Art. 52. *Cartesius* jungat, nomen substantiæ menti & corpori convenire *univoce*. Falsitatem hujus versionis defendere nequivit. Fides Interpres debet verba fideliter vertere, non omittere & præterire summe necessaria. Ad vanas exceptiones suo loco respondebo, & demonstratam dabo maximam in eo *perfidiam, fraudem & dolum.* Quod si hoc habere velit pro *convitio*, crimen gravissimum, quo nititur accusatio de Spinozismo *Cartesii*, nullo nomine appellare licebit. Qui tam graviter & falso calumniatur, convitiatur, accusat, admodum patiens, pacificus, æquus vult videri, & *se gerere ut Philosophum & præsertim Christianum decet;*

Quis tulerit Græcos de seditione querentes?

- Quibus
septem ius-
tae oppo-
nuntur.
Prima.
- Secunda.
- Tertia.
- Quarta.
- Quinta.
- Sexta.
- Septima.
- Ceterum vanis, futilibus & injustis querelis hisce *septem*, ego *septem* validas, magni momenti, & iustas opponam. i. quod in Præfat. uti ostensum, controversias dudum sopitas & lites quasvis dudum decifas de novo ita repetat, ac si nihil hactenus esset actum aut de iis expositum. Ita nunquam litium finis.
2. Quod *Cartesium* ibi etiam accuset, ubi *De Vries* eum in *pie moderationis* exemplum aliis proponit, & *Cl. Spanhemius* eum quoque absolvit & laudat.
3. Quod nullis *Cartesi* verbis ejus *Spinozismum* probet. Quod sane accusationis atrocitas omnino exigebat.
4. Quod contra verba ex ipsa versione omiserit, vel male verterit, vel citando prætermiserit & mutarit magni momenti verba, à quibus verus sensus pendet. Exemplum vide Cap. 10. §. 13. fin.
5. Quod ne quidem ullibi ex *Cartesi* veris sententiis ullam veram consequentiam ducat ad probandum ejus *Spinozismum*; sed ut plurimum consequentias nectat ex sententiis, *Cartesio* vel falso affectis, vel per falsas consequentias ei attributis.
6. Quod ea sit impudentia, ut ad expressa *Cartesi* verba, quæ prorsus contrariam, quam ei adfingit, sententiam complectuntur, & ad loca innumerabilia, ita manifesta, ut eorum sensum pervertere non possit, dicere ausit, *Cartesium mentiri, quoties talia verba scribit.*
7. Quod ausus sit scribere, me quædam sua argumenta præterisse, eorumque vim non satis recte proposuisse, atque ita injuste de me conqueri, licet plus præstiterim, quam à me jure exigii potuerit & nihil alicujus momenti præterierim.

C A P. II.

Quo scrupulis quibusdam levioribus occurritur.

Ordo tra-
ctando-
rum.
Cartesii

Proponit §. 1. rerum à se hoc Tractatu pertractandarum ordinem, quem, ut Lector videat nihil à nobis esse prætermisum, presse sequemur.

II. Ergo 1. ostenderet eo aurigari *Cartesi* methodum, ut

com-

Spinozismi **EVERSOR.** Pars I. 87

commode introducatur Spinozismus. Quod §. 2. proponit & tractare incipit. Scil. Cartesii dubitatio generalis de omnibus, etiam de ipsa Dei existentia, recta ad Atheismum duceret, & viam pararet. Sic præverat Cl. De Vries Exerc. Rat. 3. de Atheismo §. 5. 6. & Cl. Maastricht Sect. 1. Cap. 2. scribens §. 1. In primo ordine primum locum sortietur dubitatio Cartesianæ, tanquam basis universæ Philosophiæ Cartesianæ. Quod æque absurdum est, ac si destructio veteris ædificii dicatur basis novi extruendi. Sed noster Antagonista illam ad Spinozismum applicat, addens, saltem sine ea introduci non potuit Spinozismus. Quamdiu veritas hæc sarta tecta manet, esse Deum omnium rerum veram causam efficientem, resque cunctas alias ab essentia Dei distinctas & discretas, perniciosam illam Spinozæ sententiam, quod unica tantum possit esse substantia, plane averruncari. Sed ut respondeam, ego subsumo; Atqui Cartesius illam veritatem quam maxime asseruit, vindicavit, & confirmavit. Ergo illam Spinozæ sententiam, primum ejus fundamentum & principium, quam maxime averruncavit. Minorem autem satis superque in Apologia probatam dedi; nec non Part. præc. Ergo Conclusio hæc mea certa est. Adeoque Cartesius est verus Spinozismi Eversor.

methodus
Spinozif-
mo est op-
posita.

Dubitationem Cartesii partim alii, partim ego Exercit. 1. Part. 1. in Paraphrasi in Art. 1-6. & Part. præc. hujus Apologiæ, ita exposui, ut frustra Vir Cl. §. 2. eandem cramben recoquat, & ab ea plures instantias sive rationes deducat pro Cartesii Spinozismo, ac si ad eum hac sua methodo viam parasset. Constat inde, quod Cartesius (non sub specie prætenso majoris certitudinis acquirendæ, sed ut rationes dubitandi à Scepticis dudum decantatas, in initio propositas, in seqq. confutaret, & ex sua Philosophia summa cum cura incertitudinem & dubitationem proscriberet,) omnia in limine habuerit dubia; non serio, retinuerat enim res omnes fidei, res etiam in vita agendas excepit, quando voluit philosophari, & à primis principiis omnia ex lumine naturæ deducere, & nihil hoc respectu affirmare vel negare; adeoque abstrahendo à S. Scriptura, & communi notitia & persuasione, dubitare se dixit, imo dubia pro falsis esse habenda, ut dum certissimam quærebat scien-

Dubitatio-
Cart. bre-
viter expli-
catur &
vindicitur.

scientiam, *dubiorum non majorem voluerit habere rationem, quam plane falforum*; imo ut eo melius in æquilibrio & dubitatione subsisteret, *fixit*, non utique asseruit, *omnia esse falsa*, ut à dubiis non minus abstineret, quam à falsis. Non ergo *seria* fuit dubitatio de *rerum creatarum & contingentium existentia*, de qua scribit *neminem sanæ mentis unquam serio dubitasse*; sed tantum, quatenus eam aliunde cognitam & creditam, heic verò nondum inventam & demonstratam, necdum affirmabat, nec negabat, id est hoc solo respectu de ea *dubitabat*. Sed talis *dubitatio* minime ipsam numinis existentiam complectitur; nam ab hac *retenta & animo infixâ* petuntur rationes de aliis dubitandi. Adeoque ea præsupponitur & retinetur, & suo loco & tempore à Philosopho demonstratur. Quod & ostendi Part. præc. §. 10.

Primæ
instantiæ
& rationi
dubitatio
perperam
ductæ sa-
tisfit.

I II. Hinc respondeo, ipsius quæstionibus & instantiis, §. 3.

1. Res ante illam *dubitatiorem* hoc ordine philosophandi nondum fuisse certas; earum existentiam philosophice, hoc ordine, ex lumine naturæ de novo nondum innotuisse, nec hoc modo certam fuisse, nec demonstratam; licet omnes sani vulgarem de ea habuerint certitudinem & persuasionem; imo & certam & indubitatam de ea fidem ex S. Scriptura. Nec unquam alicui licet alterutram abdicare, repudiare, & serio de ea dubitare, aut *falsam esse* credere, nisi pro *impio, infideli, aut insano* velit haberi.

Secundæ.

2. *Vrvidissimo sensu* quisque sine ea dubitatione, & quilibet hac methodo philosophaturus ante illam, de sui existentia quidem fuit certus, sed non ita, nec eo ordine, ut ad eam reflectat, & eam ponat certum & inconcussum principium omnis cognitionis Philosophicæ.

Tertiæ.

3. Nemo *vixit antea sine Deo in mundo*, nam *sine ope concursus Dei* vivere, nec esse potuit; quod & scire quis debuit & credere ex S. Scriptura, ante hanc philosophandi methodum, vel sine ea; attamen multo clariorem & certiorum Dei cognitionem ex hac philosophandi methodo sibi comparare potest.

Quartæ.

4. Sic & *validæ aliæ rationes* sine hac methodo *existentiam Dei* docent. Imo cogitationem Dei omni menti ita *innatam*
& in-

& *infitam* statuimus, ut deleri & *totaliter* extingui nullo modo possit.

5. Fuit ita *ab ipsa mundi creatione* à *creaturis* perfecta & intellecta Dei *eternapotentia* & *Divinitas*. Gentes ergo *Deum cognoscentes, non vero colentes, nec ei gratias agentes*, imo Deum etiam abnegantes, minime fuere *ἀναπολόγητοι*, licet adhuc nova lux, majorque perfectionis gradus huic *certæ* cognitioni accedere potuerit à Philosophis Christianis. Quinta.

6. Deum esse *veracem*, & mentiri & fallere nescium, S. Scriptura abunde docet; imo Dei *Veracitas* nota esse debet cuius ad ideam Dei, Entis summe perfecti, rite attendenti. Sed plurimi homines non satis ad eam attendunt, minime illi, qui nondum philosophati sunt, nec etiam advertunt, quomodo Dei *Veracitas* non permittat, ut fallamur in clare & distincte perceptis. Ipse Vir Cl. cum Cl. *De Vries Mastricht*, &c. abhorret ab hac nostra omniumque hominum sententia, *clare & distincte percepta vera esse*; quam ipsa natura etiam ante cognitionem *Veracitatis* Divinæ unumquemque docet; & nos insuper ut *normam & criterium veri* ex *Veracitate* Dei validissime deducimus. Sexta.

7. *Corporum* quorumcunque *existentiam* ante cognoscimus, plurimosque circa ea errores corrigimus; *turrim* *eminus visam*, licet *rotunda* appareat, facile tamen judicamus esse *quadrata*, etiam sine *Optices* *legibus*, cum prope accesserimus; vel *remum* esse *rectum*, licet in aquam immisus inflexus sive *fractus* videatur: sed tamen non repugnat certius & rationibus novis probare *corporum existentiam*; nec absurdum; uti & Mathematici demonstrant quod oculis facile videmus; E. Gr. *duo latera trianguli quomodocunque sumta majora esse tertio*. Minime ergo *inanis & fraudulenta* est illa philosophandi *methodus*, quæ in limine nihil affirmat, sive per *dubitationem* animos præparat, à præjudiciis liberat, & errores *præcavere* docet; sed via est tutissima & valde necessaria, ut à primo cognitis incipiamus, ut mentis essentiam, ejusque à corpore distinctionem eo melius agnoscamus, ut Dei existentiam demonstramus, eumque ab omni corporeitate, imo ab omnibus rebus creatis distinguamus; Septima.

atque ita veteri *Scepticismo* & *Atheismo* & novo *Spinozismo* obviam camus.

Iniquitas
Adversarii
totam Car-
tesii me-
thodum
contra ex-
pressa ver-
ba mutan-
tis & fal-
santis.

IV. Multo gravius peccat Cl. Adversarius §. 4. ut enim Lectori rudi & *Philosophiæ Cartesianæ* prorsus imperito & fati credulo persuadeat, *Cartesii* methodum *parare* viam ad *Spinozismum*, & ducere ad sententiam *Spinozæ* de *unica substantia*, non proponit *Cartesii* methodum, sed quævis pro lubitu fingit, vera falsat, mutat, & quævis pervertit. Hinc ea profert, quorum nec vola nec vestigium in *Cartesio* videtur, sed ei sine probatione affingit. Dubitanti *primum occurrat ei aliqua cogitatio*; non satis recte, imo falso loquitur de *aliqua cogitatione*, scil. modo cogitandi, ut *Cartesio* statim obtrudat falsissimam sententiam de mente, ac si cum *Spinoza* eam habeat pro modo. *Cartesius* scribit Art. 7. Part. 1. Sic *rejicientes dubia*, cogitando, & *fingentes esse falsa*, & *supponentes per $\omega\upsilon\chi\alpha\tau\acute{\alpha}\beta\alpha\sigma\omega$ cum Atheis nullum esse Deum* &c. (uti in argumentando solemus dicere *posito non concessio*, quod falso supponi, statim suo loco esset demonstrandum,) ex falsa hac suppositione, fictione, *dubitatione*, elicitur, impossibile esse, *nos qui talia cogitamus nihil esse*. Quod licet per se notum, tamen ex superabundanti generali ratione à Philosopho confirmatur; *repugnat enim, ut putemus id quod cogitat, eo ipso tempore quo cogitat non existere*. Invenit ergo non *cogitationem aliquam*, sed se innumera *cogitantem*; invenit ens *cogitans, substantiam*, quæ reperit in se innumeras *cogitationes, sive modos cogitandi*; invenit *mentis cogitantis existentiam*; dicit enim, *Ego cogito, ergo sum*. Et statim Art. 8. id operam dat, ut *mentem* plenius cognoscat, & a *corpore* distinguat. Quatenus enim se jam considerat ut *rem cogitantem*, & sibi jam innotuit, ad se sic *precise sumtam & notam corpus* pertinere negat, licet nondum satis cognoscat *qualis sit*, an *realiter* à corpore distinguatur, quod suo loco nim. Art. 60. & Med. 6. demonstrat. Porro Art. 10. innuit, se reperisse *principium*, quod *rei alicujus id est substantiæ veræ existentis notitiam sibi præbet*; ideo *communes notiones, quæ nullius rei existentis notitiam præbent*, (E. Gr. *impossibile est idem simul esse & non esse*;) præterit, nec censuit esse *numerandas*.

das. Invenit ergo *substantiæ* alicujus, *mentis* suæ, *existentiam* ante cognitionem *existentiæ Dei*. Imo Art. 11. expresse docet & scribit, mentem esse *substantiam*, omni corpore notio-riorem. *Substantiam* eam esse, probatur ex axiomatis, *nihili nullas esse affectiones, sive qualitates; atque ideo ubicunque aliquas deprehendimus, ibi rem sive substantiam, cujus ille sint, necessario inveniri.* Quod mentem habeat pro ipsa illa *substantia*, quodque ea sit *notior quam corpus*, patet ex seq. axio-mate; quo *plures in eadem re sive substantia deprehendimus, tanto clarius nos illam cognoscere.* Quod menti applicat, pro-bando, *plura attributa, in mente nostra, quam in ulla alia re à nobis deprehendi.* Denique reprehendit omnes alios Philoso-phos Art. 12. *qui mentem à corpore non satis accurate distinxerunt.* Tum progreditur Art. 13. ad demonstrationem *exsi-stentiæ Divinæ*, eamque deducit 1. ex eo, quod repugnet cogitare *Deum*, naturam summe perfectam, non reapse & ab æterno existentem. 2. Ex eo, quod mens propria habeat *ideam Dei*, quæ aliam causam *exemplarem & efficientem tota-lem* habere non potest præter *Deum*; ergo *Deus* existit. 3. Ex *existentia mentis* cum tali *idea Dei*, quæ non potest esse *à se*, nec à parentibus, sed à solo *Deo*. Denique 4. ex continuata *mentis existentia*, quæ continua & omnipotente *Dei* conservatione indiget. Postea Art. 22. docet, *qualis sit Deus; æternus, omniscius, &c. omnium rerum Creator, &c.* Imo Art. 23. removet à *Deo* omnem *corporeitatem* sive *ex-tensionem*; negat *Deum sentire*; affirmat *Deum tantummodo intelligere & velle*; & quidem *ita*, ut per *unicam, semperque eandem & simplicissimam actionem omnia simul intelligat, velit & operetur.* Hæc sana est *Cartesii* doctrina de mente huma-na quacunque ut *substantia*, quæ est à *Deo*, & opus *Dei* à *Deo* distinctissimum. Hæc est ejus philosophatio de *Deo*, *Spinozismo* è diametro opposita. Hæc est omnium optima, utilissima, & pia methodus, ipsis *Philosophi* verbis propo-sita, nullo ambiguo aut obscuro vocabulo ullibi ab ipso ad-hibito, quod ulli vel minimam suspicionem injicere queat.

Quis ergo non cum serio animi dolore & stupore leget §. 4. tantamque impietatem Cl. Accusatoris advertet, ut

Falsitates
& fictæ no-
tantur §. 4.
ali-
initio.

aliquot falsitates methodo & sententiis Philosophi contrarias in cerebello suo cufas (sunt verba Præfat. Viri Cl. pag. 17.) heic fingat? Lector quinque facile numerabit §.4. initio.

1. *Cartesium invenisse aliquam cogitationem.* 2. *Non substantiam, sed modum.* 3. *Per cognitionem modi viam stratam esse commodam ad substantiam, cui ille modus inerat, cognoscendam.* Quæ causa fuisset à cognitione sui ipsius (modi) immediate Art. 13. *transeundi ad cognitionem existentie Divinæ, scil. unicæ substantiæ Spinozæ, cogitantis & extensæ.* Hist ribus modo est responsum. 4. *Cogitationem illam aliquam ad instar Protei in varias se vertisse formas, sive ideas.* Sed Cartesius optime Art. 13. *de mente, ut substantia, scribit; Cum autem mens, quæ seipsam novit, & de aliis omnibus rebus adhuc dubitat, (respectu hujus philosophandi modi & processus,) undiquaque circumspicit, ut cognitionem suam ulterius extendat; primo quidem invenit apud se multarum rerum ideas &c.* Hoc sane longe aliud est, quam quod modi quæreretur substantia cui inhit. Sed ubi est Viri Cl. ingenium? *Cartesii mens eratne modus, qui quærebat suam substantiam cui inesset? An modus, aliqua cogitatio, tot ideas apud se invenit? An modus est, qui Protei instar in tot formas vertebatur? Cur finguntur hæc de modo, quæ Cartesius recte de sua mente, substantia à corpore distincta eoque notiore, expresse scripsit, nisi ut Spinozismus obrudatur Philosopho ἐπὶ ὁδοῦ ἔορται?* Hinc §. *fugit ipsum, (quod in parenthesi addi debuit,) quomodo cogitatio omnium rerum cognitione hætenus vacua hæc discernere & agnoscere potuerit; id est tot ideas recipere, in se invenire; inter quas eminebat una representans ens summe perfectum, infinitum, potentissimum, cujus essentia involvit necessariam existentiam.* Sed restitue pro cogitatione aliqua mentem, substantiam cogitantem, quæ sibi conscia est, se apud se reperire tam ideam Dei, quam aliarum rerum, non fugiet amplius ipsum lux veritatis, quæ in Cartesii verbis est manifesta.

Arg. à pri-
ore pro ex-
sistentia
Dei est so-

Ita perventum est ad argumentum Cartesii pro existentia Dei à priori, sive ab ipsa natura Dei deductum. Quod non tantum dicit *sophisma*, sed & *scædissimum paralogismum*; addens, *ejus-*

ejusdem secum esse sententiæ Subtilissimos Cartesianos. Heic ve-
reor, ut ego horum numero excludar, siquidem hoc argu-
mentum defendam; sed aliter longe propositum. Interim
gratulor mihi de *Summis Cartesianis* etiam ejusdem mecum
sententiæ. Sufficit nominare Cl. *Claubergium*, non tantum
Philosophum, sed & Theologum. Addam tamen etiam
Theologum perspicacissimum, Ven. *Witsium*, qui hoc ip-
sum argumentum Exercit. 4. in Symb. §. 5. recte proposuit,
adhibito etiam exemplo *Cartesii montis qui sine valle concipi*
non potest. Nec *Subtilissimi illi Cartesiani* sunt ejusdem cum
Viro Cl. sententiæ. Ipsi enim non dicunt id esse *fedissimum*
paralogismum, sed non admittunt id quando ceteris præmit-
titur, & id validum esse volunt, quando ceteris postpo-
nitur. Sed & ego id habeo pro *sophismate*, quod Cl. *de Vol-*
der contra Ill. *Huetium* vindicavit; & quatenus id confuta-
vit Cl. *de Vries*, & ipse Vir Cl. in Præfat. Princip. Phil.
Theor. Ab ejus recta perceptione & à mente *Cartesii* aber-
rasse *Subtilissimos Cartesianos* demonstravi Diss. 1. Hept. ubi
verum *Cartesii* argumentum restitui & vindicavi.

phisma,
quando
male pro-
ponitur.

Attamen Cl. Antagonista novum hîc *επιφυα* proponit;
sensu nim. *Spinozistico optime concludet hoc Cartesii argumen-*
tum. Ergo *Cartesius* præluxit *Spinozæ*, & est *verus Spino-*
zismi Architectus. Conferamus verba *Cartesii*, & Paraphra-
sin Cl. Antagonistæ, & videamus, an ipse hætenus solus
Cartesium intellexerit, & an ego in cortice hærens ad inte-
riorem ejus sensum non penetrem.

Oppositio
inter hoc
arg. à *Car-*
tesio & à
Cl. Adver-
sario pro-
positum.

Cartesius scribit Art. 14.
Part. 1. Princ. *considerans de-*
inde inter diversas ideas, quas
apud se habet, unam esse entis
summe intelligentis, summe po-
tentis, & summe perfecti, quæ
omnium longe præcipua est, ag-
noscit in ipsa existentiam, non
possibilem & contingentem tan-
tum, quemadmodum in ideis a-
liarum omnium rerum, quas
dis-

Cl. Antagonista ita com-
mentatur §. 4. pag. 13-- sen-
su *Spinozistico* ita concludit;
nim. *modus ille cogitativus va-*
rias subit formas, res varias
representantes; sed, quia ille
cum representandi modo nullum
certum habent nexum, dubium
est, utrum vere existant nec
ne: hæc vero idea entis infiniti
ex eo oritur, quod ille cogitandi

distincte percipit, sed omnino necessariam & æternam. Atque ex eo quod, ex. c. percipiat in idea trianguli necessario contineri, tres ejus angulos æquales esse duobus reëtis, plane sibi persuadet triangulum tres angulos habere æquales duobus reëtis; ita ex eo solo, quod percipiat existentiam necessariam & æternam in entis summe perfecti idea contineri plane concludere debet ens summe perfectum existere. Sic in Med. 5. & Resp. 2. pag. 89. Prop. 1. ubi pro synonymis habet, in conceptu Dei, sive in natura Dei, (quatenus est in nostro conceptu vel idea,) contineri, sive ad naturam Dei pertinere ut semper existat. Repugnat aliter hoc objectum cogitare. Ergo affirmare oportet, id existere.

necessaria (nulla enim re indiget ad existendum) tribuenda est, posita substantia, ponitur Deus; & sic argumentum à priori optime concludit.

Si hic sit sensus verborum Cartesii, quem Cl. Antagonista proposuit, fateor me nunquam ad eum penetrasse; imo ante ipsum neminem. Sed qui verba juxta se invicem posita confert, videbit & verba & sensum utriusque distare ut lucem & tenebras. Adeoque non fatigabo Lectorem ostendendo multiplicem, quæ unicuique obvia est, inter ea differentiam. Observet tantum Lector, quibus artibus; tricis, torcionibus, quanto labore, opus sit ad Cartesium transformandum in verum Spinozismi Architectum. Imo ipse seq. argu-

modus, substantiæ unice institus, originem & subjectum suum respiciens & eo se reflectens, illico coramintuetur substantiam, in suo conceptu necessariam existentiam involventem, & ita de existentia ejus plenissime existit persuasus. Tacite igitur supponit, ex idea cogitationis necessario prodire ideam substantiæ, ceu istius cogitationis subjecti: & cum substantia sit res, quæ nulla alia re indiget ad existendum, existentia necessaria pertinebit ad ejus essentiam; ac proin Deus erit: unde enim tanta inter ideam mei & Dei necessitudo? Inde nim. quod ad ideam mei serio attendere nequeam, quin illico mihi obversetur idea, idææ mei, tanquam stabile ejus subjectum, involuta, quæ dicitur substantia, & quoniam substantiæ existenti existentia

argumentum aliter accipiet, & impugnabit, uti accipi & perperam impugnari solet: uti & in seqq. verbis.

Cartesius vindicans Med. 5. pag. 33. hoc argumentum, objicit sibi, Verum tamen ne possim quidem cogitare Deum nisi existentem, ut neque montem sine valle, at certe ut neque ex eo quod cogitem montem cum valle, ideo sequitur aliquem montem in mundo esse, ita neque ex eo quod cogitem Deum ut existentem, ideo sequi videtur, Deum existere: nullam enim necessitatem cogitatio mea rebus imponit. Et respondet, Imo sophisma hic latet, neque enim ex eo quod non possim cogitare montem nisi cum valle, sequitur alicubi montem & vallem existere, sed tantum montem & vallem, NB. sive existant sive non existant, à se mutuo sejungi non posse; atqui ex eo, quod non possim cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam à Deo esse inseparabilem; ac proinde illum revera existere; non quod mea cogitatio hoc efficiat, sive aliquam necessitatem ulli rei imponat; sed contra quia ipsius rei, nempe existentie rei, necessitas me determinat ad hoc cogitandum. Ad ultima hæc verba excipit Vir Cl. §.4. pag. 15. Absurdum fore, si ab existentia talis rei, de qua adhuc lis est, utrum sit, determinaremur ad eam statuendum necessariam, nisi jam supposita fuisset ejusmodi res, cujus existentia, accuratius lustrata, talem à nobis conceptum necessario posceret. Sed Philosophus Med. 5. pag. 31. 32. aliquoties expresse cavet, se non loqui de rebus, quæ existunt extra se; imo se etiam loqui de rebus quæ extra se fortasse nullibi existunt; & tamen varias de iis proprietates posse affirmare. Ita triangulum, sive sit, sive non sit, non potest concipi sine tribus angulis; nec mons sine valle; nec circulus sine rotunditate, &c. Inde talium rerum existentia minime evincitur. Sed cum ita Dei, Entis summe perfecti, natura, quæ, uti cetera objecta, à nobis cogitatur, & necdum ut existens spectatur, sine reali, necessaria, & æterna existentia citra contradictionem concipi non possit, hinc Divinæ existentie necessitas clare percepta me necessitat ad affirmandum, hoc objectum existere. Unde patet, minime supponi existentiam Dei, sed eam ab hoc objecto separari non posse. Quod expresse etiam Philosophus in seqq. Med. 5. pag. 33.

Hoc arg.
vindicatur.

scribit, & tota series rerum præc. docet. Hinc frustra Vir Cl. locum citat ex Resp. 1. pag. 62. ubi scribit *Cartesius de re, quæ NB. habeat omnes illas perfectiones, quæ simul esse possunt*, &c. Sane unum & idem dicitur, sive *Ens summe Perfectum* dicatur, etiam quatenus in mente sive idea spectatur; sive dicatur *habere omnes Perfectiones*. Philosophum autem rem illam in idea, non reapse existentem, ibid. intellexisse patet ex seqq. ubi illi primo tribuit *possibilem existentiam*, uti aliis rebus, quæ sunt in idea; sed cum ulterius ad ideam ejus attendit, percipit *necessariam existentiam ad ejus naturam pertinere*. Ita docet Med. 5. *repugnare, cogitare Deum (hoc est ens summe perfectum, cui desit existentia, (hoc est cui desit aliqua perfectio,)* &c. Rursus, *Non est mihi liberum, Deum absque existentia (hoc est ens summe perfectum absque summa perfectione) cogitare*, &c. Hinc jam quivis Lector videt *summam argumenti Cartesii* minime esse hanc, quam Cl. Adversarius proponit, *datur substantia, ergo existit Deus*. Sed hæc est ejus summa; quando cogito *Deum*, *Ens summe Perfectum*, ejus *naturæ* contemplatio necessitat me ad cogitandum *Deum existere*; nam ad ejus *naturam* non minus pertinet actualis & æterna *existentia*, quam *rotunditas* ad naturam *circuli*. Uti ergo cogito de *circulo*, quod sit *rotundus*; ita de *Deo*, quod reapse *existat*. Hæc autem cum *obscuris & difficilibus* tricis & nugis *Spinozæ* nihil commune habent. Loquatur de *existentia necessaria*, eam vero Deo non tribuit. Dicat, *nos vel in nobis vel in alio, quod necessario existit, existere*, &c. tricæ illæ repetitione & examine indignæ sunt, & frustra fatigaret Lectorem.

Nullus
quod ad
sensus est
consensus
inter hoc
Cartesii &
Spinozæ
argum.

V. Confert tamen §. 5. Argumentum, quod supra §. 4. ex *Cartesii* Art. 14. proposui, cum demonstratione *Spinozæ* Prop. 11. Part. 1. Eth. *Si negas, concipe, si fieri potest, Deum non existere. Ergo (per Axioma 7.) ejus essentia non involvit existentiam. Atqui hoc (per Prop. 7.) est absurdum: Ergo Deus necessario existit*. Et hinc demonstrat mirum inter *Cartesium & Spinozæ* consensum, quod ad existentiam Dei à priori demonstrandi modum. Sed quid si *Spinoza* heic cum *Diabolo* se transfiguret in angelum lucis, (uti quilibet ex illis verbis

verbis videt,) quid inde criminis in *Cartesio*? Nisi & ejusdem criminis Paulum Apostolum reum agere velit Vir Cl. & mirum inter Paulum & Spinozam statuere consensum, quod ad unicam substantiam, in qua omnia, nos omnes, tanquam modi in-
 effemus? Scribit enim Spinoza Epist. 21. se cum Paulo affirmare, omnia in Deo esse & moveri. Sed alia est mens Pauli, alia Spinozæ; alia est mens Cartesii, alia Spinozæ. Hic statuit Prop. 7. ad naturam substantiæ pertinere existere; quia substantia ab alio produci non potest; nec plures esse possent. Ergo substantia esset causa sui. Quæ omnia falsa sunt & pessima, ex quibus Spinoza heic existentiam Dei probat. Sed Cartesius ea omnia negat, & existentiam probat ex conceptu Dei ut Entis summe perfecti. Porro Spinoza per Deum intelligit ens habens infinitam extensionem & cogitationem, scil. quæ est in tota rerum natura & unica illa substantia, suo Deo; sed Cartesius à Deo removet omne corpus, & per Deum intelligit mentem summe perfectam, omnium rerum, totius naturæ & mundi creatorem. Ubi jam mirus ille consensus inter utrumque, quando non hæremus in cortice verborum, sed ad interiorem sensum penetramus?

Sed jam porro impugnabit hoc Cartesii argumentum, cuius vim nunquam percipere potuit; & tamen modo ostendebat, id ipsum Spinozistico modo optime concludere. Quî hæc duo coherent? Concedit quidem nexum esse necessarium inter subjectum & prædicatum, id est, Deum quidem necessario existere; sed ait, ex nexu illo subjectum non necessario poni & inferri: obscure; dicere volet, nos non posse certo inferre & concludere, Deum necessario existere, ex eo quia necessario ipse existit, sive quia nexus est inter subjectum, Deum, & prædicatum, necessario existere. Quod concedimus; nec ex eo argumentamur, sed quia hoc subjectum sine eo prædicato, sive Deum absque necessaria existentia cogitare non possumus, imo repugnat; hinc cogitare & affirmare etiam oportet, hoc subjectum, sive objectum nostræ cogitationis, quod repugnat cogitare non existens, necessario & ab æterno existere. Non ergo hac de re lis est, an ex eo, quod ens infinite perfectum necessario existat, necessario sequatur, sive à no-

Idem arg.
 ulterius
 confirma-
 tur.

bis inferri debeat, ens infinite perfectum actu necessario dari; quod nos quoque videmus & concedimus ex eo non magis posse inferri, quam ex hac enunciatione, si equalia equalibus addas, quæ inde resultant sunt equalia, sequi, actu in rerum natura dari equalia. Sed argumentamur ex nostro conceptu & cognitione naturæ Divinæ summe Perfectæ, quam repugnat cogitare non actu dari.

Suspicio-
ne omni
fundamen-
to destitu-
ta nititur
atrox ac-
cusatio.

Absint ergo illæ *Spinozisticæ* tricæ & nugæ, de *cogitatione aliqua ut modo*; quæ quæreret *substantiam*, cui inesset; de *substantiæ autem natura esse necessario existere*; ergo *Deus necessario existeret*. Frustra eæ nugæ repetuntur pag. 18. 19. 20. 21. quæ à mente *Cartesi* & à veritate absunt longissime. Imo tandem fateri cogitur, *Cartesium* hanc suam mentem non exposuisse, nec ausum fuisse rationem, qua ejus nitebatur, demonstratio, palam proponere & profiteri; quod à *Spinoza* factum. Tandem concludit, *Summo itaque jure SUSPICARI* quimus, *hanc fuisse Cartesi mentem, quam ob manifestam impietatem profiteri non fuit ausus*. Ergo *suspicionem*, quam ex tota *Cartesi* methodo, ipsisque verbis, abunde falsitatis & impietatis manifestæ convicimus, nititur atrocissima hæc accusatio.

Ut arg. à
priori vis
percipia-
tur, mul-
tum con-
templari
oportet
Ens summe
Perfectum,
quod ut
existens
necessario
cogitare
cogimur.

Quintum *Cartesi* Postulatum Resp. 2. pag. 87. est, *Ut diu multumque in natura Entis summe Perfecti contemplanda immoerentur Lectores; & inter cetera considerent, in aliarum quidem omnium naturarum ideis existentiam possibilem, in Dei autem idea non possibilem tantum, sed omnino necessariam contineri. Ex hoc enim solo & absque ullo discursu cognoscent Deum existere: eritque ipsis non minus per se notum, quam numerum binarium esse parem, vel ternarium imparum, & similia. Nonnulla enim quibusdam per se nota sunt, quæ ab aliis non nisi per discursum intelliguntur. Imo ne quidem ab iis intelligi possunt, sed ob vim præjudiciorum plane negantur. Exemplum manifestum habemus in ipso Cl. Adversario, qui ob præjudicium de vacuo intelligere & admittere non potest evidentissimum hoc axioma, inter ea quæ à se invicem distant debere aliquid interjacere; sive quod nihil distantiam facere non possit, sive esse longum, latum & profundum. Qui in talibus ita cæcutit, non est mi-*

est mirum, quod is vim hujus efficacissimæ demonstrationis, nixæ intellectus nostri repugnantia & contradictione, si aliter cogitare velimus, capere non possit, eamque dicat *vanam, nugacissimam, valde frivolam & enervem*; cum revera multa attentione, meditatione, assuefactione, & amore veritatis opus sit ad noëticam hanc existentia Divinæ cognitionem sibi comparandam; *nec adeo facile sit ad tantam perspicacitatem pervenire*: uti Philosophus agnovit Resp. 1. pag. 62. Prop. 1. demonstratione Resp. 2. pag. 89. & Art. 16. Part. 1. Princ. Ideoque gravissimam hanc veritatem etiam aliis modis & argumentis demonstrare necessarium esse duxit.

VI. Ex Veracitate Dei *Cartesius* deducit *criterium veri & normam* nostrorum judiciorum, scil. *claram & distinctam perceptionem*; de qua, quia & inde Cl. Adversarius in Præfat. *Spinozismum* deducere voluit, nos abunde egimus Part. Præc. §. 21-25. Hic breviter removendæ difficultates, quas §. 6. Vir Cl. movet. *Cartesius* Art. 30. scribit, Deum merito deceptorem esse dicendum, *si illam* quid clare & distincte percipiendi & cognoscendi facultatem *perversam & falsum pro vero sumentem nobis dedisset. Quærit rationem tam crudæ & parum à blasphemia distantis rationis?* Sed ratio in ipsis verbis citatis expresse ponitur, non longe ergo petenda, aut in *Spinoza* quærenda. Ratio hæc est, quia Deus *Verax*, qui nec dicto, nec facto, adeoque nec opere suo, aliquem fallere potest, *nobis dedit eam cognoscendi facultatem*. Cum Deus sit fons & causa omnis veritatis & bonitatis, hinc *cognoscendi facultas à Deo nobis data* non potest nos ducere in errores, quando ea recte utimur, id est, quando rem clare & distincte percipimus. Si ea salva Dei *Veracitate* in errores nos duceret, vellem scire, quomodo quis de ulla veritate, de ipsius Dei existentia, & de S. Scripturæ Divinitate possit esse certus? ita per certissimam & evidentissimam consequentiam evincitur, illam judicii nostri *normam & criterium veri* à *Cartesio* positum esse omnis certitudinis humanæ basin & fundamentum; sed ejus negationem & everfionem esse admodum *crudam*, & parum ab indirecta blasphemia distare, viamque sternere ad *Atheismum & Scepticismum*. Nec tamen

Dei veracitas non permittit, ut in clare & distincte perceptis fallamur.

ego hanc certam consequentiam Viro Cl. attribuo; uti ipse *Cartesio* suam falsam.

Vanum
& impium
fundamen-
tum, quod
Spinoza cl.
& dist. per-
ceptioni ut
norma sub-
sternit.

Frustra ergo quaerit, *an adeo arctus sit inter Divinam essen-
tiam nostrasque ideas nexus?* Frustra etiam rationem repetit
ex *Spinoza*, Prop. 43. Part. I. Eth. coll. Corollario Prop.
II. quod *mens nostra, quatenus res vere percipit, pars est infi-
niti Dei intellectus, adeoque tam necesse est, ut mentis clarae &
distinctae ideae verae sint, ac Dei ideae.* Sed quid luci cum tene-
bris? Quae communio iustitiae & pietati cum impietate?
Spinoza naturam facit Deum, mentes & corpora partes vel
modos; haec nihil ad *Cartesium*, Deum ab operibus suis ac-
curatissime distinguentem. *Claram & distinctam perceptionem*
agnoscit esse donum vel opus Dei, per quod positive non
possumus falli ob Dei *Veracitatem*. Haec ratio plana, efficax,
pia est; illa *Spinozae* est absurda, inepta, impia. Iniquum
est veram *Cartesi* rationem negare, & impiam illam *Spinozae*
ei adscribere.

Si mens
ideas fin-
gat pro lu-
bitu, & ju-
dicaret, res
iis similes
vere esse,
ipsa, mi-
nime Deus,
est in cul-
pa.

Unum restat, *Statuamus, ait, Deum creasse substantias
rationales, ab essentia sua distinctas; quid si eaerment ideas à
vero alienas, an ideo Dei Veracitas veniet in discrimen?* Res-
pondeo ex *Med. 3. pag. 16. Quod ad ideas attinet, si sole in
se spectentur, nec ad aliud quid illas referam, falsae proprie esse
non possunt; nam sive capram, sive ebimera imaginem, non
minus verum est me unam imaginari, quam alteram.* In simplici
rei apprehensione nondum est error. Ita nihil affirmatur vel
negatur. *Nulla etiam in ipsa voluntate vel affectibus falsitas est
timenda, nam quamvis prava, quamvis etiam ea, quae nus-
quam sunt, possim optare, non tamen ideo non verum est illa me
optare; ac proinde sola supersunt iudicia, in quibus mihi caven-
dum est ne fallar; praecipuus autem error & frequentissimus, qui
possit in illis reperiri, consistit in eo, quod ideas, quae in me sunt,
iudicem rebus quibusdam extra me positis similes esse, sive confor-
mes.* Ita componimus ideas, quae dividi & separari ab invicem
debeant, vel dividimus ideas, quae componi debebant; id
est affirmamus neganda, negamus affirmanda. Hinc clarius
intelligitur, quid sit *formare ideas à vero alienas.* *Idearum
tria genera ibidem Philosophus commode statuit; aliae enim
sunt*

sunt innatæ, aliæ adventitiæ, aliæ à meipso factæ mihi videntur. Formet quis ideam cerberi tricipitis, Gygis centimani, centauri, chimæ, &c. vel montis aurei, velequi volantis; quin ut Poëta canit;

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, & varias inducere plumas,
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne;*

format quidem pro lubitu & fingit ideas à vero alienas, quatenus revera & actu non existunt res illis ideis conformes, sive similes; sed quamdiu quis tantum ita fingit & format, & non judicat, res quasdam vere existere illis ideis similes, nullus est error; qui committitur, cum quis sine evidenti ratione & absque clara & distincta perceptione ita judicat. Sed cum ipse sine ratione & perceptione temere ita judicat, & poterat rectius judicare, Deus sane minime est in culpa, nec causa illius erroris.

Sed spectemus ideas *adventitias*, quod *nunc strepitum*, vel fragorem tonitru, *audiam*, quod *Solem*, lucem, & quævis corpora luce illustrata, imo & fulgur *videam*, quod *ignem sentiam* &c. videtur à rebus extra me positis mihi advenire. **Has ideas sæpe non possumus non formare**, hæ in nobis etiam invitis excitantur, nec in nostra potestate situm est, ut sæpe non excitentur. Earum ergo causæ & auctores proprie nos non sumus. Eæ à nobis non dependent. Ita vivide & clare tamen afficimur, ut non possimus non judicare eas, quatenus claræ & distinctæ sunt, rebus, à quibus *advenire* & excitari dicuntur, esse similes & conformes. Si autem tales res non existant, id est, si non sit aliquis mundus, nec lux, nec sol, nec ignis, nec homines, nec animalia, nulla denique corpora; adeoque si hæ ideæ à vero sint alienæ; tum dicimus, quando in his judiciis secundum eas claras ideas latis falleremur, ita ut nullum esset cælum &c. nullum etiam corpus; tum Deum causam sive mediatam, sive immediatam earum idearum, sive claræ & distinctæ perceptionis, nos fallere; quod absit. Ergo hæ ideæ sunt veræ, & habent vera exemplaria; quæ ergo existunt. Ita Phi-

Sed si mens judicet res existere à quibus ideæ adveniunt, & hæ res non existerent, Deus nos falleret.

lofophus folide Art. 1. Part. 2. Princ. & Med. 6. *rerum materialium exiftentiam* demonftrat.

Idem ftatuum de ideis innatis.

Superfunt idea *Dei*, *mentis* propriæ, pluresque aliæ, quas dicimus merito *innatas*; ut quid fit *res*, quid fit *veritas*, quid *exiftentia*, quid *cogitatio*, &c. videmur habere ab ipfa noftra natura. Quando ratione noftra recte utimur, & has ideas formamus, vel eæ quocunque modo in nobis excitantur, ut cum reflecto ad omnes meas actiones & paffiones, quæ in me fiunt cum confcientia, & idea meæ *mentis* excitatur, vel etiam *Dei*, ex contemplatione Dei vel quorumcunque Dei operum, cæli vel terræ &c. non poffumus non judicare, res ita fe habere ut fiint ideis conformes; id per *Deum*, *mentem*, *rem*, *veritatem*, *exiftentiam* &c. debere intelligi, quod illæ nobis exhibent & repræfentant. Si hæ fiint à *vero alienæ*, & à Deo fiint inditæ ipfi naturæ, ita ut neceffum fit fecundum eas judicare; certe Deus effet deceptor, & nihil de rebus per ideas illas, quæ fiint extra nos, cognofcere poffemus. Tantæ neceffitatis eft hanc judicii normam, hoc criterium veri, à Philofopho ex *Veracitate* Dei optime deductum, factum tectum fervare & vindicare.

Dolo utitur Vir Cl. quando plenam erroris caufam ex Cartefio non profert.

VII. Tandem §. 7. *Cartefium* & *Spinozam eandem erroris originem agnoviffe*, Cl. Adverfarium probare conari, mirum merito videri poteft; quia Apologiæ §. 12. fcripfi, *Spinozam* rogatum ab *Oldenburgio* Epift. 1. quos defectus in *Cartefii* & *Baconis Philofophia* obfervaret; refpondiffe Epift. 2. ipfos longiffimè aberraffe à cognitione 1. *caufæ primæ*, & *originis omnium rerum*; 2. *veræ naturæ mentis humanæ*; 3. *veræ caufæ erroris*; ita ut ob harum rerum tam neceffariarum ignorantiam *omni ftudio* & *disciplina prorfus deftituti fiint*. *Cartefium* tamen *Spinozæ* heic *facem prætuliffe*, uti §. fin. ait, probabit Cl. Antagonifta. Ideo ex Med. 4. profert *Cartefii* fententiam de *ratione* & *caufa*, *cur in errorem incidamus*. Sed heic dolo opus erat. Citat verba *Cartefii* de remotiffima origine & caufa errorum, quatenus fiint *negationes*, & docent, nos deftitutos effe quibusdam perfectionibus, majore fcientia, prudentia &c. adeoque *participare de nihilo*, five *non ente*. Hæc verba prolixiora citat, licet parum ad rem faciant, quia quid fimile in *Spinoza*

noza invenerat Eth. Part. 2. Prop. 35. & in Scholio Prop. 43. ubi falsitatem constituit incognitionis privatione, quam ideæ inadæquate, sive mutilate, & confuse involvunt. Ideam autem veram ad falsam se habere, ut ens ad non ens. Sed missis his obscuris nugis & tricis, consideremus propius, quomodo Cartesius causam & originem erroris explicet, quam Spinoza negat.

Post verba, quæ seorsim à seqq. citavit Vir Cl. scribit Philosophus expresse Med. 4. pag. 26. *Veruntamen hoc nondum omnino satisfacit, non enim error est pura negatio, sed privatio sive carentia cujusdam cognitionis, quæ in me quodammodo esse deberet; hujusque privationis etiam causam investigat: ubi primo Deum pie absolvit ab omni culpa. Sed pag. 27. propius ad se accedens, advertit, illos à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi, quæ in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate, hoc est ab intellectu, & simul à voluntate. Non à solo intellectu, imo non tam ab intellectu, quam à voluntate; idcirco hujus amplitudinem describit, cum ceteræ omnes mentis facultates sint valde finitæ; non tamen quoque à voluntate per se spectata. Hinc tandem exponit pag. 28. causam & rationem; quærens unde ergo nascuntur mei errores? nempe ex hoc uno, quod cum latius pateat voluntas, quam intellectus, illam non intra eosdem limites contineo, sed etiam ad illa, quæ non intelligo, extendo; ad quæ cum sit indifferens, facile à vero & bono deflectit; atque ita & fallor & pecco. Hæc vindicat in seqq. & breviter eodem modo explicat Art. 31-38. Part. 1. Princ. Hæc fuerant proponenda, ut Cartesii sententia de causa erroris exponeretur; sed hæc reticet callidus Adversarius, quia hæc rursus Spinozismo directe sunt opposita; nam Spinoza negat omnes mentis facultates, facultatem volendi, affirmandi, negandi, eligendi; tollit omnem mentis humanæ libertatem; statuit enim nos esse modos; quas vero facultates se determinandi modi possent habere? Fingit nos in infinita illa substantia necessario determinari; omnia in nobis fieri necessario; nec aliquid aliter fieri potuisse. Quæ quantopere adversa sint Cartesio frustra Spinozæ facem præferenti, jam vel luscus viderit. Hæc causa est, quod huic tenebrioni tantopere displicuerit Cartesii sententia de causa erroris.*

Vera erroris causa ex Cartesio oritur, & Spinozismo è diametro esse adversa ostenditur.

C A P. III.

De notione *Substantiæ*; nec non de *Cogitatione*
& *Extensione Substantiali*.

Argu-
menta de-
monstati-
va exami-
nanda.

QUæ hactenus examinavimus, vidimus *Cartesio* falsissime sine ulla specie fuisse affecta, ipso Cl. Adversario fatente talia in ipsius scriptis non expresse reperiri. Ipse tamen vult, gravissimas de jactis à *Cartesio Spinozismi* fundamentis suspicandi rationes fuisse à se Cap. præc. propositas. Jam à rationibus probabilibus ad argumenta demonstrativa transitum facturum se innuit §. 1. Quæ tamen æque esse invalida, inepta, ex falsis sententiis deducta, vel ex veris perperam deducta, omnia deprehendemus. Altiora jam canet; ne tamen verear, non statim ardua erit pugna. De *cogitatione* & *extensione* præmittit aliquam *velitationem*; postea has duas totius *Cartesianismi* columnas mere *Spinozisticas* esse demonstrabit.

Velita-
tio sive
λογωμαχία
de vocibus
cogitationis
& extensio-
nis.

II. *Velitationi* præmissæ diu inhærere non erit necessum; ea enim consistit in quadam λογωμαχία de vocibus *cogitationis* & *extensionis*; cui tamen, ne ulla ambiguitas relinquere-
tur, *Cartesius* prudenter & accurate occurrit, proponens duplicem harum vocum acceptionem Art. 63. 64. Part. I. Princ. Scil. *Cogitatio* & *extensio* spectari possunt ut constituentes naturas *substantiæ intelligentis* & *corporeæ*; tuncque non aliter concipi debent, quam ipsa *substantia cogitans* & *substantia extensa*, hoc est quam *mens* & *corpus*, quo pacto clarissime intelliguntur. Sed Art. 64. *Cogitatio* & *extensio* sumi etiam possunt promodis *substantiæ*; quatenus scilicet una & eadem *mens* plures diversas *cogitationes* habere potest; atque unum & idem *corpus*, retinendo suam eandem quantitatem, pluribus diversis modis potest extendi... Tuncque modaliter à *substantia* distinguuntur, & non minus clare & distincte quam ipsa possunt intelligi; modo non ut *substantiæ*, NB sive res quædam ab aliis separatæ, sed tantummodo ut modi rerum spectentur, &c. Quid jam carpit Cl. Antagoni-

tagonista? Vult ut receptum loquendi modum is, qui intelligi vult, sequatur; idem exigente Cl. *Wittichio* Anti-Spinoza pag. 14. Nos concedimus absque prægnante ratione ab eo discendi non oportere; & si opus sit, ut id fiat, nullus debet adhiberi dolus, nec ambiguitati locus relinqui. Quæ merito in *Spinoza* valde improbantur; sed uti vidimus, neutrum hic in *Cartesio* vel minimum reprehendi potest. Quod tamen disciplinarum Doctoribus licuit, & in quibuscunque disciplinis factum est, quin & in linguis fit, quidni idem Principi Philosopho licuisset? Sapienter utique *Horatius*;

--- --- --- --- *Si forte necesse est*
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cæthegis
Continget, dabiturque licentia sumpta pudenter.
Et nova fistaque nuper habebunt verba fidem, si
Græco fonte cadant, parce detorta. Quid autem
Cecilio Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio, Varioque? ego, cur acquirere pauca
Si possum inuideor? Quum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit, semperque licebit,
Signatum præsentem nota producere nomen.

Hinc laudandus hic quammaxime est *Cartesius*, quod vocabulis obscuris & ambiguis repudiatis noviter detectis à se veritatibus, E. Gr. de vera essentia mentis & corporis, exprimendis nova invenerit vocabula, vel saltem usitatis vocabulis novam dederit significationem. Quod admodum prudenter & apte hic ab ipso factum esse videbimus.

Quid igitur Cl. vocum censor heic carpit? *Cogitatio, extensio*, ex usu recepto nobis nil nisi conceptum modi alicujus suggerit. An *itio, scriptio, locutio, ambulatio, &c.* aliquid aliud quam modos significant? An igitur *cogitatio* & *extensio* aliud propria significatione nobis quam modos indicabunt? Respondeo I. Philosophum retinere etiam receptam illam significationem Art. 64. Sed 2. superaddere ad significandam ipsam animæ & corporis substantiam, essentiam & naturam, novam signifi-

Licuit
Cartesio,
 ubi opus
 erat, *ὁμο-*
μοσποισίῳ.

nificationem, quam Art. 63. apertissime proponit, sed quam Vir Cl. præterit & reticet, ut *Cartesius* etiam *modos* videatur intelligere, quando *cogitationem* & *extensionem* docet esse ipsam mentem & corpus. 3. Istiusmodi verbalia in *io*, ut *actio*, *itio*, &c. dicuntur significare *actionem*; at Vir Clar. dicit, eas voces significare *modos*, ut scil. *Cartesius* videretur mentem & corpus habere pro *modis*: sed sciat, non semper tales voces aut *actionem* aut *modum* significare; *duratio* sane, quæ est continuata rei existentia, sive perseverantia in existendo non est *actio*, nec *modus* rei, sed *attributum*; uti & *existentia*. Per optimam ergo analogiam *Cartesius* *attributum* mentis essentielle appellavit *cogitationem*, sive *perenniter cogitare*, ut & corporis *attributum* essentielle *extensionem* sive ipsum extensum. Dolus hic manifestus est, quando utraque hæc distincta harum vocum significatio hic non distincte proponitur. Diverso ergo sensu *cogitatio* & *extensio* sunt *modi*, & subjectis insunt, Art. 64. *vel ipsam earum rerum naturam sive essentiam constituunt*, Art. 63. Sic & Art. 53. Et hoc posteriore sensu substantia cogitans nihil habet substantiæ præter *cogitationem*, & substantia extensa nihil habet substantiæ præter *extensionem*. Hinc & *cogitatio* & *extensio* sunt *attributa essentialia*, sive *proprietates*. Sed nota distinctionem inter *modos* & *attributa*; licet enim aliquando in præc. per *modos* quoque *attributa* intellexisset, tamen Art. 56. voces accurate explicat, & ab invicem distinguit. Quod jam Part. præc. & in Apologia ostendimus. Hinc Perfectiones Dei quidem *attributa*, non item *modi* dicuntur; quia nulla est in Deo *variatio*; pariter attributa essentialia, proprietates, imo omnia attributa, quæ semper eodem modo se habent, & simpliciter rei insunt & attribuuntur, *attributa*, minime *modi* dicuntur. Sic ergo *cogitatio* & *extensio* minime sunt *modi*, sed *attributa*, quæ ipsam essentiam constituunt.

Sunt attributa identitatis, substantia non posteriora. Fallitur autem Vir Cl. putans *omne attributum semper natura essentia posterius esse*: non enim tempore, licet ordine cogitandi, *attributum essenziale* subjecto, substantia, ejus essentia posterius est; nam constituit ipsum subjectum, substantan.

stantiam, ejusque essentiam. Sunt attributa *identitatis*. An Divina attributa Deo dicet natura posteriora? Homini attribuantur mens & corpus, quæ hominem, toti partes, quæ totum constituunt. Nec tamen partes hominis vel totius cujusvis, homine vel alio toto posteriores sunt. *Attributi* definitionem *Spinozæ* differre à *Cartesiana* jam bis ostendimus, primo in Apologia; quod reticet; rursus Part. præc. præliminari. Hæc ergo duo attributa sunt ipsæ *substantiæ*; minime vero *supplebunt vices substantiæ*, *ejusque munere fungentur*, ubi *usu venerit*, ac si Philosophus dolose ita locuturus esset; sed agnoscit has esse verissimas illas *substantias*, seorsim à suis modis sive accidentibus consideratas.

III. Hactenus velitatio. Sequitur ipsa pugna, sed nihil est metuendum, eam jam semel depugnavimus; *Cartesius* erit vindicandus à *Spinozæ* absurda sententia de *unica tantum Substantia*, quod ut fiat, sufficit præ oculis habere Art. 51.

Cartesii
definitio &
explicatio
substantiæ.

Part. I. Princ. *Quantum autem ad ea, quæ tanquam res vel rerum modos spectamus, operæ pretium est, ut singula seorsim consideremus. Per substantiam nihil aliud intelligere possumus, quam rem, quæ ita existit, ut nulla alia re indigeat, ad existendum. Et quidem substantia quæ nulla plane re indigeat, unica tantum potest intelligi, nempe Deus. Alias vero omnes, non nisi ope concursus Dei existere posse percipimus. Atque ideo nomen substantiæ non convenit Deo & illis univoce, ut dici solet in Scholis, hoc est, nulla ejus nominis significatio potest distincte intelligi, quæ Deo & creaturis sit communis. Addamus initium Art. 52. Possunt autem substantia corporea, & mens, sive substantia cogitans, creata, sub hoc communi conceptu intelligi; quod sint res, quæ solo Dei concursu egent ad existendum. Lemma marginale est, Quod menti & corpori univoce conveniat. Hæc arma ad victoriam sufficiunt.*

Observemus I. & repetamus ex Part. præc. §. 38. duplicem à nobis formari conceptum *substantiæ*, vel *abstractum* ab omni particulari, & ab omni entitate & realitate ejus; vel *completum* hujus vel illius rei, sive *substantiæ particularis*. Philosophus hic proponens *substantiæ* definitionem, non respicit rem hanc vel illam particularem, nec ejus *realitatem*.

Conceptus
substantiæ
abstractus &
completus.

Adeoque definit *substantiam* in genere, & docet formare *conceptum* ejus *abstractum*, quem postea rebus applicat, sed non ex æquo, *non univoce*. Ita *substantia est res*, qualiscunque ea fit, finita, vel infinita, creata vel increata, cogitans vel extensa, *quæ ita existit ut nulla alia re indigeat ad existendum*; nim. ut *subjecto*, cui infit & inhæreat. Quando hic conceptus rebus applicatur, & hæc vel illa res, *mens* vel *corpus* dicitur esse *substantia*, simulque ejus *realitas*, speciatim ejus *essentia*, spectatur, tum fit conceptus *completus* & *perfectus*. Hinc motus, quies, figura, color, odor, sapor, durities, nec non affirmatio, negatio, amor, odium, dubitatio &c. non sunt *substantiæ*; hæc enim omnia entitate prima, *subjecto* cui insunt, indigent. *Substantiæ* vox opponitur voci *modorum* sive *accidentium*, quorum esse est inesse; quæ indigent *subjecto*. *Substantiæ* vero alia re ut *subjecto* non indigent, & *per se subsistere* dicuntur. Hinc Philosophus Art. 64. de *cogitatione* & *extensione*, si sensu recepto, sive posteriore, sumantur pro *modis*, scribit, eas *clare* & *distincte* ita posse intelligi, modo non ut *SUBSTANTIÆ*, (explicat,) sive *RES QUÆDAM AB ALIIS SEPARATÆ*, sed tantummodo ut *MODI RERUM* spectantur. Addit, *At è contrario, si easdem absque substantiis, quibus insunt, vellemus considerare, hoc ipso illas ut res subsistentes spectaremus, atque ita ideas modi & SUBSTANTIÆ confunderemus*. Sic Part. 2. Art. 16. *Spatium* dicit *materia creata* & *PER SE SUBSISTENTE* plenum; & *aërem* in urna contentum innuit esse *rem subsistentem*. Quod autem Philosophus per *id indigere alia re* respiciat *subjectum*, patet ex *Definitione* 5. 6. 7. post *Resp.* 2. ubi vox hæc expresse adhibetur. Sic & vult Art. 65. ut omnes *cogitationis* & *extensionis* modos spectemus ut *modos rerum quibus insunt*, id est, *substantiarum*.

Cartesius agnovit substantiam unicam infinitam, & innumerabili-

Observemus 2. quam certum sit, Philosophum innumeras agnovisse *substantias*. Supra Cap. 2. §. 4. demonstravimus, ipsum statim mentem, quam primo omnium cognovit, pro *substantia* habuisse, cujus plura quam ullius rei corporeæ attributa cognoscebat. Deum omnium rerum Creatorem utique pro *substantia* habuit. *Duo rerum*, id est, *substantiarum*

Spinozismi EVERSOR. Pars 11. 109

stantiarum summa genera admittit Art. 48. Part. 1. mentes ^{les finitas} & corpora. Loquitur Art. 52. de *substantia corporea* & ^{& creatas.} cogitante, five mente & corpore, & quidem collective. Art. 54. de *cujusque substantiæ præcipuo attributo*. Docet Art. 55. formare *claram & distinctam notionem substantiæ cogitantis create, aliam substantiæ corporeæ*, uti etiam *substantiæ cogitantis increate, atque independentis, id est Dei*. Hinc Art. 62. explicat *realem distinctionem*; quæ fit inter duas vel plures *substantias*, quarum *unam absque altera clare & distincte intelligere*, id est *unam ab omni alia excludere* possumus, ita ut una absque altera existere, & si unitæ sint, ab ea separari queat, atque ita una altera ad existendum non indigeat. Idem docet *distinctio modalis* Art. 61. & *rationis* Art. 62. Singuli *modi* five corporei, five cogitativi, suam *substantiam*, sine qua concipi non possunt, manifestant. Pariter *attributa*. Ibi dicit Philosophus, *Substantia quævis, si cesset durare, cessat etiam esse*. De *substantiis cogitantibus & extensis* continuo est sermo Art. 63--65. modo citatis. Art. 73. reprehenduntur, qui putant *nihil posse subsistere, quod non sit corpus*. Probat Part. 2. Art. 1. rerum materialium id est *substantiarum existentiam*: ubi *materiam* dicit *rem à Deo, & à nobis, five à mente nostra plane diversam*. Art. 7. scribit, *repugnare, aliquid nova quantitate vel nova extensione augeri, quin simul etiam nova substantia extensa hoc est novum corpus ei accedat*. Art. 8. Quippe *quantitas à substantia extensa in re non differt*. Art. 9. reprehendit eos, qui *substantiam ab extensione aut quantitate distinguunt*; quos dicit *vel nihil per nomen substantiæ intelligere, vel confusam tantum substantiæ incorporeæ ideam habere, quam falso tribuunt corporeæ &c.* Art. 16. *Vacuum* describit, in quo *nulla plane sit substantia, cumque repugnet, ut nihili sit aliqua extensio*, concludit de *spatio*, quod, cum in eo sit extensio, necessario etiam in ipso sit *substantia*. Art. 21. describit mundum ut *substantiæ corporeæ universitatem*. Si mundus esset *unica illa substantia, quænam eas substantiarum, five collective, substantiæ corporeæ universitas?* Sed desino plura addere, nam nullus esset finis.

Observemus 3. Philosophum non tantum in definitione ^{De con-} _{ceptu sub-}

stantiæ
completo
& perfe-
cto.

conceptum *substantiæ abstractum* dedisse; sed in seqq. statim substantiis diversissimis applicatum ivisse; ut simul conceptus substantiarum completos & perfectos formare, adeoque ipsas illas substantias cognoscere doceret. Ipso Art. 51. id docere incipit. Applicat enim *substantiæ* vocem & definitionem *Deo*, *substantiæ* unicæ nobilissimæ, & omnibus finitis & creatis. Dixerat, *Substantiam esse rem, quæ ita existit, ut nulla alia re* (nim. ut subjecto) *indigeat, ad existendum*; quæ definitio omnibus competit *substantiis*. Attamen Deus est singularis & omnium nobilissima & perfectissima substantia, cujus prærogativam (licet ad essentiam *substantiæ in abstracto* non faciat, tamen facit ad essentiam *substantiæ Divinæ*, quæ à *creata* omni distinguitur,) probe cognoscere operæ pretium est. Subsument ergo admodum significanter, *Et quidem substantia, quæ nulla plane re indigeat, unica tantum potest intelligi, nempe Deus*. Antea dixerat de *substantia* in genere, quod *nulla alia re indigeat*, ut nim. ei inhæreat. Jam longe majus quid & *Deo* singulare proponit, *Et quidem substantia, vel talis substantia, quæ nulla plane re indigeat*, quæ nullius ope indiget, quæ sibi sufficit, quæ à se est, & sola esse potest, *talis unica tantum potest intelligi*. Quod & seqq. confirmant. Quod longe aliud quid est quam quærere unicum subjectum, cui definitio conveniret. Quod fingit Cl. Antagonista, ut & patet ex seqq. verbis. *Alias vero omnes*, (veras utique & proprie sic dictas *substantias*, secundum ipsam datam definitionem,) non esse tales *substantias*, quæ *nulla plane re* indigerent ad existendum, nullius ope, quæ solæ existere possent; sed *non nisi ope concursus Dei existere posse percipimus*. *Nulla alia re præter se*, nullo subjecto, *indigere ad existendum* pertinet ad essentiam omnis substantiæ, sive ad substantiam in genere & in abstracto; sed *nulla PLANE re absolute indigere*, & ita esse *substantiam à se & per se*, hoc est proprium *Divinæ substantiæ*. Adeoque quando cognoscere volumus *Divinam substantiam*, illa significatio vocis est spectanda, quæ *Deo & creaturis* neutiquam *sit communis*; atque ita dicitur *nomen substantiæ non convenire Deo & illis univoce*.

Sen-

Sensum illius Art. per se manifestissimum & indubitatum illustrabo simili appositissimo, petito ab explicatione *existentiæ*. Per *existentiam* rei nihil aliud intelligere possumus, quam quod ea (quocunque modo) existat, & debeat in rerum natura. Et quidem res, quæ à se & per se & necessario existat, unica tantum potest intelligi, nempe Deus. Alias vero omnes, non nisi à Deo, per Deum, & contingenter existere posse percipimus. Atque ideo nomen *existentiæ* non convenit Deo & illis univoce &c. Eodem modo vox *ens* posset prius generalius applicari, & tum in specialiori significatione substantiis & modis applicari. Quod fiet infra §. 6.

Exemplo
illustratur
Art. 51.

Observemus 4. Philosophum descendere Art. 52. ad specialiore explicationem *substantiarum creatarum*, ipsis primo in communi vocem *substantiæ* applicantem. Hic docet, vocem *substantiæ* *menti* & *corpori* univoce convenire; quatenus *mens* & *corpus*, licet nihil commune, sed diversissimas essentias, attributa, proprietates & modos, habeant; adeoque diversissimæ sint *substantiæ*; tamen *sub hoc communi conceptu intelligi possunt*, quod sint res quæ solo Dei concursu egent ad existendum.

Art. 52.
docetur,
nomen
substantiæ
menti &
corpori
convenire
univoce.

Denique 5. observare oportet, conceptum *substantiæ abstractum* à realitate nos non ducere ad cognitionem alicujus *substantiæ*; nec conceptum Dei, ut nulla plane re ad existendum indigentis, sufficere ad cognitionem Dei, licet ita à creatis substantiis accurate distinguatur; nec etiam communem illum conceptum *substantiæ cogitantis create & extensæ*, sufficere ad harum cognitionem, aut distinctionem; hinc Philosophus ibidem id omne amplius docet. Scribit, nos *substantiam cognoscere ex quolibet ejus attributo*. Et Art. 53. attamen *cujusque substantiæ unam præcipuam esse proprietatem, quæ ipsius naturam essentiamque constituit*, & ad quam aliæ omnes referuntur. Sic *extensio substantiæ corporeæ, cogitatio naturam substantiæ cogitantis constituit*. Notat ibid. nos ita facile posse utriusque habere duas claras & distinctas notiones sive ideas, si nempe attributa omnia cogitationis ab attributis extensionis accurate distinguamus. Ut etiam habere possumus ideam claram & distinctam *substantiæ cogitantis increate atque independentis, id est,*

Art. 53.
docetur,
substantiam
cog-
noscere
ex at-
tributo es-
sentiali.

est, Dei.... modo ea tantum advertamus, quæ revera in ipsa continentur, quæque evidenter percipimus, ad naturam Entis summe Perfecti pertinere.

Cartesius
statuit duo
summa re-
rum gene-
ra.

En faciem accensam ex ipso lumine Philosophi, cujus lucida flamma facile dispellet tenebras, quas Cl. Vir veritati & orthodoxiæ Cartesii offudit. Noto ergo 1. ad §. 3. licet id minoris sit momenti, Cartesium proprie corpora & mentes statuere duo summa rerum sive substantiarum genera Art. 48. at tamen ipsum aliquando, uti Part. 2. Art. 53. cum vulgo Philosophorum loqui de substantiis & modis earum, tanquam duobus rerum generibus; ubi tum per res non intelligi substantias patet, sed id omne quod est aliquid, non nihil; sive sit substantia, sive affectio vel modus ejus. Sed ordinario per vocem res strictè substantias intelligit. Sic dicit Art. 48. quæ sub perceptionem nostram cadunt nos considerare, vel tanquam rerumve affectiones quasdam, vel tanquam æternas veritates. Sic repetit Art. 51. ea quæ tanquam res vel rerum modos spectamus. Et Art. 56. indicat, se tum per modos plane idem intelligere, quod alibi per attributa & qualitates. Atque ibid. tria illa vocabula accurate explicat, & ab invicem distinguit. Addens, ideoque in Deo non proprie modos aut qualitates, sed attributa tantum esse dicimus, quia nulla in eo variatio est intelligenda. Et etiam in rebus creatis, ea quæ nunquam in iis diverso modo se habent, ut existentia & duratio, in re existente & durante, non qualitates, aut modi, sed attributa dici debent. Ita maxime omnes proprietates, & attributa essentialia.

Definitio
substantiæ
vidicatur
pluribus.

Sed 2. majoris momenti est, quod pag. 31. porro falso & obscure Cartesio obtruditur; substantiam veram, genuinam, proprie dictam ei non esse, quæ nulla re ad existendum simpliciter indiget; sed quæ aliter concipi nequit, i. e. cujus vera idea & conceptus formalis vel per minimam alicujus rei indigentiam illico destruitur. Respondeo, quando Cartesius scribit, nihil aliud per substantiam intelligere possumus, significat, substantiam ita definiri debere. Scilicet, Cartesio substantia est, quæ nulla alia re, ut ei insit, tanquam subjecto, indiget; sed quæ, simpliciter & absolute, nulla plane re indiget, talis unica ei est & omnibus orthodoxis. Unus est Jehova. Quæ-
rere

rere ait *Cartesium*, ubinam in rerum natura talis reperiatur res, quæ omnino nulla re ad existendum indigeat? *Cartesius* non quærit subjectum, cui conveniat ista definitio; sed quod manifestum est, ostendere vult, quam inæqualiter *Deus* & creaturæ dicantur *substantiæ*. Minime tamen *Deus* solus est *substantia* quod ad nomen & rem; & aliæ res tantum dicerentur *substantiæ* & definitio illis non conveniret; sed *Deus* est in ea significatione *substantia*, quæ creatis non ex æquo convenit, licet interim creatæ quoque vere & proprie sint *substantiæ*, non tantum quod ad nomen, sed & quod ad definitionem; nec tamen *univoce*, id est eadem prorsus significatione; *Deus* enim perfectior, res creatæ imperfectiores sunt *substantiæ*; ergo non *univoce*; minime tamen ita *æquivoce*, uti imago & effigies alicujus, sive homo pictus, dicitur homo.

IV. Falsum est, quod §. 4. asseritur, novam & priori prorsus contrariam definitionem *substantiæ* proponi Art. 52. quæ mentibus & corporibus conveniret. Eadem præcedens definitio applicatur illis, sed sub aliquo communi conceptu; sunt *substantiæ*, & nulla alia re ad existendum, ut ei inhæreant uti subjecto, indigent, & tamen ope concursus *Dei* indigent, & sine ea existere non possunt. Competit ergo eis vere definitio *substantiæ*; essentia & ratio formalis ejus manet, posito concursu *Dei*. Hæc duo minime sibi contrariantur & secum pugnant, nulla re tanquam subjecto indigere ad existendum ut ei quid insit, & indigere concursu *Dei* ad existendum. Imo hæc duo in creaturis connexa sunt. Concludo, *Cartesium* res creatas ab ea definitione *substantiæ* nequiquam secludere; nec unam veram, proprie dictam, sed innumerabiles finitas creatas, & unam independentem substantiam statuisse.

Non nova proponitur Art. 52. sed prior univoce creaturis applicatur.

V. Cum ergo Philosophus eam dedit definitionem *substantiæ* in genere & in abstracto, quæ omnibus conveniebat, & Deo, & creaturis, licet non ex æquo & *univoce*; cumque maxime porro requirebatur, ut singulis ea definitio applicaretur, & unius præ aliarum excellentia notaretur, inania sunt verba, quæ habet Cl. Antagonista §. 5. Ipse Logicæ

Quod vindi-
catur.

gicæ Cap. 5. §. 2. sic etiam post definitionem *substantiæ* ingentem *increate* præ *creata* prærogativam docet: quod hic in *Cartesio* reprehendit, scribens, *an unius præ alterius perfectione essentiali major vel minor sit perfectio, hic non venit in censum.* Sed quia nomen *substantiæ* menti & corpori univoce convenit, quatenus Dei concursu indigent ad existendum, hoc respectu mens non magis est *substantia*, quam corpus; tamen etiam est nobilior & perfectior *substantia*, respectu conceptus completi & perfecti.

Illustratur.

VI. Nugæ porro & mera verba sunt, quæ sequuntur, & deducuntur ex falsa fictione de duplici *substantiæ* definitione, una alteri plane adversa, quin contradicente. Una est definitio *substantiæ*; sic una est definitio *existentiæ*; uti tamen Deus *necessariam* & æternam habet existentiam, & creaturæ *contingentem*; ita Deus est *substantia*, quæ nulla plane re indiget ad existendum, sed ceteræ res nulla quidem re ut *subjecto* indigent, attamen non nisi ope concursus Dei existere possunt. Dicam adhuc clarius, Deus est *substantia*, quia nulla re tanquam *subjecto* indiget ad existendum; res *creatae* sunt *substantiæ*, quia pariter nulla re tanquam *subjecto* indigent ad existendum. Sed ita nondum cognoscitur, quomodo & qualis *substantia* sit Deus; & quomodo & quales *substantiæ* sint res ceteræ creatæ, mentes & corpora, ut inter Deum & creaturas distinguamus. Deus absolute nulla plane re indiget; *creatae* *substantiæ* non nisi ope concursus Dei existere possunt. Quæ est differentia inter *substantias* creatas & increatam. Hinc & cognoscitur tot esse *substantias*, quot sunt corpora & mentes creatæ, distinctissimas à Deo, *substantia* increata; quæ directe sunt opposita *Spinozismo*, unicam statuenti *substantiam*, cujus *cogitatio* & *extensio* essent attributa. Nugis & tricis de definitione *entis* specialiore, ubi dare debebat generaliore, quæ *substantiis* & *accidentibus*, vel & *modis* conveniret, oppono similem ei, quam Philosophus Art. 51. *substantiæ* dedit, explicationem. Per *Eus* intelligo id omne quod est *aliquid*, non *nihil*. Et quidem *Eus* per se subsistens solum dicitur *substantia*: sed omnia reliqua *entia* non nisi *in esse* & *inherere* posse alicui *subjecto* percipimus. Atque ideo

ideo nomen *entis* non convenit *substantiæ* & *accidentibus* vel & *modis* univoce, &c. Ita scripsit Philosophus, non vero uti nugatur Cl. Antagonista. Confer ultimam periodum §. 3.

VII. Concludo, cum *cogitatio* finita creata, quatenus constituit mentis *essentiam*, sit *substantia* à Deo infinito distinctissima; cumque *extensio*, quatenus constituit corporis *essentiam*, sit *substantia*, diversa à mente, maxime à Deo, *cogitationem* & *extensionem* non inesse *substantiæ*, minime Divinæ, nec alia re ad existendum indigere; sed esse distinctas & separatas *substantias*; imo tot esse *substantias* creatas, cogitantes & extensas, quot sunt mentes creatæ & corpora. Adeoque certum manet, Cl. Antagonistam neutiquam potuisse probare, *Cartesium* unicam statuisse cum *Spinoza* *substantiam*; adeoque ex §. I. ipsius, *impudenter Cartesium esse calumniatum*, cum millies contrarium doceat, & nullibi quicquam scribat, quod vel minimam *Spinozæ* ansam præbere potuit.

Et concluditur.

C A P. IV.

De *Cogitatione*, *essentiam substantiæ* mentis constituyente.

HActenus de *cogitatione* & *extensione* conjunctim Cap. præc. egit Cl. Antagonista; jam *singulas tractabit seorsim*, ut inde inferat *magnam materiæ copiam Spinozæ esse suppeditatam*, ad exstruendum suum *Spinozismum*. De *cogitatione* hoc Cap. agit, de *extensione* Cap. seq. In antecessum duplex dolus hic erit in limine notandus. I. quod dicat, se de *cogitatione* & *extensione probasse*, eas non esse *substantias*. Clarius dixisset, secundum *Cartesium mentem & corpus* non esse *substantias*; quod falsum esse ostendimus. *Cogitatio* vero & *extensio* rectius dicuntur *attributa* mentis & corporis *essentialia*; quæ licet *essentiam* mentis & corporis constituent; adeoque ab ipsa *substantia* mentis & corporis

Ordo.
Duplex statim dolus notatur.

poris non differant; minus tamen recte dicuntur *substantia*; quia rationis distinctio intercedit. Quando de *substantia*, mente vel corpore, sermo est, consideramus omnem ejus realitatem, & primam, quæ ceteris subjicitur, & omnem aliam, quæ ei inesse concipitur, & ad eam refertur; sed cum sermo est de *cogitatione* vel *extensione*, attributis essentialibus, tum consideramus primam realitatem, abstracte à reliquis quæ insunt, & etiam abesse possunt. Similis dolus committitur in §. 2. lemmate marginali. Toto §. exponitur *cogitatio*, quæ dicitur esse in mente, & est attributum; sed in lemmate ponitur, *Mentis* definitio examinatur, ac si *Cartesius* cum *Spinoza* mentis *cogitationem aliquam*, quam supra Cap. 3. §. 2. dixit *modum*, confunderet cum *substantia*; adeoque conceptum *modi* & *substantiæ*; quos semper accuratissime distinguit.

Cartesius
Art. 9 explicat quid sit *Cogitatio*, quid vox significet, sed non dat definitionem mentis.

II. *Cartesius* non proponit *mentis*, sed *cogitationis* definitionem Art. 9. Part. 1. Princ. *Cogitationis nomine intelligo illa omnia, quæ nobis consciis in nobis sunt, quatenus eorum in nobis est conscientia.* Et Resp. 2. Def. 1. *Cogitationis nomine complector illud omne quod sic in nobis est, ut ejus immediate consciis sumus.* Novam heic astutiam prodit, quando verba seqq. omittit, quæ docent, quod *Cartesius* complectatur, quæ *Clar.* Adversarius vult ipsum excludere, nim. *velle & agere*; ut probet, mentem esse *rem passivam*, non activam. *Cartesius* enim expresse addit; *Ita omnes voluntatis, intellectus, imaginationis, & sensuum operationes sunt cogitationes.* Imo & priore loco Art. 9. sequitur, *Atque ita non modo intelligere, velle, imaginari, sed etiam sentire, idem est hic quod cogitare.* Et sane si mens quid intelligat, cogitat; si dubitet, cogitat; si affirmet vel neget, cogitat; si ratiocinetur, cogitat; si quid velit, cogitat; si amet vel odio habeat, cogitat; si cupiat vel aversetur, cogitat; si lætetur vel tristetur, cogitat; si speret vel metuat, cogitat; si vigilans sentiat, vel imaginetur quid, si dormiens somniet, cogitat; &c. uno verbo quicquid agimus, vel patimur cum conscientia; quicquid quocunque modo in nobis fit, ita ut ejus *immediatam* habeamus conscientiam, id omne appellatur *cogitare*. Hinc merito Philosophus alicui respondit
Epist.

Epist. 110. Part. I. *Quod vero infers, si natura hominis tota consistat in cogitando; ergo illum non habere voluntatem: consequentiam haud bene assequor, etenim velle, intelligere, imaginari, sentire, &c. sunt tantum diversi cogitandi modi, qui omnes ad animam pertinent.* Et tamen absurdam hanc objectionem & plures tricas repetit hic Cl. Adversarius, ex vera Cartesii sententia jam proposita facile & paucis discutiendas.

Colligit intricate ex Art. 9. Part. I. & Def. I. Resp. 2. *Vox Cogitatio tam dolose nec satis plene citatis, Cogitationem (intelligit mentem, quam vocem in margine posuit, confundens attributum & substantiam,) nihil aliud fore, quam rem varios subientem modos, eosque scientem & percipientem, se illos percipere: ergo intimum & præcipuum cogitationis fore conscientiam.* Distinctius hæc confusa sunt digerenda & corrigenda. 1. *Mens est id principium, subjectum agens vel patiens omnium actionum vel passionum, quæ in ea cum conscientia fiunt, sive mens est res vel substantia cogitans. Cogitatio, quatenus constituit essentiam mentis, est primum & præcipuum attributum, ad quod reliqua omnia, & modi cogitandi referuntur.* 2. *Cogitatio ita accepta est subjectum omnium horum modorum, quos ei inesse, eamque involvere modo ostendimus; adeoque eo sensu non inest subjecto à se diverso; uti recte Philosophus scripsit ad Art. 2. Programm. Regii, Notarum pag. 179.* 3. *Sed si cogitatio sumatur pro omni modo cogitandi, pro quavis cogitatione particulari, uti his locis; tum cogitatio ut modus inest menti, imo est modus cogitationis essentialis, uti dicuntur modi cogitandi.* 4. *Nec cogitatio ullo modo restringi potest ad solas passiones, ac si mens mera esset conscientia, sive intellectio, adeoque res passiva. Nam supra ostendimus, quod cogitatio non minus actiones & volitiones complectatur, quam passiones, & intellectiones. Quando volo, an tum minus cogito, & minus mihi conscius sum, quam quando intelligo? Cartesius vere scribit Art. 19. de Pass. Certum est nos non posse quicquam velle, quin percipiamus simul nos id velle. Præterea nec dicimus, cogitationem esse strictè illam conscientiam; sed ejus nomine complectimur omnia, quæ in nobis sunt vel fiunt cum conscientia. Videmus ergo omnia*

nia fingi, & Cartesio falso affingi quævis Spinozistica, ut calumnia aliquo modo videatur probari, *Cartesium verum esse Spinozismi Architectum.*

Falsa est ergo illatio, mentem esse aliquid mere passive.

III. Cum ergo illæ præmissæ falsæ sint & plane contrariæ expressis Cartesii verbis, sed à Cl. Antagonista præteritis, cumque definitio vocis *cogitationis* sit falsata & depravata; falsum pariter est id quod §. 3. inde *certissima consequentiâ elici*, & apodictice inferri scribit, scil. *in mente nihil esse activi, nec esse posse; nam sensus, perceptio, conscientia à Cartesio promiscue sumuntur.* Et hoc minus recte; omnis enim *sensus* est quidem *perceptio*, & fit cum *conscientia*; sed non viceversa; imo *perceptio* etiam adest *volitioni*, sive actioni mentis; quæ ergo quoque comprehensa est nomine *cogitationis*. Ergo quando Philosophus Epist. 115. Part. 1. iudicat *passionem esse in anima, quod hanc vel illam ideam recipiat*; nihilominus *volitiones* etiam in anima esse cum *conscientia*, Art. 19. Pass. docet & passim; quas merito dicit ejus esse *actiones*; imo eadem hac Epist. *præter eas nullas esse ipsius actiones existimat.* Quæ verba contra seipsum Vir Cl. profert.

Syllogismus Viri Cl. retorquetur in ipsum.

IV. Vana porro omnia reliqua sunt, quæ ex eodem falso fundamento deducuntur §. 4. Ipsi etiam syllogismi pag. 45. 46. qui nituntur falsa sententia Cartesio afficta, *demente, re mere passiva.* Sed tantum retorquebo hoc argumentum contra Cl. Adversarium; *Omnis res mere passiva non potest ex se producere aliquid activum, i. e. non potest velle. Atqui res, cujus essentia non consistit in rō perenniter cogitare, sive in cogitatione fixa, quæ se variis modis determinat, sed in subjecto ab ea diverso, i. e. non cogitante, non sui conscio, adeoque se non determinante, (ex sententia Cl. Adversarii,) ea est mere passiva. Ergo res, cujus essentia non consistit in cogitatione fixa..... sed in subjecto ab ea diverso..... non potest ex se producere aliquid activum, i. e. non potest velle.*

Cartesius secum optime consentit, sed à Spinoza dissentit.

Sed Vir Cl. §. 4. *Cartesium* secum ipso committet, & cum Spinoza. Ille enim Art. 19. de Pass. scripsit; *Et quamvis respectu nostræ animæ sit actio aliquid velle, potest etiam in illa dici esse passionem percipere quod velit. Attamen quia hæc perceptio & hæc voluntas revera idem sunt, denominatio semper fit ab eo quod nobi-*

nobilis est; & sic non solet appellari passio, sed solummodo actio. Cartesius dicit hanc perceptionem (quæ adest volitioni) & hanc voluntatem esse revera idem; hinc quærit Vir. Cl. an ergo inter perceptionem & voluntatem nullum plane existit discrimen? Tum Cartesius aperte in castra Spinozæ tranfit. Ita hic Eth. Part. 2. Coroll. Prop. 49. voluntas & intellectus unum & idem sunt. Sed infeliciter ab uno particulari colligitur universale. Quæ consequentia? In volitione mentis involvitur ejus immediata perceptio & conscientia, nec separari possunt, sed coincidunt; adeoque unum & idem, unusidemque actus sunt? Ergo intellectus & voluntas idem sunt? Nec quidquam possum intelligere & simpliciter apprehendere, E. Gr. errores Spinozæ, vel & hujus Tractatus, quin & eos velim, iisque assensum præbeam? quod absit. Patet itaque, quod nec ullo modo Cartesius transeat in castra Spinozæ; nec secum ipse dissideat, quando alibi recte intelligere & velle ut diversos modos cogitandi considerat; quos modaliter, minime realiter, (non enim sunt substantiæ, quorum una sine altera ut per se existens concipi potest,) ab invicem distinguit.

V. In fine §. 4. conatur ostendere Cartesium veram actionem voluntati non tribuere; mens enim vellet, quia voluntas Cartesius optimeliberiorem definivit, Sp. pessime. eatenus tantum perhibetur agere, quatenus ad ejus præsentiam aliquid fit. Imo una eademque cogitatio quatenus erit occasio, vel causa sine qua non, ut aliquid fiat, erit activa & voluntas; & quatenus sui conscia est, erit perceptio & passiva. Citat in eum finem verba ex Cartesii Epist. 86. Part. I. Sed §. 5. id probabit ex penitus inspecta libertatis definitione à Cartesio proposita. Ipse per voluntatem intelligit veram mentis, se ipsum ex insita potestate determinantis, actionem; sed hæc proprie est volitio, ipsa actio voluntatis; Voluntas vero est illa facultas & potentia se determinandi; uti quoque Cartesio, Art. 32. Part. I. Princ. & Med. 4. Sed Vir Cl. putat, Cartesio videri voluntatis nomine venire ejusmodi cogitandi modum, cujus occasione aliquid fit, quamvis veram & proprie dictam actionem mentis non supponat. Citat, ut id probet, ex Med. 4. hanc voluntatis definitionem; Tantum in eo consistit, quod idem vel facere, vel non fa-
cere,

cere, (hoc est affirmare vel negare, prosequi vel fugere,) possimus, vel potius in eo tantum quod ad id quod nobis ab intellectu proponitur affirmandum vel negandum, sive prosequendum vel fugiendum, ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id determinari sentiamus. Facile duo Viri Cl. errores in seqq. notantur.

i. *Cartesium etiam complecti Divinam voluntatem. Sed ex tota præc. orationis serie & filo patet, nostram voluntatem esse præcipuum ejus subjectum, de quo agitur. Et ex ipsis his verbis agere possemus, ad id quod nobis proponitur ab intellectu, ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id determinari sentiamus; ... Neque enim opus est me in utramque partem ferri posse, ut sim liber &c. evidentissime patet, de nostra voluntate sola hic esse sermonem; minimeque Divinam sub hac definitione esse comprehensam. Quod falso fingitur, ut iterum Cartesius cum Spinoza conferatur. Error 2. est, quod admodum perverse cum vera Cartesii voluntatis liberæ definitione conferatur illa inepta Spinozæ, quæ est 7. Part. 1. Ea res libera dicitur, quæ ex sola suæ naturæ necessitate existit, & à se sola ad agendum determinatur. Nec ego, nec Cartesius negabit, nec Vir Cl. negare debet, Deum sola naturæ suæ necessitate existere. Sed hoc pertinet ad rem independentem, Deum, non ad rem liberam. Hoc addidit S. ut homini adimeret omnem libertatem, quam Cartesius iterum à Spinoza distans homini quam maxime tribuit. Porro quod additur, à se sola ad agendum determinatur, & significat, quod omnia necessario absque vera actione ex natura Dei sui necessario sequantur, hoc plane aliud quid est, quam quod Cartesius dicit, nos ita ferri, ut non sentiamus.... Denique Spinoza definit falsi sui Dei libertatem, quæ etiam est in extensione; Cartesius eam creaturæ rationalis, quam Spinoza negat. O quæ non finguntur, ut Cartesius fiat Spinozista!*

Defenditur ea definitio.
1. Cartesius ponit facultatem activam.

Dehinc ipsam Cartesii definitionem voluntatis examinabit. Observat 1. nullius facultatis activæ hic fieri mentionem. Et tamen scripsit Cartesius, nos idem facere vel non facere, affirmare, vel negare, prosequi vel fugere posse. An id posse non indicat & ponit potentiam & facultatem id faciendi? Ubi ingenium & judicium Viri Cl. continuo? Imo Cartesius pag. præc.

præc. scripserat, ceteras omnes facultates esse in se tenues, admodum finitas; sed amplitudinem voluntatis sive arbitrii libertatis valde extulerat. Hinc Vir Cl. scripserat pag. 51. *Cartesium ibi grandia & magnifica de voluntate præfatum esse.* Hinc in seqq. ex eo derivat *originem erroris, quod voluntatem etiam ad illa, quæ non intelligit, extendat.*

2. Non placet Viro Cl. quod *Cartesius* corrigat præc. verba, quæ *libertatem indifferentiæ* indicabant, & addat, *vel potius &c.* Sed licet duplicem in nobis agnoscamus *indifferentiam*, recte tamen Philosophus correctionem eam addit, quia saltem *libertatis* natura non consistit in *indifferentia*.

2. *Libertatis* naturam *indifferentiam* non constituit.

Quod patet in Deo, Angelis, & sanctis.

3. Duplicet ei *passivum illud ferri*, & *absentia sensus determinationis externæ*; quia *potestas activa se determinandi pro lubitu, vel agendi quod lubet, arctissimæ passivæ lationis, vel absentia sensus determinationis externæ plane circumscribitur cancellis.* Sed 1. Vir Cl. sciat, id verbum *passivum ferri* perinde adhiberi de magna promptitudine & facilitate voluntatis, imo de vehementissimis ejus desideriis, quibus utique voluntas est actuosa. 2. Æque dicit Philosophus sæpissime *active, voluntatem se ipsam determinare.* Vide Epist. 8. pag. 21. Ep. 112. Part. 1. pag. 360. 115. pag. 371. Imo 3. quoque optime dicimur *passive ferri*, tum respectu Dei, qui *intimæ cogitationis nostræ ita disponit*, & operatur in nobis id *velle*; imo nos respectu Dei *passive ferimur*, & nos simul *tendimus active*, & acti agimus; tum respectu *rationum veri & boni*: optime enim *Cartesius* addit; *nec sane Divina gratia, nec naturalis cognitio unquam imminuunt libertatem, sed potius augent & corroborant.* Hinc ait Philosophus Epist. 122. Part. 1. pag. 301. *Atque hoc sensu scripsi me eo liberius ad aliquid ferri, quo pluribus rationibus ad id adductus fuerim.* Quando autem ita *dependentem à Deo & per motiva rationum determinamur ad bonum vel verum*, non tamen *sentimus nos à vi quadam externa ad id determinari*, sed è contra sponte nos determinamus etiam nos ipsos. Quin Deus ipse, qui ante Decretum *indifferens* spectatur, post dicitur *determinatus*. Ita nec heic quicquam est reprehendendum, sed Vir Cl. scribit continuo de iis, quæ

Verbum *ferri* non obstat potentia se determinandi.

non percepit. Unde ultima calumnia sponte evanescit, cum addit; *Quanta Spinozisticae fraudis mysteria sub hac definitione non quirent latere!* Et citat verba Spinozæ *libertatem omnem homini denegantis & nugantis*, Epist. 62. *Causas, quæ alias me non potuerunt cogere, coegerunt jam, non ut invitus scriberem sed ut necessario scribendi essem cupidus. Quæ ficta est necessitas, & omnis veræ libertatis destructio. Hic iterum Cartesius Spinozæ directe est oppositus.*

Quanam
indifferen-
tia sit ad-
mittenda,
quænam
neganda.

Maxime 4. improbat; quod *Cartesius libertatem non constituat in indifferentiâ. Neque enim opus est, ait, me in utramque partem ferri posse ut sim liber.* Cl. Adversarius reprehendit, quod *hæc voluntati & libertati adimat indifferentiam.* Quærit quomodo hæc conveniant cum primis, ubi dixerat, *quod idem facere vel non facere possimus?* Resp. respectu virium & facultatum nostrarum; non vero *absolute* & respectu Decreti Dei. Ergo diverso respectu potuit id supra affirmari, hæc negari, sine contradictione. Sed præterea Philosophus proprie non adimit hæc ultimis homini eam *indifferentiam*, sed eam ad *libertatem* non requiri recte docet; & probat, quia *indifferentia est minimus gradus libertatis.* Econtra Cl. Adversarius dicit esse *summum*, & quo *quid est magis indifferens, eo magis esse sui juris.* Sed non attendit, de qua *indifferentia* loquatur *Cartesius.* *Indifferentia autem illa, ait, quam experior, cum nulla me ratio in unam partem magis quam in alteram impellit, est infimus gradus libertatis, & nullam in ea perfectionem, sed tantummodo in cognitione defectum, sive negationem quandam testatur; nam si semper quid verum & bonum sit clare viderem, nunquam de eo quod esset judicandum vel eligendum deliberarem; atque ita quamvis plane liber, nunquam tamen indifferens esse possem.* Hanc *indifferentiam* non putem Virum Cl. pro *summo gradu libertatis* habiturum. Attendit, credo, ad aliam & positivam quandam *indifferentiam*, qua respectu mei & virium mearum quid agere vel non agere, hoc vel illud agere possum, surgere, stare, loqui, facere &c. Hæc est positiva quædam *indifferentia*; de hac per errorem forte cogitavit, & porro scripsit; *Et revera radix omnis libertatis & voluntatis est indifferentia, licet ea se per rationem, ad certa objecta,*

objecta, certasque circumstantias relatam, in suo exercitio necessario ad aliquod determinet. Sed ita non manet absoluta indifferentia, posito etiam Decreto & Concursu Dei, quæ cum dependentia creaturæ consistere non potest, & contra Pelagianos, Jesuitas & Remonstrantes necessario confutanda est, & in Deum injuria est.

VI. Ulterius §. 6. è collatione duorum locorum Cartesii ostendere allaborat, *qualem & quo sensu, cogitationi tribuat activitatem, & qui fraudulenter sæpe loquatur.* Ergo duo loca Art. 17. de Pass. & ex Notis ad Programma Regii ad Art. 13. prolixiora describit; priore describuntur *actiones sive voluntiones, & passionis sive perceptiones vel affectus*; in altero certo sensu *ideæ etiam adventitiæ dicuntur esse innatæ.* Hinc § 7. *varias instantias elicit, & disputat de ideis adventitiis, quomodo illæ possint dici innatæ?* Non est quidem admodum necessum de his multum disputare, quia heic quis facile posset habere difficultatem aliquam. Proponam tamen prius Philosophi sententiam, postea examinabimus, quæ Vir Cl. §. 7. ordine notavit.

Duo loca de activitate cogitationis & de ideis expendenda.

VII. Philosophus Med. 3. pag. 17. commode dividit ideas in *innatas, adventitias & factas*; sed tamen ita, ut eam divisionem non tam stricte asserat & adstruat, ut res non ulterius posset exponi, ut quæ *innatæ* jam dicuntur, etiam ab objectis possent dici *excitari*, & quodammodo nobis *advenire*; & contra, quæ dicuntur *adventitiæ*, alio quodam respectu possent dici *innatæ*; ita ut mens habeat potentiam & facultatem eas data occasione, & quando usu venit, formando & excitandi; E. Gr. idea Dei & mentis propriæ, omnesque ideæ *innatæ* dictæ, possunt etiam per objecta excitari, & inde quasi *advenire*. Quando contempletur cælum & terram, me ipsum, excitari potest, & inde *advenire* videtur idea Dei, quæ tamen menti *innata* est; & nisi *innata* esset, nunquam inde excitari potuisset. Pariter eadem, nec non idea mentis meæ, omnesque *innatæ* per traditionem & institutionem, quæ fit vel viva voce, vel scripto, excitari, atque nobis inde *advenire* aliquo modo dici possunt. Sic & è contra, quæ maximo jure *adventitiæ* dicuntur, etiam

De ideis innatis, adventitiis & factis.

quodam sensu innatæ & a mente ipsa factæ dici possunt, licet quædam ut actu formentur & excitentur, certa quædam requiratur occasio. E. Gr. idæ colorum, saporum, odorum, sonorum, caloris, frigoris, &c. sic & doloris & titillationis. Ab objectis venit tantum motus, qui excitatur in sensuum organis. Nec ipse ille motus, qui per nervos ad cerebrum detertur, à mente percipitur, sed per eum motum, & ejus occasione illæ idæ & perceptiones in mente excitantur, quas mens ea occasione format, & nisi haberet ipsa potentiam & facultatem illas ea occasione formandi & excitandi, nunquam objecta eas excitare, nec illæ ab objectis menti advenire possent. Hæc Philosophi est sententia, de qua tamen cuique liberum judicium relinquitur.

Conciliatio duorum locorum de ideis.

Quod autem unus locus cum altero non pugnet, facile ex eorum collatione patebit. Med. 3. pag. 17. scribit, *Ex his ideis aliæ innatæ, aliæ adventitiæ, aliæ a me ipso factæ mihi videntur: nam quod intelligam quid sit res, quid sit veritas, quid sit cogitatio, hæc non aliunde habere videor, quam ab ipsamet mea natura; quod autem nunc strepitum audiam, solem videam, ignem sentiam, à rebus quibusdam extra me positis procedere hætenus judicavi. Ac denique Sirenes, Hippogryphes, & similia à me ipso finguntur: (hæc non loquitur de opinione, uti supra,) vel forte etiam omnes esse adventitias possum putare, vel omnes innatas, vel omnes factas; (non vero fictas;) nondum enim veram illarum originem clare perspexi.* Sequitur ergo hæc communem, saltem probabilem, opinionem. Si ergo quid accuratius postea definiat, minime ipse secum pugnat; imo quando ipse hæc priora scripsit, non obscure innuit, se quid aliud concepisse, de quo non erat hic agendi locus.

Cartesii sententia de ideis exponitur.

Sed quando examinavit ineptum illud Professoris Ultrajectini Programma, mentem suam ad Art. 12. & 13. ulterius exposuit. *Innatas dixit, non quæ essent aliquid diversum ab ejus facultate cogitandi, sed quæ à sola cogitandi facultate, quæ in nobis est, procedere possunt: quas mens suis viribus in se excitare & attendendo in se invenire potest; eodem sensu, quo dicimus generositatem esse quibusdam familiis innatam, aliis vero quosdam morbos, ut podagram, vel calculum; non quod*
ideo

ideo istarum familiarum infantes morbis istis in utero matris laborent, sed quod nascantur cum quadam dispositione sive facultate ad illos contrahendos. Hoc sensu etiam notiones communes menti insitas, insculptas, & innatas statuit, quas Græci *νοιας εννοιας* dixerunt. Quid magis absurdum fingi potest, (scribit,) quam quod omnes communes notiones, quæ menti nostræ insunt, ab istis moribus oriantur, & sine illis esse non possint? Vellem, noster me doceret, quisnam ille sit corporeus motus, qui potest in mente nostra formare aliquam communem notionem, ex. c. quod quæ eadem sunt uni tertio, sint eadem inter se, vel quamvis aliam; omnes enim isti motus sunt particulares, notiones vero illæ universales, & nullam cum motibus affinitatem, nullamve ad ipsos relationem habentes. Negat ergo, eas ita ex rerum observatione, vel traditione, originem ducere, tanquam si facultas cogitandi nihil possit per se præstare, nihilque unquam percipiat vel cogitet, nisi quod accipit à rerum observatione vel traditione, hoc est à sensibus. Imo è contra statuit, si recte quis advertat quousque sensus nostri se extendant, & quidnam sit præcise, quod ab illis ad nostram cogitandi facultatem potest pervenire, nim. motus quidam corporei, (qui ne quidem ipsi, quales in organis sensuum fiunt, concipiuntur à nobis, sed ideæ rerum quæ sunt extra nos, solis, ignis, figurarum, motuum &c.) eum debere fateri, nullarum rerum ideas, quales eas cogitatione formamus, nobis ab illis exhiberi; adeo ut nihil sit in nostris ideis, quod menti sive cogitandi facultati, non fuerit innatum, solis iis circumstantiis exceptis, quæ ad experientiam spectant, quod nempe judicemus, has vel illas ideas, quas nunc habemus cogitationi nostræ præsentis, ad res quasdam extra nos positas referri, non, quia istæ res illas ipsas nostræ menti per organa sensuum immiserunt; sed quia tamen aliquid immiserunt, quod ei dedit occasionem ad ipsas, per innatam sibi facultatem, hoc tempore potius, quam alio, efformandas. Hinc Philosophus deducit, certo sensu & respectu (quem indicavit) ipsas motuum & figurarum, sic & Solis, Lunæ, aëris, aquæ, &c. ideas nobis esse innatas; ac tanto magis ideas doloris, colorum, sonorum &c. ut mens nostra possit occasione quorundam motuum corporeorum, sibi eas exhibere; nullam enim similitudinem cum motibus corporeis habent.

habent. Denique ideam Dei non posse haberi ex Divina revelatione, vel traditione, vel rerum observatione, docet ad Art. 14. Ideo notat, aliquid dici posse ex alio esse, vel quia hoc aliud est causa ejus proxima & primaria, sine qua esse non potest; vel quia est remota & accidentaria duntaxat, (sive occasionalis, uti Poiretus,) quæ nempe dat occasionem primariæ, producendi suum effectum uno tempore potius quam alio. Sic artifices omnes sunt operum suorum causæ primariæ & proximæ; qui vero jubent, vel mercedem promittunt, ut illa faciant, sunt causæ accidentariæ & remotæ, quia fortassis nisi jussu non facerent. Agnoscit ita, traditionem vel rerum observationem sæpe esse causam remotam, nos invitantem, ut ad ideam, quam habere possumus de Deo, attendamus, illamque cogitationi nostræ præsentem exhibeamus; sed maxime negat, eam esse causam proximam istius ideæ effectricem; imo id à nemine dici posse scribit, nisi ab eo, qui putat, nihil à nobis de Deo unquam intelligi, nisi quale sit hoc nomen, Deus, vel qualis sit figura corporea, quæ vobis ad representandum Deum à pictoribus exhibetur. Sic & observat, quod visus nihil præter picturas, (sive corpora,) nec auditus, præter voces vel sonos, proprie & per se exhibeat; adeo ut illa omnia, quæ præter istas voces vel picturas cogitamus tanquam earum significata, nobis represententur per ideas non aliunde advenientes, quam à nostra cogitandi facultate, ac proinde cum illa nobis innatas, hoc est potentia nobis semper inexistentes; esse enim in aliqua facultate, non est esse actu, sed potentia duntaxat, quia ipsum nomen facultatis nihil aliud quam potentiam designat. Quod & patet ex Logicorum potentiis naturalibus.

Conciliatio locorum, & sententia de ideis defenditur.

Sententia Philosophi exposita, convertam me jam ad Cl. Auctoris notata §. 7. Notat i. Cartesium scribere, nihil esse in ideis nostris, quod menti non sit innatum. Et tamen Art. 17. de Pass. sæpe accidere, ut anima eas tales non faciat, quales sunt; & semper eas recipere ex rebus per illas representatis. Quærit, Quomodo hæc cobæreant? Respondeo, Cl. Adversarium §. præc. voluisse loca plenius exhibere, ne mutilati, vel detruncati sensus accusaretur; ita heic debuisse ea verba plenius repetere, aut saltem tot verba respicere, aut in memoria habere, ut sensum auctoris perciperet, de quo quæstionem infi-

instituit, an cum alius loci sensu conveniat. *Cartesius* scripsit, nihil esse in nostris ideis, quod menti, sive cogitandi facultati, non fuerit innatum; jam sequitur exceptio, quæ ex parte nodum solvit, adeoque non prætereunda; solis iis circumstantiis exceptis, quæ ad experientiam spectant, &c. Porro docet, quod res externæ revera menti nostræ quid immittant, quod ei occasionem det (addo, ex ipso Philosopho, imo etiam necessitet; vide Art. 1. 2. Part. 2. Princ.) ad ipsas, per innatam sibi facultatem, hoc tempore potius, quam alio, efformandas. Item, res tantum per motum agunt in organa sensuum & in iis motum excitant, sed in mente ideæ & picturæ rerum, quas mens ea occasione format, excitantur. Hinc patet 1. quod certo respectu dentur ideæ adventitiæ, quatenus objecta agunt in organa sensuum, & menti quid immittunt, eamque excitant ad eorum objectorum ideas efformandas; unde ab objectis venire videntur; maxime quæ ceteroquin à mente excitari non possent. Quod clarum est in ideis colorum, sonorum &c. Hoc sensu dixit Philosophus Art. 17. Pass. sæpe accidere, ut anima nostra eas tales non faciat, quales sunt, & semper eas recipere ex rebus per illas representatis.

2. Quod eadem ideæ etiam possint & debeant dici à mente formari; corpora sane eas formare, nec ad mentem eas mittere possunt, cum sint cogitationes. 3. Quod alio respectu eadem ideæ adventitiæ etiam possint dici innatæ, sive in potentia vel facultate cogitandi esse; si enim in mente vel facultate cogitandi non essent potentiâ, id est si mens eas non posset excitare & formare, quomodo tum per objecta possent excitari?

Hinc satisfactum simul est notæ 2. scilicet. *Cartesium* non dedisse mera verba, distinguendo ideas in innatas, adventitias, & factas; præterquam quod in Med. 3. nondum veram earum originem aut divisionem proponeret, non negans, forte omnes posse dici adventitias, aut innatas, aut factas. Attamen commodissime retinetur hæc divisio; innatæ erunt, quæ non ab objectis externis, nec à voluntatis determinatione, sive fictione, sed à sola cogitandi facultate procedunt. Ubi perperam addit Cl. Antagonista de suo, ut mentis actionem &

A secunda instantia vindicatur.

ope-

operationem tollat, *aliquod sponte ortum*. Sed *adventitiæ* erunt *colorum, saporum, motuum, figurarum, &c.* quæ non à *sola cogitandi facultate* procedunt, sed quæ actionem objectorum externorum supponunt, vel necessario requirunt, non ut *occasionem*, quæ *extrinsecus accederet*, ut tum illæ *ideæ sponte in theatrum profilirent, forte cum impetu quodam, & se menti conspiciendas exhiberent*; uti nugatur, calumniatur, & pervertit Cl. Adversarius, ut hæc cum *tremulæ fanaticorum familie insanis somniis* compararet; sed ut objecta externa agerent in sensuum organa, & per hæc in mentem, eique modo explicato quid immitterent, eam excitarent, vel & necessitarent ad tales ideas, istis suis actionibus respondentibus, efformandas & faciendas; quemadmodum sapientissimus creator eam cum corpore uniens, ei potentiam & facultatem indidit istiusmodi ideas tali occasione efformandi & in se excitandi. Hæc *Cartesi* est sententia, contra Cl. *De Vries* fuscè à Cl. *Roëll* in singulari Diss. vindicata; hanc impugnet, si vir sit, non sua commenta. 3. *Ideæ factæ* à nobis pro lubitu, & *fictæ*, satis hæc ipso ab *innatis & adventitiis* sunt distinctæ; quæ tamen à Poëtis nobis quoque per lectionem vel per auditum advenire possunt.

A tertia.

Non ludit Cartesius in vocibus (quod 3. notat Vir Cl.) quando dicit, *mentem cogitando formare ideas, quæ vox proprie activum aliquod sonat*, licet omnes statuat *innatas*, sed sensu diverso; uti jam vidimus. Imo utrovis sensu *innatæ* dictæ debent tamen *active* à mente formari; cum ceteroquin *potentiâ* in mente non fuissent, sive in facultate mentis. Dolendum sane est, quod Vir Cl. passim nesciat quid disputet, & nil fere recte intelligat. Uti rursus perverse addit, quod *cogitare*, secundum *Cartesi* definitionem, *non sit ideas formare, sed existentium esse conscium*. *Cartesius* dixit *cogitationis* nomine venire illa omnia, quæ nobis *consciis* in nobis sunt; *nim. intelligere, velle, judicare, imaginari, sentire &c.* Hi sunt modi cogitandi varii; hæc sunt cogitationes, sive quid agamus, sive quid patiamur, si modo id fiat cum *conscientia*, id omne est *cogitare*. *Conscientia* ergo est in cogitatione omni; sed non definitur *cogitatio* per *conscientiam*, ut exclu-

cludatur *velle, agere, formare ideas, &c.* Quod supra vidimus; *cogitare* est agere vel etiam pati cum conscientia.

4. Notatur iterum falso, *Discrimen Actionis & Passionis in eo consistere, quod actio sit talis cogitandi modus, qui directe ab anima procedit sine occasionis externae indigentia; contra passio esset ejusmodi cogitandi modus, qui ut secundum ordinem naturae existat, requirit occasionem externam.* Ergo solus diversus oriendi modus actionem distinguet à passione. Cartesius vero propriissime actiones animae appellat omnes nostras voluntates, quia experimur illas directe venire ab anima nostra, & ab ea sola pendere. Quid autem est *velle*? Est se sponte sua determinare, ut cum volumus Deum amare &c. Hoc ipsum *velle* est *agere*. Sed omnes species perceptionum dicit animae *passiones*, quia anima semper eas recipit ex rebus per illas representatis, recipere quid utique est *pati*. Sed ex Art. 18. de Pass. infert, Cartesium voluntatem dicere *activam*, quia post eam aliquid sequitur, & existere incipit; conferens Epist. 86. Part. I. de qua supra. Cartesius hic non explicat, quid sit *actio mentis*, & cur *voluntas* sit *activa*; sed tantum docet, nostras voluntates esse *duplices*; quasdam esse actiones animae, quae terminantur in ipsa anima; alias esse actiones, quae terminantur ad nostrum corpus, ut cum ex eo quod habemus ambulandi voluntatem, fit ut nostra crura moveantur, & progrediamur. Hic ergo ipsa natura actionis minime exponitur. Sed addit Vir Cl. nullum genuinum Cartesianum unquam confessurum esse, motus corporeos esse proprie dictum voluntatis effectum ab ea vera activitate, effectum suum physice attingente, productum; &c. Et tamen ego in Diff. 4. Hept. de unione mentis cum corpore scripsi §. 66. animam esse causam physicam motuum, quos in corpore potenter producit. Si autem hoc forte Vir Cl. non legerit, audivit saltem me non ita pridem in publica Disputatione hanc materiam ita explicantem, ut prius adstruerem realem mentem inter & corpus distinctionem; unde deduxi, nullum esse nexum naturalem & necessarium inter cogitationes mentis & motus corporis, ita ut vi naturae suae illae duae substantiae in invicem agere & ab invicem pati non possint. Cum tamen in invicem agant & patiantur, hoc ergo sequitur ex

nexu, quem Deus libere instituit. Deus ergo certos motus subjecit vi & potentiae voluntatis, quos hæc vere excitat; & conjunxit certos motus organicos cum certis ideis, quæ in mente tum necessario excitantur. Hæc est vera explicatio actionis veræ animæ in corpus, & corporis in animam. Nec alia dari potest. Nec vera notio *causæ efficientis*, sive rei activæ, quicquam aliud requirit; nec convenienter naturæ mentis & corporis actio per *contactum*, vel simile quid, statui vel fingi potest.

Ergo cogitatio, si ve volitio mentis, actione transeunte activa est.

VIII. Ita abunde vindicavimus veram activitatem voluntatis, quæ ex ipsa natura sua agit respectu actuum *immanentium*; eamque vere *agere in suum corpus*, variosque motus in eo excitare, modo exposuimus & demonstravimus; adeoque statuimus vere cum *Cartesio voluntatem causam transeuntem* respectu effectuum, quos extra se operatur in suo corpore, & eo mediante in plurimis aliis. Quod omnes veri *Cartesiani* mecum agnoscent. Si Vir Cl. insignem *Cartesianum* suis auribus audiverit dicentem, *animæ nostræ per se & ex sua natura plus potestatis non esse in suum corpus quam in Solem*, intellexit istam agendi potentiam non sequi *ex natura animæ* (quod & Vir Cl. statuit hoc §. pag. 64.) & ex se; uti supra ego posui, non esse hic nexum *necessarium & naturalem*. Sane *ex natura animæ* non magis sequitur potentia operandi in proprium corpus, quam in solem, vel in quodvis aliud corpus, sed Deus pro suo beneplacito voluntatis nostræ viribus & potentiae subjecit certos motus hujus sui corporis, non aliûs vicini, ne quidem pulvisculi, minime Solis. Aperta fraus est adhibita pag. 64. ubi confundit duo, quæ distinctissima esse quisvis videt, *ex sua natura mentem non posse agere in corpus, & naturæ cogitationis adversari, ut agat in corpus*; ut idem neget de *cogitatione perfectissima*.

Quam recte essentia Dei constituitur in Perfectissima cogitatione.

Postea more suo *Cartesi* aliorumque sententiam gravissima & absurdissima consequentia premet. Ægre fert, *Cartesianos Divini numinis essentiam hac sejuna, tenui, & frigida perfectissimæ cogitationis* (Cl. de *Vries* Exerc. 4. §. 5. dixerat *frigidam*; ipse Præf. pag. 19. *stipula leviolem*;) *notione circumscribere non vereri*; cum tamen Deo eam tribuere debet, pene blas-

blasphema sunt hæc epitheta; quid diceret, si *Cartesius* talia directè scripsisset?) Objicit, illud *perfectissimum*, quod cogitationi addunt, non ponere in Deo infinitam & omnimodam perfectionem; sed ad suum subjectum (cogitationem) esse restringendum; & prædicatum non posse subjecti sui naturam excedere. Hoc videtur Viro Cl. adhæsisse ex *Spinoza*, (licet *Metaphys.* Cap. 17. §. 13. scribat, pessime ita definiri rem finitam à *Spinoza*,) qui *Def. 2. Eth. Part. 1.* dicit, *Ea res in suo genere finita dicitur, quæ aliis ejusdem nature terminari potest, E. Gr. corpus dicitur finitum, quia aliud semper majus concipimus. Sic cogitatio alia cogitatione terminatur. At corpus non terminatur cogitatione, nec cogitatio corpore.* Hinc & pag. seq. Vir Cl. desumpsisse videtur exemplum extensionis infinitæ; (quam falso addit *Cartesius* statuere;) quærit, an illa infinitas tribuit extensioni facultatem cogitandi? Respondeo, 1. nos dicere cogitationem perfectissimam & eodem sensu infinitam. 2. Hanc infinitatem minime posse tribui mundo, nec à *Cartesio* vel ullo sano tribui. 3. Ne quidem infinitam extensionem esse posse; sed si de ea sermo sit, sermo est de extensione sine finibus. Sic Cl. *Jac. Wittichius* in sua *Disp. de natura Dei.* Sic *Spinoza* præluxit Viro Cl. & Cl. *Wittichio*, & hujus objectionis est architectus. Quod & patet ex seqq. *Ea est cogitatio perfectissima, quæ omnium in se existentium simul unico actu conscia est;* (ita tantum patitur secundum Virum Cl.) *nullas alias præterea infert perfectiones.* Nimis crassus est hic error, nimisque in omnimodam Dei perfectionem & simplicitatem injurius, quam ut multa confutatione indigeat. Talem Deo tribuimus *Perfectissimam Cogitationem*, quæ omnem summam Perfectionem involvat, quæ sit à se, independens, æterna, omniscia, omnipotens; adeoque quod hic potissimum spectandum, & à Viro Cl. negatur, solo nutu voluntatis omnia efficere potest quæ vult, imo mundum produxit ex nihilo, vocans ea, quæ non sunt, tanquam si essent, & omnia portat verbo potentiae suæ, sive eodem nutu voluntatis. *Quare serio, imo serio, hortor & moneo Virum Cl. ne pergat ita imprudenter scribere de Cogitatione summe Perfectæ Dei, ac si nulla actione transeunte extra se possit operari.* Hic ergo

non *Cartesius* scripsit, quæ *Spinoza* talem *perfectissimam cogitationem* negans, in rem suam vertere potest, sed *Vir Cl.* hic in errorem *Sp.* lapsus est.

Pessime
Cartesii
Philoso-
phia cum
fanatico-
rum som-
niis præ-
eunte *Cl.*
De Vries
confertur.

IX. *Causa*, cur cum *fanaticorum* somniis philosophemata *Cartesii* quid commune habere §. 7. scripserit, videtur colligi posse ex *Coronide* §. 9. *Præfagiisse enim Viros Doctos, Cordatos, & Perspicaces*, (quales nostro sunt, quotquot talia de *Cartesio* cogitant,) *Cartesianismum* tandem in *Quietismum evasurum*. Quod & ipsa comprobasset experientia. Cogita *Lector*, quam belle *Spinozismus* & *Quietismus* in una sede morentur. Si cum illa biga conjungeres etiam *Cartesianismum* iis oppositum, nescirem, an unquam ullus è *tremula fanaticorum familia* somniasset insaniora: uti loquebatur §. 7. de *ideis sponte in theatrum profliantibus*, forte tanto cum impetu, ut cerebrum non parum turbaverint. Ceterum licet *Vir Cl.* se agnoscat discipulum *Cl. de Vries*, videtur tamen sic agere, uti *ingrati Discipuli solent*, qui per quos profecerint, fateri nolunt; quod falso, sed coactus scribit *Cap. 10. §. 1. de Spinoza*; nam occultat continuo, quæ hausit ex suo *Præceptore. Cl. De Vries Exerc. 4. §. 9. auctor fuit, unicam Spinozæ substantiam* quærendi in *Art. 51. Cartesii*. De quo ceteroquin *Vir Cl.* forte nunquam somniasset. Et ut innumera alia præteream, *Cl. De Vries* est ille *Vir Doctus, perspicax, sagax haruspex*, quem hic respicit; is passim *Cartesium* cum *fanatico Weigelio*, & *Cartesii* opiniones cum *fanaticorum deliriis*, ipse suaviter delirans & quævis pro lubitu fingens, comparat. *Famosissimum* dicit *Exerc. de nullibilitate spirituum §. 4. fanatici hominis Valentini Weigelii nomen*, hunc cum *Cartesio in partem laudis conceptus* de ea nullibilitate admittendum esse pro suo erga eum candore vult, & ex ipsis ejus verbis & *mythica Philosophia parallelismum utriusque, & Weigelianæ & Cartesianæ, sententiæ* educit §. 5. *Casu* tamen *Cartesium* potius in eandem cum *Weigelio sententiâ incidisse*, & ita *Nullistarum caput* esse, *deficiente jam ferme familia Weigeliana*, benigne se sentire scribit *ibid.* Sic *CARTESIUM* opinionis *Weigelianæ*, de *contradictoriis Deo possibiliis, ARCHITECTUM* dicit pro sua æquitate, *Exerc. de iis §. 1. licet Cartesius*

testus eam opinionem ne quidem admiserit, nec affirmaverit. Confer §. 8. Exerc. de cogitatione ipsa mente. Horum laudem non tribuit Cl. De Vries; sed infra nominat Cl. Gussertium, & citat, quæ hic aliena sunt. Sed quomodo ipsa istum errorem comprobavit experientia? cum non pauci ex ista secta Viri, ait, & quidem sagaciores, alii apertius, alii tectius, ad istum errorem delapsi sint, atque propagare satagant. Quam vero inepta sit hoc probationis genus, Part. præc. §. 55. prolixè demonstravimus. Quid si hi Cartesiani ita ex Cartesianismo delapsi sint in istum errorem, quales noti sunt, quid inde vitii in Cartesianismo, quæ culpa, nisi simul Religionem Christianam errorum, in quos quidam eam deserentes prolapsi sunt, ream quoque agere velis?

Placet Viro Cl. & animadversione dignum judicat, quod Cl. Gussertius Causarum primæ & secundarum operationis Diff. de Doctissimo Forgio, insigni Cartesiano, narrat, ipsum negasse potentiam inhærentem menti ad novas cogitationes formandas, argumento ducto ex ipsa definitione mentis scilicet *rei cogitantis*. Qui quoque non acquievit in voce *cogitationis*; quia si in *cogitatione* consisteret mentis essentia, non poterat concipere, quomodo in ea inesset *potentia transeundi ab una cogitatione in aliam*. Ipse ideo pro voce *cogitationis* fingit vocem *cogitantie*, deductam à *cogitando*, ad instar vocis *substantie*. Addit Cl. Adversarius, Virum ceteroquin Cartesianum, *mentis per cogitationem definitione offendi, eamque mutatam optare, & expertum esse, multos ea ad gravissimos errores esse adductos*. Ad quam coronidem ego tantum observo, Cl. Gussertium, salva reliqua Viri insigni eruditione, non mereri titulum Cartesiani, cum in ipsis primis principiis & fundamentis non adhæserit Cartesio; uti heic non potuit concipere *potentiam transeundi ab una cogitatione in aliam* in substantia actu cogitante; an ergo potentiam cogitandi non inperenniter cogitare, sed in subjecto bruto non cogitante concipere potuit? Hocne esset cogitantia dicendum? nugæ. Sic possem intricatam *Concursus* explicationem ipsius carperè, pluraque alia; sed id jam non agitur. Verbo tantum dicam, suspecta mihi esse, quæ non scripta, sed audita à se

Mentis
activas
neutiquam
negatur,
sed aperte
adstruitur,
per sententiam de cogitatione
mentis essentia.

admodum Juvenc ex ipso Doctore *Forgio*, arcana de ipso in limine narrat; quæ privatim scripta in Epistola præstitisset non in lucem edere. *Forgeus* videtur veram operationem mentis in corpus agnovisse in suo Tractatu. Sed de eo multum disputare non est tanti. Ego cum Cl. *Gussetio* hæc retineo ut necessaria creditur; 1. Duas esse causas reales, primam & secundam; 2. quæ concurrant; & 3. Deum esse primam illarum. Hæc doceo in Theol. Nat. & Supernat. Nec satisfaciunt mihi, qui hæc verba adhibent & simulant; quales *Cartesiani postumi*, sive *primi ordinis*, esse videntur, sed requiro vim & sensum horum verborum *inviolabilem*.

C A P. V.

De *Extensione*, essentiam *substantiæ*
corporis constituyente.

Sententia
Cartesii de
extensione
corporis
essentia
Spinozismo
contraria.

Huc usque demonstravi, nihil eorum, quæ *Cartesius* scripsit de *cogitatione*, in rem suam vertere potuisse *Spinoziam*, omniaque quæ Cl. Adversarius profert tanquam eo faciendia, esse ficta, perverse exposita, perperam intellecta, male deducta, omnique fundamento, imo specie, destituta. Sequuntur hoc Cap. discutienda, quæ de *extensione* tanquam eodem aurigantia, sed à scopo prorsus aberrantia, sunt congesta. Quem in finem citat Cl. Adversarius §. 2. ne heic etiam *fraudis, doli vel sophisticationis, infimuletur*, ipsa *Cartesii* verba ex Part. 2. Princ. Phil. Art. 10. & 11. de *spatio*, vult ut inspiciantur Art. 12. 13. 14. 15. & addit verba Art. 16. de *vacuo*.

Cartesius
per exten-
sionem, cor-
poris in ge-
nere natu-
ram, mini-
me intelli-
git quid
universale.

II. Observat initio §. 3. *Cartesium* loco veri corporis mundo obtruisse meram aliquam *chimæram*, universale aliquod, quod nullibi, nisi in mento fingentis, cum omnis veritas & realitas, in solis singularibus, consistat, existit. *Cartesium* per extensionem, quæ constituit corporis in genere naturam, neutiquam intelligere tale universale ex ipsis Philosophi verbis Epist. 6. §. 3. Part. 2. probavi Part. 1. §. 53. Et res est manifesta; nam ea est ipsa corporis particularis substantia, & natura particu-

cularis; sed abstracte à *modis* spectata. Commendam Cl. Auctori illud Aristotelis pervulgatum, *abstrahentium non est mendacium*, (id est, is, qui eorum quæ necessario conjuncta & connexa sunt unum sine altero considerat, reliqua non negat, nec mentitur, nec fallit,) sibi in memoriam revocare, ne eadem injuria, quæ hic *Cartesium*, afficiat etiam *Geometras*, qui pariter in *Mathesi pura* sive *abstracta* versantur circa *quantitatem & figuras*, à rebus *abstractas*; hi enim eodem ritu dici possent loco veræ & certæ scientiæ mundo obtruisse *meram aliquam chimeram, universale aliquid, quod nullibi nisi in mente fingentis existit*. Quid dicit de sua aliorumque *Logica, Metaphysica, Physica* generali, ubi Auctores agunt de *universalibus, genere, specie, differentia, proprio & accidente, de subjecto & adjuncto, de ente in genere, de uno, vero, bono, de corpore in genere, & de affectionibus* ejus in genere? Ut non addam veterum dictum, *Scientias esse universalium*, quæ *Aristoteles* dixit, *ὑπὸ παντός*, quatenus hæc spectantur manere, dum *singularia* intereunt. Res ipsa etiam docet, *scientias* versari circa *universalia*. Sed sufficiet prius Aristotelis Axioma. Et hoc tantum in transitu scripsit, sequentibus magis intentus, & festinans ad *scopum*, qui est, in hisce de *spatio & vacuo Cartesii* cum *Spinoza consensum* luculenter ostendere.

III. Scopum feriet, à quo hætenus longissime aberravit, si hoc Cap. 5. probaverit lemma §. 3. marginale, *Cartesii* sententiam de *extensione absurditatum* esse plenam. Notat ergo hæc sequentia; 1. *Ex mente Cartesii omnem intercapedinem inter duo corpora esse veram substantiam corpoream*. Si hoc non sit satis absurdum, ut alibi ait, *altiora canet*. 2. *Eam esse necessario increatam*. 3. *Ac proinde æternam*. 4. *Infinitam*. 5. *Immutabilem*. 6. *Indivisibilem*. 7. *Omnium corporum singularium, quæ nihil aliud quam istius universalis extensionis modi sunt, subjectum & fundamentum*. Hic est apex, hoc est fastigium, ad quod per præcedentes gradus in *altum* ascenditur. Videmus quænam hoc Cap. examinanda nobis sint propofita.

IV. Quod attinet ad primam *absurditatem* de *omni inter-* Primam
cape-*absurdita-*

Septem
absurdita-
tes ex Car-
tesii sen-
tentia de
extensione
absurde
deducta.

tem præte-
rit; sed
eam non
esse absur-
ditatem
evinçitur.

capedine inter duo corpora, ex mente *Cartesii* verà *substantia corporea*, de hac nihil agit; sed illico §. 4. ad secundam pergît. Ego tamen non abs re fore credo, mentem *Cartesii* clarius proponere. Statuit istiusmodi *intercapedinem*, longam, latam & profundam, sive *spatium*, (uti omnibus citatis Art. loquitur,) licet *abstracte* concipiatur, non posse esse sine hoc vel illo corpore, sive omni corpore *vacuum*. Et licet propter nostrum *abstrahendi* & considerandi modum sit distinctio *rationis* inter *spatium* in genere spectatum ut idem, immobile & manens, & inter corpus in eo contentum, sive sit *aër*, sive *lapis*, &c. tamen id *spatium*, quatenus existit inter duo corpora, non est quid reapse immobile, & manens, nec differt *realiter* à corpore singulari in eo contento. Uti genus vel species non differt reipsa ab individuo; vel natura humana, quæ abstracte una eademque esse considerari potest à creatione mundi, tamen revera non manet, nec differt ab hoc vel illo homine, in quo esse dicitur. Ergo illa *intercapedo*, spectata abstracte à corporis modificationibus, in re ab eo corpore, quod continetur in illa *intercapedine* sive *spatio*, non differt. Sed hoc sensu illa *intercapedo* est ipsa *substantia corporea* in eâ contenta.

Eam heic
spectat
ut scaturi-
ginem
seqq. ab-
surditatum.

Probat tamen §. 4. *Cartesium* quamvis *intercapedinem*, sive *quodvis spatium*, pro vera *substantia corporea* habere; quidni ait, (uti exposui, & *Cartesius* scribit,) eam sine *substantia corporea* esse non posse, nec in re ab ea differre? Formalis conceptus *intercapedinis*, sive *spatii*, non est formalis conceptus *substantiæ corporeæ* in eo contentæ. Sed non sine ratione ita ambigue loquitur. *Spatium* est quid *abstractum* & generale. Quando ergo *spatium* dicitur ipsa *substantia corporea*, videtur hæc etiam esse quid generale, sive *universale*. In transitu enim scripserat initio §. 3. *Cartesium* loco veri corporis mundo obtrussisse meram *chimæram*, *universale* aliquod. Præterea & hoc statim videtur esse paradoxum, *intercapedinem inter duo corpora dicere veram substantiam corpoream*. *Cartesii* sententiam minus recte propositam ex binis locis probat, partim Art. 16. verbis §. 2. etiam exscriptis; partim ex Epist. 69. Part. 1. ubi Philosophus ad aliquam *Mori* objectionem

nem respondet. Hæc secundum lemma & numeros §. 3. erat prima absurditas. Attamen ex hoc §. patet, hanc esse eam sententiam, quæ sequentium absurditatum sex est fons & scaturigo: nam pag. 73. ex locis cit. evincet, Cartesium necessario extensionem statuere increatam & æternam. Quæ ibi erant 2. & 3. absurditas.

Quod ut rite procedat, petit hæc postulata, quæ facile concedam demonstratori quod ad speciem Geometrico; sed unde nihil solidi, nihil certa consequentia, more suo deducere poterit. Concedo 1. ante mundum conditum prorsus nihil rei corporeæ existisse. Sed addo, nec ullum spatium, sive intercapedinem inter duo corpora. Hoc postulatum meum 1. eodem jure ut mihi concedat, peto. 2. Deum esse agens liberrimum. Concedo. Peto, ut Vir Cl. etiam concedat postulatum hoc meum 2. Deum tamen non posse contradictoria, quæ esse non possunt. 3. Possesse ideo talia & tanta corpora creare, prout ei visum fuerit. Postulatum meum 3. est; non tamen ita ut quid contradictorium fingatur. 4. Creationem proprie dictam esse productionem rei plane novæ, & ratione materiæ, & ratione formæ, i. e. res quæ creatur, nequaquam producitur è quodam præexistenti. Concedo de primæ materiæ creatione ex nihilo. Et idem 4. postulo de spatio. 5. Simplicem creationem rei unius ad meram existentiam, & non ad ordinem aliquem constituendum, non inferre creationem plurium. Concedo; sed postulo 5. ut non plus sumat, ita ut poneret creationem duorum vel plurium corporum, quæ ad invicem ordinantur.

Ut id probetur, & postulata petit; quibus ego s. oppono.

Hæc fuit præparatio quædam ad pugnam; sed uti heic & alibi ingenium suum ostendit in præparatoriis ante pugnam, ita in ipsa pugna vix quisquam posset minus esse peritus, minusque probare suum ingenium. Quò ergo minime Vir Cl. est destitutus; sed causam pessimam agere in animum induxit, quam non nisi per consequentias ineptissimas ex bonis aliquando præmissis deducere & probare satagit. Id utique heic erit manifestum. Ponet enim casum; Creaverit Deus duo corpora solida, quorum figura sit exacte rotunda, & duo illa corpora tantum; junxerit illa ita, ut se invicem

Ex Cartesii sententia spatium minime est increatum & æternum.

vicem immediate tangant; ... in puncto quodam aut in exigua superficie *perficerum parte.* Colligit inde, fore inter duos tales globos *quandam intercapedinem, sive spatium.* Quod Cartesio erit *substantia corporea, quippe extensa, quanta, figurata.* Sed hæc non esset *creata, ex hypothesi; Deus duo solummodo corpora creasset.* Deus autem liber non potest teneri lege naturæ, ipso superiore, quæ Deum obligaret, ad quid creandum, quod illa interstitia impleret. Ad quas deductiones respondeo 1. ex postulato 5. rei *unius creationem, non ad ordinem aliquem constituendum, non inferre plurium creationem;* adeoque inique agere Cl. postulatoem, qui duorum corporum ad invicem ordinatorum creationem assumit, cum negatione creationis alicujus entis intermedii, quod inter illa duo foret. 2. Non satisfacit postulato meo 1. Deus crearet tantum *duo corpora;* quæ reperirent ibi *spatium* illud intermedium, *intercapedinem, à Deo non creatam.* Nec 3. & 4. postulato; posito enim *spatio increato sine substantia, sive ente extenso & per se subsistente, admittitur quid contradictorium.* Contradictoria ergo est suppositio de *spatio, existente inter duos globos, omni corpore vacuo.* Hoc Cartesius non admittit. Multo minus id *increatum* statuit. Nec Deum subjicit *legi naturæ, quæ Deum obligaret ibi quid creare; sed Deo denegat contradictoria.* En videt Lector quam bene ex præmissis postulatis id quod probandum erat deducat. Ita passim.

Spatium dicere nihil, scædet absurditatibus.

Sed in parenthesi obiter conatur tollere *contradictionem; spatium, dicit, mihi est verum & merum nihil, quod à nobis ob corpus possibile, quod interponi posset, ad instar extensionis realis concipitur.* Non putem errorem magis crassum & palpabilem quenuquam posse errare. *Spatium* inter duos globos *interjectum, quod ibi existit, foret nihil.* Cl. de Vries, Viri Cl. Præceptor, dolet vicem *spatiorum imaginariorum, quæ miserrime vexabantur; quæ dicit, non actu esse, nisi in cerebro ejus qui ea concipit & imaginatur, quæ actu existerent, si Deus corpora plura crearet.* Sed Vir Cl. hic statuit 1. *spatium existens* inter duos globos esse *merum nihil.* Et 2. hoc est *verum nihil existens.* 3. *Nihil longum, latum & pro-*

& profundum, five nihil quantum & extensum. 4. *Nihil cum partibus majoribus vel minoribus, prout partes nihili magis à puncto contactus globorum recedunt.* 5. *Nihil mobile, quod moveri poterit cum binis illis globis, si in vacuo moveantur.* 6. *Nihil, quod potest minui, si globi minuantur, & augeri, si augeantur globi, vel ab invicem discedant.* 7. Hoc nihil figuratum erit, prout globorum figura exigit. Duo axiomata commendarem Viro Cl. consideranda; 1. *Nihili nullas esse affectiones, five attributa.* 2. *Inter ea, quæ distant ab invicem, debere quid interjacere.*

Solet Vir Cl. sibi admodum confidere in proponenda conclusione, licet nullis fidiculis ex præmissis possit elici; ut Lectori persuadeat, se eam validissime demonstratam dedisse. Id heic rursus videtur. *Est igitur hic spatium, concludit in fine §. 4. Cartesio vera substantia corporea, istic à Deo non creata, ac proinde increata, atque æterna.* Sequitur seria adhortatio, *Ejuret igitur suam de spatio falsam & perniciosissimam opinionem, vel sit Atheus.* Sed ego inverto conclusionem & retorqueo; *Cartesius ut contradictorium negat spatium tale, quod sit merum & verum nihil, interjectum inter duos fictos globos, omni substantia corporea vacuum, non creatum & æternum.* Sed Cl. Adversarius id ponit, nec tamen, licet necessario sit ens ibi existens, id ponit *creatum*, sed æternum. *Ejuret ergo ipse suam de spatio falsam & periculosissimam opinionem.* Absit ut addam, *vel sit Atheus*; potest enim in errore isthoc perseverare sine periculo *Atheismi* aut salutis.

Solide
retorque-
tur hæc
2. absurdi-
tas de spa-
tio increato

V. Sed seorsim §. 5. probare conatur, 3. *spatium Cartesio necessario esse æternum.* Ego vero dico, *Cartesius negat spatium corpore vacuum posse dari, multo magis id esse non creatum, & æternum; sed Vir Clar. affirmat dari tale spatium vacuum; nec tamen esse à Deo creatum; ergo ipse id facit æternum.* Ridiculum autem est ratiocinium, quo à Clar. *de Vries* suppeditato §. 42. *Cartesio* obtrudet sententiam de *spatio æterno*. Nim. ex eo quod Epist. 69. Part. I. scripsit, *repugnare conceptui suo* (scil. obscuro, vulgari, communi cum aliis,) *sive implicare contradictionem, (prout putabat,) ut mundus sit finitus vel terminatus, quia non possum non concipere*

Sic & 3.
de spatio
æterno.

spatium ultra quoslibet præsuppositos mundi fines; tale autem spatium apud me est verum corpus: ex eo, inquam, Vir Cl. eodem modo argumentabitur pro æternitate spatii; dicet, implicare etiam contradictionem, ut mundum (spatium debuerat scribere,) concipiam aliquando non fuisse, vel habere terminum suæ durationis; quia quotiescunque cogitatione mea principium mundi præsuppositum antevertō, toties concipere cogor aliquod spatium, in quo hic mundus existeret: tale autem spatium est apud me verum corpus. Quærit, cur hoc ratiocinium non æque de æternitate spatii procedat? Cartesius facile responderet, non æque difficile esse concipere principium temporis sine præc. momento; ac fines extensionis sine ulteriore spatio. Atque ita non constringeretur consequentiâ de æternitate durationis spatii. Confer quæ habet Epist. 36. Part. 1. Ego vero utrique respondeo, non absolute conceptui accurate repugnare concipere fines extensionis sine ulteriore spatio; nec principium temporis absque præc. temporis momento. Assuefaciat se quis non imaginando, sed pure intelligendo remove omnem ulteriorem extensionem, aut præcedentem durationem.

Quod ut-
getur.

Præterea non valet consequentia, ab infinitate extensionis ad infinitatem durationis; quatenus saltem S. Scriptura docet mundum in principio temporis esse creatum; nec tamen fines extensionis mundi tam diserte docet; imo potius celos ut indefinitos & immensos describit. Porro non Cartesius, sed Vir Cl. Deo in spatium increatum nullam concedit potestatem. Et si Deus mundum destrueret, ponit spatium manere superstes, licet sit nihil, atque id nihil à Deo non posse annihilari. Cum ergo Cartesius neget omne vacuum; quod Vir Clar. admittit saltem extra mundum, & hic & illic in mundo; evidens est, non Cartesii, sed Viri Cl. Physicam aliquatenus convenire cum Physica Epicuri, qui hunc mundum constare voluit corpore & inani. Ubi attentio Viri Cl. quando toties aliud concludit, quam directe sequitur ex præmissis?

4. Absur-
ditas de
spatio infi-
nito.

VI. 4. Vir Cl. conabitur evincere Cartesium hanc extensionem statuisse infinitam; licet dubitanter fuerit locutus, ut non incurreret in Ecclesiæ Romanæ censuram. Hinc Epist.

Spinozismi E V E R S O R. Pars II. 141

105. Part. 1. ex *Mersenno* quævisisset, *an de extensione mundi, finita an infinita, quicquam esset definitum?* Quæ reverentia S. Scripturæ debita & sollicitudo, ut *Ecclesiæ suæ*, & etiam *Reformatæ*, *offensam declinaret*, admodum est laudanda, tantoque *Vir Cl. iniquior est Adversarius suo Præceptore Cl. de Vries*, quod ille reprehendat, quam hic tantopere commendat *Cartesi piam moderationem*, qua semper sua philosophemata Verbo Dei submittere voluit, *suosque fascies ei revera submitit.*

VII. Sed §. 7. 8. *Vir Cl. melius sequitur Præceptoris sui Cl. De Vries* Diff. de *Extensione infinita*, quando post ipsum probare satagit, *Cartesium* revera *mundum* sive *extensionem* statuisse *infinitam*. Notat 1. cum *Cl. de Vries* §. 25. 27. *Cartesium* ostendisse, sententiam de mundo *infinito* tolerari posse & debere; quia *Epist. 36. Part. 1.* scribit *Cardinalem Cusanum* aliosque *Doctores mundum statuisse infinitum*; neque tamen propterea ab *Ecclesia* fuisse correptos. 2. Eam laudasset, quatenus ei videbatur ad *Dei cultum* pertinere ut ejus opera *amplissima* censeantur. Sic *De Vries* §. 27. & 43. Quod quidem verum est; sed naturæ rei, quæ partibus constat, adversari *infinitatem* certum est. 3. *Cartesius* emolliret suam sententiam, eamque commodius admitti posse *ibid.* addidit, (uti §. 28. *Cl. de Vries*,) quia ipse non dicebat *mundum infinitum*, sed tantum *indefinitum*. Quæ quidem duo baud parum inter se differunt: ad hoc enim ut quis dicat *infinitum* quid esse, ratione aliqua niti debet, qua probet rem ita se habere; quod de Deo tantum probari potest; sed ad hoc ut dicam esse quid *indefinitum*, satis est si nulla sit ratio, qua probari possit id esse *finitum*. Mihi autem videtur probari non posse, imo neque concipi, ullos esse fines *materiæ* ex qua constat *universus orbis*. Quibus addi debent verba, quæ *Vir Cl.* etiam citat pag. 81. Sed negare tamen nequeo illius forsitan fines aliquos Deo esse notos, licet illis comprehendendis impar sim; quare non dico esse *absolute infinitum*. Unicum locum notabilem, omnium clarissimum, à *Viro Cl.* omissum, quem *de Vries* §. 26. citat, hic addere oportet. Quando *Henricus Morus* *Epist. 66. Part. 1. pag. 180.* scripserat *Cartesio*, *Extensionem illam indefinitam, vel simplici-*

Sententia
Cartesi de
mundi fi-
nibus ex
pluribus
locis pro-
ponitur.

pliciter infinitam esse, vel tantum quoad nos. Si intelligis extensionem infinitam simpliciter, cur mentem tuam obscuras vocabulis nimium suppressis & modestis? Si tantum quoad nos infinitam, revera erit finita extensio; ad ea respondit Cartesius Epist. 67. pag. 187. num. 4. Neque vero affectata modestia est, sed cautela, meo iudicio, necessaria, quod quaedam dicam esse indefinita, potius quam infinita; solus enim Deus est, quem positive intelligo esse infinitum: de reliquis, ut de mundi extensione, de numero partium, in quas materia est divisibilis, &c. an sint SIMPLICITER infinita; NEC NE, ME PROFITEOR NESCIRE: scio tantum me in illis nullum finem agnoscere, atque idcirco respectu mei dico esse indefinita. Postea, ne quis scrupulus hic supersit, cum dico extensionem materiae esse indefinitam, sufficere hoc puto ad impediendum, ne quis extra illam locum fingi queat &c. Sic & Philosophus voces infiniti & indefiniti distinguit Art. 27. Part. 1. Princ.

Unde
evincitur
Cartesium
nihil de iis
definitivisse.

Hinc elicio 1. Philosophum candide heic profiteri se ignorare, *atrum mundus habeat fines, nec ne.* Adeoque iniquum est, sine sufficiente ratione contrariam definitam sententiam ei attribueri. 2. Voce *indefiniti* Philosophum commodissime uti potuisse, ut nihil *definiret* de mundi finibus; non tantum ubinam essent, quod ridiculum est; sed an mundus ullos habeat. Ita *enunciatio* est *indefinita*, quæ nota quantitatis non *definitur*. Ita lis est *indecisa*, cum controversia est *indefinita*, non *definita*. Ideo Philosophus dixit ea *indefinita respectu sui*; certum enim est, rem, sic & mundum, in se esse *finitum vel infinitum*. Porro addit, quando mundum dicit *indefinitum*, forte Deo notos esse *ejus fines*, sed sibi esse *ignotos*. Denique voces *infinitum* & *indefinitum* non possunt idem significare; uti eas *Cartesius* accurate distinguit. Iniquum ergo est, *Cartesio* non obstantibus tot rationibus contrarium affingere; gravis porro calumnia pag. 79. *Mera esse verba, meram fraudem, merum dolum, ad impietatem, quam animo conceperat, occultandum.* Et pag. 80. *Apage nugacissimum illud & fictum Cartesii INDEFINITUM, summæ improbitatis & Atheismi tegumentum!* Imo apage tam atrocem ob errorem innocentem, si vel hunc errasset, calumniam!

Nec

Nec probant *Cartesii* sententiam de infinita extensione verba, quæ pag. 80. porro citantur; *mundum finitum supponendo, concipiunt ultra ejus fines spatia quædam tribus dimensionibus prædita . . .* adeoque continentia in se materiam. Ita loquitur ex hypothefi & vulgari conceptu; quod ideo non adstruat infinitatem mundi, expresse jungit; *sed negare tamen nequeo, illius forsitan fines aliquos Deo esse notos . . .* Quod autem Vir Cl. pag. 82. quærat, *Quod clare & distincte percipis, nim. mundum nullos habere fines,* nullibi dicit *Cartesius*; sed loquitur de conceptu communi & obscuro, de imaginatio-
ne, de concepta, qui non impedit, quo minus fines esse possint, & Deo noti, uti expresse scripsit.

Quod defenditur alibi non esse factum.

VIII. Sed *Cartesius* nulla uteretur circuitione, & palam mundi infinitatem confiteretur Art. 21. Part. 1. Princ. Qui locus à Cl. *De Vries*, plenius §. 26. citatur; sed ut eo majorem haberet speciem, mutilatus & detruncatus §. 1. à Cl. Adversario. Totus Art. hic est, *cognoscimus præterea hunc mundum, sive substantiæ corporeæ universitatem, nullos extensionis suæ fines habere.* Loquitur de cognitione, quæ deducitur ex hypothefi *Epicuræ* de vacuo extra fines mundi; contra eos enim hic disputat; imo & secundum conceptum *Peripateticorum*, qui extra fines mundi statuunt spatia imaginaria; ut & quorumcunque hominum, ipsius etiam nostri Adversarii; semper imaginantium spatium extra mundi fines. *Cognitiõ* ea deducitur ex ea hypothefi. Nec tamen Philosophus id absolute statuit & affirmat. Quod patet 1. ex notâ marginali, quod *mundus* ibi dicatur INDEFINITE extensus. 2. Ex ipsa subjuncta explicatione non sine dolo à Viro Cl. omiffa. Ita pergit; *ubicunque enim fines illos esse fingamus, semper ultra ipsos aliqua spatia INDEFINITE extensa, non modo imaginamur, sed etiam vere imaginabilia, hoc est realia esse percipimus; ac proinde etiam substantiam corpoream INDEFINITE extensam in iis contineri.* Quæ plane conveniunt cum locis præc. Sic & Epist. 69. conceptum confusum intelligit. Ab utraque parte vidit difficultates, ideo nil definit.

Imo ne quidem Art. 21. Part. 2. nec Epist. 69. P. 1.

IX. Non sine atroce & falsa calumnia in fine §. concludit; *Ponit itaque cum Spinoza extensum aliquod infinitum, quod ne-*
cessa-

Ineptissi-
me inde

inferitur,
mundum
esse Deum,
vel partem
Dei.

cessario vel ipse Deus, vel saltem naturæ Divinae pars esse debet; quod etiam demonstrare conatur §. 9. ex eo, quod ubi est extensio infinita, ibi esset realitas infinita; id est, in qua summa est realitatis plenitudo; si enim realitati vel minimum deesset, non foret infinita; quia ubi aliquis realitatis esset defectus, ibi terminaretur; quod in ideam infiniti plane arietat. Ergo res infinitæ realitatis est infinitæ perfectionis, ac proin ens infinite perfectum, quæ est ipsa Dei definitio. Hanc ob rationem nihil potest esse infinitum, quin sit Deus; vel saltem ad Divinam essentiam pertineat. Q. E. D. Sic prævit Cl. De Vries §. 36. subjungens, Quid ad Atheisticam naturæ ἀποθέωσιν desideretur amplius; non video. Quod fuse exsequitur §. 37--40. Respondeo 1. Cartesium non statuisse extensionem infinitam. Ergo omnes consequentiæ corruunt. Sed ne putet cum Cl. De Vries, nos Cartesii sententiam incrustare, quod tam horrenda foret; jam liberaliteragam supponendo Cartesium statuisse serio & vere infinitam mundi hujus extensionem; sed utisæpe supra probavimus, à Deo, qui non potest esse corpus ex Cartesii sententia, creatum, & dependentem, & distinctissimum, cum Deo tantummodo tribuat intelligere & velle, non ut in nobis, sed ita ut per unicam, semperque eandem & simplicissimam actionem omnia simul intelligat, velit & operetur; uno verbo, uti ipse supra scripsit, cogitationem infinitam, sive perfectissimam. Sed quando jam 2. attendo ad seqq. nescio, an hæ consequentiæ ex infinita extensione deductæ sint per malitiam & contra conscientiam, an per turpissimum memoriæ lapsum. Supra Cap. 4. §. 8. tantum non blasphemè extenuat cogitationem perfectissimam, adeoque infinitam, in qua Dei essentiam constituimus, tanquam jejunam, tenuem & frigidam notionem, quasi illud perfectissimum, quod cogitationi addunt, infinitam & omnimodam in Deo ponat perfectionem, & non ad suum subiectum (cogitationem) sit restringendum, & ullum prædicatum subiecti sui naturam excedere queat. Quod ibi serio confutavimus. Hic ubi natura rei nim. extensionis infinitæ, necessario respuit & excludit omnimodam perfectionem, E. Gr. perfectissimam cogitationem, imo quamlibet cogitationem finitam, æternitatem, independentiam, omniscientiam,

omni-

omnipotentiam, sanctitatem &c. hic conatur ostendere, extensionem infinitam necessario omnimodam realitatem & perfectionem complecti, ac proinde Deum, vel partem Dei esse. Si ergo Cartesius mundo tribueret extensionem infinitam, ipsum cum Spinoza mundum Deum facere Vir Cl. sophisticè & absurde calumniatur.

X. Patet ita cuius abunde, non hic sermonem esse de infinitate perfectionis, sed extensionis, quando mundo negantur fines & termini, & ei semper plus ultra tribuitur. Minime ergo extensioni tum tribuuntur perfectiones quævis Dei modo recensitæ. Hoc tamen vocat §. 10. Cl. Adversarius *miserrimum effugium*; & intricat lectorem, dicendo 1. *Essentiam finitam recipere nequire attributum infinitum*; hoc verum est ratione perfectionis; sed extensionem ratione perfectionis ex sua essentia finitam, eo ipso non posse carere finibus, nego; sed quatenus partes habet, non posse, concedo. Sed de eo dubitabat Cartesius. Fuit ignorantia. Si asseruit, fuit error. 2. *Extensio est ipsa essentia corporis*. Ergo corpus esse non potest infinitum ratione extensionis, non aliarum perfectionum. Intricatè, sine consequentia, falso. Quod per absurdum supponitur infinitum ratione extensionis, id nec summe perfectum est, nec esse potest. 3. Addit, sive idem repetit; *Quod quodam respectu, & præsertim essentiae, infinitum est, id etiam quocunque respectu erit infinitum, quia nihil simul ex finito & infinito, inter quæ nulla est proportio, constare potest*; confer Cl. de Vries §. 36. 37. nim. eodem respectu, sive finitatis & infinitatis extensionis. Sed si natura rei id pateretur, posset quid finitum perfectione, infinitum esse extensione. Denique rogatum velim Cl. Adversarium, cur tantopere abhorreat ab infinitate mundi & extensionis mundi; cum ipse *spatium vacuum, merum & verum suum nihil*, cogatur concipere infinitum, adeoque omni modo juxta ratiocinium superius perfectum, adeoque Deum, vel partem Dei? Qui erit Spinozismus cum Epicureismo confusus.

Defenditur distinctio inter extensionis & perfectionis infinitatem.

XI. Haecenus de extensionis infinitate; ex qua §. 11. deducit ejus etiam immutabilitatem; quia quod semper eodem modo manet, immutabile est; extensionis modi quidem subeunt mutationes,

§. Absurditas de spatio immutabili

T

non potest
probari,
sed reor-
quetur.

tionem, sed ipsa extensio semper est eadem. Respondeo 1. itation
offenditur, quomodo ex extensionis infinitate necessario sequatur,
eam esse immutabilem. Quod tamen scribit. Ergo ex
summa perfectione extensionis infinitæ, quam modo confutavi-
mus, debuerat ejus immutabilitatem deducere. Sed simplici-
ter dicit, eam necessario sequi. Probat vero suo more, id
est falsando & pervertendo. *Extensio ipsa semper esset eadem,*
eodem modo se haberet; licet ejus modi subirent mutationes.
Hoc probat ex *Cartesi* Art. 12. Part. 2. Princ. *Inter spatium*
& substantiam corpoream, quæ dicitur esse in spatio, diffe-
rentia est in modo concipiendi, nam sublato lapide ex spatio vel
loco in quo est, putamus etiam ejus extensionem esse sublata,
utpote quam ut singularem & ab ipso inseparabilem spectamus: sed
interim extensionem loci, in quo erat lapis, remanere arbitramur,
eandemque esse, quamvis jam ille locus lapidis à ligno, vel aqua,
vel aëre, vel alio quovis corpore occupetur, vel etiam vacuus esse
credatur. Quia ibi consideratur extensio in genere, censeturque
eadem esse lapidis, ligni, aquæ, aëris &c. Fallitur *Clar. Ad-*
versarius, nec intelligit, quod clarissimum hîc est, quan-
do subjungit, Cartesium diserte dicere, licet unum corpus in eo-
dem loco alteri succedat, vel nullum esset corpus singulare, (quod
posterius Cartesius habet pro impossibili, ideo dixit, vel et-
tiam vacuus esse credatur;) extensionem in genere prorsus manere
eandem, i. e. esse immutabilem. Non attendit ad modum *ab-*
strahendi, nec ad conceptum generis vel speciei. Consideratur
natura humana ut una eademque, ut manens & perseverans in
mundo; in unis quidem interit, sed in aliis censetur una ca-
demque manere. Sed tamen nondatur *natura humana, eo-*
dem modo manens, immutabilis, diversa à quocunque homi-
ne qui moritur. Sic in omni *speciei, uti etiam generis, con-*
ceptu res se habet. Ut & respectu spatii, sive corporis in genere,
& cujuscunque corporis, quod dicitur esse in loco. Quod
clare in mea Paraphrasi in hunc Art. exposui; *Hinc licet*
dicamus, corpora suum spatium deserere, & alia illud occupare,
proprie tamen corpora secum auferunt suum spatium, & alia suc-
cedentia suum rursus secum adferunt, siquidem extensio spatii &
corporis in eo contenti sit una eademque. Loquimur tamen ita,
quia

quia formamus abstractum & generalem conceptum extensionis spatii tanquam permanentis, quæ consideratur esse eadem, sive ibi sit aer &c. Minime ergo datur materia, extensio, vel substantia corporea, immutabilis, semper eodem modo se habens, ex mente Cartesii. Apage ergo rursus comparisonem lucis ipsius cum tenebris, Cartesii cum Spinoza, somniantem Prop. 5. Part. 1. Eth. Non posse dari in rerum natura duas aut plures substantias ejusdem naturæ, sive attributi; eamque Prop. 8. necessario esse infinitam. Hinc partes materiæ sive corpora non distingui realiter, sed modaliter; & esse modos, Prop. 15. Schol. unde ibid. & Prop. 13. Part. 2. Lemm. 1. corpora ratione motus & quietis, celeritatis & tarditatis non ratione substantiæ ab invicem distingui. Hinc materiam ubique esse eandem, nec partem in eadem distingui, nec partes aquæ ab invicem separari, quatenus substantia corporea est, sed quatenus aqua est: ineptè, ac si aqua non esset ipsa illa substantia corporea. Uti ita id uno verbo satis confutavi Apologiæ Part. 1. §. 50.

XII. 6. Absurditas proponitur §. 12. quod ex spatii, sive extensionis, idea sequatur, spatium esse indivisibile: quippe, addit, quod natura sua sit aliquod continuum, & omnis separationis impatiens. Sed non intelligo, quomodo non sibi potius hanc absurditatem adscribere debeat, quam Cartesio. Cartesius statuit spatium esse ipsum corpus, extensionem spatii & corporis esse unam & eandem; cum ergo hanc statuat mutabilem & divisibilem, necessario & illam statuit mutabilem & divisibilem; licet, quando abstracte & generaliter spectatur extensio spatii ut manens, & una eademque, sive aer, sive aqua, sive lignum alibi sit, ita spatium ut immobile & manens spectetur, nec consideretur dividi, tamen quia in re non differt ab extensione corporis, sive ab ipso corpore, quod mutatur & dividitur, sequitur, spatium non esse ens existens indivisibile. Quia tamen Vir Cl. id considerat non ut creatum cum corpore, sed existens, & manens, licet corpora annihilarentur, nec una dividi cum corpore, quia natura sua esset quid continuum, & omnis separationis impatiens; sane non video, quomodo ipse spatium non faciat immutabile; atque ita eatenus quodammodo cum Spinoza conveniat, aliam

Nec absurditas 6. de spatio indivisibili Cart. tangit, sed etiam retorquetur.

quam indivisibilitatem substantiæ corporeæ, sive extensioni, tribuente, locis modo citatis. Subtiliter autem dicit Cl. Adversarius pag. 88. *Neque unum spatium ab alio ita sejungi quit, ut nihil prorsus extensionis interjaceret, quia tunc necessario ibi esset revera vacuum; ac si spatium unum ab altero ita sejungi posset, ut nihil extensionis interjaceret, & tunc tamen ibi revera vacuum esset, scil. spatium.* An ergo concipit spatium, licet vacuum dicatur vel fingatur, non *extensum* in longum, latum & profundum, id est non *spatium*? Ab exaggerationibus abstinco.

Abfurdi-
tus 7. quod
& quomo-
do distin-
guatur in-
ter exten-
sionem u-
niversalem
& singula-
rem.

XIII. Superest 7. & ultima absurditas, quod *Cartesius* distinguat inter *corpus in genere & corpus singulare*, vel inter *extensionem universalem sive in genere & singularem*. Sed more suo falso explicat. Corpora omnia, quæ sunt in mundo, sunt corpora, & habent idcirco naturam quandam communem per quam sunt *corpora*, quæ abstracte, quatenus ea omnibus inest, potest spectari. Uti natura humana una eademque est in omnibus hominibus, per quam sunt homines. Quærit Philosophus, quænam sit ea natura communis, per quam corpora omnia sunt *corpora*, & à mentibus distinguantur? Invenit eam consistere in *extensione* in longum, latum & profundum. Hæc ideo dicitur constituere naturam *corporis in genere*. Hæc est *extensio* abstracte à modis spectata, & in genere, sive *extensio universalis*, si ita velit loqui, quæ constituit naturam universorum corporum, quæ sunt in mundo, quatenus sunt corpora. Hæc est una eademque materia cæli & terræ; uti & omnium hominum, qui sunt vel fuerunt in mundo, una eademque est natura. Ut jam constituentur corpora particularia, præter communem & generalem naturam, id est extensionem, (quæ est particularis sive singularis in quolibet particulari corpore,) requiritur certa magnitudo, figura, situs, motus vel quies particularum. Prout autem complexio horum modorum certis gradibus certis numero differentium variat, variat specifica corporum particularium differentia. Ita Philosophus merito distinguit inter corpus vel extensionem in genere, quatenus ea est in omni corpore, & inter extensionem, prout est hujus vel

vel illius corporis particularis; uti distinguimus inter naturam humanam, quæ in omnibus hominibus est una eademque, & inter naturam humanam, quæ est in hoc vel illo homine.

Hinc expediri possunt tricæ, quas Cl. Adversarius habet §. 13. *Extensio in genere spectata*, (quam cum *Deurbhoff* appellat *universalem*;) quatenus inest omnibus corporibus, consideratur abstracte ab omni qualitate, quæ huic vel illi corpori est peculiaris; ergo non consideratur in ea *durities*, vel *mollities*, vel *siccitas*, vel *humiditas*, &c. Sed non est putandum, quod, licet ea ita *abstracte* spectetur, ea ita *abstracte* alibi existat; multo minus ut *omnium corporum singularium commune subjectum*, cujus corpora singularia essent modi. Ea *extensio communis* non existit nisi in singulis corporibus particularibus, sed *abstracte* consideratur quatenus est in omnibus; uti *species* & *genus* sunt in individuis, natura *animalis* in singulis animalibus, & in hominibus *natura humana*, natura *spiritualis* in omnibus spiritibus. Hæc *extensio* certa ratione *modificata* constituit *corpora particularia*. Hinc minime negatur, *corpora particularia esse substantias* veras realiter ab invicem distinctas; imo id inde sequitur: nam per *extensionem* sunt substantiæ *corporeæ*; sed per certam modificationem sunt talia corpora, & per eam ab aliis distinguuntur. Nec tamen inde sequitur *unum corpus esse in alio*, & dari *dimensionum penetrationem*; uti nec sequitur, hominem esse in homine, animal in animali, quando natura *generis* aut *speciei* dicitur esse in *individuo* cum certis notis individuantibus, sive cum certa quadam modificatione. Contradictorie etiam addit, secundum *Cartesium*, *ibi*, in vacuo, *quamvis nullum existat corpus singulare, ubicunque extensio est, verum quoque esse corpus*. Cum *Cartesii* sententia nihil commune habent *Spinozæ* deliria, quod nulla corpora singularia ceu veræ distinctæ substantiæ possint admitti; & quod hoc universum non consistet ex variis substantiis corporeis, sed ex unius corporis vel substantiæ diversis modificationibus. *Cartesius* in mundi fabrica considerat omnino ortum *substantiarum corporearum* sive *corporum* variorum, quæ quidem conveniunt quoad essentiam & substantiam, scil. quod ad extensionem;

Quod à
tricis vindicatur.

sed per variam modificationem ita ab invicem distinguuntur, ut non tantum numero, sed etiam speciebus, plurimum differant. Quemadmodum omnium hominum communis est natura & essentia, qui tamen ab invicem distinguuntur ut diversæ substantiæ. Quod autem pag. 91. fingat *materiam à Cartesio* suppositam in principio non tantum ut *uniformem*, sed & *solidam*, & tum de *soliditatis* origine prima per parenthesis nugetur, nescio unde habeat. *Cartesius* Part. 3. Art. 46. supponit *materiam* mundi in principio à Deo creatam, uniformem, divisibilem, & actu divisam in partes quam proxime inter se æquales, &c. De *soliditate ibi* nihil. Sed hoc forte ei incidit.

Cl. Antagonista fere obliviscitur status controversiæ.

Atque ita absolvimus, quæ Vir Cl. habet de *cogitatione* & *extensione*, ut inde *Spinozismum* extunderet. Quam inepte, jam apodictice ostendimus. Sed fere videtur ita oblivisci status controversiæ; quem proposuit Cap. 1. §. 6. & hunc esse dixit; *utrum hæc duo principia, nim. unicam tantum esse veram & proprie dictam substantiam, & Deum esse agens necessarium*, quibus tota *Spinozæ* Philosophia nititur, *Spinozæ & Cartesio communia sint*. Præcedentia parum ad id faciunt; sed jam ad rem ipsam accedet.

C A P. VI.

De *Cartesii* accuratissima *substantiæ* definitione.

Hic demum revertitur ad ea, quæ ad statum controversiæ pertinent.

Quando dimidiam Tractatus sui partem jam fere absolvit, non tantum ordo, sed & instituti ratio dudum exigebat, ut ad scripti sui vernaculi, sive trium vel fere quatuor plagularum Exercitationis, cujus titulus, *Cartesius Spinozæ præluccens*, vindicias, meæque Apologiæ confutationem se conferret, *nitimoris plenus*, (quod quis ex tanta mora & dilatione, & inutili adeo scriptione præc. non immerito suspicaretur,) *ictus* tantum *declinare*, ad argumenta totamque Philosophiæ Cartesianæ *Spinozismo* oppositæ ferriam pauca & generalia tantum respondere, hic & illic arguta-

Spinozismi **EVERSOR.** Pars II. 151

gutari, verba pervertere & obscurare, & porro eandem calumnias audacter repetere, cramben eandem recoquere, eamque disteriis solitis condire tantummodo velit. Videbimus sane Virum Cl. hic admodum verbum, rerum tamen admodum parcum, ut quod ad speciem fidei non sine magna arrogantia antea datæ & renovatæ, facta etiam publica provocacione, satisfacere videretur.

II. Repetit §. 2. ex sua Metaphys. quæ Cap. 6. contra Cartesium de substantia scripsit. Licet supra Cap. 3. §. 3. quædam de substantia præoccupavimus, ibique Cartesi definitionem proposuimus; utile tamen erit ipsa verba Philosophi repetere, ut cum heic sint vindicanda & recte explicanda, ob oculos continuo versentur. Ita scripsit Philosophus, Art. 51. Part. 1.

Quantum autem ad ea, quæ tanquam res vel rerum modos spectamus, operæ pretium est, ut singula seorsim consideremus. Per substantiam nihil aliud intelligere possumus, quam rem, quæ ita existit, ut NULLA ALIA RE indigeat ad existendum. Et quidem substantia, quæ NULLA PLANE RE indigeat, UNICA tantum potest intelligi, nempe DEUS. ALIAS vero omnes, (substantias,) non nisi ope concursus Dei existere posse percipimus. Atque ideo nomen substantiæ non convenit Deo & illis univoce, ut dici solet in Scholis, hoc est, nulla ejus nominis significatio potest distincte intelligi, quæ Deo & creaturis sit communis. Addam heic etiam priora verba Art. 52. Possunt autem substantia corporea, & mens, sive substantia cogitans, creata, sub hoc communi conceptu intelligi; quod sint res, quæ solo Dei concursu egent ad existendum. Nota marginalis est, Quod nomen substantiæ menti & corpori UNIVOCE conveniat.

Repetit, quæ de unica substantia in Metaphys. scripsit, quibus verba Cart. opponuntur.

Cap. 3. observavimus 1. Philosophum dedisse definitionem substantiæ in genere sive in abstracto. 2. Ex ipso Art. 52. & aliis plurimis locis ipsum non minus aperte, directe & expresse, ac quenquam, omnia corpora & mentes pro veris substantiis habuisse. 3. Ipsum etiam suam definitionem applicasse substantiis existentibus, increatæ & creatis, ut non abstractum tantum, sed & sensim completum substantiæ conceptum formaremus. Atque ita Art. 51. prærogativam sub-

Quædam ex Cap. 3. hujus Part. observata de definitione substantiæ Cartesii repetuntur.

stan-

stantiæ Divinæ præ omnibus creatis & finitis accurate indicasse.
 4. Deinceps ipsum exposuisse, quomodo mens & corpus univoce sint *substantiæ*. 5. Philosophum progredi ad explanationem ipsius essentiæ sive substantiæ mentis creatæ & corporis. Ostendimus etiam, ipsum statuisse, *mentes & corpora esse duo summa substantiarum genera*. Et *quæ nulla alia re indigere ad existendum respicere subjectum*; quam vocem alibi etiam expresse in definitione addidit. Denique falsum esse, Art. 52. aliam definitionem addi, quæ creaturis conveniat, cum tantum doceatur, quo sensu & modo definitio *substantiæ* data Art. 51. his conveniat. Duo jam heic agenda nobis restant, 1. quædam erunt observanda ad ea, quæ Vir Cl. ex sua *Metaphys.* citat. 2. Vindicanda erunt ea, quæ heic profert contra meam Apologiam.

Observatio prima, contra ea quæ citat ex sua *Metaphys.*

Observatio secundæ.

Tertia.

Observo 1. meram & fallam esse calumniam, *Cartesium* hic proponere, *ut multi impostores solent, sub specioso pietatis prætextu, ac si Deum extollere, & creaturas deprimere vellet, perniciosissimam suam sententiam.*

2. Cl. Antagonistam odium foetidumque suum affectum manifestare, cum addit, *Cartesium hanc ob causam abiis, qui adeo ipsum depereunt, ut ne quidem illis ipsa ejus merda foetorem redoleat, hic non culpari, sed summopere laudari. cum ipso facto velit, cuncta esse Deum.* Quæ est calumnia solita Viri, qui Cap. 1. fin. scripsit, *ita me geram ut Philosophum, & præsertim Christianum decet, & si rationibus inferior fuerim, quod deest dictionibus non supplebo*; quam tamen calumniam nulli vel minima cum specie probat, & verbis *Cartesii* ne quidem ulli probare intendit.

3. Ait, *scopum Cartesii esse ostendere, quid discriminis sit inter res & earum modos.* Dolus subest. Id *discriminis* nullo modo hoc & seq. Art. docet, ac si ibi mentes & corpora ut *modos* vellet considerare, Deum ut *unicam substantiam*. Quo tendit calumniator. Res est manifesta, & totidem verbis legitur. Philosophus Art. 48. simplices cogitationes & notiones recensuerat, ut & æternas veritates; de his pauca docet Art. 49. 50. Ergo explicare incipit simplices notiones, & quidem primo *substantiæ* Art. 51--54. Postea demum *modos*, quos

quos tamen statim Art. 56. dicit *Attributa, durationem, ordinem, & numerum*; postea etiam *universalia*. Adeoque Art. 51--54. ne hilum agitur de *modis*. Non ibi docetur *discrimen inter substantias & modos*, nisi quatenus conceptus *substantiæ* opponitur conceptui *modorum*. Nihil hic *Cartesio* excidit, quod non satis erat *meditatus*; nec Viro Cl. hæc exciderunt, quibus bene & clare dicta pervertit, non nisi adhibito multo labore, quæstione & torfione, quæ cum bona conscientia non confisfit.

4. Recte dicit Philosophus, *non posse nos per substantiam intelligere aliud, quam rem quæ ita existit, ut nulla alia re indigeat ad existendum*, nim. ut *subjecto*, cui insit. Uti patet ex definitione 5. Resp. 2. ubi id expresse additur, sive ita exponitur. Unde facile solvuntur duo sophismata Viri Cl. *quod aliqua re*, nim. ut *subjecto*, *indiget ad existendum*, nim. ut in eo sit, & ei inhæreat, id *nec est, nec esse potest substantia*. Atqui omnes *res creatæ* quadam re indigent ad existendum, nim. ut *subjecto*. Ergo *non sunt substantiæ*. Ita aperte falsa est *minor*. Vel ita; *Substantia nulla re indiget ad existendum*, tanquam *subjecto*. *Res creatæ* quadam re indigent ad existendum, tanquam *subjecto*. Ergo *res creatæ non sunt substantiæ*. Negatur iterum *minor*. Nos simpliciter ita argumentamur; Quod *nulla re indiget tanquam subjecto ad existendum*, est *substantia*. Atqui *res creatæ, mentes & corpora, nulla re indigent ad existendum*. Ergo *sunt substantiæ*.

Quartâ.

5. Scribit porro pag. 98. pervertendo *Cartesii* verba; *ipsum è data substantiæ definitione hanc colligere consequentiam: Et quidem substantia, quæ plane nulla re (Philosophus scribit, nulla planè re) indigeat ad existendum, unica tantum potest intelligi, nempe Deus*. Unde colligit, *Cartesium velle, hanc definitionem soli Deo posse applicari*; ac proin unam tantum esse *substantiam*. Quod falsissimum est & mera verborum contorfio. Falsum est, hanc esse consequentiam, quæ ex definitione elicitur; nullum *consequentia* ibi est indicium. Sed *definitio substantiæ* in genere applicatur substantiis existenti- bus; sed non prorsus eodem sensu. *Prærogativa* insignis *unius substantiæ increatæ* præ omnibus creatis tam clare no-
V tatur,

Quintâ.

tatur, ut summopere mirandum sit, Virum Cl. hic scribere ausum fuisse, hanc definitionem *soli Deo applicari*, & secundum *Cartesium* Deo soli *applicari posse*; cum *Cartesius* eam applicet tam omnibus *creaturis*, quam *alias omnes substantias* appellat; quam *Deo*; sed huic simplicissime & perfectissime, aliis omnibus secundum quid. Subjungit enim, *Et quidem substantia, quæ nulla plane re &c. Alias vero omnes &c.* Novus dolus hic notandus; Cl. Auctor aliud substantivum præmittit, quod ambigue posset accipi; quærit, *quid statuendum erit de cunctis aliis rebus?* Cum in *Cartesio* vox *substantias* ex præc. sola subintelligi possit. *Alias vero omnes* (præter illam *unicam substantiam*) *non nisi ope concursus Dei existere posse percipimus.*

Sexta de
voce con-
cursus.

6. Pessime torquet & pervertit vocem *conkursus Dei*. *Mira profecto phrasis*, ait, *substantias existere ope concursus Divini, cum concursus, qua actus Dei, nunquam à Philosophis vel Theologis ad rerum essentias, sed ad earum operationes referatur.* Sed præterquam quod illi unum actum sæpe sub altero comprehendunt, sub *conservatione concursus*; *Cartesius* commode hic sub *conkursu* *conservationem* complectitur, considerans *substantiarum creaturarum* *existentiam* cum suis *modis & actionibus*, *motibus corporum & cogitationibus mentium*; eo magis cum *mentes* per ipsam suam naturam per *conservationem* *existentem* sint *actuosa* per *conkursum* *Dei*. Sic in *Apologia* Part. 1. §. 30. notavi loqui *Philosophum* Art. 36. Part. 2. *Deum per concursus suum ordinarius tantundem motus & quietis conservare, quantum in principio posuit.* Sed quomodo pervertet Cl. Antagonista vocis usitatissimæ significationem, ut *Spinozismus* (qui scopus est intentus, in quem omnes torciones collineant,) inde eruatur? Hoc modo. *Ex Philosophis concurrere, ratione alicujus essentia*, (quam alias *in indivisibili* consistere, sensum etiam pervertendo, ait, ut probet *corporis essentiam* non consistere in *extensione*, quæ non est *indivisibilis*; sed jam aliter usu venit; transeat hoc cum innumeris erroribus,) *dicuntur, quæ una conveniunt & requiruntur ad constituendam aliquam essentiam*; idcirco *hujus phrasios genuinus sensus optime hic haberi posset, quod essentia Dei,*
tan-

tanquam radix & fundamentum omnis, sit venia verba, substantialitatis rerum aliarum sit concipienda, easque non instar substantiarum concipi posse, nisi quatenus illi uni substantiæ insunt, & ea concurrat ad earum essentiae constitutionem. Quidni dixit, multas literas concurrere ad vocabula, hæc ad sententias, has porro ad tractatum & librum constituendum; imo partes ad totum, & mentem & corpus ad hominem, & omnia hujus mundi corpora ad mundum constituendum, uti plures causæ concurrunt ad eundem effectum producendum? Ita suam exceptionem de essentia indivisibili proprio non jugulasset gladio. Verum ex his exemplis forte animadvertisset, se hanc vocis concursus Dei explicationem sive significationem Cartesio obtrudere non posse. Si Cartesius dixisset, Deum concurrere cum aliis substantiis, ut ex omnium concursu & compositione unica constitueretur substantia, sensus clarus fuisset; ita res omnes essent partes Dei, Deus ab iis non differret. Haberemus unicam substantiam. Tum Cl. Antagonista, quod jam nullibi, heic vere scripserat, Q. E. D. Sed aliud scripsit Cartesius; Deum dixit certo sensu unicam substantiam; sed alias omnes substantias non nisi ope concursus Dei existere posse percipimus: ubi Cartesius accuratissime ab unica illa substantia alias omnes distinguit. Superest ergo ut concludamus, de tali concursu, quem fingit Cl. Adversarius, heic non posse esse sermonem. Adeoque ipsum magnis suis ausis excidisse; sed Cartesium hic, uti alibi sæpe in Epist. loqui de vero Dei concursu; ope cujus aliæ omnes substantiæ, quotquot sunt præter Deum, existere tantummodo possunt. Cum autem Deus nulla plane re, ne quidem ut causa, indigeat, sed à se & per se existat, patet Deum & creatas substantias non univoce id est eodem sensu & significatione posse dici substantias. Qui sensus per se est manifestus. Forte vidit Cl. Antagonista, se illum violentum sensum vindicare neutiquam posse, tamen accusationi suæ pertinaciter inhærens addit, Quicquid sit, (de voce concursus Dei,) id certum est, Cartesium hic omnes res, respectu substantialitatis, sive nature substantialis, Deo opponere, & concludere inter illas & Deum nullam esse convenientiam, i. e. eas non

esse veras substantias. E contra manifestum est, *oppositionem fieri inter Deum unicam substantiam*, quæ ita existit, ut *nulla plane re indigeat*, per se, à se, & sua virtute, sine *concurso* alicujus causæ, & inter *alias omnes substantias creatas*, quæ non nisi *ope concursus Divini* existere possunt.

Septima
de voce
univoce.

Denique ut obscuret *Cartesii* mentem adhibentis vocem *univoce*, multa addit de tribus receptis à Philosophis prædicandi *modis*, *univoco*, *equivoco* & *analogico*. Non opuserat eo labore, nam Philosophus addidit explicationem vocis *univoce*, & manifestum est nomen *substantiæ non convenire Deo* & *aliis substantiis univoce* i. e. eadem significatione; uti mentibus creatis & corporibus. Quod Philosophus seq. Art. expresse addit. Sed dolo rursus utitur, quando hic agit de triplici illo *prædicandi modo*, cum alii vulgo duplicem ponant, *univocum* & *homonymum* sive *equivocum*, ita ut hic *analogum* complectatur; sed nos ter *triplicem* sequitur, ut *analogo* remoto relinquatur *equivocus*, & habeat quod vult.

Voces
univoce &
equivoce,
vel analogice,
explicantur.

Cl. *Burgerdicius* Log. Instit. Lib. 1. Cap. 26. agit de *Synonymis*, *Homonymis*, & *vocabulorum variis acceptionibus*. Definit Theor. 1. voces *synonymas*, Latine *univocas*, quæ significant res, quibus ratio *essentiæ communi nomini accommodata est eadem*. Et Th. 2. *homonymas*, Latinis *equivocas*, quæ significant res, quibus ratio *essentiæ communi nomini accommodata est diversa*. Theor. 3. dividit *homonymiam*, quæ vel à *casu* est, cum vox eadem (E. Gr. *jus*, *malus*, *Gallus*,) *diversis rebus sine ratione est imposita*; vel à *consilio*, cum vox eadem adhibetur ad *diversas res significandas certa ratione*. Et hæc ratio *homonymiæ* est vel *in rebus*, vel *in nobis*, Theor. 6. Ea quæ est *in rebus* hic locum habet; & est vel *tropus*, vel *inequalis attributio*. Hanc heic esse spectandam per se patet. Hanc describit Th. 1. *Ob inæqualem attributionem dicuntur homonyma*, quæcunque significant *communem naturam*, quæ *subjectis speciebus inæqualiter communicatur*. Nota, in his *homonymis* poni *communem naturam*. In Commentario §. 1. scribit, causam *homonymiæ* in genere esse *infinitam rerum multitudinem*, & *paucitatem vocabulorum*. In *homonymis à casu* nulla vera est *homonymiæ causa*; sed si quæ *causa sit*, quæ *movere possit sapientem*,

tem, ut idem vocabulum diversis rebus significandis adhibeat, ea est maxime, inæqualis attributio; ut in iis, quæ inferioribus ex æquo non conveniunt. Cujus exempla §. 2. sunt, *Ens* respectu substantiæ & accidentis; *Syllogismus* respectu syllogismi strictè nuncupati, & ceterarum argumentationum, quæ & syllogismi dicuntur; *sanum tributum animali, medicinæ & urinæ.* Quibus addo *existentiam, & substantiam*, respectu Dei & creaturarum; unde sponte omnis difficultas est sublata. Tantum addam ex §. 4. *homonyma à casu*, ἀπλῶς *homonyma dici*; cetera, quia propius accedunt ad naturam synonymorum, sæpe ab homonymis distingui, ac imprimis ea, quæ homonyma sunt ratione inæqualis attributionis; quando enim cum fortuitis conferuntur, non videntur esse homonyma. Hæc forte alii dicerent *analogæ*; licet notante *Burgersdicio* §. 5. Scholastici omnia *analogæ* vocent, quæ à consilio sunt homonyma.

Hinc duo deduco, 1. prudenter & caute Philosophum dixisse, non univoce nomen substantiæ Deo & creaturis convenire; sed univoce mentibus creatis & corporibus; non vero dixisse *homonymos* vel *æquivocè*; nam ita Cl. Adversarius pro sua, qua est in eum, æquitate & pietate, strictam *homonymiam à casu*, quæ nullam inter res admittit convenientiam, sed tantum nudum ponit commune nomen, *Cartesio* heic obtrudere cum aliqua specie potuisset, cum ea simpliciter & maxime sit *homonymia*; sed jam vel minima species etiam est adempta, cum simpliciter dicit non univoce, & quo sensu vocabulum aliis minus notum accipiat, simul explicat.

Caute
Philosophus dixit,
non univoce.

2. Hinc patet triplicem prædicandi modum, *univocum*, Voces, *æquivocum*, & *analogum*, quem Cl. Vir heic prolixè explicat, non esse communem. Adducam ipsum *Aristotelem*, tum *æquivocum*, & *analogum* explicat. Adducam ipsum *Aristotelem*, tum ipsum Virum Cl. *Aristoteles* Lib. 7. *Phys.* Cap. 7. has tres species *homonymorum* tradit, τῶν ὁμωνυμιῶν, αἱ μὲν εἰσι πολὺ ἀπέχουσαι; αἱ δὲ τινα ὁμοιότητα ἔχουσαι, αἱ δὲ ἐγγύς ἢ γένει ἢ ἀναλογίᾳ, *Homonyma quædam multum distant*, nimirum quæ à casu; quædam habent quandam similitudinem, uti homo *pius* cum vero, omnisque *imago* cum *exemplari*; quædam propinquæ sunt vel genere vel analogia. Ergo *homonyma* omnia *analogæ* & æ-

quivoca complectuntur, five omnia quæ non sunt *univoca*, five *synonyma*. Quin ipse, quod Lector mirabitur, Vir Cl. ita scripsit Anno 1705. in sua Logica, quando nondum ad hæc incitas redactus fuit, ut vanum hoc *effugium* quæret; nec adhuc scripserat, *Cartesium* hæc *Spinozæ præluxisse*, quod jam tueri cogitur. Ipse Log. Cap. 12. §. 14--16. dividit *genus* in *synonymum* five *univocum*, quod *omnibus suis speciebus æqualiter convenit*; & in *homonymum* five *equivocum*, quod *inæqualiter, uni plus, alteri minus, speciebus suis convenit*; vel etiam *de una specie quoad rem, de altera duntaxat nomine tenus dicitur*. Ita hoc esset *genus homonymon ἀπὸς*, prius *analogum*. Imo in *Metaphys. A. 1715. Cap. 3. §. 21.* in eadem, qua *Cartesius*, significatione usus est voce *univocè*; quando non *univocè*, sed *analogice*, *Ens in absolutum & relativum non male dividi* scribit. Sic Cap. 6. §. 9. *univocè* exponitur ex æquo. Cum ergo & nomen & definitio *substantiæ* expressissime tam omnibus aliis substantiis finitis, quam Deo, tribuatur à Philosopho, sed *inæqualiter*; manifestum est, Philosophum rectè & accurate ex mente *Scholarum* scripsisse, *nomen substantiæ Deo & creaturis non convenire univocè*; imo & secundum ipsam vocis Viri Cl. explicationem in Logica datam; quam & loc. cit. *Metaphys.* ipsum secutum esse ostendi. *Metaphys. Cap. 6. §. 9.* explicat *triplicem prædicandi modum, univocum, equivocum, & analogicum. Univocè de rebus dicitur id, quod utrique, & secundum nomen, & secundum definitionem, ex æquo tribuitur; sic v. c. de Petro & Paulo, quod ambo sint homines. Cum ergo nomen substantiæ non ex æquo five æqualiter Deo & ceteris substantiis conveniat secundum Cartesium, concludi debet, id non univocè ipsis convenire; sed equivocè, five inæqualiter. Sed noster concludit, cum insicias eat Cartesius, substantiam de Deo & creaturis posse dici univocè, eo ipso negat, substantiæ definitionem competere creaturis... Ex his omnibus sole meridiano clarius est, Cartesium duntaxat statuere unicam substantiam, eamque Deum esse. Additque Geometrarum Q. E. D. Cui ego tantum repono, esse sophisma à dicto secundum quid additum simpliciter. Quod sole meridiano clarius est. Quando enim*

Cartesius negat, significationem vocis *substantiæ*, sive & ejus definitionem, convenire DEO ET CREATURIS univocè, ex æquo, æqualiter, minime negat, absolute & simpliciter, eam creaturis competere: imo inde concludere oportet, eam Deo & creaturis revera competere, sed *inequaliter*, non ex æquo, sive non univocè; ita ut ea non ex æquo Deo & creaturis sit communis. Quod verba ea & totus Art. sole meridiano clarius docent. Prædicationem æquivocam dicit, quando eadem essentia rebus non competit, aut ob externam similitudinem aliquam eodem nomine appellantur; ut v. c. effigies hominis vocatur homo pictus. Hæc ipsi Aristoteli erat homonymia similitudinis. Addit explicationem analogicæ, cum aliquid perfectionis, quæ gradus recipit, quæ est in una re, alteri quoque assignatur; ita de Deo & hominibus dicitur, quod sapiant.

Jam ad rem. Dicit, hanc analogicam nunquam adhiberi respectu essentiarum, nisi quatenus consideratur quædam earum perfectio, quæ vel major vel minor esse potest. Atqui manifestum est, Cartesium hic spectasse perfectionem *substantiæ* Divinæ, quæ creaturis neitiquam convenit. Ita est hic prædicatio analogica. Sed Cl. Adversarius ait, eam hic locum nullum habere posse, quia *substantia*, ut ajunt, non recipit magis & minus. Sed hoc iterum est sophisma à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Burgerdicius Lib. I. Cap. 4. Theor. 10. expresse explicat & limitat. Hoc est, ait, non intenditur & remittitur. Hæc nota de una eademque substantia intelligitur, quæ successione temporis non potest magis fieri substantia, neque in genere, neque in specie, quam erat antea. 2. Potest hæc nota etiam tribui diversis substantiis, modo sint ejusdem ordinis. Imo quomodo primæ substantiæ sint magis substantiæ, quam secundæ, & species magis quam genera, dictum est Theor. 5. ubi dicitur in explicatione, Hanc primarum substantiarum notam non esse intelligendam de ipsa definitione substantiæ, (ea enim omnibus convenit æqualiter,) sed de ordine subsistendi, omnibus enim substantiis convenit per se subsistere, h. e. non esse in subjecto; sed secundæ substantiæ subsistunt per se beneficio primarum, in quibus sunt, non ut accidentia subjecto, sed ut partes essentie in toto. Addo jam; hic non est fermo de eadem substantia, sed de

Prædicatio analogica hic locum habere debet.

diversissimis, & quidem diversissimi ordinis; de Deo substantia Perfectissima, & de substantiis omnibus finitis & dependentibus; quarum prima *in ordine subsistendi* infinito magis est substantia quam aliæ omnes finitæ. Hoc respectu *Cartesius* accuratissime scripsit, *nomen substantiæ* Deo & creaturis non convenire *univoce*; licet respectu *non inhærentiæ in subjecto* utrisque *univoce* convenire concedatur.

Quod
ulterius
vindicatur.

Notat porro, *nihil posse dici Analogice de contradictoriis, quorum unum alteri non tantum quid detrahit, sed & prorsus tollit atque destruit.* Sed porro confunditur, & errat Vir Cl. errorem Logicum, *puerilem* sane: licet enim contradictoriorum alterum sit *positivum*, alterum *negativum*, ut *ens, nonens*; imo licet ipse Log. Cap. 23, §. 11. scribat, *Contradictio est oppositio inter quodvis positivum & ejus remotionem*; sive positivum & negativum; tamen heic *contradictoria* facit *positiva* duo, *Deum & creaturas*: scribit enim, *res quæ nulla alia re indiget ad existendum, & res quæ indiget Dei concursu ad existendum, sunt contradictoria. Una est independens, altera dependens.* Et concludit rursus *sophistice* more solito; *Cum itaque secundum Cartesium ratio formalis, sive id, quod substantiam facit, consistat in indigentia nullius rei ad existendum, per se claret, indigentiam alicujus ad existendum totam tollere rationem substantiæ formalem, & in tali re non tantum esse minus substantialitatis, sed prorsus nihil, ac proinde nullam hic posse esse prædicationem analogicam.* Ubi committitur *sophisma ab ignoratione e-lenchi*; nam quia *Cartesius* in eo ponit *rationem formalem substantiæ*, quod omnis substantia *nulla alia re tanquam subjecto indigeat ad existendum*; cumque *in ordine subsistendi* hæc Dei sit *prærogativa*, quod ipse à se, per se, sine ope alius causæ subsistat, *create vero omnes substantiæ non nisi ope Concursus Dei* subsistere & existere possint; ergo salva est *prædicatio analogica*, nam & *existunt*, sed *dependent*. Ergo nomen *substantiæ* non convenit hoc respectu Deo & creaturis *univoce*. Q. E. D.

Notabilis
error Viri
Cl. in ex-
plicatione
harum vo-

Denique observo, Virum Cl. licet triplicem heic nobis prolixè describat *prædicandi modum*, præteriisse tamen illum, quem heic intellectum voluit. Quod est evidentissimum indicium, quod ne quidem hæc vocabula rectè intellexe-

lexerit. Nomen *substantiæ* Deo & creaturis non convenire cum commissus.
univoce, *Cartesius* fatetur. Et hoc est fundamentum accusa-
tionis Viri Cl. Sed 2. prædicationem *analogicam* heic nullum
posse habere locum probare allaboravit Vir Cl. Relinquitur
3. prædicatio *equivoca* sive similitudinis; ut cum effigies
hominis picti vocatur *homo pictus*. An ergo ea heic locum
habet? Hoc non dicit, nec dici potest. Heic enim non agitur
de pictura & effigie substantiæ Divinæ in rebus creatis;
quæ inde *substantiæ* Divinæ dicerentur. Quid itaque? rem
ipsam prætermisit, ejus oblitus est, sufficiebat ei concludere,
*inter illas & Deum nullam esse convenientiam, i. e. eas non esse
veras substantias*, pag. 99. & pag. 101. *Cartesius* negare
substantiæ definitionem competere creaturis, eumque duntaxat
unicam statuere substantiam, eamque esse Deum. Q. E. D. Et uti
heic infra scribit, secundum *Cartesium* Deum solum esse
substantiam, nullis aliis rebus ejus definitionem competere,
sed eum tamen, ne videatur Atheus, hoc nomen quidem velle
& debere adhibere passim de creaturis; sed ita ut solum
nomen, non vero ejus definitio iis competat. Qualis vero hæc
est prædicatio? Hanc ignoravit, vel ad eam non attendit Vir Cl.
Legat jam præcedentia. Ibi ostendi eam esse *homonymiam à casu*,
uti *Aristoteles* Eth. Lib. I. Cap. 4. eam dicit *ἀπὸ τοῦ κοινῆς*;
hanc loco supra cit. dicit, quæ *multum distat, & nullam
habet rei convenientiam, sed solum nomen cum re commune*.
Hanc debuerat Vir Cl. heic explicare, & respicere, quam ego
vehementer nego; nam omnes ceteræ substantiæ ita existunt,
ut nulla re, tanquam subjecto, indigeant ad existendum.
Quæ est definitio substantiæ, quæ iis competit.

Huc usque citata ex Cl. Viri *Metaphys.* & à se descripta,
plenissime confutavi; non sine stupore & dolore animi video
Metaphys. Cap. 6. §. 10. post tam confusam & temerariam
omnique specie destitutam scriptionem, tantam (uti passim ea
magna est,) arrogantiam, qua ausit provocare ad cujusvis
conscientiam, an in hac sententiæ *Cartesiane* explicatione
& investigatione alicubi ejus verba in sensum alienum detorsit,
aliquid de suo addiderit, per ambages vel longe petitas

Viri Cl. arrogantia notatur.

consequentias inde aliquid elicuerit? An non omnia, percepto modo verborum genuino sensu, ordine, nexu, scopo, sponte quasi sua fluant? Ne quis igitur dicat, se hic Cartesium fuisse calumniam &c. Imo expoſtat, quod illi, quibus gloria Dei cordi est, ... quamvis in multis Cartesio addicti, bonum suum propositum, & pro causa Dei zelum sint laudaturi &c. De animo nolim in multis judicare, Deus est *καρδιογνώστης*; sed de re ipsa & quomodo scripserit, quibus dolis & tricis usus, quam nullis fundamentis atrocissimæ calumniæ sint nixæ, quomodo verba detorserit, quam ineptas consequentias deduxerit, jam clare & certo demonstravi; ubi nunc tot rerum testimonia adsunt, pluribus verbis opus non est.

Sine ratione queritur Vir Cl. me ea quæ heic citavit ex Metaphys. præterisse.

III. Revertimur ergo ad novissimum Viri Cl. Tractatum; ubi jam §. 3. brevissime indicat, quid egerit & demonstraverit in suæ Metaphys. Cap. 6. §. 3--9. verbis pag. 96--101. descriptis; quæ huc usque plene & accurate confutavimus. Heic vero queritur, me hæc omnia præterisse, itaque me gerere, ac si omnes ejus rationes essent plane enervæ, & mihi cum velite quodam, vel homine ignavo res esset, quem torvo adpectu deterrere & prorsus fugare possit: sed si id sibi persuadere studeat, maxime hallucinatur, neque dimittam ipsum donec mihi plane satisfactum; quod an ullo modo aut ulla specie ab ipso præstitum sit, ex ejus ad hæc mea responsionibus, quas nunc subjiciam, cordatus Lector judicet. Mascula generosi Disputatoris maximamque in bona causa, quam tuctur, collocantis fiduciam, quæ terrorem Antagonistæ meticoloso facile incuterent, esse videri verba quis negaverit? Ea exscripsi, ut Lector præc. mea plenaria confutatione lecta, & persuasus de falsissima & atrocissima ejus calumnia, omni vel minima specie probationis destituta, mecum miretur hominis confidentiam, audaciam & impudentiam. Fuit Cl. Adversarius certissime sibi conscius, quod in plurimis aqua ei hæreat, ad incitas sit redactus, & ad innumera, quæ in Apologia mea scripsi, respondere neutiquam possit. Si hætenus animum suum potuerit obfirmare, faxo, Deo volente, hoc scripto, ut si non apud alios, saltem apud se & Deum sateri cogatur, se in innumeris rebus gravissime erras-

raffe, & falfo *Cartesium* esse calumniatum, ac si ipse *verus* effet *Spinozifmi Architectus*. Nihil, quod alicujus momenti videbatur in Exerc. *Cartesius Spinoza praluens*, (quam solam confutare, & quidem strictim, accessorium solum fuisse scopum, supra narravi,) præterii; injuria itaque me afficit, scribens, quod citata ex *Metaphys. præterierim*; quanquam & ea perspexerim, & ita reflexerim ad ea, ut & horum confutatio reapse satis in mea Apologia contineatur. Eat jam & videat, an jam hac completa confutatione sit constrictus; & an me *jam dimittere* velit. Sin, plura dabo.

IV. Postquam pag. 103--108. sive §. 4. ex meæ Apologiae Part. 1. §. 20-22. ipsa mea verba descripserat; *obtestatur* §. 5. *Lectoris cujuscunque candidi fidem & judicium, an mea responsa aliquid ad rationes suas refutandas appositi contineant. Nihil sane in iis præter eandem cantilenam, verba, rationes male compositas, ignorationes elenchi, crassæ ignorantie specimina, convicia, similiaque reperio, &c. Vides Lector Cl. Auctorem sibi similem, ante & post citationem meorum verborum. Si arrogantia, confidentia, audacia & impudentia specimina velis, me Cl. Viro multo esse inferiorem profiteor. Ipse est ille Vir, si modo ei credas, qui si rationibus inferior fuerit, quod deest, dicitariis non suppleret.*

Vir Cl. ex suo alterius ingenium metitur.

V. Sed videamus, an res ita se habeat, an vero triumphum canat ante victoriam? Hoc tantum inantecessum iterum in memoriam revocare velim, quod ego non refutaverim ea quæ scripsit in *Metaphys.* quæ tamen hæc exscripsit, & à me præterita, non sine quodam dolo & quadam mei injuria, queritur; sed Exercit. dictæ Belgicæ argumenta, rationes, tricas, difficultates, quæ mihi ullo modo responsione dignæ videbantur, & quidem præter primam intentionem, satis accurate examinavi. Quod suo loco ostendam.

Injusta Viri Cl. querela.

VI. Mali ominus esse videtur, quod *generosus & cordatus* hic *Disputator* post tam magnifica verba ante certamen tam pueriliter ipsum certamen §. 6. aggrediatur, usus inani captione & me reprehendens, quod istam *Substantiæ* definitionem à *Carteso* propositam *cunctis aliis præferendam* esse scripserim.

Incipit ab inani captione.

ferim. *Miratur, & obstupescit; quæ causa? An quod ipse univ-
 niversum Spinozismum in ea fundet, quam ego aliis omnibus
 præfero? Hoc sane est, quod quis merito miretur. Sed cau-
 sa admirationis est, quod me non pudeat tam apertæ contradi-
 ctionis; nam dico, Cartesium in definitione ea verba posuisse,
 quæ explicatione non egent; cum alii quædam suæ definitionis
 verba, quid sit per se subsistere vel existere, explicare debue-
 rint; atque idcirco Cartesii definitionem aliorum præferam.*
 Si ergo *Cartesii* definitio nulla egeat explicatione, rogat me,
 cur ipse adhibeam ad eam explicandam tot molimina? Hæc est
 aperia mea *contradictio*. Qua tamen facile me expedio, di-
 cendo Solem in se esse lucidum, & manere, licet quis sit
 cæcus, vel oculos claudat, vel etiam dum Luna sui corpo-
 ris objectu umbram nobis faciat; sic veritatem de *existentia*
 Dei scribit Vir Cl. Eth. Præf. *esse tam claram & certam, ut
 nulla demonstratione clarior vel certior reddi queat; sed jam im-
 pense laudat opus vastum Viri Ampl. D. Nieuwentyt; igitur
 quæro tuis verbis, cum veritas ea sit tam clara & certa; cur
 tantopere laudas tam vastæ molis opus in 4to, unice cum
 hoc scopo scriptum, ut eam veritatem tanto molimine de-
 monstraret? Ergo attendere Te, quod scis, velim, defi-
 nitionem posse esse claram, lucidam & perspicuam in se, li-
 cet quis eam lucem & evidentiam videre nolit, & odio ha-
 beat, oculos claudat, imo & obscuret, intricet, atque
 caligine involvat. Quod heic à Viro Cl. factum id negotii
 mihi facescivit. Tenebræ Viri Cl. dispellendæ fuere.*

Quæ re-
 torquetur.

VII. Sed si similiter argutari libitum esset, rogarem e-
 tiam Te Cl. Antagonista, an Te, qui me ejus accusas, *non
 pudeat tam apertæ contradictionis? Utiq; §. seq. 7. dicis, hoc
 nomine Cartesii definitionem huic Peripateticorum, substantia
 est res per se existens, vel subsistens, non esse præferendam;
 quoniam hæc non magis requirit explicationem, quam Cartesia-
 na; & tamen ab omnibus explicatur, & explicari debet,
 quid sibi velit id per se subsistere in hac definitione, scil. rei
 alii ut subjecto non inesse, vel inherere, sive nulla alia re indi-
 gere ad existendum; quod Cartesius posuit in definitione, o-
 mittendo verba ambigua, quæ de Deo adhibita aliam &
 lon-*

longe ampliorem habent significationem. Hinc & ipse Vir Cl. non tantum eam definitionem heic explicat, sed tandem *hac phrasi* per se subsistere *abstinet*, ne imperiti malevoli inde cavillandi occasionem arripiant. Laudat ergo definitionem ut *claram*, quam tamen explicat; imo quam ut ambiguum repudiat. Turpe est Doctori, cum culpa redarguit ipsum. Sed an illa definitio est satis clara? Prius dicit, eam non magis requirere *explicationem*, quam *Cartesianam*. Quid si utraque esset obscura? Addit ergo, *Quinimo Philosophiæ Peripateticæ periti sensum hujus absque ulla explicatione satis commode & sine ullo erroris periculo intelligunt*. Unde sequitur, quod ego volo, & ob quod *Cartesianam* præfero, imperitis illius Philosophiæ, & phraseos hujus *per se subsistere* usus, non satis *claram* esse eam definitionem; adcoque ipse eam explicationem ut commodam subjungit; quæ est extra controversiam, quamque admitto. Tantum laudavi & merito prætuli *Cartesii* definitionem, in qua adhibentur clara ea verba, quæ ab aliis ad ambiguitatem omnem tollendam explicationis ergo subjunguntur. Ita primum ipsius telum sine ullo ictu averti, & in ipsum Antagonistam valide retorsi. Cum primum certamen fuerit tam facile & tam feliciter successerit, non videor de reliquo multum debere esse sollicitus. Videtur esse bonum omen. Spem facit felicitis successus. Prima victoria animum addit Athletæ. Dimidium facti qui bene cœpit habet.

VIII. Exspecto itaque animosus alterum telum, quod proponit §. 8. sed jam contractum Apologiæ meæ Part. I. §. 20. Transit ad aliam rationem, qua commendare niterer *Cartesianam* definitionem. Maximam longioris §. partem præterit Vir Cl. I. Contuleram *Cartesii* explicationem, qua *prærogativam substantiæ increatæ* præ omnibus creatis proposuit, cum ipsius Viri Cl. explicatione prorsus eadem, quam citaveram ex Log. ipsius Cap. 5. §. 2. Notaveram 2. *contra Cartesii definitionem nullum scrupulum moveri posse, qui non eodem jure contra communem aliorum moveri posset*. Speciatim 3. *gratular bar Carteso*, quod non talem cum *Burgersdicio* dedisset definitionem, qua *Deus* excluderetur propriè ex *Categoria Sub-*

Tria heic à Viro Cl. præterita notantur.

stantiæ, cum ea definitio, *Burgersdicio* fatente, *finitis substantiis tantum competat*. Huic oppono, & laudo sequentia verba quæ citat.

Aliud per-
peram pro-
ponitur.

Scilicet scripsi, *Laudari vero maxime meretur, quod distincte ostendat, quo sensu Deus, & quo sensu omnes aliæ res sint substantiæ*, &c. Non tamen proprie *persuadere conor*, quod addit, *ea verba*, nulla re indigere ad existendum, *duplicem fundere sensum*, & *respectu Dei absentiam causæ & subjecti, respectu vero creaturarum solius subjecti inhærensium absentiam significare*. Non ita proprie; non tribuo verbis iisdem duplicem sensum in eadem oratione. In definitione *substantiæ* in abstracto spectatæ, hunc sensum unicum respicio, quod excludatur omnis alia res, tanquam subjectum, cui quid inhæreat. Hinc continuo dixi, *substantiam esse rem, quæ ita existit, ut nulla alia re indigeat ad existendum*, nim. tanquam subjecto. Hinc ostendi id vocabulum in altera Def. 5. Resp. 2. expresse à *Cartesio* esse adhibitum. Ita convenit definitio *substantiæ* etiam omnibus finitis creatis *substantiis*, licet *non nisi ope concursus Dei existere possint*. Sed si Deo applicetur, tum ea notatur *prærogativa* substantiæ Divinæ, quod ea sit à se, per se, independens, & *nulla plane re indigeat ad existendum*, nec ut subjecto, nec ut causa. Patet ita 1. verba habere unum sensum; uti vox *existentia* unum quid significat; sed de Deo usurpatum infinito perfectiorem existentiam innuit, quam de hominibus ceterisque creaturis. 2. *Cartesium* omnino *creaturas appellare veras substantias*. Quod supra, & in Apologia, satis probavimus.

Duplex
acceptio
vocis *res*.
Hinc non
eodem sen-
su vel *duo*
vel & plu-
ra rerum
sunt genera.

IX. Hoc tamen esse falsum, *faciet ut omnes videant, qui volentes cæci non sunt*; uti finit §. 8. Si præstaret, quod promittit, nihil haberem, quod opponerem; sed quam animosus est in jactando, tam imbellis in pugnando. Quod patebit ex examine §. 9. nam 1. scribit, *extra controversiam esse, Cartesium in rerum natura duntaxat admittere duo summa rerum genera, videlicet substantiam & modum*. Sed distinctione duplici opus hic est, sine qua oritur confusio. 1. Vox *res* five ens vel late sumitur pro eo omni quod non est nihil, quod est quid reale; quod Vir Cl. *non male*, licet non *univoce*, sed

analo-

analogice, in absolutum & relativum dispescit, Metaphys. Cap. 3. §. 21. Hoc sensu res dicitur vel *substantia* vel *modus*. Hinc *Burgersdicius* etiam scribit Log. Lib. 1. Cap. 3. Theor. 4. §. 3. quod ens *inequaliter predicetur de substantia & accidente*. Hoc sensu possunt aliquo modo statui duo genera rerum, uti Logici decem suas Categorias, sive rerum genera, ad duas retulerunt, dicentes, unam esse categoriam *substantiæ*, reliquas novem esse *accidentium*. Sic & *Cartesius* Part. 2. Art. 56. cum aliis locutus est, *Præter SUBSTANTIAS & earum MODOS, nullum aliud genus rerum agnoscimus*. Sed proprie & maxime vox *res* sumitur stricte pro *re per se existente*, sive *substantia*. Atque ita statuit *Cartesius* duo summa rerum id est *substantiarum genera*. Sic loquitur de rebus rerumque affectionibus Art. 48. licet statim etiam latius sumat; cum postea affectiones sub rebus comprehendat, scribens, *Ex iis quæ tanquam res consideramus, maxime generalia sunt substantia, duratio, ordo, numerus &c.* Sic quando subjungit; *Non autem plura quam duo summa genera rerum agnosco; unum est rerum intellectualium, h. e. ad mentem sive substantiam cogitantem pertinentium: aliud rerum materialium, sive quæ pertinent ad substantiam extensam, h. e. ad corpus. Perceptio, volitio, omnesque modi tam percipiendi quam volendi, ad SUBSTANTIAM cogitantem referuntur; ad extensam (SUBSTANTIAM) autem magnitudo &c.* Unde simul patet, quando vox *res* stricte & propriissime sumitur, duo summa rerum, sive *substantiarum*, genera statui. Quod omnes veri *Cartesiani* (spurius id est hostes ejus capitales & proditores excludo) semper docent. Sic stricte sumit *Philosophus* vocem *res* necessario initio Art. 49. *Atque hæc omnia tanquam res, vel rerum qualitates seu modos, consideramus*. Sic Art. 51. de quo agimus, initio, *Quantum ad ea, quæ tanquam res vel rerum modos spectamus &c.* Sic Art. 60. describens distinctionem realem, quæ ab hac voce denominatur, quod proprie *TANTUM sit inter duas vel plures SUBSTANTIAS*. Quando ergo in eodem hoc Art. 51. modos à rebus distinguit, hæc vox heic strictam habet significationem *substantiæ*; atque hoc Art. de re id est *substantia* agit; sed Art. 55. deumum

demum *de modis*. Videbimus in seqq. hac distinctione opus esse.

Distinctio
vorum *mo-*
di & attri-
buti.

2. Distinguere quoque oportet inter voces *modi* & *attributi* cum Philosopho Art. 56. *Cum consideramus, substantiam ab illis affici, vel variari, vocamus modos; cum ab ista variatione talem posse denominari, vocamus qualitates; ac denique, cum generalius spectamus tantum ea substantiæ inesse, vocamus attributa. Ideoque in Deo NB. non proprie modos (multo minus Spinozisticos, ipsas substantias, sive res omnes,) aut qualitates; sed attributa tantum esse dicimus, quia nulla in eo variatio est intelligenda. Sic existentia, duratio in rebus creatis, proprietates, attributa essentialia, non modi, sed attributa dicuntur. Fatetur interim Philosophus initio hujus Art. se præc. Art. & sæpius ante harum vocum explicationem, idem plane per modos intelligere, quod alibi per attributa. Hinc notat Claubergius Log. V. & N. Part. 1. §. 30. omnia themata simplicia referri rectius ad substantiam & attributum, quam ad substantiam & accidens; nam vox accidentis nimis est stricta, cum vox *Attributi* sit latior. Hinc patet, quod Vir Cl. non satis accurate intellexerit, quid controversum sit, nec ne, saltem id non distincte proponat, quando 2. addit, *Extra dubitationis aleam quoque est, non dari inter hæc duo aliquod medium, quod neque substantia sit, neque modus; substitue pro modo attributum; quo nomine venire possunt non tantum accidentia sive modi, sed etiam proprietates, & attributa substantiarum essentialia; sic & alia communia, uti existentia, duratio; nec non Perfectiones Divinæ.**

Art. 51.
agitur de
sola sub-
stantia.

Pergit 3. *Constat Cartesium hic inquirere in utriusque naturam, qua in re illa consistat. Ambigue dicit hic, an Art. 51. quem debebat respicere? Ita falsissimum est; hic, hoc Art. & seqq. agit de substantia tantum. Sed Art. 55. incipit agere de modis, vel uti distinctius deinceps scribit, de attributis. Ibi scribit, Duratio, ordo, & numerus, à nobis etiam distinctissime intelligentur, si nullum iis substantiæ conceptum assignamus, sed &c.*

De ea illo
Art. incipit
agere.

4. Ait, *Certum etiam est, illum hic initium facere à substantia; quod concedo, ita ut tantummodo agat hoc Art. & seqq.*

seqq. tribus de *substantia* prius in genere & abstractè: tum de conceptu ejus ipsis *substantiis* applicato, prius Deo, tum aliis omnibus, mentibus & corporibus, & de cognitione harum *substantiarum* partim ex aliis attributis, partim quam maxime ex cujusque *præcipuo* & *essentiali* attributo.

5. *Cujus natura*, ait, *ut rite concipiatur, proponit ejus definitionem.* Verum est, quod definitio proponatur, sed *substantia* Definitio substantia in genere. in genere & abstractè. Attamen scire oportet, quod ita *natura* alicujus *substantiæ* in particulari non cognoscatur. E. Gr. quando dico, Deus creavit aliquam *substantiam*. Hactenus nihil scio de realitate, quidditate, natura illius *substantiæ*; sed tantum scio quid esse, quod non indigeat realia, ut ei insit, sed quicquid quoque sit, quod ita *in se, per se*, sive *sine subjecto* existat. Ideo Philosophus recte scripsit Art. 52. *Veruntamen non potest primum animadverti ex hoc solo, quod sit res existens; quia hoc solum per se nos non afficit: sed facile ipsam agnoscimus ex quolibet ejus attributo, per communem illam notionem, quod nibili nulla sint attributa, nullæ proprietates, aut qualitates. Ex hoc enim, quod aliquod attributum adesse percipiamus, concludimus, aliquam rem existentem, sive substantiam, cui illud tribui possit, necessario etiam adesse.*

Hæc verba plenius ex Philosopho descripsi, ut non tantum ex præc. sed vel ex his verbis quivis videat, *Cartesium* Verba, nulla re indigere ad existendum, respicere subjectum inhaesionis, probatur. eundem cum omnibus orthodoxis conceptum formasse, & semper proposuisse. Adeoque aperte falsum esse, quod Cl. Antagonista jam addit. 6. *ipsum per hæc verba, nulla re indigere ad existendum, (quod necessario ad genuinum substantiæ conceptum pertinet,) non respicere subjectum inhaesionis; (quod tamen omnino respici, probatur ex modo allegatis ex Art. 52. & ex eo, quod applicetur tam omnibus aliis creatis substantiis, quam Deo, sic & ex Def. 5. Resp. 2. ubi expresse ea verba adduntur; sed causam efficientem & conservantem. Quod negatur. Sed hoc probare vult ex eo, quod digito quasi monstrat istam rem, cui omnino ista definitio tribui potest; nempe Deum, utpote causa efficiente & conservante carentem. Sed manifestum est, ipsum hanc definitionem prius cum insigni prærogativa sine ulla restrictione Deo applicare; qui*

Y

solus

solus *nulla plane re indiget*; qui ceteris omnibus rebus sublati existere posset; uti & existit solus ante creationem; sed & aliis omnibus rebus applicatur, *aliæ omnes substantiæ quidem nulla alia re ut subjecto indigent*; attamen *sine concursu Dei existere non possunt*.

Qualis à
Cartesio
fiat oppo-
sitionis.

Ostendimus supra *oppositionem fieri per vocem vero respectu cause efficientis & conservantis*, non respectu *subjecti inhesionis*; dicitur enim *non nisi ope concursus Dei*. Scilicet Deus *nulla plane re indiget*; ceteris omnibus sublati, Deus esse posset; *ceteræ vero omnes substantiæ*, licet nulla re ut *subjecto indigent*, tamen *non nisi ope Dei concursus existere possunt*. Adeoque nomen *substantiæ*, uti & nomen *entis*, Deo & creaturis non convenit *univoce*, ex æquo & æqualiter. Nec *Cartesius*, quod supra ostendi, *novam substantiæ definitionem finit* Art. 52. *secundum quam, ne palam Atheus audiret; res creatas etiam substantias vocare posset*; sed secundum suam *substantiæ definitionem non tantum Deum, sed & res alias omnes substantias dicit*, tantum cum *prærogativa quadam substantiæ Divinæ*, qua ceteræ omnes destituuntur, quæ *Dei concursu egent ad existendum*; quæ minime est *nova definitio*, sed tantum communis conceptus, sub quo mens & corpus *veræ substantiæ concipi possunt*, quibus vox *substantiæ univoce convenit*.

In defini-
tione ab-
sentia sub-
jecti inhe-
sionis pro-
prie nota-
tur, non
etiam cau-
sa.

Tandem intricat Lectorem, & vult liberalis videri. *Dat, Cartesium per hæc verba, nulla alia re indigere ad existendum, simul & causam efficientem ac conservantem & subjectum inhesionis intellexisse*; ita *utriusque absentia requireretur ad naturam substantiæ*; &c. *Ita nugatur, cui volupe est*. Imo hoc nihil est nisi *nugari*. Non petitur, quod dat, sed dat, & fingit ut lectorem intricet. In Apologia §. 19. scripsi & addidi, *explicationis gratia, ut subjecto inhesionis*. Hoc tantum removetur in definitione. Sed tamen, quando vox de Deo adhibetur, tum simplicissime Deus potest dici, *nulla plane re indigere, ne quidem causa conservante*. Quod sæpissime jam est repetitum.

Quod re-
vera Deus
& res crea-

X. Hoc manifestum quoque est ex eo quod Apologiæ Part. 1. §. 20. fin. scripsi; *Cartesius prudenter ea verba in defini-*
nitio-

*nitione posuit, quæ in emphasi & simpliciter conveniunt Deo, perfectissima utique substantiæ, sed in minore emphasi etiam omnibus creatis substantiis. Sic supra, quo sensu Deus, & quo sensu creature sint substantiæ. Vir Cl. quidem concedit infinitam essentia Divina præ creaturarum perfectionem, attamen substantiam Dei, quatenus abstracto conceptu ab essentia sejungitur, non alio modo concipiendam esse vult, quam substantiam creaturarum. Fallitur hic Vir Cl. & graviter errat, confundens conceptum substantiæ abstractum ab omni realitate & essentia cujusque rei, cum conceptu substantiæ completo, quo nobis representamus ipsam illam realitatem sive essentiam, quæ est ea res existens, ipsa substantia. Hinc quando sermo est de substantia Dei, non amplius habetur conceptus abstractus, sed completus; adeoque substantia Dei est ipsa Dei essentia, summa Perfectio, natura Dei, habens omnes Perfectiones. Hæc ergo complectitur omnem omnino Perfectionem; & est innumeris modis perfectior omni substantia creata. Sic substantia mentis & corporis est ipsa cujusque realitas, quatenus ea subjecto ad existendum non indiget; ipsa cujusque essentia & natura. Hinc Græce vox *σιχα* tam essentiam, quam substantiam denotat. Et uti mens & essentia mentis corpore & essentia corporis longe est præstantior & nobilior; ita quoque substantia mentis increatæ infinito nobilior & præstantior est substantia omni creata. Conceptus vero abstractus ab omni realitate, essentia, substantia particulari in eo solo consistit, ut sit res, qualiscunque ea sit, ita existens, ut nulla re indigeat ad existendum. Sic Cartesius definiit substantiam in genere & in abstracto. Sed quando Deo conceptus substantiæ applicatur, cogitatur ipsa essentia Dei perfectissima, sibi sufficiens; quando creatis substantiis applicatur, cogitatur essentia, realitas, substantia finita, dependens, non quidem subjecto inhætionis, sed Dei concursu indigens ad existendum. Hic error Viri Cl. est fons non tantum eorum, quæ confuse hoc §. 10. scripsit, sed & non perceptæ Cartesii mentis & sensus Art. 51. atrocissimæque calumniæ & accusationis.*

XI. Ut sophismata quædam à Viro Cl. proposita solve- Tres erro-
res com-

mittit, cum
colorem
suae perfidiae obdu-
cit.

rem, notaveram Viri Cl. *perfidiam, dolum & falsitatem*. In Belgica Exerc. totum Art. § 1. in Linguam Belgicam transfulerat, sed omiserat vocem *plane*, quæ maxime ad sensum non tantum clarius, vel efficacius, sed & plene significandum facit. In quo ego non *quæro effugium ad Cartesium excusandum*, quod heic ait, sed noto Cl. Auctoris *perfidiam, dolum & falsitatem*; addo jam stupendam audaciam in falsando textu *Cartesi*, ex quo *Spinozismum* extundere quovis modo, pervertendo, fingendo, falsando & verbum hoc omittendo, improbo labore studuit. Pulverem hic §. 11. oculis lectoris inspergit, quem facillime discutiam. *Effugium quærit*, sed admodum vanum & nugax, nec sine errore, quod ita demonstrabo, ut ne rimula evadendi ipsi amplius sit reliqua. Quærit, *Excluditne enunciatio universalis negans omnia, ita ut nihil prorsus restet? Quod ni faciat, non est universalis*. Quod illustrat exemplo. *Si dixerim, Petrus per integram septimanam nullo usus est cibo, vel nullo plane cibo usus est, an non eodem redit?* Notabo hic primo triplicem errorem. 1. Loquitur de *enunciatione universali*, cum *omnes*, quos dicit *Logicam à limine salutasse*, sciant hanc de *Petro* esse singularem. *Enunciatio universalis* est, scribit ipse Cap. 28. §. 6. *cujus subjectum ob additam notam universalitatis se quam latissime ad suum prædicatum extendit*. 2. Sed nec definitio *substantiæ* proprie est *enunciatio universalis*. Aliud est quod definitio *omni substantiæ* convenire debeat; aliud est, quod *substantia* definiatur; nam ita definitur res particularis. Saltem nota *universalitatis subjecto* addita vel intellecta hic non respicitur, sed *nulla re indigere*; quæ est pars *prædicati*; unde *universalitas* enunciationis non pendet. 3. Errat, quod hanc enunciationem, *substantia est res, quæ ita existit, ut &c.* habeat pro negante, cum sit *affirmans*. *Affirmatio & negatio* pendent à *prædicato*. Heic vero pars *prædicati* negative exponitur, quod enunciationem non reddit negantem; cum *prædicatum* cum *subjecto* conjungatur, *substantia est res, quæ ita existit, ut nulla alia re &c.*

Virum Cl.
aperta per-
fidia & do-

Jam ad rem ipsam. Licet in exemplis, quæ heic ad speciem & colorem suæ perfidiae quærendum finguntur, perinde

inde sit, five dicatur, *Petrus nullo usus est cibo*, five dicatur, *li esse Petrus nullo plane usus est cibo*; vel *invaserit strages oppidum aliquod, vel pagum, qua omnia animalia perierunt*; ita ut dicatur, *nullum animal evasisse, vel nullum plane evasisse*; non tamen in textu Philosophi res eodem redit. Quod statim ostendam. Sed primo observo, quod qui vertit, verba quæ in textu sunt vertere debeat, non præterire, si forte iudicet, eodem redire sensum, maxime in controversiis. 2. Noter Interpres est *αυτοκατακριτος*; nam fatetur, adverbium *plane* additum enunciationi universali esse notam *majoris asseverationis*, & *excitare fidem & attentionem audientis vel legentis*; cur ergo omittit vocem in versione, quæ majorem adderet emphasin? Sed jam id agam, ut evincam, ab omiſſa hac voce pendere omnem Viri Cl. *sophisticationem*. Hinc noto, eodem revera redire five in ipsa definitione vox *plane* addatur, five omittatur. Imo præstare, ut ibi omittatur. Quemadmodum prudenter ea vox à *Cartesio* in definitione non est posita; licet verum sit, quod *substantia* omnis ita existat, ut *nulla alia re*, sic & *nulla plane alia re indigeat ad existendum*, nim. ut subjecto. Hactenus convenit inter nos. Est ergo ignoratio elenchi, quod Vir Cl. id probet his exemplis; atque ita *ictum timide declinet*. Docet Philosophus in seqq. quomodo notio *substantiæ* Deo conveniat, & quomodo creaturis; Deo cum hac *prærogativa*, quod *nulla plane re indigeat*, non tantum ut *subjecto*, quod omni *substantiæ* commune est, sed *nulla plane re*, nullo respectu, nulla quoque re ut causa à qua sit, ita ut ceteris omnibus rebus sublatis, non existentibus, annihilatis, Deus tamen existere posset & existeret. Huic manifeste opponitur, quod *creaturæ non nisi ope concursus Dei existere possint*. His ergo sine ea *prærogativa* convenit nomen *substantiæ*. Ergo non univoce Deo & creaturis. Iterum, *creaturis* convenit *secundum quid*, certo respectu, *τὸ nulla re alia indigere*, nim. respectu *subjecti inbæſionis*; sed Deo *simpliciter, sine restrictione*, & respectu *subjecti inbæſionis*, & respectu *causæ efficientis vel conservantis*. Ideo dixit Philosophus prius *secundum quid* respectu *subjecti inbæſionis*, quod **NULLA ALIA RE indigeat ad existendum;**

dum; sed postea simpliciter, omni respectu, cum definitio Deo applicatur, Et quidem substantia, quæ NULLA PLANE RE indiget, unica tantum potest intelligi, nim. Deus. Concludo, Virum Cl. omittentem in ipsa versione vocem *plane*, à qua sensus pendet, & à cujus omissione *sophisticatio* omnis pendet, manifeste *falsitatis, doli, & perfidiæ* esse reum, qua ipsum non absolvam, nec *dimittam*, antequam eam falsus fuerit, vel in publico scripto, vel saltem tacendo.

Commit-
tit sophis-
ma divisio-
nis.

Præterea ut species concilietur sententia de *unica substantia*, & detorsioni verborum, ac si *Cartesius* roganti, *utrum talis res quidem detur, quæ hoc sensu substantia esset nuncupanda?* respondisset, *imo vero est res, quæ plane nulla re indiget ad existendum, sed illa duntaxat unica est, nempe Deus;* committit *sophisma divisionis*; divellit enim verba *Cartesii*, quibus in majore emphasi appropriat suam definitionem *Deo*, à sequentibus, cum præc. conjunctis, in quibus ex sensu communi eam tribuit *omnibus aliis creatis substantiis*. Ipse pag. 119, & passim hæc verba sola ponit, *Et quidem substantia, quæ nulla plane re indigeat, unica tantum potest intelligi, nempe Deus;* sed *Cartesius* scribit porro; *Alias vero omnes, (substantias) non nisi ope concursus Dei existere posse percipimus.* Concludit; *Atque ideo nomen substantiæ non convenire Deo & illis univoce;* uti mentibus finitis & corporibus; quod seq. Art. docet. Noster tamen concludit, *Cartesium unicam tantum admittere substantiam.* Quod è diametro ipsi textui & expressis verbis adversatur.

Perfidiam
fatetur per
inadvertentiam.

Imo hic in fin. pag. habemus reum confitentem: omisit in versione vocem *plane*; quam ipse scribit, *accurationem definitionis asseverare, & simul ejusmodi rem, cui tribuenda sit, (addo cum ea prærogativa & in summa perfectione,) demonstrat.* Ergo reus est manifestæ fraudis, doli & perfidiæ, ipso fatente. Simul sibi contradicit, quando supra scripsit, *eodem redire, sive vox plane addatur, sive omittatur.* Imo in initio §. exclamat, *obe! grandè revera crimen, quod stultus videri noluerim; ficcine! fideliter vertendo Auctoris, quem Spinozismi accusas, verba?*

Rursus

Supereff nonnihil pulveris oculis lectoris inspersi sub fin.

pag.

pag. 119. & 120. qui ut discutiatur, iterum repetendum est, *oppositionem non fieri respectu subjecti inhaesionis, quo nullae substantiae indigent, sed respectu prerogativae unicae illius substantiae, Dei, nulla plane re indigentis, ita ut ceteris omnibus sublatis, non existentibus, vel annihilatis, haec tamen existere possit; cum ceterae omnes nonnisi ope concursus Dei existere possint, adeoque Deo ut causa indigeant. Rursus ita nugatur; Quid stultius excogitari potuit, quam Cartesium ejusmodi proponere definitionem, qua res plurimae concipiendae sunt, & ejus ratio formalis tantum in una re reperitur, sed ejus oppositum in cunctis aliis? Quod exemplo aequè stulto illustrabit; Idem profecto esset, ac si vellem dare definitionem Planetarum, & hoc modo instituerem; per planetam nihil aliud intelligere possum quam stellam propria luce terram illuminantem. Et quidem planeta, quae (qui) propria plane luce tellurem illuminat, unicus tantum concipi potest, nempe Sol; ceteri (ceteros) vero omnes non nisi ope lucis solaris terram illuminare posse percipimus. An non sibili, risu, cachinno, dignus foret, nisi id egissem, ut reliquos planetas è planetarum catalogo expungerem? ut stulta haec cogitatio, verè stipula levior, (respicio pag. 18. Praef.) nemini sit lapillus, in quem impingat, sed tollatur & removeatur, observet, quod decies est dictum, prerogativam, quae verbo plane innuitur, non poni in definitione, sed in ejus applicatione, qua definitio Deo appropriatur; sed ea excluditur in applicatione, qua aliis omnibus substantiis appropriatur. Hinc pro stulta praec. cogitatione & oratione haec est substituenda. Idem profecto est ac si vellet dare definitionem Planetarum, (quibus cum veteribus jam solem annumerabimus,) & hoc modo institueret; per planetam nihil aliud intelligere possum, quam stellam, quae sive verè, sive apparenter, circa terram moveatur, eamque illuminat. Et quidem planeta, qui propria plane luce (vox haec tam in praec. quam hoc exemplo, nonnihil incongruens est; ideoque exemplum à Cl. Virò fictum minus est appositum,) tellurem illuminat, unicus tantum concipi potest, nempe Sol; ceteros vero omnes nonnisi ope lucis solaris terram illuminare posse percipimus. An non sibili, risu, cachinno, dignus foret,*

si id

intricat
Lectorem!

*si id egisset, ut vi istius definitionis reliquos planetas è planeta-
rum catalogo expungeret? Ita Cartesius minime excludit Deum
ex numero substantiarum, sed substantie definitionem pri-
mario Deo applicat; quod partim tota oratio, nexus, or-
do verborum, etiam seq. Art. docet, partim vox PLANE,
perfide omiffa in versione, indicat. Judicet jam Lector, an
Cl. accusator sibilo, risu, cachinno, an potius commiseratione,
an vero indignatione, & nisi respiscat, ira tremen-
di numinis dignus sit, qui tam perfide & sophisticè fallit le-
ctorem, concludendo, Cartesium cum Spinoza unicam sta-
tuere substantiam; ceteras omnes ex earum numero expungere,
& dicis gratia tantum appellare substantias, ut non aperte Atheus
videatur, & verus Spinozismi Architectus.*

Iterum de
voce equi-
voce à Vi-
ro Cl. non
intellecta.

XII. Ut altiora canat, ex fide Cap. 3. §. 1. data, scribit
§. 12. me describentem voces univoce & equivoce, & nomen
equivoce adhibentem causam Cartesianam prodere, quam tan-
topere tueri conatus fui. Imo si noverim, quid concedam, voce
æquivoce, litem nostram fore finitam; quia ita ultro faterer,
solum Deum esse veram & proprie dictam substantiam, res vero
creatas duntaxat nomine tenus. Sed ingentia solet præfari,
grandia concludere, semper triumphat, videamus quid præ-
stet. Supra ostendi, ipsum explicando in Metaphys. tripli-
cem prædicationem, univocam, equivocam, & analogam,
quarum nulla secundum ipsum hic locum habere possit; &
prætereundo homonymiam à casu, (quam Cartesio inscius ob-
trusit, imo & heic in fine §. de novo, ubi scribit, *ut si quis
fidus aliquod equivoce canem vocat, non existimandum est, illum
illud fidus pro vero cane habere;*) ipso facto ostendisse, nec ipsa
hæc vocabula, nec id de quo scribit intellexisse. Sed miror,
quod adeo fuerit imprudens, ut iterum de his terminis,
necdum à se perceptis, scribat, & quidem in scripto existi-
co; imo quod plures novos errores prioribus superaddat.
Sed verum esse proverbium, *canis festinans cæcos parit catu-
los*, probat hoc scripto, quod Præfat. pag. antepenult. ja-
ctat *ante semestre spatium se habuisse paratum, sed expectasse*
&c. utinam interea diligenter omnia examinasset, innume-
ra correxisset, mutasset, delevisset; ita necesse non habuis-
sem

fem tot errores indicando & confutando me lectoremque meum fatigare.

Primus error, ex præcipitantia & festinatione ortus, statim in limine committitur; ait enim pag. 121. *Intelligamus ex Cl. Burgersdicio & Heereboord, quid sit genus æquivocum, sive homonymum, & quid sit dici æquivocè; & citat verba ex Lib. I. Log. Burgersdicii & Heereboord Cap. 26. ubi tamen hi non agunt de genere æquivoco, sive homonymo; sed de homonymis nominibus; quod vel ex verbis citatis liquet. Ita ut ne quidem attenderit ad sensum verborum, quæ scripsit. Ego scripseram non in genere de homonymis, sed de genere homonymo sive æquivoco, ubi agebam de substantia. Citaveram §. 20. Cl. Heereboord definitiones substantiæ, ex Lib. I. Cap. 4. §. 8. Qu. I. Visum fuit ex §. 3. pauca addere de genere univoco & æquivoco, ut hi termini breviter explicarentur; sic dixi, Philosophum hic, nomen substantiæ non convenire Deo & creaturis univocè, scripsisse. Quia autem §. 20. Cap. 4. Logicæ Heereboordii notaveram, ideo §. seq. 21. tantum §. 3. ex Heereboord indicavi. Vir Cl. heic Cap. non notatum videns, incogitantè videtur quæsisisse Cap. ubi agit de homonymis nominibus. Hinc citantur hic verba ex Cap. 26. ubi tamen non agitur de genere homonymo.*

Varii errores hic notantur. Primus,

Secundus error est, quod non citat Cl. Burgersdicii definitionem, sed eam Aristotelis, quam Burgersdicius confert cum sua, & quantum differat à sua, indicat; sed ex Heereboord citat eam, quæ est Burgersdicii. Sciat Lector, Logicam Clar. Heereboord esse Synopsin Logicæ Burgersdicii. Hinc definitiones sunt eædem, verba eadem. Sed Heereboord addidit notas & exempla. Hinc Heereboord Quæst. 2. eandem habet definitionem vocis homonymæ, quam Burgersdicius Theor. 2. Cap. 26. Sed in §. 3. commentarii proponit Aristotelis aliam definitionem; quam melius sibi usu venire proculdubio credit Cl. Antagonista.

Secundus:

Tertius error gravissimus est, quod ea Aristotelis sit definitio rei homonymæ; sed Burgersdicii sit vocis homonymæ; uti & Heereboordii. Nec hanc differentiam attendit noster. Burgersdicius expresse scribit §. 3. Aristoteles Cap. I. Lib. de

Tertius.

*Categ. ubi ex professo de synonymis & homonymis loquitur, res ipsas definit; nos vocabula. Et tamen Aristotelis verba retinui-
mus, levi mutatione ad vocabulorum definitiones detorta. Tum
subjicit Burgersdicius Aristotelis definitionem rerum, quam
Vir Cl. posuit ut definitionem nominum homonyman; & ut
eandem cum Heereboordii, quærentis, quid est vox homo-
nymia?*

Quinque
alii errores
demon-
strantur.

Quales porro sint homonymiæ, cum homo vel animal re-
fertur ad vivum & pictum, & cancer ad morbum, animal, vel
fidus, supra vidimus; nim. illam esse homonymiam simili-
tudinis; hanc tantum esse à casu; simulque ostendimus neu-
tram hic locum habere; sed heic esse homonymiam ob inæ-
qualem attributionem, quando nomen homonymum sive equi-
vocum significat communem naturam, quæ subjectis speciebus
inæqualiter communicatur. Uti cum ens accipitur respectu
substantiæ & accidentis; sic substantia vel existentia respectu
Dei & creaturarum, quibus non univoce, ex æquo, æqua-
liter, sed æquivoce, inæqualiter, convenit. Hinc in appli-
catione præcedentium pag. 122. varii errores notantur.
1. Quod eadem substantiæ definitio neutiquam Deo & crea-
turis conveniret, ex mente Cartesii. 2. Quando Cartesius di-
cit, ea non convenit Deo & creaturis univoce, hoc accipit
ita, acsi dixisset, minime gentium ei convenit. Cartesius dixit
inæqualiter; ille per nullo modo explicat, vel prorsus non.
3. Cartesium substantiam aliter definire respectu Dei; quæ ipsi
est res, quæ nulla plane reindiget ad existendum; aliter re-
spectu rerum creaturarum, quæ sunt res quæ solo Dei concursu
indigent ad existendum. Sed jam abunde ostensum est, defi-
nitionem substantiæ Deo & creaturis esse communem, sed
non univoce, æquivoce, inæqualiter, cum ea differentia,
quæ accuratissime à Philosopho definitioni fuit subjuncta.
Quemadmodum & alium fecisse fere eodem modo innui §.
20. Intellexi ipsum Cl. Antagonistam, cujus verba citavi
ex Cap. 5. Logicæ §. 2. Sed 3. multo magis falsum est, has
duas esse definitiones, & diversas, & oppositas. 4. Nomen
substantiæ tantum tribui creaturis, ob apparentem similitudi-
nem, ne in multorum offensam incurreret. 5. Res creatas
pro

pro *substantiis* non haberi, si à *Cartesio* *substantiæ* dicantur *æquivoce*, inæqualiter, non *univoce*, nec ex æquo; non magis quam si *fidus* aliquod *æquivoce* canis dicatur, id *fidus* pro vero cane habeatur. Quæ est *homonymia à casu*, quam contra sensum verborum *Cartesio* & mihi obtrudit; ac si nulla alia esset *æquivoca*, sive non *univoca* prædicatio: & ac si ego heic *causam Cartesianam* proderem; cum revera *Vir Cl.* plane hic ad incitas redactum se fuisse probe senserit.

XIII. Conscius sibi fuit *Vir Cl.* quod paucis verbis *vo-*cem *æquivoce*, sive non *univoce*, ita exposuerim in *Apologia*, ut *lis nostra finita* sit, *Cartesii* definitione ut *Deo & creaturis* conveniente licet non *ex æquo*, sive non *univoce*, prorsus vindicata. Hinc §. 13. cogitur scribere; Instabit tamen *Vir Cl.* dicendo, *genus æquivocum esse, quod inæqualiter speciebus suis convenit.* Addens, *Fateor, ita definiri.* Et *fateri* cogitur, nam provocarem non tantum ad quosvis *Logicos* qui de eo agunt; sed & ad propriam, quam in sua *Logica* A. 1705. dedit, definitionem; ibi ipse *Cap. 12. §. 16. genus homonymum*, sive *æquivocum* ex §. 14. definit, *quod inæqualiter, uni plus, alteri minus, speciebus suis convenit.* Hujus suæ definitionis conscius *fateri* coactus fuit, ita definiri: adeoque *Cartesium* ita posse nomen & definitionem *substantiæ* *Deo plus, creaturis minus* attribuere, id est non *univoce*. Ita ergo *nostralis finita* erit. Quod ipse falso §. 12. scripsit. Imo *Metaphys.* *Cap. 3. §. 21.* Anno 1715. adhuc scripsit; *non male, quamvis non univoce, sed tantum analogice* (id est *æquivoce*,) *Ens discescam in absolutum & relativum*; sed postquam jam ego ostendi, ita *Cartesium* non *univoce*, sed *analogice, æquivoce*, *Deo & creaturis* tribuere nomen & definitionem *substantiæ*; adeoque non *unicam* tantum, sed *innumeras* statuere *substantias*; quid jam consilii, ut tamen *Cartesius* maneat *verus Spinozismi Architectus*? *Causa* est desperata. *Hac* non successit, alia ergo *via* aggredietur. Licet quivis *Logici* ita definiant & loquantur, ipse etiam A. 1705. antequam scripserat, *Cartesium Spinozæ præluxisse*, imo & postea A. 1715. videt tamen jam ex mea *Apologia*, se *causa tota* (pro qua calumniando & pervertendo tam strenue actâ *Eruditi Viri* ei *gratias*

Cl. Ad-
versarius
circa totam
controver-
siam adeo
ad incitas
redactus
est, ut co-
gatur ab-
surde ne-
gare, quod
omnes Lo-
gici & Me-
taphysici
docent, &
ipse huc ut-
que scrip-
sit; & ex
quo negato
sequitur
*Spinozif-
mus.*

tias egerunt,) cecidisse. Ne vero Lector benevolus hoc animadvertat, dolo opus erat. Ergo retractat suam, & rejicit quorumvis Logicorum generis homonymi definitionem, & usum vocis *equivoce* vel *univoce*, ut saltem hac ratione atrocissimam calumniam defendat. Expedit ergo se brevissime, scribens, *fateor, ita definiti; sed pessime. Pessimè* ergo ipse cum omnibus ita scripsit, & locutus est, non ita pridem. Quid tum? An *Cartesio* etiam licitum fuit ita loqui? Quis neget? Adeoque *non ita dimittam* Accusatorem, sed constrictum ipsum tenebo, usquedum saltem tacendo falsitatem suæ calumniæ & accusationis fassus fuerit.

Genus analogum omnino datur.

Possẽ ergo Cl. Viri confutationem generis in *univocum* & *analogum* missam facere; sed quia nihil præterire volo, nec lectorem dubium & incertum *dimittere*, ex superabundanti eam divisionem usumque loquendi prius probabo; deinde vindicabo.

Quod probatur.

Genus debere admitti *univocum* non tantum, sed & *analogum*, adeoque sæpe quid debere diversis rebus tribui, sive de iis prædicari, non *univoce*, sed *analogice*, ut probem, assumo, quod Vir Cl. dat, *genus nobis suppeditat conceptum alicujus essentiæ*; est enim natura omnibus speciebus communis. Assumo 2. essentiã Dei ab essentiã creaturarum debere esse distinctissimã. Hoc negare quid distat à *Spinozismo*? Hinc jam certissime infero, cum Deus sit *mens, spiritus; cogitet, intelligat, velit; sit sapiens, bonus, justus, sanctus* &c. cumque pariter hæc omnia de mentibus quibusdam, & quædam de omnibus prædicare oporteat; ita ut Deus & mentes creaturæ idem *genus* rerum constituent, omnesque *cogitent, intelligant, velint*; quædam etiam sint *sapientes, bonæ* &c. necessum est, ut hæc admittamus genus etiam *analogum*; & ut hæc omnia de omnibus *non univoce*, sed *analogicè* dicantur. Idem porro possẽ probare ex eo quod *Ens* tam *substantiam*, quam *modos* & *accidentia* denotet, sed *analogicè*. Quin Deus *Jehova* κατ' ἐξοχὴν dicitur. Similia plurima possẽ proferre. Sed hæc sufficient.

Et vindicatur.

Vindicandã etiam nobis proposuimus necessariã illã divisionem, & prædicationem *analogicã*, sive *equivocã*.

Quid

Quid jam invenit Vir Cl. ut receptam, suam quoque, divisionem jam demum *peffimam* dicat? Primo ait; *essentia confistit in indivisibili: quapropter impossibile est, ut per partes, vel gradus, speciebus suis tribuatur.* Respondeo, canones istiusmodi habere suas limitationes; ita ut aliquando & secundum quid veræ sint. Ita certe Dei *essentia confistit in indivisibili.* Hæc est unica, adeoque est negandum, *totam Divinam essentiam* (partes ea non habet, ne quidem gradus, cum sit *infinita*,) eandem Deo & creaturis ex æquo & *univoce* esse communem; licet rerum creaturarum *essentia in indivisibili confistere* recte dicantur; E. Gr. *numerorum & figurarum,* quæ additione & ablatione unitatis etiam, vel unius anguli, vel lateris, necessario mutantur, nec manent eadem. Sic humana essentia necessario postulat unionem mentis & corporis &c. Sic *Æternitas* necessario excludit *absolutissime* tam *principium,* quam *finem;* ita ut contradictoria sit Remonstrantium distinctio in *absolutam & restrictam,* sive *priorem & posteriorem.* *Voluntas* ita in *indivisibili* confistere dicitur à Philosopho Med. 4. quatenus eam abstracte considerabat. Sed an nullibi graduum distinctionem admittat *essentia,* pluribus speciebus communis; an tam stricte *essentia in indivisibili* consistat; non necessum est hic disputare. Sufficit, quod essentia Dei infinito perfectior sit quam mentis creatæ; omnes tamen spiritus habent essentiam spiritualement, cogitant &c. *Analogice* hanc ipsis tribui debere patet. Quo sensutum quædam Dei attributa *communicabilia* dicuntur. Si Cl. Antagonista vel pertinacissime in calumniando & contradicendo persistere velit, faciam, ut convincatur, & ne quidem contra mutire queat. Essentia Divina ea est, quæ omnem involvit, necessario habet & possidet, perfectionem nullaque destitui potest; saltem fatente Viro Cl. omnem possidet. Sed essentia mentis omnis creatæ talis est, ut omnem recipere, habere, ab æterno habere non possit. Ergo essentia mentis Divinæ & creaturarum non ita *indivisibilis* est fingenda, ut vel tota, vel omnino non, utrisque tribuatur; sed omnino inæqualiter, non *univoce, analogice.* Quod & de attributis Dei *communicabilibus* dicendum est.

Aperitissima ex colatione locorum ostenditur contradictio.

Sed convenit hic canon de *essentia* fere cum ea de *substantia*; quem supra examinavimus. Observa, Cl. Auctorem heic jam loqui de *essentia*, quam tamen supra à *substantia* distinguebat. Imo scripsit §. 10. *Nemo ambigit, quin essentia Divina... creaturarum essentias infinitis modis præcellat. Attamen substantia Dei, quatenus abstracto conceptu ab essentia sejungitur, non alio modo concipienda est, quam substantia creaturarum. Deus habet essentiam spiritualement; mens creata pariter; essentiam dicit consistere in indivisibili, quare impossibile est, ut per partes vel gradus speciebus suis tribuatur: & tamen essentia Divina nostram infinitis modis præcellit. Expectabo an unquam se ab hac aperta contradictione sit exediturus. Si more Cl. Adversarii agere mihi luberet, ego eum liberarem dicendo, ipsum firmiter tenere axioma hoc certissimum, *essentiam rei consistere in indivisibili*; adeoque Dei *essentiam totam esse in creaturis*; id est *Deum & rerum naturam esse unum*. Qui est ipse *Spinozismus*; qui recte ex hoc §. deducitur. Quod ergo contrarium dixerit §. 10. fuissent tantum verba, *mera verba, fraus*, ea *dicis gratia* scripta essent. Attamen nolo hac contradictione ipsum liberare, quia gravarem ipsum tali *consequentia*, quam mecum abominatur. *Contradictionem ergo hanc manifestam ipsi relinquam, tantumque Cartesii hac etiam in parte ὁμοδοξία omnimodumque à Spinozâ dissensum ostendam ex fin. §. 6. Resp. 6. Atque ita longe alia indifferentia humane libertati convenit quam Divine. Neque hic refert, quod essentia rerum dicantur esse indivisibiles; nam primo NULLA ESSENTIA POTEST UNIVOCE DEO ET CREATURÆ CONVENIRE, &c.**

An tota natura generis sit in specie.

Sed & alio canone Logico utitur ad istam *analogicam prædicationem*, quæ ipso fatente *Cartesium* liberaret à *Spinozismo*, evertendam: nim. *tota natura generis est in specie. Quod falsum esset, si genus suis speciebus inesset inæqualiter*. Et quid si sensu eo rigido falsus sit hic canon, sed laxiore verus? Quod ex præc. responsione jam facile intelligitur. Crediderim naturam *animalis*, quod ad plures & eximios gradus attinget, multo perfectiorem esse in equo, vacca, ove &c. vel & in homine, quam in pediculo, pulice, formica,

aca-

acari &c. Sed forte ferviet & mihi nonnihil canon Logi-
cus, quo dicitur, *gradus non variat speciem*, licet ejus ope
non indigeam.

Errat & fallitur Vir Cl. quando addit pag. 124. Cl. *Heereboord* hanc generis divisionem plane, tanquam ineptam, præter-
misit. Hæc vox plane habet hæc suam emphasin: adeoque
nolui eam prætermittere; uti Cl. Auctor in sua versione.
Sed fallitur Vir Cl. ego ex Logica Cl. *Heereboord* defumfi
istam definitionem, non ex Logica *Burgersdicii*, uti falso
quoque hæc ait. *Heereboord* eam non habet, ubi *Burgersdi-
cius*, id est Cap. 11. ibi eam præteriit, sed minime tanquam
ineptam; habet enim eam & probat loco à me allegato:
nim. Cap. 4. §. 3. in notis ad Quæst. 1. Verba ego citaveram
de genere univoco & analogo §. 21. quæ non repetam. Sed tan-
tum addam verba seqq. Ergo majori jure ea dicitur de substan-
tia quam de accidente; consequenter ens inæqualiter dicitur de u-
troque, ideoque est genus analogum. Imo quod Cl. Antagoni-
sta infra ex Aristotele citat, *Heereboord* statim quoque sub-
jungit, unde *Aristoteles* fere semper accidentia vocat ἔντα ἑντα,
entis entia; substantias vocat simpliciter ἑντα id est entia. Mi-
rari jam desine Lector, quod Cl. Antagonista *Cartesium*,
quem odit, tam perverse intelligat, qui quosvis auctores
ita obiter inspicit, ut vel nesciat, quæ scribant, vel quid-
vis pro quovis sumat; uti supra vidimus circa definitionem
homonymiæ.

Aliquis
error nota-
tur.

Non corrigit Cl. *Burgersdicius* eam divisionem, sed explicat
& illustrat ulterius, quando notat, genus æquivocum imper-
fecto modo genus esse; & ex *Aristotele* addit, quod quamvis non
sit univocum, non tamen penitus esse æquivocum. Manet inte-
rim, genus non univocum esse dictum homonymum sive æqui-
vocum. Hoc sensu ego dixi æquivoce. Sed *Cartesius* simplici-
ter non univocæ.

Alter er-
ror.

Pergit, *Hec generis distributio in univocum & analogum*,
non æquivocum, (strictissima significatione, quam *Aristoteles*
dicit homonymiam à casu,) quod nihil generis significat, in-
troducenda fuit ob diversam substantiæ & accidentis naturam. Sed
respondeo 1. hoc genus æquivocum non esse genus; tale ego

Tertius.

nego; & ignorant etiam Logici. Id Vir Cl. in sua Log. finxit, forte ex eo, quod vox *equivoca* usurpetur de rebus, quæ nihil commune habent. 2. Genus *analogum* quammaxime retinendum & vindicandum esse ob essentiam mentis, sive spiritus, & cogitationis, Deo & mentibus creatis communem, offendi; cum tamen ea non *univoce*, sed inæqualiter, sive *analogice*, insit.

Vox *substantia* non *univoce*, tamen *proprie*, Deo & creaturis *convenit*.

Excitat porro pag. 125. me, quem satis attentum passim experietur, ut attendam, quam immanis sit inter species generis *analogi differentia*; quanta igitur non erit inter species generis *equivoci*, cujus una species ipsam rem, altera solum tantum nomen possidebit? si igitur *substantia respectu Dei & rerum creaturarum sit genus equivocum*, solus Deus erit *substantia*, creaturæ vero nihil aliud quam istius *substantiæ volitantes umbræ*; eleganter; ceteroquin dixisset, habebunt tantum *nomen substantiæ*. Ego sane malle creaturas dicere nihil aliud quam *substantiæ unice Divinæ volitantes umbras*, quam *essentiam totam*, quæ in *indivisibili* consistit, PLURIBUS SPECIEBUS, Deo & creaturis *univoce* & æqualiter tribuere. Attamen Cartesius illud non dicit; cum tantum statuat, *nomen substantiæ non univoce*, sed *inæqualiter*, quod dicitur *analogice*, *homonymus*, sive *equivocè*, convenire Deo & creaturis; uti nomen *entis*, *spiritus*, *cogitationis* &c. Sic Eruditissimus Poiretus Cog. Rat. Lib. 2. Cap. 5. §. 3. *Etiamsi . . . nihil de Deo & creaturis univoce dici possit, sive quamvis verum sit nihil esse in Deo eo modo quo est in creatura, & vicissim, creaturam nihil possidere eodem modo & sensu quo Deus ipse; est tamen hoc inter aliquid analogiæ*. Sic ego dixi, *nomen substantiæ Deo & rebus creatis equivocè tribui, tamen propriè*. Quod tandem dicit, *captum suum superare*. Minus animose hic concludit, ac quidem alias solet. Attendat igitur Vir Cl. nos non admittere genus tale *equivocum*, quod nihil generis significat. Hoc neutiquam est genus, si nihil nisi nomen habeat. Tale ut *ineptum* prætermittunt alii Logici, quos inspexi. Sed nomen dividunt quidem in *univocum* & *equivocum*, sive *homonymum*. Hoc tum variis modis sumitur, etiam de variis rebus, quæ nihil nisi *nomen* commune habent. Inde per errorem forte Vir Cl. in

in sua Logica tale etiam *genus equivocum* præter verum in definitione ponit. Quod nos cum aliis non agnoscimus. Multo minus admittimus heic tale genus, quod tantum *nomen substantiæ* tribueret creaturis. Non ergo necesse habeo attendere ad *differentiæ immanitatem*, quæ esset inter *species generis* illius ficti *equivoci*, *cujus una species ipsam rem, altera solum nomen possidet*. Sed attendat *Vir Cl.* quam immanis sit *differentia inter essentiam & substantiam Divinæ & nostræ mentis*, ut agnoscat necessariam esse *divisionem generis in univocum & equivocum*, quod complectitur *analogum*, licet inter *ejus species immanis sit & debeat esse differentia*. Ita capiet nomen *substantiæ equivocæ & analogicæ*, non *univoce*, & tamen *proprie, Deo & creaturis tribui*.

XIV. Laudat *Vir Cl.* alios *Cartesianos* eruditos & perspicaces, (quales ei omnes sunt, qui quid monstri alunt, ceteri *Cartesium* non intelligunt,) qui *Cartesii sententiam de unica substantia agnoscere non erubescant*. Sed sciat *Vir Cl.* quam longe abest *sententia Cartesii* à *sententia Spinozæ de unica substantia*, tam longe illos abesse à *Cartesianismo*, qui tale quid facti essent. Nihil minus essent, quam *Cartesiani*. Hi *spurii*, falso sic dictis, *Cartesianis*, qui præeunte *Spinoza*, induta *vulpina*, maximam rei *Cartesianæ* induxerunt calamitatem, essent annumerandi. De colloquio *Cl. Viri* cum tali *Viro Erudito, V. D. M.* qui doctrinam de *unica substantia* ita aperte à *Cl. De Volder* audivisset, ego judicare non possum; siquidem non interfuerim. Interim minime credo *Cl. De Volder* talem doctrinam ita aperte proposuisse. Non erat *Vir subtilissimus* satis stolidus, ut ita institueret.

Sed *Cl. Antagonista* nollet *calumniator impudens, perfidus, dolosus, fraudulentus, ob aliquem syllogismum audire*; quis enim, licet is esset, pro tali agnosci vellet? Repetit ergo hunc syllogismum, *substantia nulla re indiget ad existendum*, scil. ut *subjecto inhæsionis*. Quod jam abunde probatum. *Res creatæ re quadam indigent ad existendum*; nim. ut *subjecto*. Ergo *res creatæ non sunt substantiæ*. Ubi negatur minor, quæ per calumniam & *perfidiam Cartesio* tribuitur. Sed quia vox *plane* erat omiſsa, reformat jam suum syllogismum;

Nemo
Cartesia-
nus unicam
statuet sub-
stantiam.

Quodcumque vere substantia dici potest, nulla plane re indiget ad existendum; nim. ut subjecto. Res creatæ omnino re quadam indigent (ut subjecto) ad existendum. Ergo res creatæ non sunt substantia. Ego dicerem substantiæ. Negatur iterum minor. Ego vero sic cum Cartesio argumentarer; Quicquid ad existendum nulla alia re tanquam subjecto indiget, est substantia. Atqui res creatæ nulla alia re indigent ut subjecto ad existendum. Ergo res creatæ, tam mentes creatæ, quam corpora, sunt substantiæ. Q. E. D.

De voce
Concurfus
in explica-
tione sub-
sistentiæ
creatarum
substantia-
rum adhi-
bita.

XV. Loquendi modum Cartesii, quod res (Cartesius ait substantias,) creatæ non nisi ope concursus Dei existant, sine ulla vel minima ratione Viro Cl. suspectum fuisse, supra ostendimus, confutando ea, quæ in Metaphys. profert. Nec virus Spinozisticum sub eo occultari posse, sed verbis contra eorum vim obrudi non ex zelo pro causa Dei, sed ex odio ejus Philosophiæ, supra visum. Repetit sua verba ex Metaphys. Cap. 5. §. 8. Quæ ego respondi Apologiæ Part. 1. §. 22. penitius Vir Cl. est examinaturus, & ego heic vindicaturus sum ab ejus exceptionibus.

Usitatam
significa-
tionem
Cartesius
voci illi de-
dit.

Hic non queritur, ait, qui loqui soleat Cartesius, sed qui debeat. Si tamen ex ipsis locis pateat, quis sit sensus, scil. maxime sanus & orthodoxus, malitiosus est accusator, qui verba in deteriorem partem accipit. Et æque commode Cartesius sub concursu conservationem complecti heic potuit, quando consideravit substantias, etiam activas per ipsam suam naturam, per conservationem porro esse, & per concursum Dei agere & operari; ac alii concursum sub conservatione complectuntur, duos statuentes Providentiæ actus. Concursus autem qui respicit actus, qui rō esse præsupponunt, optime conservationem complectitur, subsequens & major minorem quasi & præcedentem, quem præsupponit. Uti autem existentia est perseverans, ita & actuositas, mentium scil. In Deo autem est æterna, una eademque actio. Ostendo porro ex Art. 36. 39. 42. &c. Part. 2. Cartesium recte loqui de istoc concursu & conservatione Dei. Quibus innumera loca addi possent. Tantum Vir Cl. heic nebulam intellectui Lectoris rursus obducere nititur, citando verba ex Epist. 72. Part. 1. ac si proderet

deret in iis suum *mysterium*; scil. quid intelligeret per *concursum Dei ordinarium*, quo tantundem motus conservaret quantum initio indidit. Ubi vim moventem recte considerat vel quatenus est *Dei conservantis omnem motum in materia*; vel quatenus etiam est *substantiæ creatæ, vel mentis nostræ, vel cujusvis alterius rei, cui vim dederit corpus movendi*. Addit, *illam vim in substantia creatâ esse ejus modum; non autem in Deo*. Optime sane. Sed, quia hoc non tam facile potest intelligi, nolui de ista re in scriptis meis agere, ne viderer eorum sententiæ favere, qui Deum, tanquam animam mundi materiæ unitam, considerant. Nim. Stoici & alii, quos Spinozæ aliquo modo prævivisse ostendi prioris Apologiæ Part. 2. A quibus Cartesius alienissimus fuit; licet noster hic rursus *mysterium* latens quærat, sed uti solet, frustra.

Extundet tamen heic aliquid Spinozifici, si ullo conatu queat. Notum est, Spinozam statuere Divinam essentiam per attributa se exerentem, atque per istam operationem illa attributa recipere modos, quatenus jam per istas modificationes operatur, eatenus cum istis concurrat, & sic per istum *concursum modi existunt*... qua operatione simul maneat in eodem statu; & ita conservatio erit effectus *concursum*, & eo posterior. Id, ait, aperte profitetur Cartesius, quando Art. 36. Part. 2. scribit, Deum per ordinarium suum *concursum tantundem motus, quantum à principio in ea posuit, in materia conservare*. Conferat quivis Lector hæc Cartesii cum præc. verbis, id est lucem cum tenebris, certus sum, ipsum miraturum esse Virum Cl. aliquam heic ponere convenientiam, imo *æquipollentiam*; quin Cartesium aperte profiteri, se hoc velle dicere. Tantum monebo Lectorem, in Metaphyl. datam fuisse à Viro Cl. aliam *concursum Dei* explicationem; nim. *ceteras res dici nomine tenus substantias, quatenus Deus cum omnibus rebus concurrat, ut unam constituent substantiam*. Quod supra confutavi. Hic jam fictam operationem Cartesio obtruderet, cujus effectus sit conservatio.

Frustra
querit in
ea Spino-
zifium.

Helleboro tale cerebrum indigere fere dixissem, nisi viderer, ut, quod heic injuria, tum jure conquereretur, tam facilem, qualem me erga Cartesium præbeo, se me, quando pro

Injusta
Viri Cl.
querela de

meis Vin-
diciis A.
1712.

præcurſu conſervationem poſuerat, non fuiſſe expertum; ſed ſi potuiſſem, ut inter heterodoxos comparuiſſet nomen ſuum effecturum fuiſſe. Ubi Carteſius meo iudicio errat, errores ejus ſerio, ſed modeſte & reverenter, noto, indico & confuto; ſed ubi Vir Cl. à me diſſentit, vel etiam multoties meo iudicio errat, lubens hoc fero. De eo non conqueror. Peperci Viro Cl. etiam provocanti, poſtquam ſcripſerat Exerc. Carteſius Spinozæ præluſens; uſquedum publica etiam ab aliis fieret quædam provocatio, & ab ulteriore ſilentio nimis grave præjudicium majorque calamitas orthodoxæ Philoſophiæ immineret. Tantum ante paucos annos cauſam Dei & veritatis agere mearum eſſe partium duxi, teſte primum, dein Viro Cl. me ſuo Annexo provocante, ni pro calumniatore vellem haberi, publice confutare philoſophemata de præcurſu & prædeterminatione Phyſica, creaturæ rationalis naturæ adverſa, cujus ea eſſet plane impatiens, &c. (plura nolo repetere,) quæ & ſcio ipſos Viri Cl. amicos ſummopere deſertatos eſſe. Non exſpectaveram, nec meritis eram, ut Vir Cl. hic ſcriberet; ſi potuiſſet, ut inter heterodoxos comparuiſſet nomen meum, effeciſſet. Sancte teſtor coram Deo, me Viri Cl. gratia non parum ſollicitum fuiſſe, cum res eſſet maximi momenti; adeoque me caute id operam ſedulo dediſſe, ne publica mea ſcriptione & Vindiciis de dependentia actionum à Deo, quam Eccleſia Reformata profitetur, ipſi nocerem. Imo quam à vero ſit aliena, quamque injuſta ſit hæc querela, vel ex eo patet, quod ſtatim in limine §. 1. ſcripſi, Cl. Collegæ philoſophemata, per univerſam fere Diſputationem ſparſa, cum doctrina Eccleſiæ Reformate, CUJUS TAMEN IPSUM TENACEM JUDICABAM, & ad hæc judico, minime convenire, ſed contra ei adverſari. Sed quid opus eſt mea defenſione? Ipſe Vir Cl. §. 70. poſtea ſcripſit; Interea mihi gratulor, quod Cl. Adverſarius diſtinguat inter ipſam opinionem & animum meum, quem exiſtimat, ſicut revera eſt, ab iſtis hæreticorum erroribus alienum; quam generoſitatem, quem candorem, ſincere non per ironiam hæc dico, in ipſo laudo & ſuſpicio, quippe iſtius indolis qui ſim, ut virtutem vel in maximo hoſte cernam & agnoſcam. Quodque non admodum

dum ipse securus fuisse videatur, infra ibid. satis indicat, *Certe tanti non facio opiniones philosophicas, ut illas vel ulli obtrudere, vel pacem Ecclesiæ iis turbare vellem. Quapropter, si expertus fuero, hanc nostris..... aliquam præbere offensam, licet mihi verissima & ad multas difficultates tollendas aptissima videatur, silebo atque res meas mihi habebo.* Judicet jam Lector, an non oblitus fuerit propriæ scriptionis, quando immeritam hanc de me instituit querelam. *Ego saltem proprio ipsum hic jugulo gladio.*

XVI. Sed §. 16. Vir Cl. scribit, quod ipse sibi *gladium, quo me jugulet, suppeditem.* Cum vero omnes præc. ictus fuerint tam leves, & vix me ferierint, multo minus læserint, non prævideo hunc fore statim lethalem, maxime cum *hujus ferme oblitus fuisset.* Imo ictus illico aberrat, quando Vir Cl. ait, me citando *Def. 5. Resp. 2. supplere ex eo satagisse defectum primæ definitionis, sed in cassum.* Non agnosco vel minimum defectum in Cartesii præc. definitione *substantiæ.* Non *supplere satagi ejus defectum* hac altera. Sed verum ejus sensum exposui. Quod Philosophus à *substantia* removeat omne aliud *subjectum inhesionis*, confirmo, ut pertinaci adversario os obturetur, ex loco parallelo, imo ex ipsa definitione, quam loco cit. habet, verbis discrepantem, sed sensu convenientem; in qua vox ipsa *subjectum* expressum est. Ita enim fidum Interpretem agere oportere, regulæ hermeneuticæ docent. Novi Virum Cl. ea affectum esse reverentia erga S. Scripturam, ut, quando unum locum ex alio explicamus & illustramus, vel & confirmamus, non sit dicturus, *nos prioris defectum ex altero supplere satagere.* Ne ergo mihi id heic tribuat velim.

Sed *definitionem alteram quammaxime mihi obesse* ait, cum *Cartesius ibi declarat, se pro substantia habere omne reale, quod alicujus proprietatis, qualitatis, attributive est subjectum.* Verba hæc sunt ambigua. Videamus ipsam definitionem: *Omnis res cui inest immediate, ut in subjecto, sive per quam existit aliquid quod percipimus, hoc est, aliqua proprietas, sive qualitas, sive attributum, cujus realis idea in nobis est, vocatur substantia.* Neque enim ipsius *substantiæ præcise sumtæ aliam habemus ideam,*

Inaniscavilla.

Altera substantia definitio exactissime cum priore convenit.

quam quod sit res, in qua formaliter, vel eminenter, existit illud aliquid quod percipimus, sive quod est objective in aliqua ex nostris ideis; quia naturali lumine notum est, nullum posse esse nihili reale attributum. Quod illustrari potest ex Art. 7. II. &c. Part. I. Princ. Sed quomodo ex hac luce tenebræ possunt educi? vel potius quomodo huic luci tenebræ possunt offundi? Philosophus docet omnem rem, cui ut subjecto concipitur inesse vel per quam existit qualiscunque proprietatis, qualiscunque qualitas, sive attributum, esse substantiam; nam nihili, non entis, non substantiæ, nulla potest esse proprietatis, nulla qualitas, vel attributum. Quando habetur subjectum alicujus proprietatis, sive qualitatis, sive attributi, quod est ipsa substantia, eo ipso habetur subjectum omnium unius substantiæ proprietatum, qualitatum, sive attributorum. Adeoque minime Philosophus tot subjecta & substantias fingit, quot percipiuntur proprietates, qualitates, sive attributa; sed omnia concipientur uni inesse; & quot erunt subjecta diversarum proprietatum, qualitatum, sive attributorum, tot diversa erunt subjecta, tot diversæ erunt substantiæ. Hoc patet quoque ex collatione Def. 6. Substantia, cui inest immediate cogitatio, scil. quælibet particularis, sive modus cogitandi, vocatur Mens. Et ex Def. 7. Substantia, quæ est subjectum immediatum extensionis localis, & accidentium, quæ extensionem præsupponunt, ut figuræ, situs, motus localis &c. vocatur corpus. An vero una & eadem substantia sit, quæ vocatur Mens & Corpus, an duæ diversæ, postea erit inquirendum. Hoc posterius demonstrat Prop. 4. Adde Def. 8. Substantia, quam summe perfectam esse intelligimus, & in qua nihil plane concipimus, quod aliquem defectum, sive perfectionis limitationem involvat, Deus vocatur. Annon ergo est mera protervia & malitia data opera ita pervertere definitionis manifestæ sensum?

Ineptæ exceptioni
respondetur, & vincitur
omne sub-

Itane? quærit, an omne illud substantia est, quod alicujus proprietatis, qualitatis, attributive immediatum est subjectum? Sic non minus quadrabit hæc definitio in accidentia, & modos, qui etiam quorundam attributorum, proprietatum, qualitatumque subjecta sunt, quam in veram substantiam. Consideremus

motum, qui est vel tardus vel velox, retilineus vel circularis, reflexus aut refractus, estne motus harum qualitatum, proprietatumve, nempe velocitatis, tarditatis, refractionis, reflexionis, &c. immediatum subjectum? Ergo juxta hanc definitionem motus erit substantia..... imo omne quod prorsus nihil non est. Nul- lum vel minimum hic est periculum, ne hoc me jugulet gla- dio; facile Philosophum tueor observando, 1. nunquam à Logicis *subjectum* appellari *modum, accidens, qualitatem, &c.* *Adjunctum* potest esse *substantia*, ut cum vestes corpori adjun- guntur; sed *subjectum*, quod subest adjunctis, quæ ei in- hærent, vel ab eo continentur, nunquam est *modus, acci- dens &c.* Maxime primum & unicum *subjectum* respectu *mo- dorum, accidentium, qualitatum & proprietatum*, considera- tur, quatenus hæc omnia indigent *subjecto, substrato*, in quo & per quod existant, (ideo in Def. addidit, *per quam existit aliquid*, quæ verba Vir Cl. continuo omittit,) si- ve re subsistente per se, id est *substantia*. Sic *motus, quies, figura &c.* ex Def. 7. non possunt esse sine *subjecto* extenso, *corpore, substantia*. An *tarditas* vel *velocitas* in mo- tu ut suo *subjecto* existit? Hocne ei subjjicitur? An *motus* est sufficiens sustentaculum, in quo sint & subsistant alia? An *figura*? An *situs*? &c. An est *subjectum* omnium *modorum*? Ergo satis ineptè Cl. de Vries. Determ. Pneumatol. Cap. 3. §. 20--23. id ipsum objicit sententiæ de *natura mentis*. Quod & heic usu venit Cl. Adversario, qui aliud nihil huic defi- nitioni reponere potuit. Sed 2. proferat unum locum, quo Philosophus *modum* siue *accidens* dicit *subjectum*, adeoque *rem per se subsistentem, substantiam*. 3. Contrarium probo ex Def. 6.7.8. Quodnam statuatur *subjectum*, patet ex Art. 48. *Percep- tio, volitio, omnesque modi tam percipiendi quam volendi, ad substantiam cogitantem referuntur; ad extensam autem magnitu- do, figura, motus, situs, partium ipsarum divisibilitas &c.* Pariter Art. 52. 53. *Et quidem ex quolibet ejus attributo substantia cognoscitur; nam nibili nulla sunt attributa; sed una tamen est cujusque substantiæ præcipua proprietas, quæ ipsius na- turam essentiamque constituit, & ad quam aliæ omnes referuntur.* Art. 55. *Duratio, ordo, & numerus, à nobis etiam distinctissi-*

jectum esse
 substan-
 tiam.

me intelligentur, si nullum iis substantiæ conceptum assignamus, sed putemus NB. eos esse modos, vel attributa potius.... Art. 61. distinctionem modalem explicans, docet nullum modum, E. Gr. motum, quietem, figuram &c. intelligi posse sine substantia cui insunt. Imo Philosophus accidentia realia explofit; illine eadem sine ullo indicio, imo contra apertissima indicia obtudentur? Prætereo Art. 64. 65. &c. 4. Nullus modus potest esse *subjectum*, quo modi & accidentia indigent ad existendum; qui ipsis subiceretur, ut per eum immediate existerent & ei inessent. An ita *velocitas* vel *tarditas motui* inest, inhæret, ita à motu sustentatur, uti motus, quies, figura &c. *extensioni*, sive rei & *subjecto* extenso insunt, ei inhærent, & ab hoc *subjecto* sustentantur? An *motus* ita omnium est *subjectum*, ut si modo se offerat nobis aliquis modus, qualitas, vel proprietas, illico motus cognoscatur ejus esse *immediatum subjectum*; uti cogitatio sive *subjectum* perenniter cogitans, omnium modorum cogitandi? *Substantia* debet esse ipsum *subjectum*, & *subjectum* esse *substantia*; ceteroquin enim *substantia* non foret *substantia*, nulla re ut *subjecto* indigens, & *per se* existens, nec *subjectum* esset *subjectum*, ipsa *substantia* indigens. Cum porro res sit una, una *substantia*, unum *subjectum*, hoc non est tantum alicujus, sed omnium, quæ reialicui insunt, proprietatum, qualitatum, aut attributorum *immediatum subjectum*. Denique 5. Logici & Metaphysici solent verba *per se existere* explicare per *non inhæreret alii rei ut subjecto*. Quare Vir Cl. etiam illis omnibus non objicit, *modos* etiam posse esse *subjecta* &c? Sane idem valeret hæc objectio contra ipsos, quod contra *Cartesii* æquipollentem Def. in qua vox *subjectum* exprimitur, quæ in priore intelligitur. Patet hinc, quid ira possit.

Aliis tris
inanibus
breviter
occurritur.

Minime itaque hæc est tertia definitio *substantiæ*, sed æquipollet priori Art. 51. Quæ reliquo hoc longiore §. scribuntur, vel mera sunt verba; vel supra confutata, ut de *cogitatione*, an *æqualiter*, ex æquo, & *univoce*; an vero, quod probavi, Deo & creaturis rationalibus tribuenda sit *æquivoce*, *inæqualiter*? Vel absurda, ut quod Vir Cl. cum quibusdam Peripateticis *Deum*, qui est *Jehova*, $\delta\ \alpha\upsilon$, καὶ $\delta\ \eta\upsilon$, καὶ

$\delta\ \epsilon\iota\sigma\acute{\alpha}$

o *isoperos*, qui perfectissime per se subsistit, sine cujus con-
 servatione & concursu nullæ res esse, nec operari possent,
 (si auferret,) sub categoria substantiæ libentissime non comprehen-
 deret; sed è numero substantiarum excluderet, ut ita res crea-
 tæ veræ substantiæ natura non excludantur & priventur, & ut
 non teneretur genus æquivocum sive analogum agnoscere. Quod
 ipsi tantopere obest, ut vel hoc solum sufficiat ad Cartesium
 vindicandum, & ostendendum, quod præter Deum innu-
 meras agnoscat substantias; sed quibus non eadem perfectio-
 ne, non ex æquo, ac quidem Deo, nomen substantiæ tri-
 butur.

XVII. De distinctione reali aliquam suspicionem movet, Distinctio
 realis ejus-
 que nota
 explicatur. an non sub hujus nota Spinozistica fraus latere queat? Quod
 more suo id est *sophisticando*, reticendo, & omittendo per-
 suadere satagit. Nota Cartesii esset, quod unam rem absque
 altera clare & distincte intelligere possimus; quomodo hoc sit
 intelligendum, verbis seqq. infra, ut & exemplis, clarissi-
 me exponitur; quod cogitatione excludere possimus omnem rem
 aliam, sive substantiam. Sic &, quod una sine alia existere,
 una ab altera, si conjunctæ sint, à Deo rursus separari, &
 se junctim conservari possint. Hinc diserte dicitur Def. 10.
 Resp. 2. *duæ substantiæ realiter distingui dicuntur, cum unaque-
 que ex ipsis absque alia potest existere. Ut autem nos hoc cog-
 noscamus, scire oportet, eas esse ita distinctas.* Ideo Philo-
 sophus recte notam distinctionis realis ita descripsit Art. 60.
 Hinc quando Cl. Auctor objecerat, *figuram sine motu clare &
 distincte percipi posse*; respondi §. 39. *inepte id objici, siquidem
 hi sint modi, qui ambo subjecto indigent ad existendum; in-
 ter quos intercedit distinctio modalis; uti Philosophus docet
 Art. 61.*

Sed id *missum facit*. Id tantum cogitavit, Cartesii
 opododæia
 heic Spino-
 zismo op-
 posita. annon Cartesius cogitationem & extensionem ad unicam illam substantiam pertine-
 re voluerit; vi enim hujus notæ dicere potuisset, *res hæc duæ esse
 realiter distinctas, quia una sine altera clare & distincte percipi
 potest, sed non esse, siquidem unius substantiæ sint attributa, aut
 modi naturales....* Locum enim alium tenerrimis his binis sub-
 stantiis (sic dictis) collocandis non reperit. Sed sat nugarum.

quia hæc contradictoria sunt, nihil ad existendum accipit. (Per Axiom. 2.) Quod ab alio nihil, sive nullam realitatem, ad existendum accipit, id est independens. (Per Post. 1.) Ergo substantia est independens. Q. E. D. 5.

5. Ergo & falsum est, quod concluditur de substantia, ac si ea causa nulla indigeret ad existendum. Adeoque falso additur, Q. E. D. & falsa est Propositio 1.

Propositio 2.

Substantia tantum unica esse potest.

Demonstratio.

Substantia est independens. (Per præc. Propos. 2.) Quod est independens, nullam habet realitatem ab alio. (Per Post. 1.) Habet ergo eam à se. (Per Axiom. 1.) Quod omnem realitatem habet à se, unicum tantum est potest. (Per Axiom. 3.) Ergo substantia tantum unica esse potest. Q. E. D. 7.

Atque ita patet, quod hæc Mathematica demonstratio non minus sit *frivola*, quam omnes præc. quas jactat, probationes; id est quod sit fallax, captiosa, sophistica, & mera petitio principii, minimeque probet Q. E. D. nim. Cartesium *unicam*, non plures statuisse substantias. Sed licet liberius ratiocinando veritas multo facilius & brevius probari queat, agedum & ego, cum Euclideæ Elementa in adolescentia quam accuratissime didici, quod in Corollariis meis pro gradu disputaturus ostendi, ne Cl. Antagonista ulterius ogganniat, & frivolis exceptionibus lectores à veritatis perceptione avertat, sed ut sive volens, sive nolens, eam agnoscere teneatur, Cartesium plurimas substantias dependentes, & unicam independentem statuisse, Mathematicè demonstrabo.

Notæ ad Proposit. 2.

3. Sed hanc falsam esse, ad præc. notatum est.

7. Iterum perperam concluditur de substantia, ac si nulla causa indigeret. Quæ est mera petitio principii, sophisticatio, minime Geometrica demonstratio.

DEFINITIONES.

1. *Substantia est, quæ nulla alia re ut subjecto ad existendum indiget.*
2. *Substantia independens est, quæ nulla plane re, ne quidem tanquam causa conservante & concurrente, indiget.*
3. *Substantia dependens est, quæ nonnisi ope conservationis & concursus Dei existere potest.*

AXIOMATA.

1. *Datur substantia independens, quam Deum dicimus.*
2. *Deus solus est à se, independens, nullius conservatione aut concursu indigens; adeoque nulla plane re, simplicissime, perfectissime, absolutissime indiget.*
3. *Plurima existunt, quæ nullo quidem subjecto, attamen Divina conservatione & concursu indigent ad existendum.*
4. *Deus, qui est à se, independens, & omnibus ceteris rebus esse dat, nonnisi unicus esse potest.*

POSTULATA.

1. *Ut nemini liceat affingere sententiam, multo minus Spinozisticam, quæ propriis & claris ipsius verbis, passim obviis, absque ulla vel minima doli & fraudis specie, adversatur.*
2. *Ut liceat eum, qui hujus criminis se reum facit, calumnie & fallaciæ accusare, maxime si sine solida probatione, ut & sine ulla specie, ipsa Spinozismi principia & fundamenta Philosopho sano, orthodoxo, ut & ipsius Spinozismi Eversori, adscribat, atque hoc pacto alios fallere conetur.*

PROPOSITIO I.

Substantia est aut independens aut dependens.

DEMONSTRATIO.

Substantia appellatur ^a omnis res, quæ nulla alia re ut sub- ^{a. Def. 1.}

- jecto ad existendum indiget. Sed substantia *independens* est, quæ *nulla planere*, ne quidem tanquam causa conservante & concurrente, ad existendum indiget; *dependens* vero, quæ
- b. Def. 2. nonnisi ope conservationis & concursus Dei existere potest. Porro datur *a* substantia *independens*, Deus; dantur etiam *e* plurima, quæ, licet nonnisi ope concursus Dei existere possint, tamen nullo subjecto indigent; adeoque sunt substantiæ; & quidem *e* *dependentes*. Ergo substantia est aut *Independens* aut *dependens*. Q. E. D.
- c. Def. 3.
d. Ax. 1.
e. Ax. 3.
f. Def. 1.
g. Def. 3.

PROPOSITIO II.

Substantia independens unica tantum est & esse potest; sed dependentes sunt plurimæ.

DEMONSTRATIO.

- a. Prop. 1. Substantia est *a* *independens* aut *dependens*. Ergo plures unica dantur substantiæ. Sed unica datur *independens*, Deus; quæ *b* nonnisi unica esse potest; plurimæ vero *e* *dependentes*. Ergo substantia *independens* unica tantum est & esse potest; sed *dependentes* sunt plurimæ. Q. E. D.
- b. Ax. 1. 2.
4.
c. Def. 3.
& Ax. 3.

SCHOLIUM.

- Cum principia præmissa & conclusiones inde deductæ sint *Cartesi*, cumque passim in *Cartesi* scriptis clarissime existant; nec ullibi vel minima doli, fallaciæ, aut fraudis sit species; *a* patet Cl. Antagonistam manifestæ calumniæ esse reum, cum sine ulla vera probatione, quin sine vel minima specie *Cartesio* adscribat non tantum sententiam de *substantia* ejus verbis è diametro adversam, sed & cum dicat *Spinozismi* esse *Architectum*, quem ego *Spinozismi* esse *Everforem* evinco.
- a. Post. 1.
& 2.

MANTISSA.

- Cl. Antagonista in 2. Cl. de *Vries* quod ad definitionem *substantiæ Cartesi* pervertendam, & *Spinozismum* inde extundendum, meo & *Cartesi*
- his calum-
- tefi*

tesii Antagonistæ prævisse, & viam monstrasse. Quod supra ex Cl. de Vries Exercit. 4. §. 9. ostendi. Sed magis directe & calide in Diatribe de Ideis innatis id ipsum egisse, & ea de causa serio à Cl. Röell esse castigatum, & Cartesium solide vindicatum, jam postliminio deprehendo. Ille Diff. 3. de Ideis innatis §. 10. quia spinosam Cartesianorum sectam dixerat Cl. De Vries, mordax illius scomma refellit discriminis Spinozismum inter & Cartesianismum demonstratione. Quisquis, scribit Vir Cl. Spinozam inspiciet fugiente etiam oculo, statim deprehendet, ejus dictata è diametro pugnare cum dogmatibus Cartesii, & non ex Carteso, sed ex impuris Veterum Philosophorum gentilium, Democriti Abderitis, Epicuri, & Stoicorum querundam lacunis ac paludibus suam illum adeo perniciosam Ecclesie & Republice doctrinam hausisse. Tum porro opponit dogmata Cartesii & Spinozæ. Sic & ad calumniam Cl. de Vries, Atheorum monstra ex gremio illius potissimum Sectæ prodisse, respondet §. 138. eos quod ad Atheismum à Carteso. . . . divortium fecisse; addit merito; Certe Spinozæ dogmata tam longum distare à Cartesii illis, quam cælum à terra, nemo ignorare potest; nisi utrorumque ignarissimus. Infra; Eo modo si quis instituere vellet, ipsam S. Scripturam impio ore ac animo accusare posset, eo quod omnes fere hæretici turpiter ea abutantur. Sed quam iniqua sit hæc ejus censura, vel potius calumnia, iis dijudicandum relinquo, qui non ignorant, quam multi ex Cartesii Schola, & fere soli, cum Deo maximo illo fortiter feliciterque decertarint. Sic & reprehenditur merito Cl. De Vries, quod ipse arma non in Spinozam, sed potius in fratres convertere amaret. Sed maxime unum locum addere argumentum hujus Cap. postulat. Quando Cl. De Vries Cartesii substantiæ definitionem cum Spinozistis communem dixerat; quos ipso arbitro sui Atheismi virus ex infelici hac idea hausisse, qui leviter attendat, intelligat facile; & consideraverat duas illas præ ceteris primas & simplices, Materiæ atque Mentis, ideas, circa quas, seu totidem axes, circumagatur Cartesianus & Physicus & Metaphysicus orbis universus; non sine stupore respondet Cl. Röell §. 160. Vix fido oculis meis, hæc quando lego, neque satis scio, an malitiam, an incogitantiam & precipitantiam Viri accusare debeam? Porro ipsa Cartesii verba exhibet;

nisi turpiter
Cl. de Vries,
licet solide
à Cl. Röel-
lio confuta-
tum, secu-
tus est.

1775 A
1777 B
1778 C

bet; & ostendit, neminem esse posse, nisi rerum harum ignarissimum, qui non, si vel leviter attendat, intellecturus sit facile, hanc Cartesii de substantia doctrinam ab illa Spinozæ tantum distare, quantum cælum à terra. Quod & verbo pag. 905-907. ostendit; CARTESIO, ait, substantia est res, quæ ita existit ut nulla re alia indigeat ad existendum. Illud vero, nulla alia re indigere ad existendum, non eodem sensu de quavis substantia prædicari & intelligi possit, docet. Solum Deum nulla plane re, aliam vero omnem substantiam solo Dei concursu indigere ad existendum, &c. Tandem concludit, Ex hisce paucis facile Tibi erit, Æque Lector, judicare, an Spinozistæ Atheismi sui virus hauserint ex Cartesii de substantia doctrina, & idea? an vero gravissimæ, & nullo prætextu excusabilis, calumniæ virus petulanter evomuerit in Cartesium Cl. Antagonista? Et cum verba mutilaverit, & intermedia, unde cognosci poterat ejus à Spinoza dissensus, omiserit, Deo, propriæ ipsius conscientiæ, & Lectoribus, arbitrandum relinquo, an ab ignorantia & præcipitantiâ, an vero à maledicendi libidine profecta fuerit? Hæc mea merito facio, cum meus & Cartesii Antagonista hunc suum ducem & Præceptorem, licet serio à Cl. Röell castigatum & solide confutatum, sequatur, eademque chorda oberret; quemadmodum vidimus ipsum Cap. 3-5. fatigasse demonstrare, duas principes totius Cartesianismi columnas, nempe cogitationem & extensionem, esse mere Spinozisticas; & Cap. hoc 6. ex Cartesii definitione Substantiæ ejus Spinozismum eruere. Quæ jam abunde supra sunt confutata.

C A P. VII.

Quo probatur & vindicatur, Deum ex sententia
Cartesii minime esse agens necessarium,
sed causam liberrimam.

A priori
controver-
sia transi-

QUAM temeraria, quam falsa, quamque dolose contexta fuerit prior Cl. Antagonistæ accusatio, sive calumnia, de unica substantia Cartesio afficta, quantopere in

ea defendenda ad incitas redactus fuerit, coactus, quod ipse cum omnibus de vocibus *univoce* & *equivocè*, sive de genere *univoce* & *equivoco*, sive *analogo*, plus semel scripserat, licet certissimum, rejicere tanquam *peffimum*, satis superque ostendimus Cap. præc. notavimusque quam plurimos errores à Cl. Viro admissos, ita apertos, ut de his ne quidem disputare possit. Sequitur, ut jam alteram primariam calumniam & accusationem de Deo, ut *agente* sive *causa necessaria* examinemus; quam æque falsam, adhuc magis temerariam, minusque speciosam deprehendemus, utpote apertæ *Cartesii* sententiæ, & expressissimis ejus verbis contrariam, tantum ex quibusdam veritatibus, magna ex parte ipsi cum aliis communibus, per illegitimas consequentias deductam.

II. Deum esse *agens necessarium Cartesium* statuere, *probabile esse*, antea scripserat, jam addit, *plusquam probabile*, & probat ex Epist. 54. Part. 2. quam *Cartesius ad Mar. Merfennum* dedit. *Ex eo, quod scripsi*, ait, *indifferentiam in nobis potius defectum esse, quam libertatis perfectionem, non sequitur rem eodem modo se in Deo habere; neque tamen novi esse de fide, quod Deus sit indifferens.* Cl. Antagonista scribit, *Defendit se hic contra istam accusationem, quod ex eo, quod de libertate erat philosophatus, necessario deberet sequi, Deum quoque non esse indifferentem.* Nim. hic erat scrupulus 6. quem *Mar. Merfennus*, Auctor Object. 6. (quas ex ore aliorum exceperat,) movit Obj 6. pag. 151. *Quibus positis*, objicit, (non *accusat*,) *numquid vides te Dei libertatem destruere, à quâ tollis indifferentiam, dum creat mundum hunc potius, quam alium, aut nullum condit.* Verum aperte *Cartesius* scribit, *Ex eo quod indifferentia in nobis potius fit defectus, quam libertatis perfectio, non sequi indifferentiam in Deo quoque potius esse defectum, quam libertatis perfectionem; hoc enim verba, non sequitur rem eodem modo se in Deo habere,* significant. Patet itaque, *Cartesium* vel in ipso hoc loco (quem ad probandum, Deum esse *agens necessarium à Cartesio* statui, citat Cl. Adversarius,) Deo adscribere *libertatem indifferentiæ perfectissimam*, quæ excludat *omnem defectum*. Aperte ergo Vir Cl. se suo heic jugulat gladio.

tur ad alteram.

Vir Cl. volens probare, Deum esse *agens necessarium*, suo se jugulat gladio.

Cartesium
Deum statuere *causam liberam*, evincitur.

Quod *Cartesius* Deum neutiquam fingat *agens necessarium*, ex variis locis manifeste evincam. Mentem suam disertè explicat Epist. 110. Part. 1. & Deo *indifferentiam* tribuit, tam respectu *creationis mundi*, quam respectu *veritatum æternarum*. Rogas, scribit, *quid adegerit Deum ad hæc veritates creandas? Dico autem, fuisse ipsi æque liberum facere ne verum foret, omnes lineas ductas à centro circuli ad peripheriam esse æquales, atque creare mundum; & quidem certum est has veritates ad essentiam ejus haud magis necessario pertinere, quam ceteras creaturas. Porro rogas, quid fecerit Deus, ut illas produceret? Dico, ex hoc ipso quod illas ab æterno esse voluerit & intellexerit, illas creavit; aut vero (si creationem non adscribas, nisi existentiae verum) illas disposuit & fecit. In Deo enim idem est velle, intelligere, & creare, neque horum unum alio prius est, ne quidem ratione. Conferamus, quæ Resp. 6. pag. 160. §. 6. respondet eidem *Mersenno*, ad quem Epist. 54. dedit; Quantum ad arbitrii libertatem, longe alia ratio est in Deo, quam in nobis; REPUGNAT enim Dei voluntatem non fuisse ab æterno indifferentem ad omnia quæ facta sunt, aut unquam fient, quia nullum bonum, vel verum, nullumve credendum, vel faciendum, vel omittendum, fingi potest, cujus idea in intellectu Divino prius fuerit, quam ejus voluntas se determinavit ad efficiendum ut id tale esset..... Et ita summa indifferentia in Deo summum est ejus omnipotentiae argumentum. Sic §. 1. Deus plane fuit indifferens ad ea creanda quæ creavit. Et Epist. 115. Part. 1. pag. 372. & 104. Part. 2. Obtupesces Lector, Cl. Antagonistam opinionem de agente necessario, tam aperte pugnantem cum disertissimis *Cartesii* verbis, ei adscribere ausum fuisse, non tantum dum ejus Libri adhuc versantur in manibus hominum, & leguntur; sed etiam urgere, postquam tam expressis locis veram *Cartesii* sententiam exposui & vindicavi Apologiæ Part. 1. §. 53--59. Imo §. 58. ostendi tantum abesse, ut libertatem indifferentiae Divinae non agnoverit, ut potius hic peccaverit in excessu. Tantam enim eam statuit, ut negare ausus non fuerit, Deum veritates æternas, Mathematicas & Metaphysicas, à Deo dependentes & indifferenter statutas, mutare potuisse. Uti & ex locis cit. patet. Imo §.*

33. ipsissimis *Cartesi* verbis probavi, Philosophum passim inculcare, se quidem considerare *res ut sensim orientes & nascentes*; sed nos probe scire, *res sic ortas non esse*, sed sex diebus; uti *Moses* narrat: sic & passim cum agnoscere notavi, *res pluribus diversis modis oriri & à Deo creari potuisse*. Adde, nullum hactenus existisse Scriptorem, qui rigidius & fortius tantam *libertatem indifferentiæ* Divinæ agnovit. Adeoque possem heic dimittere Cl. Adversarium, qui nulla *Cartesi* verba in contrarium allegat, sed ineptas consequentias necit, ad quas Apologiæ prioris §. 52--59. respondendi.

Attamen ut nullum jactantiæ & arrogantiae Cl. Antagonistæ locum relinquam, pergam eo, quo cœpi, pede, omnia quæ profert, confutare, omniaque mea vindicare. Sextus opponens, *M. Mersennus* objecerat *Cartesio* pag. 151. ex eo, quod negaret *indifferentiam* judicii, seu *libertatis ad arbitrii perfectionem* attingere, sed assereret eam esse *imperfectiorem*, adeo ut *indifferentia* tollatur, quoties mens clare perspicit quæ credenda, vel facienda, vel omittenda sunt; sequi ipsum *Dei libertatem* destruere, à qua tolleret *indifferentiam*, dum creat mundum hunc potius, quam alium, aut nullum condit Si *arbitrii indifferentia* non possit *humane libertati* convenire, neque *Divinæ* congruet, quandoquidem *essentiæ rerum* sunt, instar numerorum, indivisibiles, & immutabiles. Inde Cl. Antagonista §. 2. pag. 148. mutuatur suam primam probationem; *Deum* non esse *indifferentem*, ex *eius de libertate doctrina* necessario sequitur: nam scripserat *Med. 4.* quod *nostra libertas* (de cujus amplitudine, & quod non magis quam *Divina* cogi possit, supra actum,) in eo tantum consistat, quod ad id quod nobis ab intellectu proponitur affirmandum vel negandum, prosequendum vel fugiendum, ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id determinari sentiamus. Hinc jam consequentiam necit Cl. Adversarius, sed, uti solet, infeliciter; Si itaque *natura libertatis* in eo tantum consistat, quod ad id, quod nobis ab intellectu proponitur, prout illud objectum exegerit, sponte feramur, nulla unquam in voluntate erit *indifferentia*; & prorsus hæc opinio cum *Spinozæ* coincidet. Respondeo hanc ratiocinationem

Contrarium neutiquam probatur ex *Cartesii* definitione libertatis.

duplici vitio laborare; 1. quod absolute concludat, *nullam unquam in voluntate fore indifferentiam, si libertatis natura in eo consistat* &c. ad summum posset concludi, quando ea *lux* est in intellectu, & inde tanta *propensio in voluntate*; tum non fore *indifferentiam in voluntate*. Sed *lux* ea sæpe deest, inde non ea *propensio*, sed *indifferentia* in voluntate. Hanc autem sæpe adesse Philosophus scribit Med. 4. pag. 28. *Indifferentia autem illa quam experior, cum nulla me ratio in unam partem magis quam in alteram impellit, est infimus gradus libertatis, & nullam in ea perfectionem, sed tantummodo in cognitione defectum, sive negationem quandam testatur.* Operæ pretium erit addere quædam ex Epist. 115. Part. I. pag. 370. *Tecum autem sentio in eo, quod dicis posse quemlibet suspendere iudicium suum; sed conatus sum explicare modum quo id fieri possit. Mibi enim videtur certum esse, ex magna luce in intellectu sequi magnam propensionem in voluntate. Ita ut quamdiu clarissime videmus rem aliquam esse nobis convenientem, difficillimum sit, imo & ut credo, impossibile, quamdiu manet in nobis ista cogitatio, ut desiderii nostri cursum teneamus. Verum quia natura animæ ea est, ut non nisi uno quasi momento attentionem suam præbeat uni eidemque rei; ut primum abducitur attentio nostra à rationibus quæ suadent hanc rem nobis esse convenientem, nec aliud in memoria asservamus, nisi quod illa visa est nobis optabilis, possumus demum menti nostræ exhibere aliquam aliam rationem, quæ de ea nos dubios faciat; atque ita iudicium nostrum suspendere, imo & forsitan contrarium ejus ferre.*

Libertatis natura non est constituenda in indifferentia.

Vitium alterum in Cl. Viri argumentatione est, quod nullam heic agnoscat *libertatem*, nisi *indifferentiæ*; ita ut opinio, qua hæc negetur, prorsus cum *Spinozæ* sententia coincideret. Qui Viri Cl. error ne quidem cum orthodoxia satis conciliari potest; negamus enim contra Remonstrantes, Jesuitas, Pelagianizantes omnes, *libertatis* naturam in *indifferentia* consistere. In meis Vindiciis hunc errorem etiam notavi. *Libertas* Dei perfectissima est sine *indifferentia* in quam plurimis actionibus; sic & in beatis cælitibus, justis consummatis, spiritibusque Angelicis, perfecta est *libertas* sine *indifferentia* ad peccatum. Sed jam ex *Cartesio* orthodoxia &

veri-

veritas est educenda. Ita eadem Epist. 115. pergit; *Atque ita cum non statuas libertatem præcise in indifferentia, sed in potentia quadam reali & positiva determinandi se, nulla est inter opiniones nostras differentia nisi in verbis; fateor enim hanc potentiam esse in voluntate: sed quia non video quod illa, dum comitem habet indifferentiam, (quam quidem imperfectionem esse fateris,) alia sit, quam cum non habet, & quia nihil est in intellectu præter lumen, quemadmodum in intellectu beatorum confirmatorum in gratia, illud omne generatim liberum dico, quod est voluntarium: tu autem vis appellationem eam restringere ad potentiam se determinandi, quam comitatur indifferentia. Sed ego NB. nil æque cupio in vocabulis ac usum & exemplum sequi. Sic pag. seq. ceterum non scripsi, gratia tolli prorsus indifferentiam; sed solum nos illa inclinari in partem unam, potius quam in aliam, atque ita minui indifferentiam, licet non imminuatur libertas; unde mihi videtur sequi hanc libertatem non consistere in indifferentia. Sic loco cit. Med. 4. Neque enim opus est me in utramque partem ferri posse ut sim liber, sed contra quo magis in unam propendo, sive quia rationem veri & boni in ea evidenter intelligo, sive quia Deus intima cogitationis meæ ita disponit, tanto liberius illam eligo: nec sane Divina gratia, nec naturalis cognitio unquam imminuunt libertatem, sed potius augent & corroborant. Paulo post, nam si semper quid verum & bonum sit, clare viderem, nunquam de eo quod esset judicandum vel eligendum deliberarem; atque ita plane liber, nunquam tamen indifferens esse possem. Postquam hæc etiam notaverat Resp. 6. §. 6. concludit, denique indifferentia non pertinet ad essentiam humanæ libertatis, cum non modo simus liberi, quando ignorantia recti nos reddit indifferentes, sed maxime etiam quando clara perceptio ad aliquid prosequendum impellit. Hæc magis sana & orthodoxa sunt, quam quæ de libertate sentit Cl. Antagonista. Hæc etiam semper à summis Viris summopere fuere laudata. Imo nemo meliora scripsit. Quod nomen ergo meretur Viri Cl. calumnia, qua hæc Spinozistica, imo alteram Spinozismicolumnam esse, scribere ausus est?*

Nec verum est, quod Cartesius hanc libertatem indifferentiæ, quam serio admodum docet & Deo vindicat, parvisa-

Libertas
indifferen-
ciat,

tiæ tam
contradi-
ctionis,
quam con-
trarietatis.

ciat, & parum referre dicat, utrum Deo indifferentiam tribuat, nec ne; quia Mersenno, qui Obj. 6. pag. 151. scripsit, cum sit tamen de fide, Deum ab æterno fuisse indifferentem, ut conderet unum mundum, vel innumeros, vel etiam nullum; respondit Epist. 54. Part. 2. neque tamen novi (non negat, sed non novit) esse de fide, quod Deus sit indifferens. Iple tamen locis supra cit. sic Resp. 6. §. 6. libertatem indifferentiæ Divinæ quammaxime admisit cum quibuscunque Theologis & Philosophis; tam eam quæ est libertas contrarietatis, quam quæ est contradictionis. Quid vero sibi vult id, quod addit Vir Cl. Quin ipse Dei decernendi actus liber est libertate contrarietatis? Actiones transeuntes Dei omnes agnoicit indifferenter liberas libertate contrarietatis & contradictionis. Quomodo ergo ipse actus decernendi tantum potest esse liber libertate contrarietatis? Hæc enim duo necessario connexa sunt. Eadem libertas, quæ est in operando, in decernendo utique etiam esse debet. Possem hæc iniquius accipere, sed ita non decet. Credo Virum Cl. respicere ad id quod quidam Theologi dicunt, Deum aliquid debuisse decernere, si vel hoc, ego nolo decernere creare mundum. Atque ita Dei decreto non tribuerent libertatem contradictionis; cum tamen hæc verè sint contradicentia, decernere creare, & non decernere creare mundum. Frustra ergo Vir Cl. probat ex ratione illam Divinæ voluntatis indifferentiam, & jam verbis Cl. de Vries; siquidem Cartesius validius utroque eam probavit.

Inconfe-
quentes
quædam
consequen-
tiæ.

III. Vidimus ex primo loco Epist. 64. Part. 2. non tantum non probabiliter probari, Cartesium Deum facere agens necessarium, sed è contra ipsum expressis verbis Deo asserere perfectissimam indifferentiam, quæ omnem defectum excludat. Sed clarius, ait in margine §. 3. è quibusdam ejus verbis id elicitur certissima consequentia. Observa Lector, Virum Clar. ne quidem ullibi tentare ex ipsis Cartesii verbis suam accusationem probare, sed semper per consequentias, quas quam misere trahat & ducat, continuo ostendo. Hic citat verba ex Diff. de Methodo pag. 27. de legibus naturæ, quæ observari deberent, etiam in pluribus mundis, si Deus plures creasset. Tum pag. 39. de primis causis effectuum naturæ, eductis
ex qui-

ex quibusdam virtutis seminibus, animis nostris à natura inditis. Porro ex Art. 47. Part. 3. de legibus naturæ, quarum ope materia omnes formas assumeret. Et Art. 36. 37- Part. 2. de eadem motus quantitate in mundo, & legibus naturæ ex immutabilitate Dei in operando deductis.

IV. Hinc §. 4. Cartesio tribuit quædam capita in seqq. tractanda. 1. Deum esse causam mundi. 2. Mundus est productus secundum leges quasdam necessarias. 3. Illæ arcessuntur ex Perfectionibus Dei, tanquam fundamento & origine earum. 4. Illæ leges Deo sunt naturales. 5. Deus itaque, quando agit, necessario secundum istas leges agere debet, quia non potest non agere suæ naturæ & perfectionibus convenienter. Hæc omnia examinaturus est. Improbo labore & serie deductionum & consequentiarum opus est, ut obscurare queat clarissimam Cartesii sententiam de libertate indifferentiæ Divinæ, tam fortiter ab ipso & verbis expressissimis adstructam.

Ex quibus capita tractanda proponuntur.

V. 1. Frustra dubitat Vir Cl. an Cartesius Deum agnovit verum mundi Creatorem, & causam efficientem. Quod passim clarissime expressit, ita ut ullius suspicionis ne vel minima sit ratio. Quam certo ea deducitur ex ipsa libertate indifferentiæ, quam Deo respectu creationis mundi tribuit? Quod modo pluribus evicimus. Quod autem ex unica ejus substantia Vir Cl. suam suspensionem deducat, rejicitur, cum falsitas ejus apodictice sit demonstrata. Qui falsam causæ efficientis notionem finxerunt, eos spurii Cartesianis annumero. Hoc nihil ad Cartesium. Deus tamen optime dicitur causa sui, quatenus summa Dei perfectio est causa & ratio existentia Divinæ. Sed hæc non est causa efficiens. Imo Philosophus noluit, ut Deus diceretur causa sui efficiens. Resp. 2. pag. 57. Recte dicit Deum esse à se non tantum negative, sed & quammaxime positive; agnoscit in ipso tantam & tam inexhaustam potentiam & perfectionem, ut nullius unquam ope egnerit, ut existeret, neque etiam nunc egeat ut conservetur; atque adeo sit quodammodo sui causa. Sub finem Notarum ad Programmata Regii monet Lectorem, se nunquam scripsisse, Deum positive sui causam efficientem dici debere. se à talibus opinionum portentis quam maxime esse remotum. Sic & supra observa-

1. Cartesius, uti omnes orthodoxi, Deum agnovit veram mundi causam efficientem.

serva-

servavimus, *Cartesum* agnoscere duplicem vim moventem, unam Dei, primi motoris; alteram ipsorum corporum; quæ est *modus ipsorum; non in Deo*: uti scribit *Epist. 72. Part. 1.* Cum vero *ibid.* infra scribit, quando *dixi tantundem motus semper in materia manere*, hoc intellexi de vi ejus partes impellente, quæ vis nunc ad unas partes materiæ, nunc ad alias se applicat; quid inde exculpi potest pro falsa notione causæ efficientis, qua *Spinoza* utitur, quando de Deo ut *causa rerum, non transiente sed immanente*, nugatur?

2. Leges
naturæ mi-
nime faci-
unt Deum
agens neces-
sarium.

VI. Cum Deus *liberrima* mundi causa à *Cartesio* statuatur, certe manifestum est, quam inanem suspicionem §. 5. injiciat de vera notione *causæ efficientis*, & quam longè petere debeat consequentias, ut probare videatur, Deum esse *agens necessarium*. Sed jam 2. considerabit *leges naturæ*, quas *Cartesius* statuit; quas quoque *actionem Dei necessariam reddere*, in margine §. 6. scribit. *Dolose & ambigue* hoc proponitur; quod *mundus sit productus secundum leges & regulas quasdam necessarias*. Concedimus quidem quosdam motus fieri potuisse *secundum leges naturæ*, quando corpora circa centrum gyrationis habuerunt *conatum recedendi à centro*, gravia subsiderunt, levia ascenderunt, corpora una alia impulerunt ad motum, quod *nullum corpus agere potuerit in distans*, &c. Sed quod *mundus sit productus secundum leges naturæ*, adeoque successive, longiore tempore, nullibi somniavit *Philosophus*; nec scripsit de modo, quo Deus processit. Imo agnoscit, *fidem Christianam nos docere homines adultos esse creatos, & initio fuisse ipsas plantas &c.* Consequens, quod deducit ex suo antecedente, prorsus est falsum, nec sequitur ex antecedente; *Ex quo sequitur*, ait, *formam & constructionem hujus mundi necessario talem esse, qualis nunc existit, nec aliam esse posse*. *Philosophus* passim fatetur, (quod expressis ejus verbis §. 33. Apologiæ prolixè probavimus, & *Spinozæ* contrariæ opinioni opposuimus,) *res naturales non ortas esse eo modo, quo ipse philosophatur*; imo hunc *mundum pluribus diversis modis oriri potuisse*; sive autem hoc, sive alio modo Deum procedere voluisse supponat, quando attendit ad *leges naturæ*, secundum quas corpora à Deo moverentur in tali productionis modo,

modo, idem hic mundus inde deberet oriri; quia suppositiones huic mundo debuerunt aptari & ex eo desumi. Quo ipso libertas Dei in creando, etiam quovis modo, salva est. Quod hoc simili facile illustratur. Sit carmen vel unus & alter versus ab insigni Poëta ex tempore factus; ponamus aliquem velle discere compositionem illius carminis; variis modis & vario ordine verba possunt construi, ut secundum leges & regulas prosodiæ transponantur. Quocumque modo tyroni proponantur, idem carmen, licet à Poëta eo modo factum non sit, secundum leges prosodiæ debet oriri. Itaidem hic mundus variis admodum modis, & quidem secundum certas naturæ leges, creari potuit, licet à Deo ita secundum eas in principio creatus non sit.

Quod vindicatur.

Consideretur porro 1. *Cartesium* Deum quammaxime statuere causam motus, tum createm, tum conservantem; ita ut materia moveri sive secundum eas leges, sive supra eas, nequeat, nisi per omnipotentiam Dei. 2. Falsum esse Deum nonnisi secundum *has leges* ita successive mundum producere potuisse. Aliud vero est, quod Meth. pag. 27. dicit, si *vel plures essent mundi, nullus tamen esse posset, in quo non accurate observarentur.* Gravia subsiderent, ignis luceret, aqua humectaret &c. Ipse Cl. Antagonista talem *legem naturæ* ponit, *nulla vis, cum nihil in distans agat, corpus afficere valet, nisi ei unita sit.* Quæro ergo, an *hæc lex sit necessaria observatu, si Deus plures mundos creare vellet? An Tu Deum, qui in cælis est, & omnia pro suo liberrimo placito operatur, huic legi adstringes?* In Part. I. citavimus §. 41. ex *H. Grotio de Jure B. & P. Lib. 1. Cap. 1. §. 10. jus naturæ ita esse immutabile, ut ne à Deo quidem mutari queat... ut his duo non sint quatuor, ne à Deo quidem posse effici.* 3. Quando *Cartesius* Art. 44. Part. 3. indicat se hypothetice esse scripturum, cujus rationes alibi dabimus & exponemus, simul Art. 45. monet, *se quædam altius repetiturum, quam ea existisse putet.* Quod modo vidimus. Sed hæc non pertinent ad *naturæ leges immutabiles*, quas Philosophus non finxit aut supposuit, sed quas Deus statuit, & voluit, ut in corporum motibus observarentur. Sed omnia confundit Vir Cl. Quomodo vero probat hinc, Deum esse *agens necessarium?*

Nec 3. ex eo, quod leges ea sint necessariz, cum liberè à Deo sint statutz.

VII. Numero magis quam pondere argumentorum pugnat Cl. Adversarius, quando Deum esse *agens necessarium* 3. *imprimis* probari ait, quia *leges naturæ è Perfectionibus Dei derivantur, tanquam ex earum fundamento & origine.* Hic 1. in memoriam revocare oportet, (quod ex Resp. 6. §. 6. notavi Apologiae Part. 1. §. 58.) *Cartesum omnes veritates æternas, & ipsas leges naturæ statuere à Deo dependentes, Deumque earum causam efficientem; eadem ratione qua Rex est LEGIS EFFECTOR, etsi lex ipsa non sit res physice existens, sed tantum, ut vocant, ens morale.* §. 8. Loquitur autem ibi de omni ordine naturæ, de omni lege, & ratione veri & boni, à Deo prorsus dependente. Hinc neutiquam mihi probatur eorum sententia, quæ & est Cl. *De Vries, ideas rerum possibilium Deo esse naturales.* Vide Exerc. 18. §. 9. & 21. §. 8. Ex qua multo solidius deduceretur Deum esse *agens necessarium*: uti & revera *essentiæ rerum dependentiam* Cl. *De Vries* ibi magis supponit, quam probat. Sed talibus consequentiis, quas quis non videt, eum gravare iniquum & malitiosum est.

Leges natura & veritates æternæ sunt immutabiles.

2. Quomodo vero eas leges effecit, *libere an necessario?* *Cartesius* heic etiam, uti supra ostendimus, agnoscit *libertatem indifferentiæ*; ita ut potuisset alias statuere. Hic notavimus *Cartesum* peccasse in excessu. An enim fieri potuisset, ut salva natura corporum ea non manerent in eodem statu *figuræ, magnitudinis, situs, motus vel quietis*, nisi causa externa mutationem induceret? An si Deus aliter voluisset, figura per se mutata fuisset, vel magnitudo? An corpora per se moveri cœpissent, vel mota ad quietem tendissent? An motus, quantum fuisset in ipso corpore, non fuisset rectus? An corpora circulariter acta ivissent versus centra? Nullane motuum facta fuisset communicatio, nec corpora una alia impellere potuissent? Graviane sursum & levia deorsum tendissent? Ignis nec lucidus, nec calidus, sed frigidus & opacus fuisset? Non attendit Philosophus, proprietates rerum non esse à rebus distinguendas; nec debere fingi, rerum i-deis & essentiis positis à Deo, earum tamen proprietates, imo omnia quæ in rebus continentur & necessario ex iis fluunt, potuisse

potuisse mutari. Posito antecedente, ponitur consequens, quod in eo continetur. Quando Deus posuit antecedens libere, sequitur necessario consequens, nec hoc potest mutari, licet Deus ita etiam agat libere, quatenus Deus libere voluit antecedens cum necessario consequente. Hinc Deus libere decrevit mundum creare; unde tum necessario sequuntur plurimæ corporum proprietates, veritates, ut & *leges naturæ*. Hoc *Cartesius* non recte percepit, nec exposuit, quando putavit, eas *veritates & leges naturæ* potuisse mutari. Et quia hoc intelligi à nobis non potest, non male tum suæ finitatis memor de talibus nihil ultra definire, nec se fatigare voluit. Recte (supposita Dei sententia libera de his *legibus*,) scripsit Meth. pag. 27. *eas naturæ leges tales esse, ut etiamsi Deus plures mundos creasset, nullus tamen esse posset, in quo non accurate observarentur.* Hinc merito *immutabiles* dicuntur.

3. Opponens sextus scrupulum 8. pag. 152. proposuerat, quærendo, *Qui fieri possit, ut veritates Geometricæ, aut Metaphysicæ, sic & leges naturæ, sint immutabiles & æternæ, nec tamen independentes à Deo?* Philosophus in genere respondit Resp. 6. §. 8. *esse à ratione alienum, propter hoc quod nec intelligimus, nec advertimus à nobis debere intelligi, de eo quod recte intelligimus dubitare: Nec proinde putandum est æternas veritates pendere ab humano intellectu, vel ab aliis rebus existentibus, sed à solo Deo, qui ipsas ab æterno, ut summus legislator, instituit.* Illustrari res aliquo modo potest exemplo *Legislatoris æquissimi & justissimi, qui salutem populi volens esse supremam legem, libere statuit leges plurimas salutares & admodum utiles, cum suprema lege convenientes, imo inde deductas.* Sed Philosophus Epist. 115. Part. 1. egregie de istac difficultate hæc scripsit; *Quanquam Deus voluerit, nonnullas veritates esse necessarias, minime tamen sequitur, id illum necessario voluisse; aliud enim prorsus est, velle illas esse necessario, aliud velle necessario, seu ad id volendum cogi.*

Consideret Cl. Adversarius Decretum Dei liberum *libertate indifferentiæ*, quod tamen statuit æternum & immutabile, secundum quod Deus jam omnia operatur, nec aliter

Deus voluit eas esse necessarias, sed libere, non necessario ita voluit.

Quod exemplo illustratur.

potest operari; licet libere decreverit, & hoc respectu etiam libere operetur. Sic sano sensu potuit *Seneca* scripsisse, *Semel scripsit fata, semper paret, vel sequitur*. Quæ ergo heic difficultas? Semel, sive ab æterno Deus statuit *leges naturæ, ordinem naturæ*; semper eas *leges* sequitur in regimine mundi, vult ut corpora eas semper observent, & nunquam ab iis aberrant, ergone Deus est *agens necessarium*? Dicas tum & inferas idem de operatione Dei secundum suum Decretum. Imo heic major esset difficultas. Deus aliter ac decrevit agere non potest. Sed in regimine mundi Deus præter *naturæ leges* & *ordinem* quandoque facit *miraculum*; ostendens se *legibus* non esse adstrictum, quas corporibus in suis motibus, ad quos modo ordinario concurrat, præscripsit. Sic & variis modis Deus mundum creare potuit, vel uti in conservatione, in qua est continua individuorum *creatio*, Deo secundum *leges naturæ* ordinarium suum concursum *naturæ* commodante; vel brevissimo tempore, quod factum esse spatio sex dierum Moses docet.

Cartesius
non minus
ac quis-
quam sta-
tuit Deum
mundi Cre-
atorem.

Si jam inspicimus loca, quorum sensum Cl. Vir suspectum facere satagit, facile patebit, quam recte & orthodoxe philosophatus fuerit *Cartesius*; imò ipsa illa loca calumniam aperte confutabunt. Deum esse verum mundi *Creatorem* & *causam efficientem liberam*, statuere *Cartesium* ex innumeris locis manifestum est. Id ostendimus Part. 1. §. 28--33. & Part. 1. Apologiæ §. 33. Addimus heic ex Epist. 36. Part. 1. *nullum posse ante mundi creationem concipi tempus, quo Deus, si voluisset, non potuisset illum creare*. Addit statim, illum *existentiam retro ab hinc quinque aut sex millibus annorum habuisse*. Idem apertissime docet de Methodo pag. 27. quando supponit, *si Deus nunc alicubi in spatiis imaginariis sufficientem ad eum componendum materiæ copiam crearet, varietate & sine ordine diversas hujus materiæ partes ageretur..... deinde nihil aliud ageret, quam ordinarium suum concursum naturæ commodare, ipsamque secundum leges à se constitutas agere sineret*. Hoc applicat suo instituto: *Ita primum hanc materiam descripsi, &c. quænam essent naturæ leges ostendi....., easque ex Perfectione Dei deduxi &c. ut ita talis mundus, qualis hic est,*
pro-

prodire potuisset. Sed addit pag. seq. *Nolebam tamen ex his omnibus inferre mundum hunc eo quo proponebam modo fuisse creatum etiamsi nullam ei aliam quam Chaos formam ab initio dedisset, dummodo post naturæ leges constitutas, ipsi concursum suum ad agendum ut solet commodaret, sine ulla in CREATIONIS MIRACULUM injuria credi possit, eo solo res omnes pure materiales cum tempore, quales nunc esse videmus, effici POTUISSE. Natura autem ipsarum multo facilius capi potest, cum ita paulatim orientes conspiciuntur, quam cum tantum ut absolutæ & perfectæ considerantur.*

Quomodo autem eas naturæ leges deducat ex perfectione Dei, attamen attendens ad experientiam, imo phænomena naturæ ut jam cognita præsupponens & respiciens, exponit Part. 3. Princ. Art. 36-39. nim. ex immutabilitate, constantia, & sapientia operationis Divinæ. Sic scribit Art. 36. *Intelligimus etiam perfectionem esse in Deo, non solum quod in seipso sit immutabilis, sed etiam quod modo quam maxime constanti & immutabili operetur. Adeo ut iis mutationibus exceptis, quas evidens experientia, vel Divina revelatio certas reddit, quasque sine ulla in creatore mutatione fieri percipimus, aut credimus, nullas alias in ejus operibus supponere debeamus, ne qua inde inconstantia in ipso arguatur. Atque ita prius inspecta, cognita, explorata, & consentiente experientia Philosophus deducit ex Immutabilitate operationis Divinæ, eandem semper motus quantitatem in mundo manere, & à Deo conservari; atque certas naturæ leges, secundum quas corpora ordinario moveri debeant; quæ locum haberent, si Deus etiam plures mundos crearet. Hinc & scribit pag. 39. se invenisse principia, seu primas causas omnium, quæ sunt in mundo, ad Deum solum, qui eum creavit, attendendo, easque aliunde non educendo quam ex veritatis seminibus, animis nostris à natura inditis. Quod autem summam Dei creatoris libertatem agnoscat, minime vero Deum faciat causam necessariam, indicat pag. 40. initio; deinde cum volui ad particulariora descendere, tam multa diversa mihi occurrerunt, ut crediderim opus esse ingenio plusquam humano ad formas aut species corporum, quæ in terra sunt, ab infinitis aliis, quæ in ea possent esse, si Deo placuisset ibi collocare,*

Quomodo
leges natu-
ræ deducat
ex perfe-
ctione ope-
rationis
Divinæ.

dignoscendas, ipsasque deinde ad usum nostrum referendas; nisi per EFFECTUS CAUSIS OBVIAM EAMUS, & multis particularibus EXPERIMENTIS adjuvemur. Adeoque ex ipsis locis à Cl. Adversario allegatis clarissime probatur, Cartesium Deum agnovisse esse causam liberrimam; licet statuat, Perfectionem esse in Deo, modo maxime constante & immutabili operari; atque ita, uti ceteras perfectiones, sic etiam Immutabilitatem suam in operibus suis demonstrare. Quod minime tollit libertatem Perfectissimam Dei; imo hæc est perfectissima libertas Dei, quod libere statuerit ita constanter operari. Unde sponte corruunt, quæ contra Cartesium Vir Cl. porro scribit; quibus tamen etiam interferit, quæ utrinque conceduntur, & sunt extra controversiam.

Leges naturæ non debent dici Deo esse naturales.

VIII. 4. Simul hinc corrui & confutatur, *leges illas Deo esse naturales; id est eam esse certo modo determinatam Divinæ essentiæ conditionem, secundum quam Deus circa extensionem agere & operari teneatur, & ex qua necessario fluat hic corporum status &c.* Siquidem Deus libere eas *leges* statuerit, convenienter naturæ corporum, uti supra expositum est, & potuisset non decernere mundum corporeum creare, & consequenter non statuere has *leges*; evidentissimum est, has *leges* non magis statui Deo esse naturales, quam ipsum liberrimum Dei decretum. Quod ex præcedentibus jam est manifestum.

Nec ponunt in Deo ullam necessitatem, sed libere sunt à Deo statuta.

IX. Simul evidens est, aperte falsum esse, Cartesium per *leges naturæ* non intellexisse relationem aliquam (sive ordinem) corporum, ita per liberrimam Dei voluntatem creatorum, ad se invicem; sed aliquam in ipso Deo necessitatem, ob quam illa relatio corporum ad se invicem aliter esse non potuit. Libere Deus creare decrevit hunc mundum, naturam rerum, licet ex hac rerum natura plurima necessario sequantur, ut & *leges naturæ*; quas Deus nihilominus concipitur libere statuisse; potuerat enim Deus hanc rerum naturam, cum iis legibus & ordine naturæ consequenter, non instituire. Quemadmodum potuerat Deus non decernere hominem creare; sed posito Decreto de hominis creatione decuit Deum hominem creare rectum. Potuit Deus non decernere permifio-

tionem lapsus; sed posito hoc decreto, decuit Deum punire peccata. Sic posito Dei decreto de substantia corporea, ejusque motu, decebat Deum secundum alteram naturæ legem motum dirigere secundum lineam rectam, tum ob principii corporei moventis conditionem, tum ob ipsius Dei in operando immutabilitatem; quæ est in opere Divino character ipsius immutabilitatis Divinæ essentialis.

X. Quintum & ultimum, quod ex Cartesii sententia necessario sequi vehementer cuperet, est, Deum secundum istas naturæ leges necessario operari, & in operando ab iis recedere non posse; quod more suo luculentissime demonstrabit. Et quidem ex eo, quod Perfectionibus Dei insint, & quod ipsa Dei perfectio sit tanquam radix & origo istarum legum; adeoque continentur in ipsa Dei essentia: quapropter necesse est, ut Deus eas in natura ponat, quia non potest non agere suis perfectionibus convenienter. Sed hæc abunde supra sunt confutata. Repetamus 1. Cartesium docere, Deum istas leges naturæ libere statuisse, adeoque à Deo prorsus esse dependentes. Ergo neutiquam in natura Dei continentur, sed Deo visum fuit libere in iis suam sapientiam, immutabilitatemque essentialem, repræsentare, ideoque libere secundum eas constanter & immutabiliter operari. 2. Cartesium & heic agnoscere libertatem indifferentiæ, ita ut Deus, si voluisset, alias leges statuere & efficere potuisset. Sed 3. statuamus potius, ex hypothefi decreti Divini de creanda hac rerum natura, Deo quidem liberum fuisse hoc vel illo modo procedere, variis modis eam creare, & innumera variare, ita vel aliter statuere de magnitudine, figura, situ, motu, quiete, ceterisque corporum affectionibus, de tempore quorumcunque individuorum &c. non tamen plane alias leges naturæ. An major absurditas est statuere ex hypothefi Decreti Dei liberi de creando mundo, Deum non alias leges naturæ, quam quæ conveniunt huic rerum naturæ, & in quibus suas perfectiones quam optime repræsentat, statuere potuisse, quam ex hypothefi decreti Dei liberi de creando homine, Deum decere, eum creare rectum? Sic & ex hypothefi decreti liberi de permissione lapsus fuit, Deum

5. Minime continentur in essentia Dei.

se abnegare non posse, & teneri peccatum punire; quo sensu iustitia Dei vindicativa Deo dicitur *naturalis*. Denique posito decreto Dei de salvando peccatore, statuitur à Theologis summis *necessitas* satisfactionis Christi? Sed ex his minime sequitur, Deum esse *agens necessarium*; at eo minus ex una *Cartesi* sententia de *legibus naturæ*, quas etiam Deum aliter statuere potuisse putavit, vel negare ausus non fuit.

Scientia
effectuum
per causas
est perfe-
ctissima.

Hoc modo *optimam philosophandi viam secutus est Cartesius*, quod ex *ipsius Dei cognitione rerum ab eo creaturarum explanationem deduxerit, ut ita scientiam perfectissimam, quæ est effectuum per causas, acquireret*, Art. 24. Part. 1. Quod corpora existant, qualia, quanta, cujus figuræ, & innumera alia sola experientia docere potest; sed ita ut ratiocinii nostri à testimonio sensuum petiti firmitas nitatur Dei *Veracitate*; uti *Cartesius* ostendit Art. 1. Part. 2. Sic ex *Veracitate* Dei deducit, nos in *clare & distincte perceptis* falli non posse; ex *immutabilitate & constantia Dei in operando* deducit eandem *motus quantitatem, tres naturæ leges*; præterea universam *Physicam* fundat in *Prima sua Philosophia*, sive omnem, quæ in *Physica* haberi potest, *certitudinem in Veracitate* Dei. Sed non ita *stolidus, nec insanus* fuit, ut ex *natura Dei, cause efficientis, & peritissimi artificis*, deduxerit omnem corporum indolem, statum, ordinem, & conditionem, quatenus à *libero* Dei creatoris arbitrio pendet. Ita amat Vir Cl. talia fingens cum umbra sua acriter pugnare.

Cl. Chr.
Wittichii
singularis
sententia
inique Car-
tesio ad-
scribitur.

Libertas
contradictio-
nis à
Cartesio
etiam asse-
ritur.

Aperte iniquus est Cl. Adversarius in *Cartesum*, quando ei vult affingere sententiam Cl. Chr. Wittichii, *Cartesi* sententiæ prorsus oppositam. Eam ego prolixius confutavi Disp. 14. §. 35--44. Theol. Nat. & brevius ejusdem Compendii Part. 2. Cap. 9. §. 9-12.

XI. Supra ostendimus Deo tribui *libertatem tam contradictionis, quam contrarietatis*; simulque notavimus, à Viro Cl. aliquo modo Decreto Divino *eripi libertatem contradictionis*, quæ tamen cum *libertate contrarietatis* connexa est, & iisdem rationibus probatur. Nec utraque operationibus Dei *transseuntibus* adscribi potest, quin & Decreto Divino utraque attribuat. Non ergo hec *Cartesum* impugnat, sed se-

femet ipsum. *Cartesius* omnimodam libertatem respectu operis creationis statuit, sciens id unice esse optimum, quod Deo placet, quocunque modo placuerit. Si Deo visum fuisset nostrum intellectum magis illuminare, voluntatem, affectus, nosque totos magis sanctificare, plures longe homines salvare, Virum Cl. præservare ab hisce calumniis scribendis &c. hæc fuissent optima, & ad gloriam Dei; sed Deus liberrimus est, nemini est obligatus, dat quantum & quando ei lubet; hæc est gloria Dei, quod *libere* & pro suo arbitrio agat. Hæc sunt optima. Ita philosophatus est *Cartesius*; & si videre non posset, quomodo ea essent optima, memor suæ *finitatis*, & Divinæ *infinitatis*, non studuit talia comprehendere; sed non mirum esse scripsit, *plurima à Deo fieri, quorum rationes nos non intelligimus. Nescire velle, quæ Magister summus nos nescire voluit, eam doctam ignorantiam censuit, & passim sectatus est.* Ad verba citata ex Epist. II. Part. I. supra respondimus; nec ea huc pertinent, siquidem agant de *nostra libertate*. Nec potest Vir Cl. *Cartesium* ullo jure reprehendere, quod *voluntatem*, quatenus libera est ab omni coactione, & se semper determinare potest, cum Divina, abstracte à reliqua perfectione, quam necessario continet, & sic præcise spectata, comparaverit, cum ipse essentiam totam Deo cum creaturis communem statuatur, quia *essentiæ rerum in indivisibili consistere dicuntur. Quod supra confutavimus. Optime vero, sanius & magis orthodoxe, scribit Cartesius Resp. 6. §. 6. Atque ita longe alia indifferentia humanæ libertati convenit, quam Divinæ. Neque hic refert quod essentiæ rerum dicantur esse indivisibiles: nam primo nulla essentia potest NB. univocè Deo & creaturæ convenire &c.*

XII. Ita vellet videri probasse, Deum ex sententia *Cartesii* esse *agens necessarium*; cujus contrarium luce meridiana est, cum ex ipso Philosopho demonstravi. Videt Cl. Adversarius §. 12. se necdum ostendisse *Spinozismum*; nim. *Cartesium* statuere *cuncta esse Deum*. Attende Lector, quomodo Cl. Antagonista id jam sit evicturus. Quinque capita jam pertractavit; inde non ulterius profecit, quam Deum esse *agens necessarium*; sed probandum est, *cuncta esse Deum*. Quod longe

Eo falsius est, cum statuisse cum *Spinoza*, *cuncta esse Deum*.

aliud est. Id non ex præc. sed paucis verbis jam conficit. 1. Ponit, *Cartesium unicam* statuisse *substantiam*; hoc ita à se esse demonstratum, *ut ne quidem ipsa impudentia contra eam demonstrationem hiscere audeat*. Ego tamen non *contra hiscere*, sed *evincere ausus sum*, Virum Cl. *pudore debere suffundi*, quod tam aperte falsam calumniam, falsando Art. & verba *Cartesii* omittendo, falsè vertendo, sensum eorum pervertendo, & unice sophisticando, orbi erudito obtrudere sustinuerit; quodque eam ita confutatam dederim, ut Vir Cl. non amplius contra *hiscere* queat. Uti ergo falsissimum est, *Cartesium unicam* statuisse *substantiam*; ita & 2. *extensionem nunquam esse creatam*; 3. *neque in nihilum posse redigi*; hinc æque falsum est, eum statuere, *cuncta esse Deum*. Sed ex *impossibilitate vacui* velle id deducere, est plane ridiculum; & docet, quam curta ei sit rationum supplex. De eo autem postea Cap. 8. §. 5-7. erit agendum.

An ulla
substantia
possit in-
terire.

Sed præterire non debeo, quod scribat, *Cartesium insuper* negare Resp. 2. *ullam substantiam, ab eo sic dictam*, (ne Lector veram *Cartesii* mentem de innumeris, non *unica substantia*, percipiat, hoc inique addit,) *posse interire*. Ut Lector videat, quam falsas *Cartesio* adscribat passim opiniones, verba ejus adscribam ex pag. 81. Resp. 2. *nullum habemus argumentum, nec exemplum, quod persuadeat mortem, sive annihilationem substantiæ, NB. qualis est mens, sequi debere ex tam levi causa, qualis est figuræ mutatio, quæ nihil aliud est quam modus, & quidem non modus mentis, sed corporis à mente realiter distincti: nec quidem etiam habemus ullum argumentum, vel exemplum quod persuadeat aliquam substantiam posse interire; quod sufficit ut concludamus mentem, quantum ex naturali Philosophia cognosci potest, esse immortalem. Sed si de absoluta Dei potestate quærat, an forte decreverit, ut humane animæ iisdem temporibus esse desinant, quibus corpora, quæ illis adjunxit, destruuntur, solius est Dei respondere. Cumque jam ipse nobis revelaverit id non futurum, nulla plane vel minima est occasio dubitandi*. Optimus est locus (quem Cl. Adversarius in genere notavit, ut Lectori persuaderet ibi fundamenta quoque esse jacta, quibus *Spinoza* suam impietatem, Philosophiæ no-

nomine prorsus indignam, *commode superstruxit,*) ad universum *Spinozismum* funditus evertendum. Continet enim has veritates; 1. *Mentem* nostram finitam esse *substantiam*, non nomine tenus, aut *dicis gratia* sic dictam; sed veram & proprie dictam; quæ *immortalis* est. 2. A corpore realiter distinctam; ergo mens & corpus sunt *substantiæ*, & tot sunt *substantiæ*, quot sunt mentes & corpora. 3. *Figuram* esse *modum* corporis, non mentis; *modaliter* à corpore distinctum; ut corpus sit ejus subjectum, sine quo concipi nequit. 4. Ex dissolutione partium corporis, figuræque mutatione minime sequi interitum animæ corpori adjunctæ; eamque ad animam non pertinere. Hinc animam esse *immortalem*. 5. Eo magis, cum nullum *annihilationis alicujus substantiæ* exemplum habeamus; *nullum exemplum* haberi ait, quod *persuadeat aliquam substantiam posse interire*; scil. viribus naturæ, sive naturaliter. Quod enim attinet ad *Dei potestatem*, an *Deus pro absoluta sua potestate ita decreverit*, *Philosophus de mente non audeat definire*, quia *passim de absoluta & infinita Dei potestate nihil temere affirmat vel negat*. 6. *Mentem & corpus* statuit esse *substantias à Deo prorsus dependentes*, & ipsius potestati penitus subjectas. 7. *Animas* certo certius fore *immortales*, ex S. Scriptura agnoscit, & ex lumine naturæ ita id probari judicat, ut *occafio dubitandi vix minima sit reliqua*. Si autem hanc *minimam* ratiunculam vix satis sustulerit Philosophus, quod solidius præstitit *Poiretus*, ex perfectionibus Divinis argumentatus; longe tamen tolerabilior est hæc minima hæsitatio, quam Cl. Viri opinio, quod *immortalitas animæ ex ratione probari non possit*. Cum autem aliquo modo ex lumine naturæ *Cartesius* in dubio relinquat heic loci, an *Deus pro absoluta potestate decreverit*, *animam cum corpore interituram*; patet falsissime ei rursus affingi, ipsum negare, *nullam substantiam posse interire*; eumque cum *Spinoza* consentire.

XIII. Confert se §. 13. Vir Cl. ad eorum examen, quæ ego Apologiæ §. 53-58. scripsi, non ad *Cartesium excusandum*, sed ad eum vindicandum à falsis & iniquis Viri Cl. accusationibus, & ad ejus orthodoxiam defendendam. Hunc

Exemplum impudentiæ sine exemplo.

in finem ex meo §. 53. verba describit; & ad hæc mea verba, *Cartesium pluribus diversis modis res fieri potuisse statuere, supra ostendimus §. 33. ubi de causa & prima rerum origine egimus;* respondet pro sua æquitate §. 14. *Dixerit; quoties dixit, toties contra propriam conscientiam locutus est, & ut uno dicam verbo, mentitus est.* Consideret Lector, quam facile ipsi sit se expedire; simulque observet 1. controversiam esse de mente *Cartesii*, quem ego probo expressissimis verbis identidem in quam plurimis locis statuisse, *mundum pluribus diversis modis fieri potuisse; res naturales eo modo, quo ipse eas tanquam sensim orientes & nascentes considerat, ortas non esse, sed ut fides Christiana nos docet.* Porro quando Cl. Adversarius nihil habet quod respondeat, quam quod *Cartesius mentiatur, quando ea scribit;* dubito, an quis ullibi simile impudentiæ & pertinaciæ exemplum inveniet? Novi Atheos cogi incrustare & occultare suam impietatem, & ludere in vocibus, nec dicere, quod dicere videntur; sed hic nulla astutia locum habere potest. Verba sunt aperta. Ideo Vir Cl. nihil ad ea excipere, nec in alium sensum ea torquere potest. 2. Nulla est ratio, nulla necessitas fuit, quæ Philosophum cogeat vel movere poterat, statuere, *res naturales sic ortas esse, uti ipse supponit;* nam ipse vult rerum naturas, & phænomenon causas exponere; ad hoc autem perinde est, utrum res hoc, an vero alio modo ortæ sint. Ineptus ergo & stolidus fuisset, si invidiæ se exposuisset, sine ulla ratione & necessitate cum *Spinoza* statuendo, *res nullo alio modo & ordine oriri potuisse.* 3. Adversatur isti figmento directe *Cartesii* sententia de absoluta libertate indifferentiæ Divinæ voluntatis. 4. *Cartesius* ipse tentavit prius alium modum productionis mundi ex *chao*, Diff. de Methodo pag. 17. sed hunc mutavit, iudicans Deum magis decere ordinem, quam confusionem; addens, *perinde fere esse, quid heic supponatur, quia secundum leges naturæ debet mutari.* Quod exemplo *Poëseos* illustramus. 5. *Spinoza* nullibi ordinem philosophandi *Cartesii* de origine mundi, sive de rebus sensim orientibus & nascentibus, sequitur, nec probat, sed tantum dicit, *res omnes sic ex necessitate naturæ Divinæ secutas esse,*
nec

nec ullo alio modo & ordine oriri potuisse. Imo Spinoza Cartesii hunc gravissimum putat errorem, qui est de rerum origine; ob quem ipsum, ut & Verulamium, omni disciplina & studio destitutum, scribit Epist. 2. Cum hæc omnia ita se habeant, an non Cl. Adversarius hic agat contra conscientiam ita respondendo, non meum, sed Dei, est judicare.

XIV. Attamen ut *Cartesio* cum aliqua specie contrariam sententiam affingat, profert quædam loca, quibus alia materia tractatur, ut ita Lector, verba omnia non intelligens, dubius & incertus relinquatur. Merito Art. 43. Part. 3. Philosophus non dubitat, quin *veras causas rerum & phænomenon* invenerit; sed est sophisma *ignorationis elenchi*; inde non sequitur, *mundum hoc modo ortum esse debere*; (quod ibid. & passim semper negat;) sed quocumque modo mundus sit ortus, *veræ causæ lucis Solis & fixarum, æstus maris, motus Lunæ* circa terram, *Planetarum* circa Solem, *proprietas aëris, aquæ, ignis, magneticarum &c.* poterunt esse inventæ. Hinc etiam merito tribuit suis demonstrationibus & quam plurimarum quæstionum & phænomenon explicationi *certitudinem plusquam moralem & absolutam* Art. 206. Part. 4. *incertitudinem* enim ex sua *Philosophia* proscribere quantum pote fuit conatus. Sed inde minime sequitur, mundum necessario, & quidem hoc modo, imo *ex natura Dei ortum esse*. Hoc est τὸ ἀπίστων. Hoc erat probandum. Hoc negat *Cartesius* expressissime. Nec vel minimam speciem probationis affert Vir Cl. Cum ergo dicat toties, se quid probare, quod ne quidem tentat probare, sibi applicet Vir Cl. *Protestatio facta contraria nulla est.*

Licet *Cartesius* veras rerum causas invenerit, statuit tamen res naturales sic ortas non esse.

XV. Dixeram, *Deum* convenienter *sapientiæ & immutabilitati suæ* statuisse & decrevisse *certas naturæ leges, secundum quas ab initio Deus voluit ut moverentur corpora, & etiamnum in motu perseverent, motusque suos communicent, uti loqui solemus. Hinc suppositis plurimis, quæ à libero Dei beneplacito pendent, uti Philosophus scribit Art. 46. & 47. si ope concursus Dei corpora moverentur, secundum leges naturæ à Deo statutas, ad eam, quæ est hujus mundi, pervenire poterimus, licet Deus eo modo non processerit.* Vir Cl. scribit, me dixisse,

Illustrantur verba mea Apologia.

Deum suæ sapientiæ & immutabilitati convenienter ab initio decrevisse certas naturæ leges. Sensus meus est, Deum eas ab æterno statuisse & decrevisse; uti omne Dei Decretum est æternum, sed Deum voluisse, ut ab initio corpora secundum eas moverentur. Hanc constructionem verborum esse debere indicat natura rei, tum quod sequitur, & etiamnum in motu perseverent. Tum addo, quæ Philosophus supponit, ut, Deo concursu suo ordinarij commodante, corpora ita moveantur secundum leges naturæ, ut inde talis mundus oriatur, qualis hic est, licet Deus eo modo non processerit; sed dicit Cl. Antagonista, Hic igitur hypothesejn Cartesianam de mundi origine convertit Vir Cl. in thesijn; cum plane contrarium scripserim, & id ne putaretur, expresse cavi. Ideo addidi, Quemadmodum secundum diversissimas hypothesejs Ptolomei, Copernici, & Tychoonis, Eclipses prædici &c. possunt. Ipse Mosi credit, & ego, & Cartesius, qui id expresse scribit Art. 45.

Explicatur, quomodo Deus convenienter suis Perfectionibus leges naturæ libere statuerit.

Sed & vellet, ut meam mentem clarius expressissem, & declarassem, quid per hæc verba sapientiæ & immutabilitati convenienter intelligam; nam viderentur tacite supponere in Deo aliquam necessitatem, ob quam Deus, si vellet suam ostendere sapientiam & immutabilitatem, eas tales statuere debuerit & non alias. Sed si ponamus, Deum decrevisse creare hominem & universum mundum, utique dicemus, Deum id omne decrevisse suis perfectionibus convenienter, suæ bonitati, sapientiæ & sanctitati, ut eas adumbraret. Ideo decevisse Deum creare hominem rectum & ad imaginem suam, animam ejus immortalē. Ita salva est Dei libertas, licet ex hypothesei decreti & ex decentia Dei sequatur ea necessitas. Sic pono, Deum liberrime decrevisse creare mundum corporeum, motusque corporum & actiones in invicem; hocposito debuit statuere naturæ leges; & uti Deus nihil agit, nisi convenienter suis Perfectionibus, ita & scripsi, Deum statuisse & decrevisse convenienter sapientiæ & immutabilitati suæ certas naturæ leges, ut secundum eas corpora moverentur. Et sane tales sunt naturæ leges, quæ à Deo statutæ sunt. In iis quam maxime Deus suas Perfectiones adumbravit. Tanta in eis elucet sapientia, ut etiam desides animos rapiat ad sui admiranda-

mirationem, notante *J. C. Scaligero* de Subtilitate Exercit. 244. *Immutabilitatem & Constantiam* Dei eadem *naturæ* *leges* testantur, quando videmus *Immutabilitatem & Constantiam* Dei *in operando*, movendo corpora secundum eas, ita ut corpora constanter eas sequantur, & nunquam ab eis aberrant. Sunt autem hæ *naturæ* *leges* admodum convenientes *naturæ* corporeæ, imò & ex ea sequuntur. Si ergo hoc respectu eas velit dicere *necessarias*, sunt certe non minus *necessariæ*, quam causæ *physicæ & naturales*, quæ effectus necessario producant; manet tamen Deus liberrima causa, quæ libere statuit antecedens, simulque consequens, quod necessario sequitur ex antecedente. Libere decrevit Deus mundum creare, corpora movere, consequenter ea movere secundum certas *naturæ* *leges*, quas statuit suis *Perfectionibus & naturæ* corporeæ convenientes. Hinc *Cartesius* eas deduxit ex *Constantia & Immutabilitate Divinæ operationis*; quæ solum & unicum earum est fundamentum; uti supra ostendi. In quo recte percepi *Cartesii* mentem, minimeque eam detorqueo aut dissimulo; quod nunquam facio. Sunt *arbitrariæ* respectu liberrimi Dei Decreti de existentia mundi & motu corporum secundum has *leges*; quas *Cartesius* insuper statuit à Deo potuisse mutari, & aliæ statui; quod ego salvo Decreto Dei de mundo hoc corporeo nego. Hoc respectu ego eas dico *necessarias*. *Cartesius* eas dicit *necessarias & immutabiles* ex Decreto Dei. Uti supra ex Epist. 36. Part. I. citavimus. Nec necesse magis habemus idcirco *Decretum Dei indagare*, ac quando statuimus, posito Decreto Dei libero de creando mundo corporeo, Deum quoque decuisse creare substantias racionales. Sic si decreverit creare hominem, Deum decuit eum creare rectum; si lapsum permittere, peccatum etiam punire *Justitiæ* suæ convenienter Deum decuit; &c.

Sed confusus hic fuisse Vir Cl. videtur, quia me ro-
gat, *quid per leges naturæ intelligam?* ac si id dubium & igno-
tum esse queat Philosopho, qui mecum disputat de *legibus*
naturæ, quas *Cartesius* Art. 37. 38. 42. deducit ex *Immutabi-*
litate & Constantia operationis Divinæ. Imò præterea, satis
innui

Quid sint
leges natu-
ræ.

innui in ipsis verbis supra citatis, me intelligere *leges, secundum quas Deus voluit ut ab initio corpora moverentur, & etiamnum in motu perseverent, motusque suos communicent*. Ubi manifeste tres illas *Cartesii leges naturæ* descripsi. Quod supra prolixius factum est. Causa autem, quod Vir Cl. heic meam & *Cartesii* mentem non potuerit intelligere, & intricate quasdam difficultates proponat, fuit, quod plane aliud per *leges naturæ* intellexerit; ait enim, *Ego ingenue fateor, me per leges naturæ nihil aliud intelligere quam aptum ordinem, concinnam dispositionem, certum corporum situm, determinatam eorum quantitatem, quæ cuncta à Deo in prima creatione, sex dierum spatio peracta, acceperunt; quorum vi, Deo omnia ita conservante, ea eduntur in mundo phænomena, quæ quotidie tanquam Divinæ potentie, sapientie & bonitatis luculentissimos testes conspiciamus; & vocantur hæc metaphorice leges; &c.* Bene factum, quod Vir Cl. hanc suam explicationem *legum naturæ* addiderit; sine qua, uti ipse *Cartesium* & me non intellexit, ita nec ipsum intelligere potuissem. Hic quidem est *ordo à Deo in natura institutus*, qui ergo ante creationem non fuit, nec esse potuit, nisi in Decreto Dei, & variis modis in quibusdam à Deo constitui potuit; sed hæ non sunt *leges naturæ*, secundum quas Deus ab initio corpora movit, & etiamnum illa moveri perseverant; maximè de quibus *Philosophus* scripsit, quocumque modo Deus procefferit, & quodcumque supponatur, *posito ordinario Dei concursu*, secundum eas corpora debuisse moveri; ut ita hic mundus, adeoque hic *ordo naturæ*, inde debeat oriri; & licet plures crearentur mundi, eadem *leges naturæ* haberent locum; cum tamen varia posset esse corporum magnitudo, dispositio, situs, ordo, unde & alia sequerentur phænomena. Sed cum clarum sit & evidens, quasnam *Cartesius* ibi intelligat *naturæ leges*, quas Deus ab aeterno statuit & decrevit, quasque corpora ab initio observarunt & etiamnum observant, secundum quas illa moventur, & si Deo ita visum fuisset, naturali modo, uti jam continuo in Providentia fit, potuissent in principio consequi omnem suam formam, ordinem &c. mirum est, quod Vir Cl. heic id ignoraverit, & tantopere à mente *Cartesii* aberraverit.

raverit. Qui tamen error tanti est momenti, ut perversæ legum naturæ acceptioni superstruxerit totam accusationem de Spinozismo ex Cartesii legibus naturæ eductam.

Ordo tamen, qui in natura constitutus est à Deo, secundum quem dies & nox, æstas & hiems, sibi invicem succedunt; vel etiam levia sursum, gravia deorsum tendunt, ignis urit & lucet, aqua humectat, magnes trahit ferrum, acus magnetica monstrat boream, mercurius in barometro adscendit & descendit, & indicat variationem tempestatum, terra profert fructus, animalia sui similia generant, &c. potest etiam *lex naturæ* dici, & ita fere explicari, uti Vir Cl. exposuit, sed clarissimum est, de hac lege, sive ordine naturæ, qui pendet à placito Dei, uti Philosophus expressè indicat Art. 45. Part. 3. minime esse sermonem, quando dicit Deum eas leges statuisse, uti *Rex* vel *Legislator leges statuit*, quas cum *veritatibus æternis & immutabilibus* conjungit. Has deducit ex *immutabilitate* ipsius operationis Divinæ; secundum eas voluit Deus ut ab initio & etiamnum corpora moveantur. Supra & præter has leges, imo & potissimum supra *suetum naturæ ordinem*, sive etiam hanc naturæ legem, quæ in mundo est, Deus operatur, quando facit *miraculum*, E. Gr. quando *Sol substitit*, vel *occidit in meridie*, vel *ferrum enatavit ad summum*, vel *ignis non læsit juvenes in fornace ambulantes* &c.

Cartesius minime commentus est vim aliquam Dei (scil. corporibus insitam,) secundum eundem tenorem corpora moventem, & se ab una extensionis parte ad aliam applicantem; nec per Epist. 72. post mortem ejus inventam *mysterium aliquod antea pressum patefactum est*; sed cum omnibus orthodoxis recte agnovit Deum esse primum motorem, & causam primam omnis motus, qui est in mundo; adeoque vim, sive volitionem Dei efficacem, qua Deus indidit mundo omnem motum, eumque transfert ex uno corpore in aliud, (uti loqui solemus,) atque ita conservat. Sic & agnoscit recte in corporibus ipsis vim, qua unum alterum movet & impellit; ita ut & vis movens, quæ est in natura, à Deo dependens, modo ad unam, modo ad aliam se applicet. In quo nihil mysterii latet, nisi quod Vir Cl. per infelices suas consequentias

Ordo naturæ possit etiam *lex naturæ* dici; sed heic non intelligitur.

Vis motrix corporum duplex, & Dei, & ipsorum corporum.

verborumque detorsiones solus videt, vel potius videre sibi videtur. Quod autem Deus eandem semper *motus quantitatem* in mundo conservet, (quo verba Viri Cl. *secundum eundem tenorem* spectant,) experientia non reclamante sed attestante, maxime in motibus cæli, & corporum cælestium, Philosophus deducit *ex immutabilitate Dei in operando*: nec hoc saltem quicquam continet absurdi.

Leges natura, ex perfectione Dei deductas, Deum non facere agens necessarium, exemplis illustratur.

XVI. Licet *leges naturæ* deducantur *ex immutabilitate Dei in operando*, imo *ex immutabilitate Dei essentiali*, quam Deus in his *legibus* adumbrare voluit, minime inde sequi *omnino-dam Dei necessitatem*, ostendi & breviter illustravi §. 54. tribus exemplis, petitis 1. à *Justitia Dei vindicativa Deo naturali*; 2. quod Deum non deceat creaturam *sanctam & immemorem æternis pœnis addicere*; 3. nec hominem creare nisi *rectum*. Uti Deo *causæ libere* non adscribitur *necessitas in agendo*; vel propter *necessitatem ex hypothesi* Decreti Divini liberi; nec propter alicujus consequentis connexionem propter decetiam Dei cum antecedente libere à Deo decreto; quod ista tria exempla docent; sic non magis dixi *necessitatem Deo* adscribi, quando posito decreto Dei de mundo hoc creando, & de motibus corporum, cum eo connexum fuit decretum de his *legibus naturæ* sapientissimis, in ipsa natura corporea, & in multifaria Dei sapientia & immutabilitate in operando, inde elucente, fundatis. Vir Cl. disputat contra primum & secundum exemplum, tertium tangere non audet, sed id præterit. Dicit, *me hic toto cælo aberrare, & adducere simile prorsus dissimile, & à statu questionis prorsus alienum*. Ita etiam posset Cl. Adversarius contra Christum Dominum, comparantem suum adventum cum adventu furis, argutari, & dicere, *simile prorsus est dissimile, & à statu questionis alienum?* Discat ex eo Cl. Vir, *omne simile esse dissimile*, sive uti dicitur, *claudicare*; satisque esse appositum, si in uno tertio sit convenientia; uti in exemplo Christi, respectu inopinati utriusque adventus. Hic multo major est convenientia, & multo magis appositum exemplum, ab ipso Deo Divinaque operatione petitum. Deo non tribuitur agendi necessitas in triplice illo casu; quomodo ergo, quan-
do

do posito Decreto Dei de mundo creando, corporibusque movendis, inde deducitur, Deum has naturæ leges necessario statuere debuisse? *Appositissima similia* ergo ego allego; quorum reprehensor toto cælo aberrat.

Contra primum excipit 1. Hoc *apud omnes non esse extra controversiam*. Admittunt Præstantissimi Viri tamen *Justitiam Dei vindicativam Deo naturalem*: & qui dissentiunt, vix erunt adeo imprudentes, ut Deo idcirco tribuerent *operandi necessitatem*. Si qui tamen sint ita imprudentes, hi toto cælo errant. Quod mihi sufficit; eo magis quia Vir Cl. eam negare non audet. 2. Respondet, *confundi regimen Dei morale cum naturali*, quæ duo immensum distant. O misera objectio! quæ si contra me valet, contra Christum Dominum multo magis valeret. Uti contra me probat differentiam inter regimen Dei *morale & naturale*; sic posset contra Christum Dominum probare, quanta intersit differentia inter adventum Christi, *judicis justissimi*, & adventum furis *injusti* & rapacis. Sufficit Christo & mihi convenientia in uno tertio. An magis *necessitas agendi sequitur ex legibus naturæ* deductis ex *immutabilitate* operationis Dei, quam ex *Justitia vindicativa Deo naturali*? Hic est status quæstionis; à quo si digredi paulisper vellem, possem quid de *dependentia duplici creaturæ rationalis, naturali*, quam Vir Cl. Disp. §. 29. refert ad ejus *essentiam & agendi vires*, & *morali*, quam ad *actionis exercitium pertinere* scribit, addere, erroremque gravem notare; sed nolo aberrare à statu controversiæ. 3. Objicit, quod ad *Justitiam vindicativam*, hanc non *absolute*, sed posito peccato, Deo esse *naturalem*; sed *leges naturæ sequerentur necessario & absolute ex perfectione Dei*. Quod rursus absurdissime & falsissime fingit & objicit. Uti jam sæpissime est repetitum & ostensum. Posito Decreto Dei de mundo condendo, statuimus, Deum simul statuissse tales *leges naturæ &c.*

Vindica-
tur pri-
mum ex-
emplum.

De altero exemplo dicit, *Deum nunquam afflicturn æternis cruciatibus creaturam insontem*, quia contrarium promittit; quod ei sufficit. *Quid pro plenitudine summæ potestatis qui-
ret, nec inquirat, nec determinat*; & ita videtur in opinionem

Sic & al-
terum.

subtilissimi *Twissi* inclinare; à qua tamen communiter Theologi merito abhorrent; nam non tantum ad summam Dei potestatem attendere oportet, sed & ad sanctitatem, justitiam, & amorem quo fertur erga se ipsum, suas perfectiones, sui que imaginem, ita ut sui cultum improbare, & se abnegare non possit ipso facto, & quidem in æternum. Hoc nixi fundamento dicimus, Deum esse remuneratorem eorum, qui ipsum querunt; quod contrariatur isti thesi.

Tertium intactum præterit. Et salva manet Dei in agendo libertas.

Tertium exemplum præterit. Quod posito decreto Dei de homine creando, Deum deceat eum creare rectum. Hoc videtur non ausus esse negare. Hanc necessitatem Deo ergo tribuere cogitur. Et tamen concludit, *Cartesium*, posito Dei Decreto de mundo condendo, imo mundo jam existente, *leges nature ex immutabilitate Dei in operando deducentem* & probantem, Deum facere *agens necessarium*, addito Q. E. D. cum revera hoc minime inde sequi, tria apposita exempla manifestè evincunt. Ita jam post *Spinozam*, qui pluribus heic præluxit, vel potius prævit, homines ludunt in Geometrico demonstrandi modo, ut incautos fallant.

Chr. Wittichii sententiam, *Cartesii* sententiæ prorsus contrariam, ei tribuere violenta est iniquitas.

XVII. Cl. *Chr. Wittichii* sententiam ei plane singularem *Cartesio* tribui nec posse, nec debere, scripsi §. 53. & per se patet, cum *Cartesius* statuatur omnimodam voluntatis Divinæ indifferentiam circa res à se diversas; sed Cl. *Wittichius* statuit, Deum nihil aliter decernere, adeoque nec operari potuisse. Attamen vult Cl. Antagonista §. 17. hujus sententiam *Cartesio* posse attribui; quia Cl. *Wittichius* in initio Commentarii de Deo scribit, *se sua ratiocinia Cartesii fundamentis superstraxisse*; ac si id in genere dici non posset, & quoque vere, licet hic vel illic à *Cartesio* diversam teneret sententiam. Novit Vir Cl. me hic & illic dissentire à *Cartesio*, licet me dicat *magnum Cartesianum*. Fallitur ergo Vir Cl. quando scribit *me pigere, alicubi reperiri Cartesianos, qui verum Cartesii sensum eruunt*, &c. manifestum enim est, hanc *Wittichii* sententiam minus esse *Cartesii*, quam meam, aut Cl. Antagonistæ; nam longius *Cartesius* ab ea aberat; sed id piget me, reperiri tam impudentem calumniatorem, qui falsissimum & plane contrarium verborum *Cartesii* sensum pro vero

vero orbi erudito audet exponere, quo non parum orthodoxiæ Philosophi ὀρθόδοξοι nocere & detrudere fatagit, quanquam irritò successu.

XVIII. A §. 53. confert se ad §. 58. ubi ex Resp. 6. §. 6. ostendi, *Cartesium omnem bonitatem & veritatem à sola Dei voluntate derivare, omnimodamque Divinæ voluntati tribuere indifferentiam, quæ omnem defectum excludat, adeoque perfectissimam, quæ plurimum distat ab imperfecta nostra indifferentia.* Adeoque nullius rei ideam fuisse in intellectu Divino ante determinationem voluntatis. Vir Cl. putat, si *Cartesius hic sincere loquatur, hoc cum principiis ejus non posse conciliari;* cum tamen id necessario sequatur ex ejus principiis de Dei omnimoda independentia, & omnium rerum aliarum, omnique realitatis, bonitatis, & veritatis omnimoda à Deo dependentia; idemque ubique statuatur; & in nulla Definitione, Axiomate, Postulato, Hypothesi contrarium dicat. Sed alia urget; multum se & Lectorem fatigat, ut *Cartesii sententiam cum adversa Spinozæ conciliet, id est lucem cum tenebris;* quibus ut se Lector expediat, notare oportet, *Cartesium Deo tantummodo tribuere intelligere & velle, non ut in nobis, sed ita, ut per unicam, semperque eandem simplicissimamque actionem omnia simul intelligat, velit & operetur;* quæ verba aurea à me dicta esse, quia sola sufficiunt ad *Cartesium à Spinozismo vindicandum, vix æquo animo in fin. §. ferre potest.* Hinc confuto ipsius sequentes notas; nim. 2. *Id, quo res cogitans ad certum cogitandi modum determinatur, Cartesio etiam voluntatis nomine venit, (cogitationem summe perfectam, quatenus seipsam determinat, sponte sua circa se, libere & indifferenter circa res alias, dicit Cartesius voluntatem Dei,) & ante determinationem (ita non existit, sed à nobis spectatur,) natura istius essentiae ortam, (obscure, negatur hoc sensu, quod per essentiam naturæ Divinæ necessario determinata sit voluntas Dei circa res à Deo diversas,) ad quodvis fuit ista essentia indifferens, (ita spectata antecederet ante decretum,) & ex istius determinatione istius essentiae prodit omnis veritatis & bonitatis ratio.* Quid est veritatem claram caligine involvere, si hoc non sit? Opustantum est,

Cartesius recte à Divina voluntate arcessit omnem veritatem, ipsas etiam rerum ideas.

ut Lector has tricas conferat cum clarissimis *Cartesii* verbis, qui omnes *veritates & leges naturæ* dicit à Deo tanquam Legislatore & Rege esse statutas, decretas & libere effectas. Pergit, *Et revera intellectus ipsi nihil aliud est, quam essentia* (sed qualis? cogitatio summe perfecta, qualem *Spinoza* negat,) *quatenus diversorum modorum* (hos *Cartesius* in Deo non agnoscit, Art. 56. Part. 1. sed *Spinoza*,) *cum conscientia capax est;* (sed *Cartesius* Deum habet pro puro actu, nullam capacitatem continuo quid recipiendi cum *Spinoza* admittit,) *quod patet ex ideis innatis, quæ à sola facultate cogitandi procedunt;* (sed in mente finita, quæ plures ideas simul non recipit, non in Deo;) *Voluntas igitur erit virtus quædam essentialis, qua ad hunc vel illum cogitandi modum determinetur;* & sic quidem ante istam determinationem essentia plane erit indifferens ad quamvis determinationem recipiendam. (An hoc convenit independenti perfectissimæ cogitationi, quæ omnia simul intelligit, vult & operatur?) *sed facta determinatione id necessario sequi debet, quod in illa idea contineatur.* (Itane Deus ut Rex & Legislatores statuit liberrime omnes *veritates & leges naturæ*?) & facile fuit *Cartesio* istam essentiam ad quodvis habere indifferentem, quia nescimus ad quod ista essentia sua natura determinari queat. (Siccine Deus ipse statuatur indifferens ob nostram ignorantiam?) Hinc *Cartesius* etiam statuere potuisset contradictoria Deo possibile; quia nescivit ad quod ista essentia sua natura determinari quiverit. Ob nostram ignorantiam ergo idem diceretur simul esse & non esse posse; vel à nihilo quid fieri; vel has densissimas tenebras esse lucem; vel Verum Cl. esse maximum *Cartesianum* & atrocissimum Adversarium? Hæ sunt nugæ nugarum.

Differen-
tia inter
indifferen-
tiam Divi-
næ & no-
stræ vo-
luntatis.

Hinc mirum Cl. Adversario non videtur, quod *Cartesius* maximam hac in parte constituerit inter nostram & Dei libertatem differentiam; scilicet quia nos debemus sequi ideas jam factas, Deus adhuc faciendas. *Cartesius* vero iudicat in nobis esse indifferentiam cum defectu & imperfectione, quatenus rationem veri & boni non evidenter intelligimus; cum in Deum non cadat ulla ignorantia; sed Deo tribuit indifferentiam, spectato ante determinationem Divinæ voluntatis, à qua omne verum

&

Et bonum dependet; & idcirco indifferentiam, quæ omnem defectum & imperfectionem excludit. Hinc Cartesius ibidem addit, nullum bonum, vel verum, nullumve credendum, vel faciendum, vel omittendum, fingi potest, cujus idea in intellectu Divino prius fuerit, quam ejus voluntas se determinarit ad efficiendum ut id tale esset. Neque hic loquor de prioritare temporis, sed ne quidem prius fuit ordine, vel natura, ... ita scilicet ut ista boni idea impulerit Deum ad unum potius quam aliud eligendum, &c. Certum tamen esse, ait Cl. Antagonista, intellectum voluntate esse priorem; respondeo, ita ordinario in nobis actus voluntatis involvit & præsupponit actum intellectus; uti & in actu voluntatis Dei, quo fertur erga seipsum; non vero ita respectu rerum à Deo diversarum, quarum essentias Deus libere statuit, simulque voluit, statuit, & percepit. Quod Vir Cl. non satis recte intellexit; quia putat, ita intellectum cum voluntate confundi. Revera autem in Deo est eadem cogitatio Dei summe perfecta, diversimode à nobis spectata. Tandem ait Cartesium de Pass. Art. 19 revera confundere intellectum & voluntatem, cum tantum scripserit, eam perceptionem, quæ volitioni semper adest, cum volitione ea esse idem; non vero ita in genere; ac si ea non distingueret.

XIX. Addidi, Cartesium nimium fuisse in exaggeranda Dei indifferentia, & peccasse in excessu; quatenus idcirco dubitavit, an Deus facere potuisset, ut bis ter non facerent sex, vel & falsus est, omnes veritates æternas potuisse mutari. Vult Cl. Adversarius heic Cartesio prævisse Weigelium; (uti falso ei dictavit Cl. De Vries loco à me citato, §. 2. &c. Part. I.) & miratur, me hunc errorem convertere ad probandam Cartesii orthodoxiam; cum tamen manifestum sit, Cartesium, quo majorem Dei statuit indifferentiam, eo longius à Spinozismo non tantum, qui ex Cl. Chr. Wittichii sententia neutiquam sequitur, sed & ab opinione de Deo agente necessario, abesse. Quod & videtur Vir Cl. aliquo modo vidisse; ideo hic minus confidenter concludit, ac alias solet.

Cartesius
perperam
ob indiffe-
rentiam
Dei falsus
est veritas
æternas
potuisse
mutari.

C A P. VIII.

Sententias *Cartesii* de eadem motus quantitate, de impossibilitate vacui aut plurium mundorum, de ideis innatis, & unione mentis cum corpore, *Spinozismum* neutiquam inferre, ostenditur.

Consen-
sus inter
Cartesium
& *Spin.*
minime
probat. ur.

Non potuit non Vir Cl. sibi esse conscius suæ probationis insufficientiæ; uti & præter suum morem in fine Cap. præc. admodum timide, per *ni fallor*, licet addat Q. E. D. concludit. Hinc undique consequentias extundit; & hoc Cap. *consensum inter Cartesium & Spinozam* probare conatur è quibusdam *dogmatis*, quæ vult *omnem vim demonstrativam à Spinozæ principiis mutuari*. Ita passim intricat & torquet *Cartesii* sententias, ut aliquem ex *Spinozismo* colorem trahere videantur. In harum *difficultatum à se motarum solutione* clara atque solida me *defecisse* ait, ideoque ea denuo *proponit & urget*.

I. Ex eadem motus quantitate ex Dei in operando immutabilitate deducta.

II. Primum argumentum desumpsit ab *eadem quantitate motus*, ex *immutabilitate Dei* deducta. *Cartesius* attendens ad experientiam, vidit una corpora alia impellere, & tantundem motus perdere corpus impellens, quantum oritur in impulso; & si corpus nihil amittat de suo motu, eundem perseverare; hinc visus est sibi observare *eandem motus quantitatem* in mundo. Sed, uti maluit à *priore* quid probare, & studuit *cognitionem effectuum deducere à causis*, ita hic attendit ad Deum causam primam motus omnis efficientem & conservantem; atque cogitavit, *perfectionem esse in Deo, non tantum, quod Deus in se ipso sit immutabilis, sed & quod modo quam maxime constanti & immutabili operetur*; quocirca neutiquam ab operibus Divinis vult remove omnes *mutationes*, sed tamen nullas etiam vult *admittere, nisi quas evidens experientia aut Divina revelatio certas reddit, quasque sine ulla*

in Creatore mutatione fieri percipimus, aut credimus, ne qua inde inconstantia in ipso arguatur, sive Deo affingatur. Hinc cum experientia certa non evinceret, ex sententia Cartesii, modo majorem, modo minorem motus quantitatem; cumque Deum maxime decere videatur, modo maxime constanti operari, nec modo quid addere suo operi, modo quid demere, derivavit Philosophus ex Dei immutabilitate in operando eandem semper motus quantitatem in mundo. Erraverit Philosophus in ea peculiari sententia, de qua heic non est disputandum, prorsus est ineptum hinc consensus inter Cartesium & Spinozam velle deducere; cum multiplex hic rursus sit dissensus, imo sententiarum pugna. Cartesius Deum & mundum quam maxime distinguit; cum Spinoza unum cum altero confundat. Cartesius extensionem profusa à Deo removet; quam Spinoza facit attributum Dei sui. Cartesius Deum statuit verum Creatorem mundi, causam efficientem; Spinoza subdole causam dicit, sed immanentem, non transiensem. Quin negat, substantiam extensam, aut ullam posse creari. Cartesius Deum dicit causam motus createntem & conservantem; statuit, Deum in principio materiam simul cum motu & quiete creasse, & etiamnum tantundem motus & quietis in ea tota conservare, quantum initio indidit; sed Spinoza non vult ut negemus motum ex ipso corpore posse oriri; quia nobis ignotum esset, quenam in natura corporis contineantur. Hæc passim Cartesius docet, verbis maxime perspicuis, nullibi contrarium; imo tota ipsius Philosophia maxime stabilit omnis realitatis omnimodam dependentiam à Deo. Ex quibus sponte corruunt, quæ Cl. Adversarius hic ad Spinozismum torquet.

Committit Vir Cl. sophisma ab ignorantia clenchi, quando nexum non videt inter has duas propositiones, *Deus operatur immutabiliter; ergo res creatæ nullis mutationibus sunt obnoxie.* Hoc non est consequens Cartesii; sed placet Viro Cl. cum umbra sua luctari, & duo fingere, inter quæ non major est nexum, quam inter hæc duo, *baculus stat in angulo, ergo cras pluet.* Cartesii hoc est consequens; attendens ad experientiam observat eandem, propter motus æquabilem

Quod
vindictur.

in Creatore mutatione fieri percipimus, aut credimus, ne qua inde inconstantia in ipso arguatur, sive Deo affingatur. Hinc cum experientia certa non evinceret, ex sententia Cartesii, modo majorem, modo minorem motus quantitatem; cumque Deum maxime decere videatur, modo maxime constanti operari, nec modo quid addere suo operi, modo quid demere, derivavit Philosophus ex Dei immutabilitate in operando eandem semper motus quantitatem in mundo. Erraverit Philosophus in ea peculiari sententia, de qua heic non est disputandum, prorsus est ineptum hinc consensus inter Cartesium & Spinozam velle deducere; cum multiplex hic rursus sit dissensus, imo sententiarum pugna. Cartesius Deum & mundum quam maxime distinguit; cum Spinoza unum cum altero confundat. Cartesius extensionem prorsus à Deo removet; quam Spinoza facit attributum Dei sui. Cartesius Deum statuit verum Creatorem mundi, causam efficientem; Spinoza subdole causam dicit, sed immanentem, non transientem. Quin negat, substantiam extensam, aut ullam posse creari. Cartesius Deum dicit causam motus createntem & conservantem; statuit, Deum in principio materiam simul cum motu & quiete creasse, & etiamnum tantundem motus & quietis in ea tota conservare, quantum initio indidit; sed Spinoza non vult ut negemus motum ex ipso corpore posse oriri; quia nobis ignotum esset, quenam in natura corporis contineantur. Hæc passim Cartesius docet, verbis maxime perspicuis, nullibi contrarium; imo tota ipsius Philosophia maxime stabilit omnis realitatis omnimodam dependentiam à Deo. Ex quibus sponte corruunt, quæ Cl. Adversarius hic ad Spinozismum torquet.

Committit Vir Cl. sophisma ab ignorantia elenchi, quando nexum non videt inter has duas propositiones, *Deus operatur immutabiliter; ergo res create nullis mutationibus sunt obnoxie.* Hoc non est consequens Cartesii; sed placet Viro Cl. cum umbra sua luctari, & duo fingere, inter quæ non major est nexum, quam inter hæc duo, *baculus stat in angulo, ergo cras pluet.* Cartesii hoc est consequens; attendens ad experientiam observat eandem, propter motus æquabilem

Quod vindicatur.

*communicationem, ejus quantitatem. Intelligit etiam Perfectionem esse in Deo, quod non tantum in se ipso sit immutabilis, sed quod & modo quammaxime constanti operetur; & ita suam immutabilitatem in suis operibus adumbret; E. Gr. in conservatio-
ne omnis materiæ, cujus ne hilum interit; imo in continua & constanti creaturarum mutatione & variatione. Sic & in eadem quantitate motus, quam à posteriore agnoscit, & à priore derivat ex Immutabilitate Dei in operando, quæ Deum maxime decere videtur. Non ergo Dei immutabilitas infert necessario immutabilitatem in creaturas; cum in plurimis necessaria sit mutatio; & Deus etiam suam sapientiam & libertatem in suis operibus demonstrare velit. Minime ergo sequitur, eandem tum quoque debere esse venti quantitatem, aut tempestatem humidam aut aridam; quarum variationum causæ quoque sunt plurimæ; quæ incrementi & decrementi motus in universo nullæ sunt, licet in partibus mundi variis magna continuo fieri debeat mutatio. Frustra porro de absoluta Dei potestate hic multa quærit, oblitus suæ modestiæ, ubi quæstio erat, an Deus potuerit hominem etiam sanctum addicere æternis pœnis? Cur jam non acquiescit in S. Scriptura, vel in opere Dei? Cur jam non metuit, ne si quid de Deo determinet, se forte corripiat, & mendax deprehendatur? Ita pium ipsum vidimus Cap. 7. §. 16. Jam potuit Deus successive creare plures materiæ partes; partem materiæ creatæ annihilare, aliam substituere, ampliare, &c. Non quidem nego, Deum hæc absolute posse; sed tamen minus Deum decens videtur continuo quid addere, demere; saltem tale quid in natura fieri non videmus; uti Cartesius eandem motus quantitatem observare videbatur; & nullas mutationes in operibus Dei voluit admittere, nisi ex S. Scriptura vel experientia certas.*

Imo ea
sententia
Spinozif-
mo est op-
posita.

Vir Cl. hanc consequentiam non videns, poterat libere dissentire, nec hic de ea sententia est disputandum; sed iniquus rursus est, quando per consequentiam ex ea vult deducere Cartesii Spinozismum, qui huic Cartesii dogmati plane adversatur. Uti de extensione attributo Dei, motu inde orto, sine volitione causæ sapientissimæ & potentissimæ, &c. modo

do est ostensum. Nec faret vel minimum ipsi, quod citat ex Epist. 72. Part. 1. de qua tantum notabo illas *leges*, sive *regulas motus*, quarum ibi facit mentionem, quas tractavit Art. 45. & seqq. Part. 2. non debere confundi cum tribus *legibus nature*, quæ deducuntur Art. 37--42. ex *immutabilitate operationis Divinæ*. Ipse Philosophus scribit Epist. 38. Part. 1. *Non opus esse immorari motus regulis; quæ habentur Art. 46- quia ad reliqua intelligenda non sunt necessario requisitæ*. Addit, Epist. 117. *eas non carere difficultate; imo nullius sunt momenti; & quarta falsa est*.

Ceterum quia hæc de *eadem motus quantitate* sententia multis minus plausibilis forte videbitur, hinc eam *ut maximi momenti*, imo *ut fundamentum totius Physicæ* Cl. Antagonista proponit, & suo modo probat. *Si enim motus quantitas fuisset imminuta, vis vortices expandens flaccuisset, collapsique fuisset vortices, mixtaque fuissent ima supremis*. Sed ponamus non esse *vortices*, sive materiam, cui innatant Planetæ, non *verti in gyrum* circa Solem, uti Planetæ, & *imminui motus quantitatem*, quid fiet de *motibus Planetarum*, quos Astronomi observant semper æquabiles, æque veloces? An non *flaccescent eorum motus*? Cum vero illi non *flaccescent*, quanto rectius inde concluditur *eadem motus quantitas* in cælo, imo in materia cæli in *gyrum acta*, id est in *Vortice Solis*, sine quo etiam *lucem* explicare non possumus? Adeoque in hac *eadem semper motus quantitate* erit insigne argumentum *constantia & immutabilitatis Dei in operando*. Quod unicum est fundamentum constantis & æquabilis motus Planetarum, & cur axis noster terrestris, non exclusa causa physica, ita situs maneat, & eundem sui parallelismum secum servet, imo totius ordinis nature, &c. quemadmodum & *vorticum motus*, sine quibus phænomena cæli exponi non possunt. Quæ heic impietas? Imo *pium* est Divinas Perfectiones, quas Deus in operibus suis demonstravit, agnoscere & deprædicare; sed impium est, nihil nisi calumnias scribere, & quod *pium* est in suspicionem impietatis summæ adducere.

III. Sed rationem, qua *Cartesius* suam de *eadem permanente motus quantitate* fulcit sententiam, ipsum esse *Spinozif-*

Ab ea
pendent
elegantia
phænomena.

Neu-
quam ea

est Spino-
zismi fun-
damentum.

mi fundamentum, §. 3. latius est demonstraturus. Ponit 1. motum, quatenus est modus corporis, non manere eundem; scil. non numero, sed tamen specie. 2. Cartesium, quando statuit eandem manere motus quantitatem, respicere vim moventem, five ea spectetur in Deo, qui immediate est causa omnis motus ejusdemque motus quantitatis in mundo permanentis; uti & omnis realitatis quæ est in mundo; quique æterna volitione omnia suis temporibus facit: five ea spectetur in substantia extensa, qua corpora perseverant in suo motu, vel alia impellunt, motusque suos in alia transferunt; quæ vis à Deo dependet & à Divino concursu arcessi debet.

Quomodo
vis motrix
sit in Deo,
vel in cor-
pore.

Sed 3. ponit Cl. Adversarius *illam vim esse in Deo*; quod ut absurdum *Cartesio* obtrudere studet, licet sano sensu acceptum hoc quam maxime sit verum, siquidem Deus sit prima causa motus; attamen Cl. Antagonista respiciet vim *materiæ unitam*, & simul *in Deo*; ut hinc deducat *Spinozismum*. Hinc 4. postea addit, *Illam vim materiæ esse unitam*. Et 5. *illam vim se exercere semper æquabiliter, ac proin necessario*. Atque ita est *sophisma compositionis*. Quæ enim est *infinita vis Dei*, confunditur cum *finita*, quam Deus *materiæ* tribuit. Uti ex Epist. 72. modo exposuimus, quod ea *vis & in Deo & quoque in substantia extensa* sit, à Deo dependens, & Divinæ virtuti subordinata. Quando *Cartesius* ibi considerat *materiam sibi libere permissam, & nullum aliunde impulsus suscipientem, ut plane quiescentem, statuit illam impelli à Deo, tantundem motus sive translationis in ea conservante*, (addit scil. *per istum suum impulsus; sano sensu; Voluntate eadem voluit Deus initium omnis motus, & continuationem ac communicationem motus, qua corpora una alia impellerent;*) quantum ab initio posuit. Hinc recte *passim* scribit *Cartesius, Deum per suum concursus eandem motus quantitatem in materia conservare*. Per se autem est manifestum, siquidem *concursum Dei ad actus causarum secundarum referatur, tum ad cogitationes mentium & actiones hominum, tum ad motus corporum, Cartesium* hic loqui de isto Dei *concursum*; sed prout in explicatione Art. 51. sensum finxit absurdissimum, quem vix expressit; ita hic inepte ait, *ipsum hic clare exponere, quod*

quod per concursum intelligat istum impulsus. Sed concursus vero sensu Deo tributus est causa initii, continuationis & communicationis motus.

6. Tribuit Cartesio, illam vim moventem esse ipsum Deum. Quomodo
 Hoc more suo per egregiam consequentiam infert, ex eo ea, quæ in
 quod ibid. Cartesius scribat, *Vis movens potest esse ipsius Dei, Deo, à Deo*
conservantis tantundem translationis in materia, quantum à pri- non diffe-
mo creationis momento in ea posuit; vel etiam substantiæ creatæ, rat; sed à
ut mentis nostræ, vel cujusvis alterius rei, cui vim dedit cor- vi materiæ
pus movendi; & quidem illa vis in substantia creata est ejus mo- indita.
odus, non autem in Deo. Jam quid Cl. Antagonista? Hic dicit
Cartesius, illam vim posse esse ipsius Dei, imo & est Dei tan-
quam primi motoris & causæ; vel etiam est causarum secun-
darum, etiam corporearum, quatenus una alia impellunt. Quid
clarius? Sed ait, eam in Deo non esse modum: sic est, in Deo
non agnoscimus ullum modum; nam in Deo nulla est varia-
tio nec mutatio; Deus h. t. non uno modo & dein alio modo se
habet: ergo, ait, illa vis motrix debet esse ipsa Dei essentia.
Est ipsa Dei operatio, sive potentia, qua indit & conservat mo-
tum & vim moventem in causis secundis; quæ ratione, non
aliter, à Dei essentia & volitione distinguitur, uti omnis
Dei operatio vel potentia, qua Deus operatur omnia in
omnibus. Iniquum rursus est, quando Cartesius addit, illam
vim posse etiam esse substantiæ alicujus creatæ, quod scribat,
hæc tantum dicis causa ad tegendum istud crudum dogma adjici.
 Nullum crudum sed maxime sanum dogma est, Deo vim &
 causalitatem omnis motus tribuere. Sed eam negare, quod statim ostendam ex Disp. §. 7. à Virō Cl. factum esse, est vere crudum dogma, quod tegumento & multo incrustamento indiget. Sed ea dicis causa tamen addi à Cartesio probat, quia scripsit, Deum materiam impellere, & motum conservare; jam conservatio fit immediate à Deo, non ope alicujus creature. Nova Lexica debet Vir Cl. habere, vel ex cerebro quodvis aliud fingere, quam verba significant. De vi movente, quæ vel Dei est, vel substantiæ creatæ, dixit Cartesius, eam partes materiæ impellere. Quatenus Deus est prima motus causa, est quoque causa impulsus corporum; licet proprie cor-

pora una alia impellant. Quod Deus motum omnem conservat, facit *immediate*; nec tamen ita excluditur *vis motrix & impellens*, quæ est in corporibus, & à Deo dependet; uti Dei immediata hominum conservatio non excludit sed includit curam & conservationem causarum secundarum, parentum, nutricum &c. sic & usum mediorum cibi & potus &c. Stupenda adeoque est continua perversitas & intricata confusio Cl. Adversarii, citantis rursus verba optima ex Art. 36. & porro quærentis, *Ecquæ res creata istam corpora movendi vim haberet? corporea, mere passiva?* interrogative negat. *Spiritualis, cui per se nulla, juxta Cartesum, utpote meræ cogitationi, talis vis competere potest?* Restat ergo illam vim esse solum Deum. Ita continuo pervertit *Cartesii* mentem, aliamque cum expressis verbis ipsius pugnantem per ineptas consequentias audacter, impudenter, & fraudulentè ei obtrudit. *Cartesius* agnoscit rectissime vim moventem independentem & omnipotentem in Deo; sed non minus dependentem, finitam & Divinæ subordinatam, partim *spiritualem* in substantia cogitante, quæ licet ex se & sua natura volendo ne quidem stipulam movere possit, tamen per ordinem à Deo institutum pro ejus arbitrio vim accipere potest, quæ vel *minorem & determinatam* materiæ molem, (quod in nobis ipsis experimur,) vel *majorem & indefinitam* (quod de Angelis S. Scriptura docet,) nonnunquam movere potest; partim *corpoream*, in omni corpore, re quidem in se *passiva*, sed jam *acta & mota* à vi externa movente, & jam impulsæ in aliud corpus minus habens virium ad resistendum, id reapse movebit, impellet, & habebit vim moventem & impellentem. Hæc *Cartesii* sententia est, quæ certissime ex ejus principiis deducitur. Ipse Art. 43. Part. 2. explicat *vim cujusque corporis ad agendum in aliud, vel ad actioni alterius resistendum*; eamque probat ex prima lege naturæ. Imo de ea vi agit tertia *lex naturæ*, speciatim altera ejus pars, Art. 40. *Si corpus quod movetur alteri occurrat & habeat majorem vim ad pergendum secundum lineam rectam, quam hoc alterum ad ei resistendum, tunc alterum corpus secum movet, ac quantum ei dat de suo motu, tantundem perdit.* Egredie utramque illam vim, &

& Dei, & ipsius substantiæ corporeæ, Philosophus explicat Art. 42. qua & probat hanc alteram partem legis tertiæ: *cum enim omnia corporibus sint plena, & nihilominus uniuscujusque corporis motus tendat in lineam rectam, perspicuum est Deum ab initio mundum creando, non modo diversas ejus partes diversimodo movisse, sed simul etiam effecisse, ut unæ alias impellerent, motusque suos in illas transferrent: adeo ut jam ipsum conservando eadem actione, ac cum iisdem legibus, cum quibus NB. creavit, motum non iisdem materiæ partibus semper infixum, sed ex unis in alias, prout sibi mutuo occurrunt, transeuntem conservet. Sicque hæc ipsa creaturarum continua mutatio, immutabilitatis Dei est argumentum.* Ita manifeste *Cartesius* vim moventem partim Deo, partim corporibus in alia impulsis, rectissime adscribit. Nec indiget hæc veritatis lux latebris, in quas *Cartesiani*, qui historicis & nugis ne minimum urguntur, se recipent.

Latebris egebat *Cl. Geulinx*, & qui eum heic secutus est *W. Deurbhoff*, spurii *Cartesiani*, negantes omnes causas secundas, Deo omnem causalitatem, omnemque vim movendi corpora, suo sensu adscribentes; quos confutavi *Pent. Diss. 3.* & præcipue & ex professo *Diss. 4.* *Latebris* indigebit, quo se conferat, si urgeatur, ut de aliistaceam, ipse *Cl. Antagonista*, circa ipsam hanc vim motricem. *Mysterii* aliquid hic latet, quod ita continuo invehatur in vim moventem, quam *Cartesius* & in Deo & in substantia corporea agnoscit. Premit & reticet id in hoc suo scripto, aliquo modo tamen id heic innuit, interrogans, an corporea esset ea vis corpora movendi, addens, ut id abnueret, mere passiva? Sed in *Disp. §. 7.* colligit nullam rem mere corpoream, utpote virtute se ipsam ad agendum determinandi destitutam, posse esse veram causam, nullamque vim activam corporibus esse concedendam. Postea, dum itaque nulla agendi virtus, neque in corporum essentia, neque eorum modis esse queat, jure merito omnis vera activitas corporibus denegatur. Quid ergo & unde motus? Id infra hoc modo explicat; motus est mere passiva multorum corporum, simul existentium, affectio, ex eorum figura, mutua ad se habitudine, ordine & situ, in quibus Deus ea creatione collocavit, orta; ita

Quod ad causam motus, non *Cartesius*, sed *Cl. Adversarius latebris* egebit.

ut

ut motus immediate à Deo non sit creatus, neque ab ipsis corporibus productus, sed corporum creatorum, & ita dispositorum, necessarium consequens.... An vero ejusmodi conceptus, quo statuitur, Deum immediate corpora circumagere, Deo dignum sit, & an causæ excellentissimæ tam vile munus conveniat, viderint illi, qui tale quid ei tribuere vellent. Si Cartesius, vel Cartesiani ita delirassent, clamaret, instaret, urgeret, jam Deo adimi potentiam corpora movendi, adeoque multo magis ea creandi & conservandi; hoc munus Deo nimis vile esse, si tamen id verbis faterentur, (quod & Vir Cl. ibid. facit,) id dicis gratia tantum fieri diceret, hæc mera esse verba, ita ipse tegere suam impiam sententiam, quam istis verbis aperte expresserunt. Provocaret ad experientiam, an equus non trahat & moveat currum, navim, aratrum? An globus ex tormento explosus feriens, occidens, & posternens hominem aut animal, destruens muri partes, nihil ageret? An globus in alium impingens, ita ut moveri incipiat, eum non moveat & impellat? &c. Hoc modo Geulingium Pseudo-Cartesianum cum suo Affecla Deurbhoff confutavi. Si hæc urgerem contra Cl. nostrum Antagonistam, corporibus omnem prorsus activitatem cum ipsis negantem, crediderim ipsum, quem orthodoxiæ studere etiamnum persuasus sum, latebras, in quas se reciperet, querere debere; quod facere semel iterumque jam antea contactus fuit.

Quomodo vis motrix, uni corpori indita, in aliud agit; & quomodo vis Dei.

§. Attribuit Cartesio, illam vim materiæ unitam esse. Hoc ex eo manifestum esse ait, quia nulla vis, cum nihil in distans agit, corpus afficere valet, nisi ei unita sit. Sed distinguenda confundit Cl. Antagonista. Qui bene distinguit, bene docet. Hic quod sæpius supra visum, distinguo inter vim moventem, quam Cartesius concipit in substantia corporea ut modum ejus; & inter vim moventem, quæ est in Deo. Ut vis corporea motum in aliquo corpore producat, debet se applicare; corpus unum alterum debet tangere, ut id afficiat, impellat & moveat; sic dicit Cartesius, vis movens debet se modo ad unas partes materiæ, modo ad alias applicare. Ita recte dicitur, corpus non agit in distans. Ergo agit, (quod Vir Cl. negat,) non agit in distans. Sed ut vis, id est potentia Divina

Divina *motrix*, corpora moveat, an requiritur *contactus*, *unio*, *præsentia localis*? Hæc Deo menti perfectissimæ non conveniunt? Ego evidentissime & facillime concipio, Deum volitione perfectissima, adeoque potentissima, ex nihilo produxisse totum hoc universum, massæ toti omnem motum indidisse, eumque etiamnum conservare; atque idcirco dici vere *omnipræsentem*; sic & nos in ipso esse, vivere & moveri; ideoque non longe abesse ab unoquoque nostrum. Nec aliam unionem, vel præsentia modum requiri, nec concipi posse certus sum. Sed non omnes id æque facile capiunt. Nescio, an Vir Cl. hic quoque non hæreat; siquidem non de corpore dicat, sed generaliter, *nihil agit in distans*. Prudenter id præagivit Cartesius, scribens in eadem Epist. quod quia non ita facile ab omnibus potest intelligi, nolui de ista re in scriptis meis (nim. Physicis, ubi ea materia minus commode satis potest exponi,) agere, ne viderer favere eorum sententiæ, qui Deum tanquam animam mundi materiae unitam considerant. Sed ipse Deum ejusque vim accuratissime à rerum natura distinguebat. Ergo hæc verba contra se citat Vir Cl.

6. Denique addit; *istam vim se exerere semper æquabiliter ac proin necessario*. Si enim illa vis ex quodam voluntatis imperio materiam impelleret, ita actionem suam moderari quiret, ut ea modo plus, modo minus motus existeret; (ac si quoque velle nequiret æquabiliter operari, & eandem motus quantitatem conservare,) sed quando ex necessitate nature agit, tum operatur æquabiliter, & ut eadem in natura sit motus quantitas; eodem modo fluvius, aut torrens, eodem semper tramite fluens, ita circumagat molam, ut in ea semper eadem motus quantitas reperiat. Sed mera rursus est sophisticatio. An quidem æque magna aquæ quantitas affluet, ut mola semper ita æquabiliter circumagatur? An non post validos imbres, vel nives montium liquefactas, fluvii aliquando exundant, & multo plus aquæ advehunt? Simile ergo hoc non est appositum. Quænam causa necessaria conservabit semper eandem motus quantitatem in hoc universo? Detegat nobis talem Vir Cl. Ego putem, causa sapientissima, liberrima, potentissima, im-

Quomodo vis Divina æquabiliter moveat.

mutabili, absolute opus esse, quæ uti materiam cum motu & quiete in principio creavit, & suam *immutabilitatem* libere in eo vult demonstrare, quod *immutabiliter & constanter* operetur, *eandem motus quantitatem* in hoc universo semper conservando. Sed præterea, quam inepta sit illa sophisticatio, vel ex eo patet, quod effectus innumeri constantes & æquabiles à Deo liberrime operante procedant. Huc facit totus ordo naturæ à Deo libere institutus, secundum quem dies & nox sibi invicem succedunt, nec non diversæ anni tempestates eodem modo se invicem excipiunt; gravia deorsum tendunt, levia sursum; licet enim hæc physicas habeant causas, Deus manet eorum omnium causa prima & libera. Imo *motus eadem quantitas* constanter observatur in corporum cælestium motibus, in circuituibus Mercurii, Veneris, Terræ, Martis, Jovis & Saturni, circa Solem; rursus Lunæ circa Terram, quatuor Jovis Satellitum circa Jovem, & quinque Saturni circa Saturnum; qui semper præcise eodem temporis spatio motus suos periodicos conficiunt. I jam & sophisticare eodem modo, & eripe quoque horum omnium causalitatem Deo, causæ liberæ, quia semper eundem tenorem servant; vel potius agnosce tuos errores, sophisticaciones, & artes, quibus orthodoxiæ Cartesii apud peritos aut prudentes Lectores ne hilum nocere potuisti.

Occurritur Viri Cl. exceptioni uni.

IV. Quemadmodum ostendi Apologiæ Part. 1. §. 55. *ex eadem motus quantitate* non posse inferri, Deum esse *agens necessarium*, multo minus eam necessitatem, quam fingit Spinoza, ita ut *omnia ex necessitate Divinæ naturæ sequi debeant*; ita hoc ipsum in præc. non tantum confirmavi, sed & simul ostendi, *eandem motus quantitatem* in hoc universo, quam experientia docet, saltem in corporibus cælestibus, non posse aliam habere causam quam sapientissimam, omnipotentem, & liberrimam, cui suam *immutabilitatem* adumbrare placuit. Quæ Vir Cl. contra disputat, ut suam consequentiam pro agente *necessario* firmet, nullius sunt valoris. Quod vel patet ex his nugis; tribuit mihi hanc consequentiam, ob allatum exemplum *justitiæ vindicativæ*, ac si, quia

quia hæc Deo naturalis est, Deo etiam naturale esset, eandem in natura motus quantitatem conservare; unde exempla essent adeo dissimilia, ut me Viri Cl. ergo exempli allati pudeat! An hoc est infringere meas responfiones, vel an eas subterfugere, & nugari? Ego dico, *Justitia Vindicativa* Deo naturalis Deum non facit agens necessarium; cur magis eadem motus quantitas à Deo conservata convenienter suæ immutabilitati? Hæc mea est consequentia, quam talibus nugis non evertet.

Et alteri.

Quomodo Deus sola voluntate agat, adeoque circa res à se diversas libere & pro arbitrio, licet & ex hypothesi decreti Divini quædam connexa Deum etiam agere deceat, supra abunde ostendimus. Hinc etiam, si ex *Dei immutabilitate in operando* deducatur eadem motus quantitas, intelligitur, quod non magis motus ex natura Dei sequatur, & consequenter, quæ à motu dependent, quam pœna, mors, pestis, gladius, fames, ex ipsa natura Dei sive ex Deo (malitiose enim ita ambigue loquitur,) sequitur, quando *Justitia Vindicativa* Deo dicitur naturalis. Imo multo minus, nam non ita absolute, sine respectu ad experientiam, deducitur eadem motus quantitas ex immutabilitate Dei, ac quidem ex natura Dei, posito peccato, *justitia vindicativa*. Quod ostendi.

Denique *Cartesium* agnoscere veram causalitatem, actionem, & productionem omnium rerum, etiam ipsius motus, patet ex innumeris locis, quæ supra sæpe repetere fuit necessum. Interim actori & accusatori incumbet probatio. Quodque non absolute & simpliciter eandem motus quantitatem à *Dei immutabilitate in operando* deducat, sed simul ad experientiam respiciat, & ex ea idem animadvertat, evidentissime ostendi §. 55. ipsis *Cartesii* verbis; quæ minime repetit, quia nimis manifeste id indicant.

V. Mirandum est, quod 2. ex sententia *Cartesii* de vacua Spinozismo deducat; sive quod vacui impossibilitas è solo Spinozismo probari possit, §. 5. Rationes, quibus id contradictorium esse probatur, dicit pueriles, frivolas, & ineptas, ut vel puerum earum pudeat; licet Vir Cl. se eas confutare non posse quidem fuerit expertus. An non puer rideret, si

Ineptum est, ex impossibilitate vacui Spinozismum deducere.

audiret, à Viro Cl. *spatium* quodvis *vacuum*, majus vel minus, *existens*, longum, latum & profundum, &c. statui esse *nihil*? Sed de eo Part. 1. actum. Vir Cl. committit ignorantem elenchi. Quærit, an *Deus quid creasset*, quod in *nihilum redigere non posset*; quod esset à *Deo independens*, & in quod sibi *nihil potestatis remansisset*? Sed id debuerat quærere, an *Deus spatium vacuum* creare possit, ut sit *spatium*, & tamen *nihil*; ut sit *creatum*, & *existat*, & tamen *nihil*; ut longum, latum & profundum, aliquot digitos, palmos, pedes, perticas, milliaria, imo toto mundo majus, qualia essent spatia imaginaria, & tamen *nihil*? Sed quid hæc ad *Spinozismum*? Optime. Fit applicatio ad scopum. Illæ nostræ rationes, quibus *vacuum* confutatur, sunt *pueriles*, *frivolæ*, *ineptæ*; sed ex *Spinozæ principis* hæc demonstrantur facillime; quia aliquod à *Deo non creatum*, vel ad ejus *essentiam pertinens*, etiam ab eo *annihilari nequit*. Obscure; hoc dicere vult, ni fallor, saltem dicere debuit Vir Cl. corpus, quod est in quocunque spatio, non est à *Deo creatum*, sed ad ejus *essentiam* pertinet; hinc à *Deo annihilari nequit*. Ergo *spatium* corpore evacuari, sive *vacuum* esse nequit. Quis unquam in ullo scriptore tantam notavit impudentiam, qua firma & sana alicujus ratiocinia tollit, eique obrudit non tantum inepta, sed ex *Spinoza Atheo* desumpta, ut tum concludat, ipsum *verum Spinozismi* esse *Architectum*? Id heic passim factum. *Cartesius* non minus ac quisquam *Deum* omnium rerum creatorem agnovit, absolutamque in omnia ejus potestatem, omniumque omnimodam à *Deo dependentiam* professus est; noluit tamen multum disputare de *absoluta* ejus *potestate*; an *Deus* statuerit forte animas non existuras post mortem corporis, non audacter ex solo lumine naturæ definire ausus est, sed ex *S. Scriptura*, uti supra vidimus. Quia tamen *spatium vacuum* omni corpore *contradictorium* esse percepit, id *impossibile* judicavit. Apage ergo iniquam hanc calumniam, & tenebras *Spinozæ* pro luce *Cartesi* substitutas!

V I. Breviter §. 36. ineptum argumentum pro *Spinozismo Cartesi* à sententia ejus de *impossibilitate vacui* petitum confutavi. Verba mea §. 6. citat, & §. 7. ad ea respondet.

Cartesius
minime
statuit in
hoc rerum

Nef-

Nescit, cur tantopere Cartesius hic horruerit contradictoria, cum alibi tam facile admittat? Sed statim aberrat errandi consuetudine. Cartesius minime statuit in hoc rerum statu contradictoria Deo esse possibile; sed contra: atque inde vacuum impossibile esse probavit. Tantum negare ausus non est ob summam Dei indifferentiam absolutamque in omnia potestatem, Deum forte potuisse alium rerum ordinem instituire, ita ut contradictoria fuissent possibile; quod si factum fuisset, alias quoque tum nobis rerum ideas indidisset. Vide Resp. 2. §. 6. 8. &c. Quin ipse Vir Cl. ita subjungit, & seipsum refutat; Deum (ex sententia Cartesii) potuisse efficere, ut duo & unum non fuissent tria &c. Ergo id non effecit; sed potuisset. Observa Lector, quam bene sit memor sui scopi; probare vult, secundum Cartesium Deum esse agens necessarium; interim ei adscribit summam libertatem, imo in eo excessu, qui aliquem errorem involvit. Mendacem oportet esse memorem. Jam ridiculum Cartesii errorem voluit ludibrio exponere, licet ita propriam calumniam confutet. Obiter hic observet Lector, si fanaticus Weigelius vere statuerit contradictoria Deo possibile, eorumque combinationem, (uti Cl. De Vries scribit §. 1.) Cartesium minime in eandem casu incidisse opinionem, nec absurdissimæ illius opinionis esse ARCHITECTUM, quatenus ea vigeret inter suos. Uti ibidem nugatur Cl. De Vries.

VII. *Extensionem corporis essentiam constituere basin suæ Physicæ dixit Cartesius. Inde sequitur spatium, utpote extensum in longum, latum & profundum, non posse esse sine corpore. Sed quod spatium stabile sit totius ipsius Physicæ columnen, in quod Deo denegare mallet potestatem, quam ut, eo quassato, tota ejus Physica minaretur ruinam, transeat cum ceteris calumniarum ipsius elegantissimis, ut unicis hujus Tractatus columinibus. Sed feriam & difficilem quæstionem mihi proponet; utrum Deus quiret partem ipsius spatii, reliquis remanentibus, in nihilum redigere? Non contentus est exceptione, demto corpore remanere spatium; quia quæstio esset, non an singulare aliquod corpus, sed an corporis in genere, i. e. ipsius spatii pars à Deo deleri queat? Hæc vult ut categorice respondeam. Si concedam, vacuum erit possibile; si negem, ratio red-*

statu contradictoria Deo possibile.

Spatium integrum, vel ejus pars, non potest annihilari, nisi una cum tanto corpore.

denda erit, cur pars spatii à Deo annihilari nequeat. Hactenus ipse. Quid jam ego? constringor ad respondendum. Dico simpliciter, per absolutam Dei potentiam posse quodlibet corpus annihilari cum suo spatio; quia una eademque est utriusque extensio; sic & spatium integrum vel partem ejus, sed una cum corpore ei appropportionato ob eandem rationem. Porro corpus in genere posse annihilari, quatenus inest in hoc vel illo individuo, adeoque simul cum illo; aliter enim id in genere nec existere, nec annihilari potest. Sed nego spatii partem, E. Gr. in vase vel conclavi, posse annihilari, manente reliquo spatio non tantum, sed & eadem distantia vasis laterum, vel parietum istius conclavis; adeoque salva eadem vasis vel conclavis capacitate; ratio est, quia supponeretur ita, spatii partem annihilari, & tamen manere totum. Quia autem idem non potest simul esse & non esse, contradictoria est suppositio; quam tamen facere videtur Vir Cl. Ecce ergo responsum meum categoricum, ratione munitum, affirmativum & negativum; distincte propositum. Quod credo æque multum Viro Cl. prodesse posse, acsi dicatur, contradictorium esse, ut demto corpore, remaneat spatium.

Nec ideo
Deo potestas in id
spatium
eripitur.

Quæ contra hanc contradictionem disputat Vir Cl. nullius sunt momenti, & in præc. satis confutata. Deus hinc non statuitur, *producere rem suæ potestati & juri exemptam, à se independentem, quam ob essentiæ conditionem in æternum deberet conservare.* Quod Deus conservat in æternum, facit propter suum immutabile Decretum, & constantiam in operando. Utiq; ex hypothesi, ait, *abolita est extensio, igitur nihil est: an repugnat inter corpora esse nihil?* Respondeo, non repugnat, ut *inter corpora sit nihil;* possunt enim se contingere; sed repugnat, ut *abolita sit extensio ex hypothesi,* & tamen corpora se invicem non contingant, sed intermedia sit *extensio spatii, spatium, distantia, hiatus;* quod est contra hypothesein; imo contra naturam longitudinis, latitudinis, & profunditatis ibi reliquæ est, ut ea sit *nihil;* ita ut nihil quicquam ibi sit, *nihil imaginarium, nihil privativum.* Ipsa privatio non potest esse nisi in subjecto reali, cui deest aliqua perfectio. Quæ
tan-

tandem disputat pro *absoluta Dei Potestate*, admitto in the-
fi; sed vereor ut Vir Cl. magis pro sua hypothefi, quam
se fatis fulcire non posse sibi conscius est, sollicitus sit, quam
pro *absoluta Dei potestate*; quam licet summa cum animi re-
verentia agnoscere oporteat, neuter tamen nostrum eam ex-
tendit ad *impossibilia & contradictoria*. Interim de *impossibili-
tate vacui* hic non erat disputandum, sed an ex *Cartesii* sen-
tentia de ea *Spinozismus* sequatur?

VIII. 3. Æque feliciter eum deducit ex *impossibilitate* Sententia
plurium mundorum. Facit *Cartesium* argumentari pro suo ar- de impossi-
bitrio secundum principia *Spinozæ*; inde tum conficit *Carte- bilitate va-*
sii Spinozismus. Quis unquam tale quid prælagiisset, vel cui, aut
fomniaisset? Lector expectaverat mecum, ex *Cartesii* libris mundorum
deducendum esse *Spinozismus Cartesii*; non vero ex cerebro pluralita-
Cl. Antagonistæ extundendum. Ita argumentatur; probat tis, nihil fa-
Cartesium Deum pro agente necessario habuisse cum *Spinoza*, cit pro Spi-
ex eo, quod ubique, & quam late patet materia, in ea opera- nozismo.
tur, & operari debuit, quare nunc nihil reliquum est, quod ul-
lam mundi formam recipiat; sed si Deum liberrimum opificem
agnovisset, quamvis infinitam statuatur extensionem, (quod fal-
sum esse supra evicimus,) ideo ipsum mundum, i. e. mate-
riam per motum ad certas corporum species determinatam infini-
tam statuere non debuit; quia Deus pro beneplacito parti ejus mo-
tum indere potuisset; quod vero è materia supererat, inconditum
relinquere. Acti Deum minus decuisset, & pro beneplacito
minus statuere potuisset, omnia sua opera statim consumma-
re, mundumque universum perficere, & nihil inconditum
relinquere. Quod & factum esse à Deo, causa liberrima, Mo-
ses docet. His, cum clara sint, nihil addam, nisi hoc unum. Eo-
dem argumentandi modo ego evincerem, Virum Cl. esse
agens necessarium, non causam liberam hujus sui Tractatus,
quia, uti scribit pag. Præfat. penult. omnia, quæ putavit sco-
po suo posse inservire, contulit; ideoque certo in animum induxit
eamdem chorda rursus non oberrare, & quod semel dictum est re-
petere: quia putat, se id adeo solide demonstrasse, ut nihil alicu-
jus momenti addere queat. Si vero liber scriptor fuisset, potue-
rat pro lubitu quædam reservare in posterum; ne sibi de-
esset

esset copia scribendi pro tam gravi causa, quam tanto cum zelo agere, & quoscunque ad certamen provocare ausus erat. Videat Vir Cl. utrum stringant istiusmodi argutiæ, an sint mera verba? Mihi hæc consequentia æque certa videtur, ac ista, *baculus stat in angulo: ergo cras pluet*, §. 2.

Ex priore
sententia
altera de-
ducitur.

IX. Ego ex impossibilitate vacui, & quia contradictorium est, *plures mundos dari posse*, absurdissimumque esse inde *Spinozismum* elicere, breviter ostenderam, & ad Viri Cl. argumentum responderam Apologiæ Part. 1. §. 57. Verba mea citat §. 9. Sed *cramben illam plusquam millies recoctam maximam sibi parere nauseam* conqueritur §. 10. *Hoc tedium tamen sibi devorandum* ait, *quia mihi ita placet*. Responsum meum, ad quod me provocavit, ob infirmitatem stomachi ipsum non satis concoquere potuisse credo. Saltem aliquam molestiam ei facefcere videtur. Sciat quoque, nos atrocissimis illis calumniis non quidem commotos multum, (quod sibi falso Vir Cl. gratulabatur,) sed tamen etiam non delectatos fuisse, se vero sibi hoc *tedium* jam *devorandum* accersivisse.

Quæsti-
unculis va-
nis re-
spondetur.

X. Sed ut ostendat plures mundos per *nihil* posse distare, quærit; *possetne Deus creare corpus aliquod, illudque ita collocare, ne ad hunc nostrum mundum se extenderet?* Quæ est *petitio principii*; supponit enim *spatium longum, distantiam, extensionem inter hunc mundum & corpus creatum ad nostrum mundum non pertingens*. Quærit iterum, *An id vacuum, cuius nullæ sunt affectiones, impediret?* Acuta profecto quæstio! Supponit *vacuum spatium*, quod negamus; quærit, *annihil impediret, quominus tale corpus à Deo eo modo collocaretur?* Respondeo, *τὸ nihil* se Deo non opponere, nec esse, nec moliri, nec impedire, nec agere; sed nec esse *longum*, nec *latum*, nec *profundum*, nec *facere distantiam, extensionem spatii*. Adeoque *contradictorium* est, ut id corpus ad hunc mundum se non extendat, ac spatium sit intermedium, quod sit *nihil*, cuius nullæ prorsus sunt affectiones.

Vir Cl.
obliviscitur
status qua-
stionis, &
alia inepta

Dixeram, *si contigui sint, erit unicus mundus*. Mira hæc ei videtur *consequentia*. *Duæ ædes contiguæ sunt, una domus, nonne?* quærit. Et quia nos tum dicimus, *mundum esse omnium corporum*, quotquot sunt, *universitatem*; adeoque nonnisi

unum esse posse; subjicit, *unaquæque domus, respectu cubilium* (cubiculorum forte) ... *aliquod universum est, sic alia domus juxta* disputat; quibus factis sit. *exstructa ... iterum suorum locorum ... aliud erit universum; ita si* *Deo placeret alia corpora præter hæc ... creare, illa unire, ... iterum illud totum respectu suarum partium nuncuparetur universum.* Respondetur facile, quodlibet, quod partibus constat, uti domum, hominem, terram, solem, &c. sic & mundum, respectu partium, posse appellari totum; sed alio respectu mundum dici universitatem omnium corporum. Præter unum totum aliud totum esse, juxta utras ædes aliæ ædificari possunt; sed id quod omnia complectitur & comprehendit, eo ipso excludit aliud quicquam, multo magis aliud universum; id itaque non nisi unicum esse potest. Quando Christo omnia dicuntur *subjecta esse*, Paulus Hebr. 11. 8. docet nihil excipi, quod ei non sit *subjectum*. Si ergo Deus plura corpora crearet, accederent huic mundo, cumque auferent, non novum universum constituerent. Quamquam ita loqui solemus, quando voce *universitatis* restricte & catachresticè utimur. Uti *America* detecta *novus orbis* dicebatur. Denique Vir Cl. addit, *corpus inter plures mundos interjectum posse esse inconditum; neque pertinens ad alterutrum mundum, sed istis positum, ut istos mundos discriminaret.* Sed corpus creatum, non exornatum, inconditum, æque corpus est, pertinens ad hunc mundum, quam homo *inconditus* est homo, pertinens ad universum genus humanum. Præterea spatium *vacuum* supponitur. Quæ rursus est *petitio principii*. Denique obliviscitur Vir Cl. status quæstionis, *Spinozismus* erat inde deducendus. Sed cum ea causa sit desperata, eam fere missam facit, & problematica disputat.

XI. Sed 4 sententiam de *ideis innatis Spinozismum inferre* Nec sententia de ideis innatis Spinozismum inferre. evincere conabitur. Hæc ex *Cartesio* nec percipi, nec demonstrari posset, sed facile ex *Spinoza*. *Ideæ innatæ non ab objectis externis, non à voluntatis determinatione, sed à sola cogitandi facultate procederent.* mens in istas ideas nihil habet juris, sed sunt insus Dei opus, (à Deo inditæ,) quod aliter intelligi non posse, ait, quam quod unica illa substantia, cui mens inest, naturali operatione mentem ita disponat, ut necessa-

rio ejusmodi subeat cogitandi modos; qui, cum ab ipsis Dei operatione immediate prodeant, etiam summæ & necessariæ veritatis esse debent. Probet Vir Cl. eodem modo, Paulum Apostolum, Rom. II. 14. opus legis cordibus inscriptum memorandum, Ciceronem Lib. I. de Nat. D. §. 44. cognitionem Dei mentibus insitam, vel potius innatam statuentem; quin Lib. 2. §. 12. omnibus innatum esse & in animo quasi inscriptum, esse Deos; sic & omnes nostros Theologos & sanos Philosophos, statuentes contra Socinianos & plures Remonstrantes Theologiam innatam, (quæ utique sine idea Dei innata haberi nequit,) & veritates innatas, (quem loquendi modum Vir Cl. frustra torquet Metaphys. Cap. 2. §. 9. ne ideas innatas simul agnoscere cogatur;) Spinozæ præluxisse, & veros Spinozismi fuisse Architectos: Cartesius fuit saltem hac in parte eorum Assecla, quando statuit ideas innatas. Sed quæ heic fingit de unica substantia, cui mens ut modus inesset; ita ut mens inde ita disponeretur, ut necessario subiret ejusmodi cogitandi modos, qui ab ipsis Dei operatione prodeant, & veri esse deberent; facile ex præc. confutantur. Cartesius mentem pro vera substantia creata habet, à Deo distinctissimam. Huic statuit Deum insculpsisse sui indelebilem notam, ideam sui, quam ipsa in se viribus naturalibus quavis occasione excitare potest. Cumque à Deo sit indita, nec ab ullo alio indituerit, vera esse debet, Deumque recte referre. Ita & innatam sui ipsius habet ideam. De ceteris supra prolixius actum. Falsissimum ergo supponet Vir Cl. si hoc pro concessio supponat, quia hoc argumentum, verbo prolatum, in mea Apologia attingere, operæ pretium non duxi.

Nec denique de unionem mentis cum corpore.

XII. Ut nec quod denique hic addit, de unionem mentis & corporis; cujus unionis modum & naturam Diff. 4. Hept. quoque exposuimus; agnovimus ibid. nexum inter duas has substantias, realiter ab invicem distinctas, minime naturalem & necessarium, qui fluere ex utriusque natura, sed mere arbitrarium, qui unice pendet à libero Creatoris beneplacito, quod ad initium, continuationem, & finem ejus; demonstravimus quoque, mentem in suum corpus agere, & corpus in mentem, adeoque in invicem agere & ab invicem

cem pati; & in hac actionum & passionum mutuo commercio, dependentia arcta, communione & communicatione, naturæ utriusque convenienter, constituimus admirandam & arctam harum duarum substantiarum diversissimarum *unionem*. Imo §. 66. *mentem* motuum in corpore *causam* non moralem, sed *physicam* dixi, quia revera eos *potenter* producit, licet ob *nexum* & *potentiam* & *causalitatem*, à Dei arbitrio dependentem. Hinc patior Virum Cl. hoc sensu dicere hanc *unionem veram physicam*, Præfat. pag. 19. Sed minime ita, ut eam ex *natura* mentis deducat. Ideo §. 73. Part. I. dixi hanc posse esse *λογαρχίαν*. Hæc vera *unio* involvit *veram mentis cum corpore coexistentiam*, sano sensu acceptam; non vero consistit in mera *mutua relatione*; nec tantummodo quis sine reciproca operatione *nexus* statuitur; uti Vir Cl. hic fingit. Cum autem nemo accuratius mentem à corpore distinguat, quam *Cartesius*; hæcque quam maxime pro duabus *substantiis*, imò quot sunt mentes & corpora, pro totidem diversissimis *substantiis* habeat, summa est iniquitas *Cartesii* sententiam conferre cum *Spinozæ*, *unicam* tantum statuentis *substantiam*, & corpus & mentem, imò quot sunt mentes & corpora, pro *una substantia*, sive modis ejus habentis, adeoque *veram earum unionem* negantis; siquidem toto cælo distent, & è diametro sibi invicem opponantur sententia *Cartesii* & *Spinozæ*; imò non minus quam lux & tenebræ. Falsissima ergo calumnia est, *Cartesii* philosophemata à *Spinoza* suum robur arcessere debere.

C A P. I X.

Quo *Cartesius* à fallaciis & mendaciis vindicatur.

NOtum & apud omnes pervulgatum est, *Mendacem si- Cl. Anta-*
dem non mereri. Hinc impostores, qui blanda loquun- *gonista,*
 tur, & deaurata verba adhibent, & malesana dogmata falsis *ut probet,*
 pigmentis & fuco incrustant & obtegunt, suspectos habere *Cartesium*
 prudentia serpentina, qua sæpe opus est, exigit. De *istiusmodi* *nullam me-*
veri fidem;

per fide
verba mu-
tat vel o-
mittit.

Novatoribus versipellis, quibus color est duplex, & *stylus duplex*, alter *naturalis*, alter *politicus*, non immerito conquestus fuit Cl. *Gussetius*, hic à Cl. Antagonista citatus. Utuntur stylo menti suæ contrario. Verbis usu receptis dolose & fraudulentè novum sensum applicant. Hac arte incautis imponunt, doctis tricas parant. An tamen Vir Cl. veros istiusmodi versipelles impostores respexerit, ego heic non inquiram. Certus sum, me ab Anno 1705. tales cœpisse detegere. Cl. *Geulingium* ipsum cum Affecla suo *W. Deurbhoff* iis esse annumerandum, cœpi demonstrare A. 1712. Diff. 3. & 4. Pentadis. Sed ex professo id de *Geulingio* demonstravi in Examine Ethicæ Cl. *Geulingii*. Optat vehementer Cl. Antagonista, ut Cl. *Gussetius* idem in ipso *Cartesio* advertisset; licet nemo magis candide, magis aperte, minus ambigue, unquam scripserit. Et tamen Vir Cl. hoc Cap. penultimo ostendere allaborat, *Cartesium utpote mendacem & fallacem*, etsi in quibusdam locis contrarium, sive sane & orthodoxe loqui videatur, nullam mereri fidem; pessime in fine §. 1. huc applicans regulam quasi ab ipso *Cartesio* positam, quod *prudentiæ sit iis non credere, qui vel semel sefellerunt*; in quo rursus dupliciter peccat; 1. quod hanc dubitandi rationem falsè, ei addat & demat. *Cartesius* dixit, Art. 4. *prudentiæ est, nunquam NIMIS fidere iis, qui nos vel semel deceperunt*. Et Med. 1. pag. 6. *prudentiæ est nunquam illis PLANE confidere, qui &c.* Ubi Philosophus cavet, ne philosophaturus temere credat. Quod certe multum distat à τῷ simpliciter non credere. Notatu dignum, quod in versione Belgica Art. 51. *Cartesii* omiserit vocem *plane*, quæ non tantum ipso fatente emphasin addit; sed à qua omiſſa pendet tota fere sophisticatio, & accusatio atrocissima. Hic rursus vel vox *plane*, si respiciamus Med. 1. omittitur, vel *nunquam nimis confidere* mutatur in *non credere*. 2. Peccat etiam in eo, quod rationem dubitandi, quæ rigide philosophaturò præscribitur, & quidem in *dubitatione hyperbolica & metaphysica*, ubi rationes dubitandi à Scepticis dudum decantatæ proponuntur & urgentur, ut postea confutentur, & ut philosophaturus rigide quantumpotè discat cavere errores & non temere credere,

dere, quod ea, inquam, falsata abutatur ad avocandum & absterrendum lectorem à Philosophia *Cartesii* ἰσοδοξοτάτη & utilissima, eamque suspectam reddendam, ac si optime dicta omnia essent fallaciæ & meræ imposturæ.

Observet denique Lector, Cl. *Guffetium* recte scripssisse, Observatio utilis ex Guffetio. illos *versipelles Novatores stylo naturali, quo sensum suum expriment, interdum uti oportere*, (nam nisi eo aliquando uterentur, quomodo ea dogmata docerent?) *infrequentius tamen eo utendum censere*. Hoc in *Geulingii* Ethices examine ita demonstravi, ut negari à nemine possit. Sed Cl. Antagonista nullibi dogmata *Spinozistica*, quæ *Cartesio* obtrudit, expressis ipsius verbis, sed vel quibusdam demtis, vel in alienum sensum detortis, proposuit, eaque ordinario per ineptissimas consequentias deducta, imo in locum rationum *Cartesii* aliis ineptissimis ex *Spinoza* pro arbitrio effectis substitutis, probare allaboravit. His artibus, fallaciis, dolis, scatet & conflatus est totus hic Tractatus.

Nisi parcere malletm Viro Cl. *cujus sane atrocis calumniæ & temerariæ scriptionis me pudet*, quam facile mihi esset Vir Cl. abusus est mea diffinitione. heic illas artes & fallacias depingere, & exemplis certissimis, qualia innumera passim occurrunt, confirmare, & Lectori judicandum relinquere, quam fidem mereatur secundum *regulam prudentiæ*, prout ea à *Cartesio* & ab Ethicis proponitur, talis Scriptor? Tantum adducam quosdam versus ex *Horatio* ad meum scopum facientes & facile applicandos;

*Hic meret æra liber Sosis; hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.....
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.
Verum ubi plura nitent in carmine, non ego
Paucis offendar maculis; quas non incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura, quid ergo?
Ut Scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, venia caret: & citharædus
Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem.
Sic mihi qui multum cessat, fit Chærilus....*

Quod *Cartesium mendacem & fallacem*, qui nullam fidem meretur, in sua Exercitatione Belgica dixerat, eodem loco, quo plures alias calumnias, habui; quas negligendas & prætereundas in mea Apologia censui; hac mea discretionem abutens Cl. Antagonista, scribit in fin. §. 1. *Vir Cl. hic prorsus silet; quam maxime tamen sua refert ab hac labe suum purgare Cartesium.* Sed quod differtur, non aufertur. Ipse heic *fallaciae Cartesii quædam specimina proferet*, à me jam hoc Cap. examinanda.

1. Fallacia specimen de motus definitione Cartesii vindicatur.

II. Primo ager de *motus* definitione, quam *Cartesius* dedit Art. 25. Part. 2. Hanc Vir Cl. dicit pro sua æquitate *prorsus ad decipiendum esse compositam*; hoc enim probandum sibi sumit Cl. Antagonista; ego vero dicerem caute à Philosopho verba quædam esse adjecta ad *motus naturam* (licet minus recte) ita coarctandam, ut non teneretur secundum suam definitionem digere, *terram moveri*, sed tantum *deferri*; quia tota telluris superficies à materia proxime ambiente non separatur. Id caute excogitavit, & ad utilitatem boni publici, ne hoc utilissimis suis scriptis privaretur, si forte illi prohiberentur, quando *terra* expresse ibi dicebatur *moveri*. Quæ omnia exposui & correxi in meis Exercitationibus & Paraphrasi. Nec tamen ista *definitio ad decipiendum est composita*; aperte enim non *Soli*, sed *terre* variationem situs adscribit; sed sive dicatur *motus*, sive *delatio*, eodem redit. Nulla hic est *fallacia*. Non tam facile se expedient Viri Cl. qui negant *imputationem peccati Adami*, dicentes se *immediatam* negare, *mediatam*, quæ revera non est *imputatio*, agnoscere; vel qui negant, Decretum Deo esse *coæternum*, dicentes se tamen ei attribuire *æternitatem restrictam*, sive *secundum quid*, & *posteriolem*, non *absolutam*; cum hæc sola sit vera *æternitas*. Sic qui *peccatum* dicunt esse *quid reale*, quod quoque à Viro Cl. alibi scriptum est, mirum in modum se torquere coguntur, ut orthodoxorum sententiam de efficacia Dei *concurfu* ad ipsos actus, tueri videantur, &c. Nec tamen hæc omnia, multo minus *Cartesii λογομαχίαν*, ad *decipiendum prorsus compositas fallacias* dicerem, sed effugia, vel *latebras*, in quas se, ut tuti sint, recipiant; uti Vir Cl. alibi loqui-

loquitur de *Cartesianis*. Interim Deo gratias ago, quod, licet Philosophus sim, imo quia Philosophus sum, atque Philosophia recte utor, nunquam & nullibi *latebras querere* necesse habeam; & nunquam me ullius meæ sententiæ pudeat.

Sententiam *Cartesi* de *motu reciproco* pariter ego pro De motu reciproco.mento habeo; sed quod *hoc jam dudum à maximis ejus fautoribus* sit explosum, nimis liberaliter & generaliter dictum est; ego enim non novi quendam ex veris ejus fautoribus, qui hoc ante me rejecit & confutavit. Et hoc à *Cartesio*, ut eo tutior esset, inventum est, & exigui momenti.

De *eadem motus quantitate*, & *vi motrice*, quæ sit quidam Nec fallacia quicquam est in sententia de eadem motus quantitate.modus in ipsa *substantia corporea*, vel perfectissimè in Deo, Divinaque volitione, abunde supra actum est. Nec vel minimum *fallaciæ* à *Cartesio* hic est adhibitum; sed quicquid hic notari potest, Cl. Antagonistæ est adscribendum. Ut *eadem motus quantitas conservaretur*, non requirebatur, ut omnis motus *idem numero* in hoc mundo maneret; quod impossibile erat; sed *eadem vis motrix*, quæ modo se ad unam materiæ partem, modo ad aliam applicabat; sive consideretur vis Divina, cujus volitione & potentia ita *eadem motus* (non numero, sed specie ejusdem) *quantitas* conservari debet; sive maxime vis movens in universa substantia corporea, qua corpus in motu positum conatur perleverare in eodem motu, vel corpora una alia impellunt. Quando ita eadem vis motrix manet, manet etiam *eadem motus quantitas*. Hinc *Cartesius* recte dixit Epist. 72. se id intellexisse *de vi ejus partes impellente*. Hic nulla est *fallacia*, sed certissima veritas. Quam Vir Cl. neutiquam intellexit; hinc toties de ea tam intricate scripsit.

Quando *Cartesius* scripsit *de transitu motus de uno corpore in aliud*, de *communicatione motuum*, & *translatione in alia corpora*, Art. 40. 42. cum vulgo locutus est, secundum apparentiam; licet *motus*, qui est *accidens*, migrare non possit *de subjecto in subjectum*; uti Philosophus exposuit Epist. 72. Part. 1. cessat in uno corpore tantum motus, quantum de novo oritur in altero; & ita est *idem specie motus*, qui ita videtur Nec in vulgari loquendi modo de transitu motus ex uno in aliud corpus.

detur *transisse*. Ne minimum vero *fallaciæ* huic loquendi modo inest, nisi & Cl. Antagonista ejusdem *fallaciæ* reos agere velit non tantum quosvis homines, simulque seipsum, quando secundum apparentiam loquuntur de *eclipse Solis*, de *planitie orbis terrarum*, de *solstitio* &c. sed & Spiritum S. qui dixit *divites, sanos, justos*, qui *apparenter* tales erant tantum; vel quando loquitur de *basis* & *fundamentis terræ*, de *extremitatibus calorum* &c.

2. Fallaciæ specimen non est in voce *indefiniti*, sed in falsa Viri Cl. & Cl. De Vries explicatio-
ne.

III. Non *Cartesium*, sed seipsum *fallaciæ* reum facit, specimen 2. quando scribit, *Cartesium* excogitasse *fallax illud indefinitum*, ceu *medium aliquod inter finitum & infinitum; quæ tamen contradictoria sunt*, & *nullum medium admittunt*. Falsum est, *Cartesium* id *medium* ponere inter *finitum & infinitum*. *Finitum* dicit id, quod novit fines habere; *infinitum* solum Deum dicit, quem positive novit nullos habere fines & terminos suarum perfectionum. Sed *indefinitum respectu sui* dicit Part. 1. Epist. 67. §. 4. *mundum*, quia ignorat, & *proficitur se ignorare, utrum mundus habeat fines suæ extensionis corporeæ, nec ne*. Quæ & est propria vocis *indefiniti* significatio. Quod ipsum docet Art. 26. Part. 1. Princ. Sic Epist. 69. *mundum* dicit *indeterminatum* vel *indefinitum*. Puerilis vero error est, (ne dicam etiam *Spinozæ*,) istiusmodi *extensionem infinitam* confundere cum *essentiali Dei attributo*, sive *infinitate Dei*, quam *Cartesius impius deceptor non metueret mundo, tanquam ad ejus essentiam pertinentem, tribuere*; uti concludit §. 3. De his & de loco Epist. 69. supra egimus, & ostendimus Philosophum ibi loqui de *conceptu suo confuso*, & *opinionem*, qua *putabat implicare contradictionem, ut mundus esset finitus*; sed in opposita sententia alias observabat difficultates, ob quas nihil *definivit*.

3. Nec in ordine considerandi res orientes; sed in falsitate Adversariorum.

IV. Nec 3. vel minimum *fallaciæ*, imo ne quidem specimen *fallaciæ* est in hypothese *Cartesii*, sive *ordine considerandi res tanquam orientes & nascentes*; siquidem passim doceat, *res naturales eo modo ortas non esse, & variis modis oriri potuisse*. Aperta vero est fraus & *fallacia Viri Cl.* quod scribat §. 4. *Cartesium existimare suam de origine mundi hypothesein talem esse, ut si ea ob evidentiam & sequelæ necessitatem non admittatur,*

tur, Deo injuria fieri videatur; siquidem Philosophus scribat Art. 43. Part. 3. injuriam Deo facere videremur, si CAUSAS RERUM hoc pacto à nobis inventas falsas esse suspicaremur &c. E. Gr. quæ causa sit lucis, gyrationis telluris & Planetarum circa Solem, macularum Solis, æstus maris &c. Præterea seq. Art. 44. demum scribit se velle seqq. tantum pro hypothefi haberi; & Art. 45. imo quod ad originem rerum pro falsa hypothefi; & Art. 47. ejus falsitatem non impedire, quo minus ea quæ ex ipsis deducuntur, nim. causæ rerum & phænomenon, vera & certa esse possint. Confer Art. 1. Part. 4. & 204. Quod attinet ad motum telluris & quietem Solis, hoc pertinet ad Hypothefin Copernici, à Cartesio etiam adoptatam, non ad hypothefin Cartesii de origine mundi, sive modo considerandi res tanquam orientes & nascentes. De modo loquendi secundum apparentiam apud quosvis homines, sic & Spiritum S. usitato, satis actum Part. 1. §. 57. 58.

V. Vere pius fuit Cartesius, & auctoritatem S. Scripturæ magnopere commendare non visus fuit, sed summopere eam se agnoscere, revereri, fasces ei submittere, ipso facto demonstravit quam sæpissime. Sic etiam Art. 76. Part. 1. Princ. ex quo Art. Cl. De Vries tantam Cartesii piam moderationem candide agnovit, ut eam aliis in exemplum proposuerit & commendaverit; ut & breviter Cl. Spanhemius. Ut adeo mirum sit, discipulum Cl. De Vries, de quo Præceptor verebatur, ne transfret in castra Cartesianorum, (quod regula prudentiæ non credere jubet) heic scribere, bona verba dedisse hunc impostorem, ut pius haberetur, & sub pietatis insula melius deciperet. Ea scilicet charitas & pietas est, sine ulla probationis specie tam iniquum ferre judicium de Philosopho, quem stupebat totus orbis. Sed mirari desino, quando ipsius Præceptoris Cl. de Vries inconstantiam observo, eumque Cartesio, differenti de mundi origine, Iliada commentorum adscribere, negare Viri erga S. Scripturas reverentiam; imo in his verbis, quæ Cl. Antagonista hic & alibi mutuatus est, utpote minus obviis, ei præivisse, scribentem, quam existant historiæ sacræ inimica, atque Viro Dei Mosi in barbam contradicentia, illa nudiusquartus in CARTESII CERE-

4. Pietas
Cartesii er-
ga S. Scrip-
turam, à
Cl. De Vries
multum
laudata,
pessime
ponitur
esse 4. spe-
cimen,

BELLO NATA COMMENTA, non possum non planum
facere hoc loco. Addit etiam, frustra palliata ab Auctore fictio-
nis audacia. Quam integro Art. exaggerat. Vide Exerc. 23.
§. 11. 12. 13. Nemo dicit Virum Cl. hac in parte degene-
rem Cl. De Vries Discipulum, qui attendit ad hoc 4. speci-
men fallaciæ, sed prorsus falsum.

5. Quod
dogma
Transub-
stanti- sal-
vare vo-
luerit, mi-
nime pro-
bat ejus
fallaciam,
sed pieta-
tem erga
S. Scr. &
Ecll. suam.

VI. Denique sequitur 5. specimen, quod citat ex Resp.
ubi splendide mentitum esse CARTESIUM dixit. Nim. ipse
in Resp. 6. demonstraverat, nulla esse accidentia realia; at-
tamen in Resp. 4. salvare, imo ex sua Philosophia explicare
volebat dogma absurdum Transubstantiationis, quod auctori-
tate S. Scripturæ & Ecclesiæ Romanæ sibi credendum esse
putavit. Errorem hunc fuisse, propriis suæ Philosophiæ
principiis contrarium, convenit inter nos. Ego vero vel
hinc colligo summam ejus erga S. Scripturam reverentiam,
qua facces lubens Verbo Dei submittebat, sua philosophemata
& ratiocinia vel abnegabat, vel quantum posset, S.
Scripturæ vel etiam dogmatis, quæ ex S. Scriptura cre-
denda esse putabat, accommodabat. Quam pietatem & sub-
missionem ego respectu non unius dogmatis Cl. Antagoni-
stæ commendatam velim.

Conclu-
sio absol-
vit Carte-
sium ab
omni fal-
lacia.

Concludo, ex nullis horum speciminum vel minimæ i-
stiusmodi fallaciæ, qualem ego notavi & demonstravi in Cl.
Gentlingio, aliisque, uti & Vir Eruditus, Pius & Rev. D.
Carolus Tuinman in pessimis quibusdam hominibus, quibus
larvam feliciter detraxit, Philosophum nostrum convinci
potuisse, nulloque specimine probari, ipsum quicquam ad
decipiendum composuisse; nec modo ita, modo aliter, prout
ei visum fuit è re sua fore, fuisse locutum, idem hic affir-
masset, alibi negasset. Adeoque patet, inaudita, atrocissi-
mæ, & falsissimæ calumniæ reum esse Cl. Accusatorem;
sed Cartesium pie, orthodoxe, & bene loquentem, uti pas-
sim facit, fidem optimam mereri.

C A P. X.

Quo dissensus inter *Cartesium* & *Spinozam* ita manifestus esse ostenditur, ut Cl. Antagonista heic ad incitas sit redactus.

HUc usque demonstravimus, omnia Cl. Antagonistæ Transiit ad vindicias eorum, quæ pro Cartesii orthodoxia in Apologia scripti. argumenta, quibus probare allaboravit, *Cartesium* fuisse *verum Spinozismi Architectum*, non tantum *stipula esse leviora*, sed mera *sophismata, fallacias, fraudes, verborum detorsiones, emissiones, inconsequentias, nugæ & ineptias*. Restat, ut hoc Cap. vindicemus rationes, quibus in *Apologia Cartesii orthodoxiam*, quatenus quam maxime ei studuit, in *superlativo gradu*, probavimus. Quod quia fusius in Part. I. præliminari factum est, paucis jam heic eo defungi licebit.

Primam, ait §. 1. me *desumpsisse rationem ab ipso Spinozæ testimonio, quo suum à Cartesio confitetur dissensum*. Sed non est *generosi & candidi Disputatoris*, argumenta Adversarii ita in genere proponere, ut omnem eorum vim celet & subterfugiat. Tum in genere facile respondetur, eos qui iisdem utuntur principiis, etiam in multis, à se invicem dissentire, & varia ex iis elicere posse consectaria. Hinc *ejusdem sectæ homines, & ejusdem Præceptoris discipulos acerrime sepe inter se digladiari; ipsos Reformatos unos in alios debacchari, & internecino odio se mutuo prosequi*. Quod Vir Cl. partim aliis suis scriptis, partim hoc scripto in *superlativo gradu* testatum & comprobatum voluit. Sed alia ego in genere (non est *primatio*) præmiseram, & in Disp. Theol. 9. paucis post editam Viri Cl. *Exercitationem mensibus scripseram*, quibus abunde evici totalem *dissensum & oppositionem*. *Spinoza* eos in *Verulamio & Cartesio* notaverat errores, qui pertinent ad ipsa *fundamenta*, de *Deo à mundo distincto*, de *causa omnium rerum*, de *mundi origine*, de *anima, substantia à corpore distincta*, de *libertate & causa errorum*, sine qua nec *virtus*, nec *vitium*, nec *premiu*, nec *pœna* esset; quæ etiam reap-

se tollit Spinoza, & Cartesius agnoscit. Spinoza illos duum-
viro omni studio & disciplina destitutos dixit, quia illarum re-
rum scientia maxime esset NECESSARIA. *Alia via & alii*
PRINCIPIIS opus esse scripsit, *ut omnia explicari possent;*
ea Cartesii esse insufficientia. In ipsis principiis & **FUNDA-**
MENTIS ipsos diffidere ostendi. Spinozam Cartesianos sto-
licos appellasse, citavi. Uti Cl. Antagonista heic scribit de
meo Cartesio, sic Spinoza ad alium de SUO Cartesio. Porro
dissentum ostendi per universam Philosophiam. Ergo Vir Cl.
caute & callide ictum heic evitavit, atque mera verba de-
dit, ut quid videretur respondere. Digladientur inter se qui
isidem utuntur principiis, ipsa principia Cartesii & Spinozæ esse
diversa, demonstraveram. *Ejusdem præceptoris discipuli, Re-*
formati etiam diffideant, sed tales male comparantur cum
Cartesio & Spinoza, si verum sit, quod Cartesii Philosophia
Spinozæ fuerit in deliciis; quod pag. 11. Præfat. scripsit Vir
Cl. Falsum est, Spinozam Cartesium erroris accusasse, quod pu-
taverit, eum secundum sua principia aliter philosophari debuisse;
nam Spinoza Cartesii principia rejecit, ut insufficientia, aliis
opus esse scripsit. Docuerit Philosophiam Cartesii Spinoza cum
quibusdam sequacibus, ita vulpinam inquit, brevi deposi-
tam, & ipse cum Cartesianis Pseudonymis Phil. Cartesii plus
nocuit, quam Vir Cl. cum omnibus apertis Adversariis.
Methodo Synthetica demonstraverit eam, & tamen eam pro
suis cogitationibus non edidit, imo in diversa abire se in plu-
rimis in ipsa Præfat. scriptum voluit; quod & in Epist. ip-
sum scripsisse notaveram; imo *ut sibi amicos conciliaret*, &
postea tutius suas cogitationes, quas pro suis agnoscebat, edere pos-
set. Ex his & aliis abunde constare potest summus ille Car-
tesium inter & Spinozam dissensus. Sed innuit Vir Cl. Spino-
zæ impostori fidem non esse habendam; imo quam maximè heic,
ubi tot rerum testimonia adsunt. Inpostura & fallacia ejus in
eo consistit, quod secundum Machiavelli præceptum Politi-
cum vulpinam induerit, & voluerit videri esse Cartesianus,
qualis non erat, ut alios deciperet, & ipse tutus esset. Quo-
modo & Virum Cl. sed volentem, decipit. Minime ergo
Spinoza sic egit uti ingrati discipuli, nec ullo modo, uti ille
cele-

Spinozismi E V E R S O R. Pars II. 261

celebris Theologus, qui ut invidiam declinaret, noluit profiteri satis, per quos profecerat; sed *Spinoza* ut mundum falleret, ut famam sibi compararet, ut magnam de se excitaret expectationem, & postea suum *Atheismum* sive *Spinozismum* eo tutius vulgaret & propagaret.

II. Perget §. 2. ad examen singularium sententiarum, in quibus dissentirent *Cartesius* & *Spinoza*. Ego volui ostendere dissensum *Cartesium* inter & *Spinozam* per *universam Philosophiam*, tam in necessariis principiis & fundamentis, quam in iis quæ inde deducuntur, de Deo, de causa & origine omnium rerum, de mente humana, de corpore, de libertate &c. Unde quivis Lector posset judicare de tota Viri Cl. calumnia. Imo ne quidem primo addidi aliquam Viri Cl. confutationem, rem eo solo sufficienter demonstratam fore credens; postea tamen inserere eorum, quæ alicui scrupulum injicere possent, confutationem, è re imo & necessarium judicavi. Ergo Vir Cl. hic rursus mera verba dat, ac si volueram, Virum Cl. scripsisse, inter *Cartesium* & *Spinozam* in omnibus concordiam intercedere. Hoc est cum umbra luctari, & quid fingere, ad quod cum quadam specie quid reponi posset. Uti heic quasdam rationes cujusdam dissensionis inter *Cartesium* & *Spinozam* fingit. *Cartesius* ex honorata erat familia; *Gallus* erat, nescivit, an sibi aliquando in patriam esset redeundum, in qua *Atheismus* non ferretur; *Scholastica Philosophia* ibi primas tenebat; hinc non palam *Atheismum* docere voluisset; sed *Spinoza* vilis homo, per novitates inclarescere voluit. Hæc sunt verba mera, ficta, falsa.

Sed quod addit; *Spinozam* invenisse *Cartesianos* preparados ad illas impias opiniones recipiendas; & experientiam comprobatum dedisse, quod soli *Cartesiani* se istoc veneno ingurgitarent; falsum, iniquum & admodum injuriosum est. Imo vel contra conscientiam scriptum, vel per stupendam inadvertentiam; siquidem Apologiæ Part. I. §. 15. ex Epist. 19. *Spinozæ* hæc etiam verba citaveram, quæ itaque legit Vir Cl. **STOLIDI præterea CARTESIANI**, quia mihi favere creduntur, ut à se hanc amoverent suspicionem, meas ubique opiniones, & scripta DETESTARI, non cessabant, nec etiamnum cessant.

Dissensus in omnibus particularibus, in fundamentis & in iis quæ superstructa sunt, à me probatus, unque ad rem facit.

Falsa calumnia de Cartesianis.

Sic & experientia docuit, *Cartesianos* quam maxime ipsum confutasse; ne alios memorem, Cl. *Wittichius* ex professo universam ejus *Ethicam* examinavit. Cl. *van den Honert* cum aliis quam diligentissime se *Fr. Leenboff* opposuit. Si qui *Spinozæ* faverint, qui in quibusdam *Cartesio* fuere addicti, sunt *degeneres Cartesiani*; uti Cl. *de Vries* recte eos appellavit. Quales inter *Reformatos* plurimos fuisse *hæreticos*, sine *Reformatorum* culpa, Part. 1. §. 60. vidimus.

Definitio-
nis substan-
tia *Cartesii*
& *Spinozæ*
oppositio.

III. Claram *Cartesii* definitionem substantiæ ab obscura, ambigua, intricata & captiosa *Spinozæ* esse distinctissimam & diversissimam sola oppositio, Apologiæ Part. 1. §. 19. facta, fatis docet. Sed id fuscè Cap. 3. & 6. jam actum est. Dicta non repetam.

Sic & At-
tributi. Si-
mul tres
fallaciæ
notantur.

IV. Omnia, quæ Cl. Antagonista habet §. 4. *ad decipiendum* sunt *composita* & ficta, nec tamen idcirco eum impostorem nominabo, licet ipse *Cartesum* falso ita sæpe appellaverit; sed tantum, quod sibi ipse Vir Cl. accersivit, fallacias hujus §. recensebo & demonstrabo. Proposita definitione *Attributi*, data à *Spinoza*, scribit, me *dissimulasse definitionem* attributi, quam exhibuit *Cartesius*; nam ut Lectori suspicionem injiceret, quod me puderet illius definitionis *Cartesii*, scribit, me eam *dissimulare*; & ne fraus eluceret, locum non indicat Lectori. Ego ipsa verba *Cartesii*, quibus *attributum* explicat, exhibui §. 23. & §. 24. verba, quibus *modum* explicat, & definitionibus ipsis *Spinozæ* opposui. Fallacia 2. est, quod addit, *Cartesum* hic *attributa*, *qualitates*, & *modos*, *confundere*, eaque *duntaxat* pro vario considerandi modo *differe* scribat; cum *Cartesius* hætenus per *modos* idem intellexerat, quod alibi per *attributa* aut *qualitates*, & indifferenter his vocibus usus fuerat, sed ne confusio aut *λογομαχία* oriretur, singula hic explicat & accurate una ab aliis *distinguit*. Fallacia 3. est, quod idem prorsus de attributo cum *Spinoza* sentiret *Cartesius*, nempe quod tale sit, quod *substantiæ* essentiam constituit. Repetendæ sunt definitiones *Cartesii* & *Spinozæ*, prout eas loco cit. exhibui, ut Lector 3. has fallacias videat. *Spinoza* per *attributum* intelligit id, quod *intellectus* de *substantia* percipit, tanquam ejusdem *essentiam* constituens. *Cartesius*

tesus scripsit; Cum generalius spectamus tantum ea substantiæ inesse, vocamus attributa. Quando sine variatione concipiuntur inesse, & ideo rei attribuuntur, dicuntur *Attributa*. Quod ex seqq. patet. Hinc in Deo tantum attributa esse dicit, non proprie modos aut qualitates, quia nulla in eo variatio est intelligenda. Addit, & etiam in rebus creatis, ea quæ nunquam in iis diverso modo se habent, ut existentia & duratio. §. 24. exhibui definitiones vel explicationes modorum & qualitatum. Sed satis jam Lector videbit, 1. me non dissimulasse definitionem attributi; sive explicationem, ne de verbo disputet. 2. Cartesium distinguere ibi modos & qualitates, quas Deo denegat, ab attributis, quæ Deo tribuit. 3. Cartesii definitionem vel explicationem à Spinozæ multum distare. *Exsistentia & duratio* sunt attributa tam mentium quam corporum; an hæc ergo eorum *essentias* constituunt? Ita *mens & corpus essent una eademque substantia*; quod vellet Spinoza. Ne quidem proprietates rerum sunt proprie attributa, quæ *essentiam* constituunt, ut *indivisibilitas* mentis, & *divisibilitas* corporis; sed sunt attributa, quæ *essentiam*, vel *essentiale attributum* necessario consequuntur. Cartesius dicit, solam *extensionem* corporis, & *cogitationem* mentis *essentiam* constituere; adeoque unum proprie esse cujusque *substantiæ attributum*, quod ejus *essentiam* constituit. Vide Art. 63. &c. Part. I. Princ. Ne addam, stolidum Spinozam nugari de *unica sua substantia*, cui tribuit ut uni subjecto *cogitationem & extensionem*, tanquam attributa; & omnia corpora & mentes tanquam modos; à quibus nugis & deliramentis Cartesius quam alienissimus est.

Fallacia 4. in hoc eodem §. 4. & pag. 218. omnem fidem superat; ut enim ostendat, Cartesium & Spinozam eodem modo definire attributum, non tantum definitionem attributi, datam à Spinoza, in initio posuit, sed & audet proferre locum ex Cartesii Notis ad Programma Regii, qui ipsi è diametro manifeste adversatur; utpote in quo Cartesius attributa manifeste à modis distinguit, uti Art. 56. & vocem attributi late sumit pro omni eo, quod rei tribuitur, etiam pro modis & qualitatibus; atque hæc vocis acceptio latior

Fallacia
4 nimis
aperta.

mul-

multum à *Spinozæ* definitione distat. Hæc verba citat, *Ca-
vendum est, ne per attributum nihil hic (uti alibi) aliud in-
telligamus quam modum: nam quicquid alicui rei à natura tri-
butum esse cognoscimus, sive sit modus, qui possit mutari, sive
ipsamet ipsius rei plane immutabilis essentia, id vocamus ejus
attributum. Sic multa in Deo sunt attributa, non autem modi.
(Sed Spinoza nugatur, se cum Paulo dicere, omnia esse in
Deo, nim. ut modos.) Sic unum ex attributis cujuslibet substantiæ
est, quod per se subsistat. Sic extensio alicujus corporis, modos qui-
dem varios in se potest admittere... verum ipsa extensio, quæ est mo-
dorum illorum subjectum, in se spectata, non est substantiæ cor-
poris modus, sed attributum, quod (addit per parenthesin
NB.) ejus essentiam naturamque constituit. Jam quærit, Quæ
igitur hic inter Cartesium & Spinozam oppositio? Et respondet
sibi, Sane concors est utriusque in idem consensus. An hic con-
sensus, non dissensus aut oppositionem, videt Vir Cl? Spi-
noza definit attributum, quod id unicæ suæ substantiæ essentiam
constituit; Cartesius vero de quocunque corpore ut substantia
singulari loquitur, eique tribuit unum attributum essentiale,
tum alia communia, uti existentiæ & durationem, tum mo-
dos, figuram sphericam, quadratam &c. Nec tamen confundit
attributa & modos; omnis modus est attributum, rei enim in-
est, & tribuitur, sed non omne attributum, E. Gr. essentiale,
aut proprietates rerum, aut communia, ut existentiæ & dura-
tio, aut attributa sive perfectiones Dei, est modus, sive ac-
cidens. Quod Cartesius attributum dicat id, quod essentiam
rei, sive substantiæ cujusque, constituit, id facit cum om-
nibus; & etiam in eo longissime distat à pessimo impostore,
unicam fingente substantiam & naturam cum Deo confunden-
te; sed plane opposita porro est explicatio Cartesii ei Spino-
zæ, dum & innumera cuique substantiæ tribuit attributa,
quæ ejus essentiam non constituunt.*

Utriusque
modi defi-
nitio etiam
opposita.

V. Ita & oppositæ sunt definitiones modi, quas exhibui
§. 24. Spinoza dolose dicit; id quod in alio est, per quod etiam
concepitur, convertens ita substantias omnes particulares,
quæ essent in unica substantia, in modos sive affectiones illius;
à quo longius Cartesius abest, quam cælum à terra; ille
enim

enim modos dicit attributa talia, à quibus substantia quæcunque variatur & afficitur.

VI. Literis majusculis clarius expressi, quomodo *Cartesii* definitio finiti & infiniti differat à *Spinozæ*; *Cartesius* nomen infiniti Deo soli reservat, quia ipsum novit OMNI EX PARTE nullos limites habere, nim. perfectionum; uti ait *Epist.* 69. Part. 1. sed *Spinoza rem finitam IN SUO GENERE* tantum describit, quæ alia ejusdem naturæ terminari potest. Hinc corpus non cogitatione, sed tantum extensione, terminari, ait. Ergo extensio infinita ei est perfecta, in qua nihil perfectionis desit. *Cartesius*, licet esset extensio infinita, eam tamen pro creata, dependente, & imperfecta habet; ideoque Deo denegat Art. 23. Part. 1. Merito igitur hac oppositione numerum oppositorum auxi, §. 25.

Sic & finiti & infiniti.

VII. Quemadmodum etiam oppositione definitionis rei liberæ; in utraque partim verba differunt; *Spinoza* enim rem liberam dixit, quæ naturæ suæ necessitate existit; quæ tantum competunt enti independenti; adeoque à definitione *Cartesii* absunt: partim sensus est admodum diversus; *Spinoza* dolose adhibuit verba, quæ omnia spatio, rei extensæ, cui nulla vera inest libertas, etiam conveniunt; & quæ à se sola agendum determinatur, nim. ex qua omnia necessario fluere; sed *Cartesii* verba, veram libertatis naturam exponunt; nim. quod ad quid prosequendum vel fugiendum, affirmandum vel negandum, ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id determinari sentiamus; vel quod nostra mens se determinet sponte. De quo supra.

Maxime rei liberæ.

VIII. Scripseram §. 27. Frustra quis perversissimam *Spinozæ* causæ & effectus notionem in *Cartesio* quæserit. Ordinario & claro significatu semper accepit verba causæ & effectus. Hic manifesto ad incitas se redactum ostendit Cl. Adversarius; scribens, expectabo demonstrationem, & tamdiu hac re super sedebit. Ipse accusavit *Cartesium*, etiam hujus criminis, quod perversa notionem causæ & effectus *Spinozæ* usus sit, Præfat. pag. 11. adeoque negasset *Cartesius* creationem &c. Vir Cl. non demonstraverat. Ego dico, demonstrari non posse hanc calumniam. Ille expectare se dicit demonstrationem, tamdiu hac re super sedebit. Ac si accusator accusando suas partes sat-

Accusationem de falsa notionem causæ & effectus probare nequit.

ageret, & reo incumberet suam innocentiam probare. *Noti* Vir Cl. *accusatori* sive *actori* incumbere probationem. *Veruntamen* ut omnem rimulam evadendi ei occluderem, addideram probationem eodem §. 27. *Nec aliter accipere potest, siquidem Deum, à quo omnem corporeitatem removet, corpora omnia produxisse statuat; imo & Deum innumeris aliis diversis modis hunc mundum producere potuisse passim agnoscat.* Quibus plura addere potuissem; ut quod Deus per unicam actionem omnia simul intelligat, velit & operetur &c. sed ipsi incumbit probatio. Hoc etiam Vir Cl. satis scivit, & probatione destitutus, hic jam addit, *sibi gravissimas esse rationes suspicandi de Cartesio, quod genuinam notionem causæ efficientis non habuerit.* Profert aliquem locum abrupte, cujus sensum Lector ex verbis allegatis non facile assequetur. Inde & Lectori aliquam dubitationem vel & suspensionem injicere se posse speravit. Hoc omne est quod hic præstare potest. Locus est prolixior, citat verba hæc divulsa à præc. ex Resp. 1. pag. 56. ubi Cartesius directe assereret; *non esse impossibile, ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius; sed fallacia rursus subest huic citationi; (cui pag. quoque non est adscripta, ne Lector facile conferret;)* *Denique non dixi impossibile esse, ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius; etsi enim aperte id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas, quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ, (E. Gr. quando Deus dicitur causa efficiens mundi) non tamen videtur in hac quæstione ita esse restringenda; tum quia nugatoria quæstio esset; quis enim nescit, idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse. Et infra, Sed plane admitto aliquid esse posse, in quo sit tanta & tam inexhausta potentia, ut nullius unquam ope eguerit ut existeret, neque etiam nunc egeat ut conservetur: atque adeo sit quodammodo sui causa, Deumque talem esse intelligo.* Sic quando in fin. pag. 57. explicat, quomodo Deus sit causa cur sit, sive positive à se, expresse scribit; *Quamvis enim dicere non opus sit, illum esse causam efficientem sui ipsius, ne forte de verbis disputetur; quia tamen hoc quod à se sit sive quod nullam à se diversam habeat causam, non à nihilo, sed à reali ejus potentiæ immensitate esse percipimus, nobis omni-*

omnino licet cogitare illum quodammodo idem præstare respectu sui ipsius, quod causa efficiens respectu sui effectus; ac proinde esse à se ipso positivo; licetque etiam unicuique seipsum interrogare, an eodem sensu sit à se. Hæc omnia sane quam maxime differunt à causa emanativa; cum agnoscat causas efficientes ab effectis diversas, & tempore priores; Deum vero à se dicit, & sui causam, non tamen efficientem; quia ipse sibi est causa existendi; sive omnimoda Dei perfectio, sive perfectissima Dei natura est causa & ratio, cur existat. Hanc causam Metaphysici vulgo ignorarunt, sed male.

IX. Præterire vult *Spinoza* perversas definitiones & fraudes; neciis vult Vir Cl. patrocinari. Non, sed in *Cartesium* omnis cūditur faba.

Minus factus, vel *Cartesio*, ac *Spinoza*.

X. Uterque vocet *Deum ens infinitum & summe perfectum*, sed sensu admodum diverso; *Cartesius* omnem summam perfectionem, quæ omnem imperfectionem excludit, Deo tribuit, tantummodo *perfectissimum intelligere & velle*; corpus ei denegat, distinguit eum à mundo; dicit eum causam sui, sensu modo exposito; causam omnium rerum, liberrimam, ipsarum etiam legum naturæ, secundum quas sapientissime solus motus corporum regit & conservat, constantissime operando; nihilque Deo indignum scripsit; sed in omnia diversa & contraria abiit *Spinoza*, Deo tribuit *infinitam extensionem*, sive *Deum & naturam* confundit, &c.

Cartesius distinguit, *Spinoza* confundit *Deum & naturam*.

XI. Sed Cl. Antagonista audet dicere falso falsius, *Cartesium Deum & mundum semper accuratissime distinxisse*. Sed qua fiducia; contrarium enim passim probavi ex tota ipsius Philosophia, ubi de Deo agit? Unum locum invenit, quem sperat iterum aliquod dubium posse Lectori injicere; sed fraus statim ante citationem committitur; locus est in *Med. 6.* sed addit, in qua, non obiter, sed ex professo de hac re loquitur. Agit *Philosophus* de existentia rerum materialium, eamque ibi demonstrat. Quomodo ergo de hac re ibi ex professo agit? Sed videamus scopum ipsius loci, qui ex proluxa *Med. 6.* citatur. Dixerat pag. 40. *Et sane non dubium est, quin ea omnia, quæ doceor à natura, aliquid habeant veritatis. Per naturam enim generaliter spectatam nihil nunc aliud quam VEL*

Cartesium *Deum & mundum* accurate distinguere probatur ex ipso loco objecto.

Deum ipsum, VEL rerum creatarum coordinationem à Deo institutam intelligo; nec aliud per naturam meam in particulari, quam complexionem eorum omnium, quæ mihi à Deo sunt tributa. Sensus est manifestus, quando Philosophus loquitur de sua natura, quod tum intelligat speciatim in particulari definitam suam naturam, quam explicat; ei opponitur natura, de qua generaliter dicitur, quod quæ docemur à natura, aliquid habeant veritatis. In hoc dicto non definitur, quæ sit ista natura, sed generaliter spectatur. Philosophus ergo definit, quid tum per naturam eam intelligat. Scil. vel Deum, quem Scholastici appellarunt Naturam naturantem, producentem omnes naturas particulares; vel naturam naturatam, sive totam rerum naturam à Deo productam, conflata[m] sive collectam ex omnibus particularibus naturis. Philosophus istiusmodi terminis rarissime utitur; sed hic eo uti debuit in explicatione sui dicti, quod à natura sic edocti sumus. Et sane optime & accuratissime vocem obscuriorem exposuit, & etiam heic, uti semper, Deum à creaturis admodum orthodoxe distinxit.

Quod vindicatur,

Quid heic jam habet Censor Cartesii? Pervertit multum vocem *generaliter*, & quidem in alium plane sensum. Dicit, *Natura igitur, quatenus generaliter, tanquam omnium existentium origo, spectatur, ipsi Deus est; sed quoque res, quæ ab illa natura, generaliter spectata, prodierunt & coordinatæ sunt, vocantur natura.* Ut ergo Cartesius cum Spinoza consentire cogatur, obrudatur verbo *generaliter* significatio, de qua Cartesium ne hilum cogitasse probat 1. ipse locus; nam loquitur *in specie & definite de sua natura IN PARTICULARI*, cui opponitur *natura* in istoc dicto *GENERALITER & indefinite* spectata, quam Philosophus hic definit & explicat. 2. Ex eo quod Philosophus semper Deum à corpore accuratissime distinguit, verumque omnium rerum, & mentium & corporum, adeoque totius rerum nature creatorem & causam efficientem agnoscat. Uti & heic non ipsum mundum, sed rectius rerum creatarum coordinationem (Claubergius in Paraphrasi §. 147. dicit *seriem & ordinem*) à Deo institutam intelligit. Quis tantum mysterium quævisset in voce *generaliter*?

Quis

Quis inde deduxisset universum *Spinozismum*; cum *Cartesius* omnia alia ubique doceat? Sed manifestum est, quod natura generaliter spectata opponatur naturæ in particulari, & neutiquam significet aliquid generaliter eo modo spectatum ut totum aliquid, & ut congeriem omnium partium eo pertinentium, & omnium existentium complexum, imo unicam substantiam, è qua omnia oriantur; (quæ obtorta expositio toti Philosophiæ *Cartesii* è diametro adversatur, uti probavimus;) sed uti dictum est, in genere, indefinite, non in particulari definitam in illo dicto, quando dicimur quid doceri generaliter à natura, sive à natura generaliter spectata, non speciatim à nostra natura in particulari. Frustra itaque Schol. Prop. 29. Part. 1. *Spinozæ* heic confertur; in quo voces illas Scholasticorum misere torquet & ad suum usum accommodat.

Unum superest, ubi Lector putaret, Cl. Adversarium me constrictum habere; dicit enim, *Ego tam facile eum non dimittam*. Scribit me *Senecam* aliosque *Stoicos* vehementer carpere, quod nomen Dei & naturæ promiscuè usurparunt; sed facile *Cartesio*, naturam generaliter spectatam, cum *Spinoza* Deum vocanti, dabitur venia. Sed fallacia pro more subest, cujus solutio facilem mihi dabit exitum. Non carpo *Stoicos*, quod, uti post ipsos *Scholastici*, Deum aliquando nomine naturæ appellaverint; sed quod Deum mundo arte alligant, ei inseruerint, cum eo confuderint; imo naturam & mundum Deum dixerint, & pro Deo habuerint, & *Spinozæ* præverint. Vide *Apologiæ* P. 2. §. 3--14.

XII. Deum aliter operari potuisse, si voluisset, nemo efficacius statuit, quam *Cartesius*; *Leges naturæ* Deum ita libere instituisse, ut alias instituire potuisset, *Cartesius* negare ausus non fuit; licet, quando attendit ad eas, quæ institutæ sunt, & ex natura corporea & immutabilitate Dei in operando derivantur, iudicet, si Deus plures mundos creasset, easdem leges in iis debuisse observari. Quod Deum non magis convertit in agens necessarium, quam quod *Grotius* statuatur, jus naturæ ita immutabile, ut ne Deus quidem id mutare valeat; aut quod *justitia vindicativa* Deo sit naturalis, &c. An Deus

Stoici
multi
Deum &
mundum
confuderunt.

Deus agens liberum.

plures mundos possit efficere, vel est tantum λογισμα; vel quatenus spatium sine corpore, id est vacuum, statuitur, est contradictorium. Mundum extensione esse infinitum, aut non potuisse effici nisi infinitum, Cartesius non statuit; sed se nescire candide professus est. Si vero ita statuisset, non læsisset infinitatem Dei; quam nemo nisi Spinozista cum extensionis infinitate confundet, aut non nisi per turpem inadvertentiam, aut insignem malitiam.

Cogitationem increatam à Cartesio descripsit Spinoza agnoscere non potuit.

XIII. Cartesium accurate distinguere inter cogitationem creatam & increatam, probabam §. 35. ex Art. 51. 52. 54. &c. Spinozam vero mentem humanam dicere partem naturæ, vel Dei, vel intellectus infiniti; sed hic multa intricat, ut ostendat, quomodo Spinoza etiam potuisset loqui de cogitatione increata & creata; sed tum diverso & fallaci sensu, à Cartesii mente profus alieno, locutus fuisset. Nunquam Deo potuisset tribuere tantummodo intelligere & velle, ita ut per unicam, semperque eandem & simplicissimam actionem omnia simul intelligat, velit & operetur. Quæ aurea verba sæpius citavi, ut videat Vir Cl. qualem Deum & cogitationem increatam Cartesius agnovit.

Variis dogmatis magni momenti præteritis, verbo quid repetitur de distinctione reali.

XIV. Cl. Adversarius præterit §. 36. & 37. ubi demonstrato maximum dissensum inter sententias utriusque de mente humana, de ejus essentia, substantia, ita ut Cartesius tot statuatur substantias cogitantes creatas, quot sunt mentes; quas Spinoza vehementer negat; hæc ergo pro concessis sumens, video ipsum paucissimis attingere §. 14. meæ Apologiæ §. 38. ubi ostendi, Spinozam mentem & corpus habere pro una eademque substantia, quæ jam sub hoc, jam sub illo attributo comprehenditur; sed Cartesium quam maxime has duas substantias ab invicem distinguere; imo statuere duo substantiarum genera. Ponit hic tantum, distinctionem illam, quam Cartesius statuit, qua mens sine corpore, cogitatio sine extensione, concipi & esse potest, non inferre tantum dissensum inter Cartesium & Spinozam, cum hic ponat unicam substantiam, cujus modi sint corpora & mentes; ille millicies mille & plures ab invicem distinctissimas. Sed de eo supra Cap. 3-5. actum, quo Lectorem mittit.

XV. Verbo hic omnia percurrit, cum nihil solidi respondere queat. Ego §. 40. ostenderam *Spinozam* negare debere *unionem mentis & corporis*, tanquam duarum substantiarum; sed *Cartesium* eam agnoscere, & fundamenta jecisse, ex quibus recta & clara explicatio facile deducitur. Hæc ipse dicit *fallacia & fraudulenta*; qualia corrupto ipsius judicio omnia *Cartesii* dogmata esse solent. Nec miror, quod quæ de hac materia *Cartesius* scripsit Epist. 29. & 30. Part. I. valde implicata ei videantur, ita ut certus sensus vix erui queat; nam sensum in locis evidentissimis intelligere non potest, quia ubique *Spinozismum* quærit, quem ex verbis non potest elicere. Quod plurima in corpore nostro, uti in animalibus, automaticè contingant, uti palpitiatio cordis, pulsus arteriarum, concoctio ciborum, separatio chyli, circulatio sanguinis, nutritio, secretio spirituum animalium &c. concedere cogetur Vir Cl. nisi Anatomicorum ludibrio se exponere velit. De nexu inter mentem & corpus, & unionis natura supra breviter actum est, Cap. 8. §. 12.

Sic & de
unione
mentis
cum cor-
pore.

XVI. Quæ de mentis modis, de voluntate & libertate, porro egi, non iterum attinget; quia de iis satis superque actum est. In iis quæ citavi ex Tractatu de Pass. & ipse examinavit, dicit se ostendisse *Spinozæ à Cartesio dissensum esse nullum, quod ad rem ipsam*. Sed non est boni ominis, quod post omnia præc. tam leviter tacta jam subjungat, *quis sit in reliquis, non vacat inquirere: quia jam dudum me horum tædet*. Si ullum verum verbum scripsit, hoc utique erit verum. Ita tandem veritas ex invito pectore erumpit. Expedit tamen se; *sit in his singularibus vel maximum inter Cartesium & Spinozam discrimen, id non evertit ea quæ statuo, nempe inter principalia esse omnimodam convenientiam*. Sed ego evici universam *Cartesii* Philosophiam, tam quod ad principia & fundamenta, quam quod ad cujuscunque generis deductiones & consecutaria, in omnibus suis partibus, *Spinozismo* esse oppositam.

Desperatam suam esse causam ipso facto ostendit.

Nec Vir Cl. obscurabit dilucidam *Cartesii* mentis humane explicationem, nec evincet aliquem inter *Spinozam* & *Cartesium* consensum ex eo, quod Epist. 35. Part. I. viam ex-

Anima
Divina
particula
aura, quo
pli-

senſu di-
ſtum.

plicans, quam inire quem debere putat, ut ad Dei amorem perveniat, ſcil. ut attendat ad naturæ animæ ſuæ cum natura Dei cognationem aliquam, ob quam facile animum inducit illam eſſe à ſuprema ejus intelligentia emanationem quandam, & Divine quaſi particulam auræ. Ita fane patheticæ & apte profubjecta materia & eleganter locutus eſt Philoſophus, ubi minime requirebatur accurata explicatio eſſentiæ mentis noſtræ, & productionis ejus à Deo.

Carteſius
vindictus
à Machiavelli ab ipſo
ſo confuta-
ti impie-
tate.

Vir Cl. pag. ult. Præfat. *obnixè me rogatum voluit, ut ſi mihi placeret ſe refellere, ut è Carteſii Princ. aut Medd. non ex Epift. aut Reſponſ. ejus, . . . clare & ſolide oſtendam, ſe erraſſe;* quo jure id rogaverit, fane non intelligo, cum ſæpius ipſe ex Epift. & Reſp. undecunque poteſt, objectiones petat; id modo factum, aliud ſequitur. Sed crediderim Virum Cl. non fuiſſe memorem omnium eorum, quæ hic & illic ſcripſit; non putem enim ipſum eſſe tam iniquum ut legi ſe non obnoxium judicet, cui me adſtrictum vult. Sed nova fallacia hic elucet, conjuncta cum iniquitate & verborum detorſione. Ita in fine ſ. ſcribit, *Et unde habet Spinoza illud axioma Politicum, tantum alicui eſſe juris quantum habet virium, niſi à Carteſio docente Epift. 13. Part. 1. Deum illis jus tribuere, quibus vim conceſſit.* Hæc belle convenire, prout citantur, Lectori videri debere, non eſt quod negem; ſed 1. fallacia eſt detegenda; verba detruncata, aliis omiſſis, ſunt citata, & inſuper divulſa à præc. à quibus eorum perceptio pendet. Carteſius hæc verba ſcripſit; *Juſtitia inter Principes alios habet limites quam inter privatos, VIDETURQUE Deus IN HISCE CASIBUS jus illis tribuere, quibus vim conceſſit.* 2. Notavi iniquitatem. Philoſophus in hac Epift. data ad Elizabetham Principem Palatinam ſcripſit *Animadverſiones* in librum Machiavelli de Principe, acriter ipſius tyrannica præcepta reprehendit. Hunc autem in talibus præviſſe Spinozæ, notum & pervulgatum eſt. Quis neget ergo iniquum eſſe, hanc impietatem etiam ex Carteſio velle deducere, eique imputare, cum Carteſius eam ſerio caſtigaverit eadem hac Epift. & ſeqq? Maxime cum accedat fallacia, omittendo verbum videtur, quod eam affirma-

tio-

tionem non continet; & verba in hisce casibus, quæ magnam addunt restrictionem; sed & 3. verborum detorsio; quæ jam ostendenda est. *Cartesius reprehendit Machiavelum, & in eo maxime peccare ipsum putabat, quod non satis distinxerit inter Principes, qui justis rationibus principatum quaesiverunt, atque eos qui illegitimis artibus occupaverunt; & quod omnibus promiscue ea dederit præcepta, quæ ad hos tantum attingebant. Nam qui initium potentia à criminibus adepti sunt, crimina plerumque multiplicare coguntur, nec se tueri possent, si vellent se ad virtutem convertere. Refert quædam ejus dicta, quæ talibus principibus conveniunt; ex Cap. 3. non posse illos plurimis odio non esse; atque sæpe illis esse utilius multa mala inferre, quam pauciora, &c. ex Cap. 15. Si vellent boni esse, inevitabilem fore illorum perniciem &c. Pergit *Cartesius*; quibus fundamentis tyrannica admodum præcepta superstruit; E. Gr. depauperandam esse penitus regionem ad securitatem imperii; exercendas magnas crudelitates modo cito & semel; dandam operam, ut princeps videatur bonus, nec sit; non esse liberandam fidem, nisi quamdiu utile fuerit, dissimulandum, prodendum. Denique, regnandi causa humanitatem omnem exuendam esse, induendamque ferocissimorum animalium immanitatem. Talem Scriptorem pius Antagonista, qui singulari veritatis & pietatis zelo actus vult videri, excusat; sed criminis immanis reus esse debet *Cartesius*. Cujus hæc ibid. sequitur censura; Sed pessimum est librorum consiciendorum argumentum, ejusmodi præcepta tradenda suscipere, quæ illos ne quidem securos præstare possunt, quorum gratia traduntur: nam ut ipse fatetur, non possunt Principes sibi cavere ab eo qui injuriam acceptam ulturus, capitis periculum subire voluerit. Sed subjungit *Philosophus* consilium suum Politicum; Cum contra ad bonum Principem insititendum, quamvis principatum recenter adeptum, mihi videantur contraria prorsus dogmata esse illi proponenda, supponendumque rationes, quibus sibi viam ad imperium struxit, justas esse; addit prudenter, quod est magni usus magnæque utilitatis in rep. imo & S. Scripturæ conveniens, & rebellionis oppositum; cujusmodi revera credo esse fere omnes, cum à Principibus, qui iis utuntur, tales reputantur; (qui vero vi & qui-*

busvis malis & impiis artibus utuntur, ut principatum & imperium obtineant, illi tales suas *rationes* non reputabunt sincere & revera,) *justitia enim inter Principes alios habet limites quam inter privatos; VIDETURQUE Deus IN HISCE CASIBUS jus illis tribuere, quibus vim concessit; sed vel justissimæ actiones sunt injustæ, cum tales (nim. pro injustis) ab auctoribus habentur.* Si quis vel juste agat, & tamen putet id esse injustum, actio ejus vere fit *injusta*. Ita Philosophus vult dicere, si quis *bonus Princeps* rationibus, quas putat esse justas & licitas, utatur, *ut sibi viam ad imperium fruatur*, idque ita obtineat, licet forte quid humanum fuerit eis mixtum & quid vitii adhæserit, videri tamen *ius esse*, & justo titulo ille Princeps obtinuisse Principatum. Hoc respectu, *in hisce casibus*, dixit Philosophus, quæ restrictio omittenda non fuerat, *in hisce casibus videtur Philosopho Deus jus illis tribuere, quibus vim concessit.*

Illustratur dictum Cartesii exemplo hujus temporis; & probatur ex S. Scr.

Illustratur prudens Philosophi judicium Politicum exemplo hujus temporis. Princeps *Ulrica Eleonora* obtinuit Principatum; Deus *vim* optimæ Principi concessit; *justis rationibus usa est*; an non videtur Viro Cl. Deus illi *ius tribuisse, cui vim concessit?* De talibus casibus loquitur Philosophus caute. Hæc faciunt ad securitatem publicam. Hæc hominibus sunt inculcanda. Id egerunt Apostoli. Paulus, ut commendaret *subjectionem & obedientiam supereminentibus potestatibus debitam*, dicit Rom. xiii. i. *non enim est potestas, nisi à Deo; & quæ sunt potestates, sunt à Deo ordinatæ.* Sic vs. 2. *Divina ordinatio* sine restrictione dicuntur. Cogitet jam Cl. Antagonista, quanta vi, quot pessimis artibus, cædibus, violentia &c. sæpe eo tempore Romani usi fuerint; quando tamen imperium obtinuerant, *Divina ordinatio* erant, & à Deo ordinati. Quanto magis Philosopho merito videbatur Deus in illis casibus, quos descripsit, *ius illis tribuere, quibus vim concessit?* Jam videbit Vir Cl. quantum rursus hic distet Cartesii prudens dictum Politicum ab immani & impio *Spinnoze*, tantum alicui esse juris, quantum habet virium. Quod omnem politiam evertit; cum illud Cartesii eam stabiliat. Cartesius loquitur de bono Principe, principatum adepto, legitimis

mis rationibus uso; sed Spinoza de quocunque homine privato, & si quis sit Princeps, hic sibi licere putaret, quod posset.

XVII. Notanda hic est Cl. Antagonista ad incitas revera redacti, victi & prostrati, ars quam adhibet, ut non videatur victus; sed triumphator; ad plurima eorum, in quibus manifestissimum dissentium Spinozæ à Cartesio demonstravi, nihil plane respondere potuit, ad alia admodum ineptæ, quid consilii? Plurima præterit, novos nodos necit, alios serupulos movet, & ita à statu controversiæ profus discedit. Id visum præc. §. idem agit §. 17. Ego ostenderam Cartesium in Physica omnia alia docere, ac Spinozam, à §. 49-60. Apologiæ Part. I. Imo §. 49. Spinozam principia rerum naturalium Cartesianæ Epist. 70. dicere inutilia, & absurda. Uti & nullibi ea admittit. Tacet hæc Antagonista, & tamen pertinaciter scribit, eadem utriusque esse principia & fundamenta. Probo §. 50. Cartesium naturam corporis in genere, sive substantiæ corporeæ, in extensione constituere; quæ est basis universæ Physicæ; atque divisibilitatem corporis inde deducere; Spinoza nihil de natura extensæ substantiæ, quam ne quidem pro substantia habet, scribere potuit, nec scripsit. E contra fingit unicam suam substantiam indivisibilem, licet ejus partes admittat, & quidem divisibiles, quæ totum constituunt. Contradictorie. Plura addo §. seqq. (uti §. 52. de Deo causa vera omnis motus; quem Spinoza ex corpore, vel ex necessitate naturæ Divinæ sequi scribit. Et §. 53. de prima rerum omnium origine; de qua Spinoza, Cartesium alia sentire, & graviter errare expresse scripsit Epist. 2. &c.) quorum quædam, non omnia, alibi sunt pertractata. Hæc generatim fessus Cl. Athleta, causæ suæ tuendæ imparem se esse sibi conscius, ideoque non absque tædio scribens, (uti fatetur §. ult.) tangit §. 17. Quod ad Physicam attinet, mirum non est, Spinozam à Cartesio recessisse; habemus ergo heic reum consistentem; attamen non consistentem culpam, sed Spinozam laudantem & Cartesium carpentem; quoniam ea, quæ hic de ea materia tradidit, tam absconsa sunt, &c. Spinoza ergo in tota Physica à Cartesio discessit, jure meritoque. Sed quomodo igitur Philosophia Cartesiani ei fuit in deliciis? Quomodo Geometricè etiam fundamen-

Cl. Antagonista teri cogitur, Spinozam in tota Phys. à Cartesio discessisse.

ta hujus Physicæ demonstravit? Quomodo Cartesius verus manet Spinozismi Architectus? Sed aberrat Cl. Disputator à statu controversiæ; disputatur jam, an Cartesius ædificium Spinozismi exstruxerit, si non ad perfectionem perduxerit, saltem fundamenta fecerit; unde tanta sit convenientia inter Cartesium & Spinozam? non vero, an Cartesii fundamenta sint absurda? Quod Spinoza cum Cl. Antagonista statuit & scripsit; ita ut eatenus Vir Cl. cum Spinoza faciat, contra semet ipsum disputet, & probet merito Spinozam abhorruisse se cum à Physica Cartesii. Cum ergo non potuerit amplius tueri causam, jam alio modo aggredietur Cartesium, eum confutabit, & Spinozam merito ipsum in universa Physica defruisse evincet. Quærit ergo, si corpora solida à quiete particularum motarum orta sint, E. Gr. terra & Planetæ; ob quam rationem non plura istius conditionis corpora fuerint exorta? Respondeo, quia Deus tot, quot jam sunt, voluit creare, non plura; Cartesius Deum statuit omnis motus primam causam, creantem, conservantem, & regentem. Quærat eodem modo, cur tot nubes cogantur, modo plures, modo pauciores? Et cum plures sunt, quidni pauciores; cum pauciores, quidni plures?

Leges naturæ tres distinguendæ à 7 regulis motus.

Addit, *leges istas motus, saltem quasdam ex illis, rationi & experientiæ refragari, à Viris Doctissimis esse demonstratum; sed distinguimus inter tres leges naturæ, de quibus supra actum; quarum duæ priores ab Illustri Hugenio unica hypothese comprehenduntur; & inter regulas motus septem, quas Philosophus tradit Art. 45--52. Part. 2. & ipse non magni fecit; scribens Epist. 38. P. 1. non opus esse iis examinandis immorari, quia ad reliqua intelligenda non sunt necessario requisite; imo eas non carere difficultate, Epist. 117. Part. 1. Quartam quoque dicimus esse falsam. Alii ergo alias ponunt. Sed qualescunque posuerint, nullas Spinoza adhibet, nullis indiget; quia statuit, omnia ex necessitate Divinæ naturæ necessario sequi; quæ tota est ipsius Physica & acutissima simulque facillima Philosophia. Quod ergo Spinoza proprio Marte tam facile philosophatus fuerit, justificatur à Cl. Antagonista; quid foret solidius, quærit, quam juxta illas philosophari?*

Porro adeo impiam dicit Cartesi hypotbesin, omnem Dei sapientiam, bonitatem & Providentiam seponentem, modo non abnegantem, ut nullus, nisi Epicureus, (neutiquam ergo pius Spinoza,) illam admittere queat. Secundum Cartesium Deustantum materiam equabiliter movit per essentiam, inde prodituri nescius, (rejecit enim cum Spinoza causas finales, quandoquidem omnia à causa efficiente, i. e. necessitate quadam derivanda sunt,) & inde omnia, quæ jam existunt, prodire. Sat falsitatum & calumniarum, quibus simpliciter has veritates opponimus. Cartesius statuit Deum omnem mundi materiam simul cum motu & quiete in principio creasse, tantamque motus quantitatem etiamnum conservare, quantam in initio in ea posuit. Agnoscit ex Scriptura Deum omnia sex dierum spatio absolvisse, Adamum & Evam creatos esse homines adultos, & producta esse non tantum semina plantarum, sed ipsas plantas, arbores, sic & animalia; & ad certum numerum productum esse exercitum cæli; attamen cum res sit liberissimi placiti Divini, statuit Philosophus Deum variis diversis modis procedere potuisse; adeoque res vario ordine & modo oriri potuisse; imo & modo illo naturali ordinario, quo hodie in *conservatione* specierum è suis seminibus educuntur, & per omnipotentem Dei operationem creantur omnia individua plantarum, florum, herbarum, arborum, animalium, & corporum humanorum; in quo semper elucet *infinita Dei Potentia, Sapientia, Bonitas, Immutabilitas*, omnique Dei gloria; uti in principio in prima creatione. Supposita & retenta fide de prima creatione credidit Philosophus sibi licere, & ad explicandam rerum naturam & investigandas causas physicas utile fore, *res omnes naturales considerare tanquam sensim orientes & nascentes*, quasi è simplicissimis quibusdam principiis & seminibus à Deo creatis, & porro agitatis per Omnipotentem Dei operationem & *concursum*; eo magis quia in plurimarum rerum creatione Deus eum ordinem constanter tenet post primam creationem. Hoc modo *ex usu partium in animalibus &c. effectorem Deum mirari, & ex inspectione operum cognoscere, ac glorificare opificem par esse, non autem quo sine quidque fecerit divinare,*

Ondo
confide-
randi res
tanquam
orientes
neutiquam
abnegat
Perfectiones Dei.
Quod prolixè De
Vries, brevius hic
Cl. Adversarius ob-
ijcit.

prudenter scripsit Resp. 5. pag. 70. atque ita verum *finem operum Dei* in genere recte agnovit Philosophus, sed noluit *finem Dei* in singulari quoque opere rimari, & inde rationes effectuum deducere. Quod Philosophiæ *maximam induxisse calamitatem*, questus est *Verulamius*. Utinam ita cum *Cartesio* non *delirasset*, sed philosophatus esset *Spinoza*, tum probari facile potuisset ejus cum *Cartesio* consensus; nec ego eum negassem.

Cartesii
pietatem
erga S. Ser.
æquo ani-
mo non
fert Cl. Ad-
versarius.

XVIII. Tandem §. 61. ostendi, quam diversimode *erga Religionem* affecti fuerint *Cartesius* & *Spinoza*, citatis propriis utriusque verbis. Hoc minime omnium ferre potuit Vir Cl. Hinc scribit §. 18. *Omnes absurditatum numeros superat, quod Vir Cl. ipsum de pietate commendare aufit; (quo homines non abripit affectus?)* quam mihi gratulor, quod heic Auctores habeam non tantum Cl. *De Vries*, Viri Cl. Præceptorem venerabilem, sed & Cl. *Spanhemium* Theologum, mecum consentientes. Cl. *De Vries* tantopere hac in parte laudavit *Cartesium*, ut aliis *Cartesianis* heic *Cartesium* in exemplum ad imitandum proposuerit; ejusque *piam moderationem* circa *res fidei* celebraverit; imo *Cartesii patrocinium adversus degeneres adeo Cartesianos* (quos sibi imaginabatur) *in se suscepit*. Uti supra ex Mantissa Disp. 7. de officio *Philosophi circa Revelata* ostendi. Quin prima de eo Disp. nihil est nisi commentarius & approbatio Art. 76. Part. 1. Princ. *Cartesii*. De his supra prolixè actum.

Cujus a-
cerba irri-
sio retor-
quetur.

Sed nescio, quomodo pius affectus & zelus hic Virum Cl. ad irrisionem abripiat. *Doleo*, ait, *Cartesii vices, quod talis habitus non fuerit à Papa Romano; nam eum proculdubio Sanctorum catalogo inseruisset; imo quod plus est, eum ob merita sua Philosophica jam dudum è purgatorio extraxisset*. Liceat hic mihi semel secundum legem talionis ridere. Falleris multum Cl. Antagonista, uti passim, sic heic. Papa Romanus non amat pietatem, quæ conjuncta est cum ea Verbi Dei reverentia & fide. Multo minus Philosophum pro *Sancto* haberet, aut *Sanctorum catalogo insereret*, qui principia & fundamenta invenit, ex quibus primarium Pontificiæ Religionis & idololatriæ caput de *Transsubstantiatione* prorsus e-

ver-

vertitur & destruitur. Si quis Papæ persuadere vellet, *Cartesum* tamen Ecclesiæ Romanæ & S. Scripturæ credidisse; id dogma tenuisse, imo id ex suis principiis stabilire voluisse; næ Itali sunt boni Politici; Papa facile subodoraretur, hæc *dicis gratia* tantum fieri; *Cartesum* ibi illudere suæ Ecclesiæ; ibi *stylo politico* usum esse; & S. Scripturam & philosophemata *Cartesi* directe id dogma evertere. Hac de causa non tantum *ex purgatorio eum non extraheret*, imo ne quidem eum *purgatorio dignaretur*; sed in *tartarum*, cujus claves etiam gerit, in æternum ipsum pro tanta injuria præcipitaret. E contra, si Papa Romanus cognosceret officium ingens, quod Cl. Antagonista ipsi & Ecclesiæ catholicæ præstitit, tam certe & clare, quam sunt ipsa dogmata illius Ecclesiæ, demonstrando, *Cartesum* verum fuisse *Spinozismi Architectum*, *mendacem & fallacem*, *impostorem*, qui *nullam fidem mereret*, & uti heic sequitur, *summum calumniatorem*, (id est Diabolum,) *adulatorem*, *omnium dissentientium contemptorem*, qui *gloriam suam pro Deo habuit*, qui *religionem*, quam ore profitebatur, *illudit*; qui *in ipsum Deum fuit injurius*, (quæ dicit non esse falsa dictoria, sibi ab atra bile in *Cartesum* suggesta; singula enim, si ego exegero, probabit;) porro *summum impostorem*, & *clandestinum Atheum*; si Papa inquam resciverit, Virum Cl. tantum sibi præstitisse officium, lubentius eum *catalogo sanctorum infereret*, & ob tanta sua merita *ex purgatorio extrahet* illico, sed nonnisi hac lege & conditione, ut Religionem Reformatam ejuret, & amplectatur catholicam Romanam. Sed quandoquidem confidam hanc conditionem admodum iniquam Viro Cl. videri; nihil amplius pro meritis suis à Papa Romano habebit quod expectet, quam *Cartesius*. Sed satis risum est. Unico tantum exemplo volui ostendere Viro Cl. facile esse ridere & jocari. Moneo idcirco ne ridere & maledicere pergat; ne ritus risum moveat.

Sed superest *jaclantia quedam*, quam mihi tribuit, & ferre non potest. Ego dixissem *Philosophiam Cartesianam solam solvendis difficultatibus Theologicis esse parem*. Hanc immodicam *jaclantiam non fero*, ait, *cedat Vir. Cl. vel unam de solavatione*

Laus debita Philosophiæ Cartesianæ, ejus sol-

que usus
in Theol.

*solvendam, quam si absque ope Philosophiæ Cartesianæ non solve-
ro, summo pudore suffundar; provocho, cedat quæstionem, non
jactet inaniter. Novit Vir Cl. & expertus est, me provocatum
adesse. Forte credidit, me propositurum esse hanc vel illam
quæstionem, ut ita à defensione causæ hujus desperata, cui
tuendæ prorsus se imparem novit, honeste avocetur. Sed hac spe,
si se ea lactaverit, excidet; cum ego honeste possim expectare,
usquedum mihi locum indicaverit, ubi scripsissem & jactassem
ita generaliter, Philosophiam Cartesianam solvendis difficultatibus
Theologicis esse parem. Nunquam id dixi vel scripsi de difficultatibus
proprie & striete dictis Theologicis. Attamen agnosco maximam
utilitatem Theologiæ Naturalis in plurimis quæstionibus, quas habemus
cum Adversariis; & speciatim Theologiæ naturalis, quæ principii
& fundamentis Cartesii superstruitur. Imo sine his non habebit
quis satis certum & solidum fundamentum, ut possit confutare
Socinianorum ineptias de essentia mentis humanæ ejusque
distinctione à corpore; sint proprietates diversæ mentis & corporis,
tales quoque sunt aque & ignis &c. quamdiu mentis & corporis
substantia & essentia ignota fingitur, semper obscurum manebit,
an non idem subjectum utriusque proprietatibus possit subesse.
Qui statuit mentem non semper cogitare, difficulter alicui
persuadebit, mentes post mortem semper debere cogitare, &
confutabit solide somnum animarum post mortem, quem fingunt
Anabaptistæ. Ne plura, de quibus Cl. Wittichius in Theol. Pac.
accumulem, cognitionem Dei innatam non rite quis defendet,
sine doctrina de ideis innatis; satis clarum & distinctum
conceptum Dei Omnipræsentis nemo formabit, nisi de Deo
philosophetur secundum methodum Cartesii, & spiritus non
proprie ponat in loco. Hæc pro hac vice sufficiant.*

Epilogus.

XIX. Sequitur jam Epilogus Tractatus, quem, uti ait, sine veritatis & famæ dispendio omittere non potuit. De eo jam abunde Lector ipse judicare poterit. Putavit Vir Cl. suæ famæ interesse ob publicam provocationem & fidem ante datam. Sed haud absque tædio & dolore eum confecit, quia videt se causæ suæ tuendæ parem non esse; ceteroquin antea lætabatur,
sibi

fibi dari occasionem telam suam pertexendi; uti in Metaphys. Præfat. scripsit, sed tamen non absque tædio & labore eum confecit, ob nominis hujus Philosophi hanc existimationem, ut quidam putent Ecclesiam res suas sine ejus Philosophiæ cognitione salvas habere non posse; quæ solita est calumnia. Sed quid Ecclēstia cum Philosophis? Lumen naturæ ut fundamentum subternitur lumini S. Scripturæ. Sed à Philosophis, quoniam plures mali sunt quam boni, plus detrimenti, quam emolumentum accepit. Hoc verum est; & in meis Vindiciis ostendi, & de sententia Cl. Auctoris de peccato ente reali verum est; attamen propter abusum non est tollendus usus; nec lumennaturæ ingens Dei donum, nedum à Philosopho, est contemnendum aut vilipendendum. Dedit Salvator ad opus ministerii, ædificationemque corporis sui, Apostolos, Prophetas, Pastores, Doctores, subordinata non pugnant; Philosophi prudentes, pii, Verbum Dei reverentes, insignes usus etiam afferre possunt; licet ex limpidò fonte verbi Dei salutare Doctrinas unico haurire oporteat, & sedere ad pedes supremi Doctoris, ac per spiritum ejus edoctos ea tantum, quæ Spiritus S. docet, alios intime persuasos sapientiam hujus mundi (catachrestice sic dictam) vanam & imaginariam meram esse apud Deum stultitiam. Votum Viri Cl. pium toto corde meum facio, in quo etiam cum ipso finiam; Utinam nos omnes tanquam filii veræ Ecclesiæ, à Deo essemus edocti, & accepissemus unctiōnem ab Illo sancto, qua omnia ad Dei gloriam & nostram salutem necessaria cognoscamus. Veni Sancte Spiritus, largire tuis istam sapientiam, quæ superne descendit, qua sapiant cælestia; imple eorum corda reverentia, fide, amore, charitate, spe, quibus verum Deum colant, ament, ei credant, confidant, promissorumque certo expectent complementa, & deprehendant tandem omnia in omnibus.

F I N I S.

N n

Ad-

181

SOINOSIMI EVERSOR

Admonitio ad Lectorem.

Apologiæ Part. 3. §. 42. & Part. 4. §. 10. 11. satis ostenderam, *Philosophiam Cartesii* quam maxime esse *Experimentalem*, sive *Experimentis & Experientia*, phenomenon enim *naturæ* cognitio prærequiritur & præsupponitur, superstructam; sed quia Cl. Antagonistæ, uti & aliorum Adversariorum mos est, *litem in infinitum protrahere*, atque ita scribere, ac si nihil esset responsum, visum fuit ipsi in Tractatus sui Præfat. iterum hanc *Philosophiam* traducere ut *mere idealem*, *fictis quibusdam hypothefibus nixam*, *in cerebello cujusdam in hypocausto fere somniantis casam* &c. non tantum ad hanc calumniam breviter respondere volui Part. 1. præliminari §. 67. 68. sed & singulari Dissertatione publice ventilata ex professo demonstrare, **CARTESIUM** *Physicæ Experimentalis* fuisse **ARCHITECTUM**. Quod ex Epistolis omnibusque *Cartesii* scriptis adeo manifestum fiet, ut æquus iudex de eo dubitare non possit. Hanc, ut huic Tractatui subjungeretur, conscripsi. Quod Titulus Tractatus etiam innuit.